

פנינים יקרים
מפרד"ס התורה
על סדר פרשיות השבוע

בהר – בחוקותי

מאוצר שיחותיו ומאמרו
של הר"ג מז"ר המקובל
רבי בנימו ישישכר שמואליו שליט"א

התשפ"ה

כל הזכויות שמורות
למכון "בני יששכר"
שע"י ישיבת המקובלים "נהר שלום" תכב"ץ

ניתן להשיג את הספר בישיבתנו הקדושה

רחוב שילה 6 י-ם

02-6249000

או בחנויות הספרים,

הפצה ראשית

"סגולה"

02-6443300

ניתן לשלוח הארות והערות

למכון "בני יששכר"

באמייל: m6222560@gmail.com

אור זרוע לצדיק ולישרי לב שמהה

לעילוי נשמת מור אבינו עטרת ראשנו
ראש ישיבתנו הקדושה "נהר שלום" תכב"ץ
האי חסידא קדישא ופרישא
עמוד התפילה ענוותן כהלל
שייף עייל שייף נפיק
ולא מחזיק טיבותא לנפשיה
כמוהר"ר **שלום אהרן שמואל** זצוק"ל
ב"ר **שמואל ורחל** ז"ל
נלב"ע ביום שב"ק כ"ג סיון התשפ"ד

ולעילוי נשמת
אמנו היקרה הצנועה והחשובה
שזכתה לזכות את הרבים
ולהעמיד דורות ישרים מבורכים
מסרה עצמה למען התורה הקדושה
הרבנית הצדקנית
מרת **שולמית רחל שמואל** ז"ל
בת נחמיה ומזל ז"ל
נלב"ע ביום השישי ז"ך אלול התשע"ט

ת.נ.צ.ב.ה.

לזכר עולם יהיה צדיק

לעילוי נשמות

מורנו ורבנו

שר התורה ועמוד ההוראה

גאון ישראל ותפארתו

הרועה הנאמן פוסק הדור

ראש ממשלת התורה

מרון הראשל"צ הגאון כמוהר"ר

עובדיה יוסף

זצוקלה"ה זיע"א

נפטר ג' בחשוון התשע"ד

ת.נ.צ.ב.ה.

ספרי שבועות עכשיו על המדף

חג שבועות
עם מגילת רות

יום שבועות
כוונות

ליל שבועות
כוונות

הפצה ראשית
סגולה - החנות של ספרי הישיבה

תשמישי קדושה • ספרי קבלה • סגולות • קמיעות ועוד

רחוב שילה 4 ירושלים 📞 02-644-33-00

הסגולה הנפלאה לערב חג השבועות

מהגר"ח פלאג'י זיע"א

"ערב שבועות יפריש: צ"א
פרוטות וישראלים עד שיעור
ב' פעמים ב"ן [104]
ויתנם לתלמיד חכם עני ועניו.
והוא תיקון לעוון אדם
הראשון ועוון העגל ולפגם
הברית והוא סגולה לחשוכי
בנים ומקרב הגאולה."

(ספר 'מעשה הצדקה' דף קט ע"ב)

כל התורה סך 104

רבני ומקובלי הישיבה יזכירו את שמו וב"ב
ביום חג השבועות בציון דוד המלך ע"ה
לאחר קריאת כל התהילים לברכה ישועה והצלחה

ישיבת המקובלים 'נהר שלום'
מיסודו של מו"ר המקובל האלקי ר' מרדכי שרעבי זיע"א

רח' שילה 6 ת.ד. 2822 מיקוד 9102701 ירושלים

טל': 02-624-9000

הלכות ומנהגי חודש סיון

- א. בערב ר"ח סיון צריך לטבול במקוה טהרה לכבוד הימים הקדושים הבאים לקראתנו, ויקבל עליו תענית הוא ואשתו, ויעשו בדק בית מה צריך תיקון אם בלימוד התורה, אם במצוות, אם בהנהגת הבית, בכשרות, בחינוך הבנים, בעניני קדושה, לשון הרע, ועוד.^א
- ב. נכון להתנהג בקדושה ובטהרה כל אלה הימים שמערב ר"ח סיון ועד חג השבועות לשקוד על תלמודו ביתר שאת, ועכ"פ יעשה זאת בשלשת ימי הגבלה, וזו סגולה להצלחה בכל השנה לעלות בתורה ויראת שמים. ויפריש עצמו מעניני העוה"ז, ובזה יזכה להוסיף הארה גדולה לנשמתו ליראה את ה' הנורא.^ב
- ג. יאחז בימים אלה במדת "השתיקה" כמ"ש סייג לחכמה שתיקה. כי אחד ממ"ט דברים שהתורה נקנית בהם הוא ב"מיעוט שיחה".^ג
- וכן יאחז במדת "הענוה" כמו שלמדנו בסוטה, אמר ר' יוחנן, אין דברי תורה מתקיימים אלא במי שמשלים עצמו כמי שאינו, ויהיה עלוב ולא יעליב, שומע חרפתו ואינו משיב.
- וכן יאחז במדת "הצניעות" כמו שכתוב (משלי יא ב) "ואת צנועים חכמה", להסתיר מעשיו, כי אין הברכה שורה אלא בדבר הסמוי מן העין, וכל הלומד תורה בסתר, התורה מכריזה עליו בגלוי.^ד
- וכן "ילמד בחבורה", כי אין דברי תורה נקנין אא"כ לומדים יחד בחבורה, שכל אחד מחכים את חברו.^ה
- ד. ילמד בימים אלה הלכות יו"ט וחג השבועות, וכן מאמרי הזוה"ק המלהיבים את נפש האדם להתקדש ולהטהר בימים אלה, ולהאיר אור גדול בנשמתו, וכן ילמד מגילת רות עם תרגום יונתן בן עוזיאל, ופירוש רש"י, דבר בעתו מה טוב.^ו
- ה. יום שני לחודש סיון, נוהגים לקוראו "יום המיוחס", לפי שביום זה התחיל משה רבנו להכין את עם

עיונים והארות

- א. והעיקר הגדול לעשות תשובה על כל המעשים בכלל, ובפרט על ביטול תורה, כי בחודש זה בחר בנו הקב"ה מכל העמים ונתן לנו את תורתו וחיי עולם נטע בתוכנו וקרבנו להר סיני, וזיכנו להיות מוכתרים בכתר תורה, אנחנו ובנינו ובני בנינו עד עולם.
- לבן חובה לערוך תפלה נוראה ועצומה עליהם ועל בניהם אחריהם שיזכו כולם ללכת בדרך ה' ולהיות עמלים בתורה יומם ולילה, וירבו הוא ואשתו בצדקה שיזכו לזרע אנשים בנים תלמידי חכמים וידועים בעלי יראת שמים טהורה, כמ"ש השל"ה הקדוש שלבו אומר לו שהזמן המוכשר ביותר להתפלל על הילדים הוא בערב ר"ח סיון, וסידר לזה תפילה נוראה ועצומה.
- ובן צריך להתפלל שיזכה ללמוד תורה לשמה בקדושה ובטהרה, ושלא יבטל רגע אחד מלימודו, וכן "שלא יקטוף מלוח עלי שיח", וגם שיהיה לו זכרון טוב בתורה כי הזמן מסוגל לכך.
- בספר חמדת ימים (שבועות פרק א) הביא, שיש שהיו מתענים האיש ואשתו ב' ימים וב' לילות רצופים, ואם אי אפשר להם, מכל מקום טוב שיתענו ביום ערב ר"ח סיון תענית גמורה, ככל דיני תענית צבור, ויהיו מפסיקים מבעוד יום, ויתעוררו בתשובה לפשפש במעשיהם ומעשה בני ביתם, לישר
- ולתקן ולהסיר מכשול מקרב ביתם, ולהרבות צדקה לעמלי תורה, והיא סגולה נפלאה להיות להם זרע אנשים חכמים וידועים יראי אלקים ואין תורה פוסקת מזרעם, ואף גם זאת צריך שתהיה מגמת פניו בתענית זו לתקן את אשר פגם בתורת ה' ומצוותיו וכו'. ואשרי אנוש יעשה כסדר הזה להתעטר בכתרה של תורה הוא ובניו בקרב ישראל, ואף אם קשה עליו התענית, אל יתשל, וישים אל לבו לקדושים אשר בארץ המה, חכמי התלמוד אשר עינו את נפשם בכמה צומות לזכות להתעטר בכתרה של תורה, ואמרו בפרק הפועלים (ב"מ פה.) רב יוסף יתיב מ' תעניתא ואקריהו לא ימוש מפין, יתיב מ' תעניתא אחריני ואקריהו לא ימוש מפין ומפי זרעך, יתיב מ' תעניתא אחריני ואקריהו לא ימוש מפין ומפי זרעך ומפי זרע זרעך אמר ה'. ע"כ.
- ב. בן כתב בספר בית הבחירה למהרש"ח חמוי ז"ל (דיני חודש סיון).
- ג. אמנם יש מפרשים (תפארת ישראל אבות פ"ו מ"ה) שצריך מעט לדבר כדי שתהיה דעתו מיושבת עליו, ולכן התורה נקנית במיעוט שיחה היינו שידבר מעט.
- ד. חמדת ימים (שם).
- ה. חמדת ימים (שם).
- ו. משנה ברורה (סי' תכט סק"א).

ישראל לקדשם לקבלת התורה.¹

1. שבת שקודם שבועות נקראת "שבת כלה" ונהגו לדרוש בקיבוץ גדול.²
2. עזרא תיקן להם לישראל שתהא קריאת פרשת בחוקותי לעולם לפני שבועות, והטעם משום תכלה שנה וקללותיה, שגם שבועות הוא ראש השנה לפירות האילן והאדם נקרא עץ השדה.³
3. חודש סיון הוא כנגד ת"ת שהוא כנגד התורה⁴ ובפרט שקבלנו בו את התורה, ע"כ ישתדל כל החודש להוסיף בעסק התורה ועמל התורה ויראה שכר טוב בעוה"ז ובעוה"ב.⁵

הלכות ומנהגי ערב חג השבועות

- א. מצוה לגלח ראשו בערב יום טוב שלא יכנס ליום טוב כשהוא מנוול.⁶ וצריך להזהר לשמור מאד שלא לגלח בשום אופן אלא ביום מ"ט לעומר וכמנהג האר"י זלה"ה ולא כמ"ש קצת מקובלים לגלח במ"ח,⁷

עיונים והארות

הר סיני, והתעוררות הקדושה שהיתה מראש חודש סיון, אף היא מאירה מחדש בכל שנה.

וכמו שכתב רבי צדוק הכהן מלובלין זי"ע (פרי צדיק לר"ח סיון אות ב) כי באותו יום שבאו למדבר סיני נכנס בהם חשק גדול לקבל את התורה, ומסיים 'ואף עתה אף אחר שנתנה התורה, מ"מ בכל שנה כשבא יום זה צריך להרגיש בלב החשק המחודש לקבלת דברי תורה, ועל ידי זה יהיו דברי תורה נבלעים בלב וירגישו טעמי תורה.

כיוצא בדבר מצינו שיום ב' סיון נקרא בשם 'יום המיוחס', ובפשטות הטעם כי באותו יום אמר הקב"ה 'ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש' (שמות יט ו), והיינו שבכל שנה ושנה הקב"ה 'מייחס' את בני ישראל ומרומם ומקדש אותם להיות לו ממלכת כהנים וגוי קדוש.

הנה בספירת העומר 'מצוה לממני יומי ומצוה לממני שבועי', אמנם כל זה הוא עד ר"ח סיון, כי מאז ואילך הזמן יקר ובווער, ולגודל התשוקה לקבלת התורה הקריבה ובאה מונים כל שעה בפני עצמה, כי כל שעה עתה כימים רבים תחשב.

א. **שו"ע** (סי' תקלא). וכתב שם הט"ז (ס"ק א), כדי שלא יכנס למועד כשהוא מנוול. לפיכך, אין מגלחין במועד, כדי שיהיה חושש לגלח ערב המועד.

ב. **בן** כתב רבנו הרש"ש בנהר שלום (דף כה ע"ד), ובענין הגלוח בימי העומר צריך להזהר לשמור מאד, שלא לגלח בשום אופן אלא ביום ארבעים ותשע, וכמנהג האר"י זלה"ה, ולא כמו שכתבו קצת מקובלים אחרים, לגלח ביום ארבעים ושמונה וכו', ונסתפקתי ספק גדול אם חל יום ארבעים ותשע בשבת, אם מותר לגלח בארבעים ושמונה, ולא אפשריטא לי, ולולי שהכריחוני לגלח כמעט לא הייתי מגלח, עכ"ל. וכ"ה בדברי מרן החיד"א בברכ"י (ס' תצג סק"ה וס"ק ו') ובמורה באצבע (אות רכא) וכן בספר שמן ששון.

ונבאר הטעם מדוע לפי הסוד אין להסתפר בימים אלה, והוא כי בימים אלה מפסח ועד עצרת מתגלים ומאירים אורות גדולים משערות הראש של הפרצוף העליון, שנקרא א"א ששערות אלו הן נקראות בלשון המקובלים והזוה"ק "עמר נקא" שפירושו, צמר לבן שהן שערות לבנות שהם צינורות של אור עליונים. וכמו שכתוב בדניאל "ושער ראשי כעמר נקא".

וכידוע, שאורות אלה הם יורדים ומאירים לפרצוף התחתון שנקרא ז"א וממתקים את הדינים ומביאים חסדים

2. **ליקוטי** מהרי"ח (ר"ח סיון). וע"ע בשו"ת האלף לך שלמה (סי' שלא) וערוך השולחן (סי' תצד ס"ז).

וכפי מה שאמרו בגמרא (שבת פו:) שביום ב' בסיון התחיל משה רבנו להכין את עם ישראל לקבלת התורה, ואמר להם (שמות יט, ו) ואתם תהיו לי ממלכת כהנים, וזה ייחוסו של עם ישראל.

בר"ח סיון ב' אלפים תמ"ח, הגיעו בני ישראל למדבר סיני, יום ראשון בשבוע, וחנו למזרחו של ההר, כאיש אחד בלב אחד, שנאמר ויחן לשון יחיד. וביום זה לא אמר השי"ת לישראל שום דבר מפני טורח הדרך.

למחרתו יום ב', עלה משה בהשכמה אל ההר, ונצטוה לומר לעם ישראל שיקבלו עליהם התורה, ויהיו קנויים לבוראם, ויעסקו בתורה, וישמרו המצוות והקב"ה ישגיח עליהם בעצמו, ויהיו ממלכת כהנים וגוי קדוש. "כהנים" פירוש שרים, היינו שכל אחד ימשול על רוחו, ולבו יהיה ברשותו.

וענו כל העם ואמרו: כל אשר דבר אלהים נעשה.

ח. **עי'** בדברי רבנו הבא"ח בספרו בניהו בן יהוידע למס' שבת (דף עד). שכתב וז"ל: כי היה מנהגם שכל אחד מהגדולים ידרוש בבית המדרש שבת אחת, ואחר הדרשה יבואו החכמים לביתו בשביל כבוד לטעום איזה דבר אצלו ושמעתי כי מנהג זה עודנו נוהג בעה"ק ת"ו, שהדרשן שדורש בקיבוץ גדול בשבת הגדול, או שבת כלה, או שובה, או זכור, יבואו אחר הדרשה לביתו ויאכילם מיני מתיקה. ע"כ. וגם הוא ז"ל חיבר דרשות מיוחדות לשבת זו. וכן בספר מנהגי ארצות המערב כתב שכן נהגו במקומם.

והטעם שנקראת "שבת כלה" על שם התורה הקדושה היא בת מלך הנקראת כלה כלולה. גם על שם שהיא השבוע השביעי לספירת העומר בה אנחנו סופרים ונטהרים ככלה המכונה עצמה שבעה ימים קודם כניסתה לחופה. ועוד, כי בהר סיני השם יתברך לקחנו לו לעם וקידשנו בחופה וקידושין ככלה.

ט. **גמ'** מגילה (לא:). ועי' בכלבו (סי' ה) שהמנהג הפשוט לקרות גם במדבר קודם עצרת. ובאבודרהם נתן טעם לזה כדי להפסיק בין הקללות לעצרת. וכ"כ התוס' מגילה (שם ד"ה קללות).

י. **אחרונים**. לא רק 'קבלת התורה' שבחג השבועות מתחדשת בכל שנה ושנה אלא גם כל 'העסק' סביב מעמד

וישתדל לגלח ביום מ"ט דוקא ולא בליל מ"ט אף לאחר ספירת העומר, וכן מנהג מו"ר המקובל האלהי כמוהר"ר מרדכי שרעבי זצוק"ל, ואם חל יום מ"ט בשבת אזי מגלחין ביום מ"ח לכבוד שבת ויו"ט.

ב. רבנו האריז"ל היה נזהר שלא לגלח אחר זמן מנחה גדולה אפילו בערב שבת, וכתב הבא"ח דגם כשהתפלל מנחה טוב וישר שלא להסתפר אחר חצות.

עיונים והארות

שמפסח ועד עצרת שהיא רבה והולכת עד יום מתן תורה.

לסיכום:

הרואה יראה ויתבונן שכל מה שאנחנו לא מסתפרים אינו משום אבלות כלל ועיקר, אלא משום שבימים הללו ע"י השערות העליונות יורד שפע ואור גדול ועם ישראל מתקדש ומטהר וזוכה להארה גדולה, ומי שח"ו מסתפר, פוגם באותה הארה גדולה ובאותה קדושה עליונה. וא"כ בודאי בכל גוונא אין להסתפר ואפי' חתן וכיוצא בו וכמו שכתב להדיא מורנו הרש"ש זיע"א.

ג. ודע כי ראיתי בספר בית מועד המיוחס למהר"ח (בנדמ"ח הוא בדף נ"ג) וכתב שם וז"ל: אש"ל ר"ת אמר שלמה הלוי, ואני קיבלתי מאמורי זללה"ה והוא רבי בנימין הלוי שראה לרבו מהר"ח והוא רבי חיה הרופא זללה"ה, שיצק מים ע"י האריז"ל, וגם מכל הרבנים ההולכים לראות את פני האדון דא רשב"י בימי חג השבועות שהיו בימים ההם, שרובם ראו את האריז"ל, שכולם היו מסתפרים ליל מ"ט תיכף אחר ספירת העומר. עכ"ל. וכ"ה בשמן ששון בפתח עינים (דף פח). ע"ש.

ובבחרותינו שמענו מהרב המקובל חסידא קדישא ופרישא ציס"ע כמוה"ר סלמן מוצפי זצוק"ל שאפשר להסתפר בליל מ"ט לעומר לאחר שספר ספירת העומר ובאנו ושאלנו את פי מו"ר המקובל האלקי ראש ישיבתנו כמוה"ר מרדכי שרעבי זצוק"ל ואמר לנו לא להסתפר בלילה אלא אך ורק ביום.

ומנהג מו"ר הגאון ראש ישיבת "פורת יוסף" כמוה"ר יהודה צדקה זצוק"ל היה שלאחר ספירת העומר בליל מ"ט לעומר היה מחלק חלקום ומיני מתיקה להודות לקב"ה שעברנו ימי העומר לחיים טובים ולשלום.

ד. נה"ש (דף לג ע"א), דברי שלום (אות נה). כמבואר לעיל שגם רבנו הרש"ש זיע"א סוף דבר שנתגלח ביום מ"ח לעומר. וכ"ה בדברי מרן החיד"א במורה באצבע (אות רכא), שכתב תחילה שלדעתו יגלח ביום מ"ח כשחל מ"ט בשבת, ושוב הביא דברי הרש"ש שלדעתו לא יגלח, אלא שהכריחוהו וכו', וסיים דהעיקר שאם חל יום מ"ט בשבת יגלח בערב שבת ולא יכנס לחג כשהוא מנוול. וכן הוא בספר שמן ששון דכשחל יום מ"ט בשבת, אזי יגלח ביום מ"ח, ע"ש. וכן הוא בס' שער המפקד (נהר פקוד הל' עומר אות ד) שהעיד שראה בירושלים עיה"ק שכן הוא מנהג המקובלים וסיעתם לגלח ביום מ"ח כשחל יום מ"ט בשבת, וכתב ע"ז שהדברים ברורים ונכונים.

ה. בן כתב מהר"ח זיע"א, (שעה"מ פר' קדושים דף כד). וז"ל: מורי ז"ל היה נזהר מאד שלא לגלח ראשו אחר שעת המנחה הגדולה, ואפילו בע"ש לא היה מגלח אלא קודם חצות בלבד, עכ"ל.

ו. כ"כ בספרו בא"ח (ש"א פר' ויקהל הלכה יא).

ואורות גדולים, לכן אמר הרב בשער הליקוטים בפרשת בשלח, שאין רשות לספר את שערות "הראש" בימים אלה כי מכחיש את כחם למעלה.

ובן כתב מורנו הרב משנת חסידים סוף מסכת העומר (פרק ח אות ה) וזה לשונו: וכל העומר יהיה נזהר שלא לגלח השערות שהן סוד הקוצין העליונים, שהיה ר' עקיבא דורש על כל קוץ וקוץ תלי תלים של הלכות, שמשם שורש נשמתו כי מכחיש הקוצין העליונים אם מגלחם בימים ההם שמתו תלמידיו על שלא נהגו כשורה, עכ"ל.

ובן כתב הרמח"ל בספר קיצור הכוונות (דף עח) וזה לשונו: ובכל ימי העומר כתב האריז"ל, שאין להסתפר כי באותם הימים מתעורר בחינת "עומר נקי", שהם השערות דאריך אנפין, שהוא חסד ואין לגלח, כי אין לנו להעביר החסד. עכ"ל.

ואם כן, ראינו שלדעת רבנו האריז"ל איסור התגלחת בימים אלה, אינו מטעם אבלות על תלמידי רבי עקיבא, אלא מטעם שפוגם ומכחיש כח השערות והאורות העליונים אם מגלח שערותיו, כי אז מכחיש כנגדם למעלה, ואלו השערות העליונות הן שייכות לנשמתו של ר' עקיבא, שהיה דורש כתרי אותיות ותלי תלים של הלכות, על כל קוץ וקוץ שמשם שורש נשמתו ותלמידיו, כנראה שהיו קשורים בשורש נשמתם ג"כ לאותם כתרי אותיות, ומכיון שלא נהגו כבוד זה בזה פגמו באלה האורות, ולכן מתו כי לא המשיכו האורות והחיים והמוחין מאותם קוצים שיורדים בימים אלה.

ולבן גם אנחנו צריכים לנהוג כבוד בין החברים ולאהוב כל אחד מבני ישראל, ולהזהר ג"כ ביתר זהירות לא לגלח הראש בימים אלה וכדלעיל.

וראה מה שכתב מו"ר הרש"ש זיע"א, בנהר שלום (דף לג ע"א) וז"ל: גם לא התרתי לחתן לגלח קודם שבועות בכמה ימים, עכ"ל.

כלומר אפי' שהחתן יום חתונתו הוא יום טוב שלו וזוכה באותו יום למחילת עוונותיו, וכן מיוחד הדודים בעולמות העליונים ויורדים עליו אורות גדולים, אפי' הכי הרש"ש אסר עליו להסתפר.

ועיין בספר "טור ברקת" (סי' תצג) שכתב ג"כ שאיסור התספורת בימים אלה אינו מטעם האבלות על תלמידי רבי עקיבא, אלא לפי סודם של דברים, והוא כי בימים אלה אנחנו ממשיכים שפע מחמישים שערי בינה לכל נשמות ישראל, וכל אחד מקבל השפע כפי שורש נשמתו, כי כל אחד שייך לשער אחר מחמישים שערים אלה, ושפע זה יורד וחונה על האדם ע"י צינורות של השערות העליונות שכנגדן אנחנו מגדלים השערות באותם הימים, ולכן אין אנחנו מסתפרים באלה הימים כדי להמשיך עלינו אור עליון מאותם השערים, דוגמא אל הנזיר שנאמר בו "כל ימי נזרו קדוש הוא לאלהיו" וכן אנחנו לא מסתפרים כדי להתקדש מקדושה עליונה

ג. גזרו חכמים שלא יקיצו דם בכל עיו"ט משום ערב שבועות, ק"ו שיש להקפיד בערב חג השבועות, שהוא יום טבוח כי שרו של עשו בא בכח חרבו לטבוח שונאיהם של ישראל, על כן אין לקבוע תור לניתוח בערב יו"ט, שכל הוצאת דם אסורה. והוא הדין לענין תרומת דם או בדיקת דם. ומ"מ במקום סכנה כבר דשו רבים ושומר פתאים ה'.

ד. נוהגים לעטר את ספר התורה בשושנים, וכן את הרימונים של ספר תורה, זכר למה שאמרו רז"ל שכל דיבור שיצא מהקב"ה נתמלא כל העולם בשמים. ומנהג ישראל תורה. וכן נוהגים לשטוח עשבים בבתי הכנסת ובבתים, וכן מעטרין את התיבה, זכר להר סיני, שנאמר "גם הצאן והבקר אל ירעו אל מול ההר ההוא" שנעשה סביב להר מקום מרעה".

ה. חייב אדם לשמח בנו ובני ביתו ברגל כל אחד ואחד כראוי לו. כיצד משמח, הקטנים נותן להם קליות ואגוזים ומגדנות, והנשים קונה להן בגדים ותכשיטין נאים כפי ממונו. גם צריך ליתן מעות לעניים לצורך

עיונים והארות

בפרדס לידע מה עשה ומצאו מלא חוחין ודרדרין הביא קצצים לקוצו, והקיץ באותן החוחין וראה בו שושנה אחת של ורד נטלה והריח בה ושבת נפשו עליה. אמר המלך בשביל שושנה זו ינצל כל הפרדס.

כך כל העולם כולו לא נברא אלא בשביל תורה, לאחר כ"ו דורות הציץ הקב"ה בעולמו לידע מה עשה ומצא מלא מים במים, דור אנוש מים במים, דור המבול מים במים, דור הפלגה מים במים, והביא קצצים לקוצו שנאמר ה' למבול ישב. ראה שושנה אחת של ורד אלה ישראל ונטלה והריחה, בשעה שנתן להם עשרת הדברות, ושבת נפשו עליו בשעה שאמרו נעשה ונשמע. אמר הקב"ה בשביל שושנה זו ינצל הפרדס, בזכות תורה וישראל ינצל העולם, עכ"ל.

ובמגן אברהם (סי' תצד ס"ק ה) הביא להוכיח המנהג מהגמ' בראש השנה וז"ל: נוהגין להעמיד אילנות בבית הכנסת ובבתים. ונראה לי הטעם שיזכירו שבעצרת נידונין על פירות האילן ויתפללו עליהם, עכ"ל.

ועיין בספר חוט המשולש (דף קכח) שכתב וז"ל: שמעתי כי בכל חג השבועות כאשר לכבוד יום טוב נתפאר בית אלקיננו על ידי עשבים אשר ריחם הטוב נודף ואילנות שונים ועל מקומו של זקני [החתם סופר זצ"ל] בבית הכנסת נהגו לעשות כילה מיוחדת מענפי אילן ומיני עשבים.

ופעם אחת קרה שגבאי אחד של בית הכנסת העביר את המנהג ולא הניח לעשותו וכאשר בא זקני [החתם סופר] לבית הכנסת בליל יום טוב וראה שנשתנה הלילה הזה מכל לילי חג השבועות הרע לו מאד על הגבאי ההוא ומצא קפידא לחול עליו ולא השלים שנתו, עכ"ד.

ובספר צנא מלא ספרא (דף תפד) כתב הגהה על אותו מעשה וז"ל: לא כך היה המעשה וח"ו לא גרם משה [סופר] רבנו הסתלקות נפש מישראל וכו' אלא שבאותו יום טוב ממש נשרפה דירתו של הגבאי ואמר רבנו [החתם סופר] הוא לקח ממני את ביתי [הכילה שהיתה מעשבים ואילנות] על כן גם השם יתברך לקח ממנו את ביתו אם כן שפך חמתו על עצים ואבנים, עכ"ל.

ט. שו"ע (סי' תקכט סעי' ב.) ורבנו האריז"ל אע"פ שלא היה חושש בעצמו, אבל במלבושי אשתו היה מפזר ממונו לקנות בגדים חשובים אף אם לא היתה ידו משגת כ"כ, וכמו שאמרו חז"ל (יבמות סב:) מכבדה יותר מגופו.

ז. **כ"ב** הרמ"א (סי' תסח סעי' י') וז"ל: נהגו שלא להקיץ דם בשום עיו"ט, ואין לשנות (כל בו בשם מהרי"ו) עכ"ל.

ורבותינו ביארו דיעקב ועשו חלקו את החודשים, יעקב נטל ניסן אייר, ועשו נטל כנגדן תמוז ואב, ונשאר חדש סיון שהוא בשותפות, ועל כן מזלו תאומים, ואם ישראל יקבלו את התורה וישמרו אותה, אזי החודש לישראל, ואם לאו ח"ו, הרי הוא של עשו, לכן בערב עצרת הוא יום טבוח, שהוא מכח שרו של עשו, ובא בכח חרבו לטבוח שונאיהם של ישראל, ועל כן נאסר להקיץ דם בערב עצרת כמ"ש בפוסקים.

וכתב המשנ"ב (ס"ק ל"ח) דבערב שבועות יצא שד דשמו טבוח ואילו לא קיבלו ישראל את התורה הוי טבח להו לבשרייהו ולדמיהו וגזרו רבנן על כל עיו"ט משום ערב שבועות, ובלילה שלפני עיו"ט מותר להקיץ דם חוץ מליל הו"ר. וכ"ז כשרוצה להקיץ לבריות אבל משום סכנה כבר דשו בו רבים ושומר פתאים ה' ואפילו בערב שבועות התיר בא"ר כשצוו הרופאים בחולי שיש בו סכנה אבל בלא"ה לא.

ח. וכן כתב מרן החיד"א בברכ"י (סי' תצד) שיש סמך לעטר בתי כנסיות ובתיהם בפרחים ושושנים ממה שאמר המן לאחשורוש שמנהג ישראל שמשליכים פרחי שושנים ותפוחים בעצרת.

וכדאיתא בתרגום שני (אסתר ג, ח) שאומר המן לאחשורוש לשון הרע על ישראל: "בחודש סיון עושים שני ימים טובים ובאים לבתי כנסיות שלהם וקוראים שמע ומתפללים, וקוראים בספרי תורותיהם, ומתרגמים בנביאיהם, ומקללים למלך ולשרים וקוראים אותו עצרת או חג השבועות, ועולים על גג בית הכנסת שלהם ומפזרים שושנים ותפוחים, ומלקטים אותם ואומרים: "כשם שאנחנו מלקטים השושנים והתפוחים האלה, ככה יתלקטו בניהם מבינינו", ואומרים זה הוא יום אשר ניתנה בו התורה לאבותינו בהר סיני. עכ"ל.

וכתב בספר שם טוב גאגין (ח"ד דף יג) המנהג שכתב השל"ה שמחלקים בחג השבועות בביכ"ס לכל איש ואיש עשבים להריח כן המנהג בק"ק בבית אל בירושלים ת"ו בכל ליל שבת.

ובמדרש רבה (ויקרא כג, ג) כתב וז"ל, רבי עזריה בשם רבי יהודה ברבי סימון אומר משל למלך שהיה לו פרדס נטוע שורה של תאנים ושל גפנים ושל רמונים ושל תפוחים ומסר לארס והלך לו, לאחר ימים בא המלך והציץ

- סעודת החג, ובזוה"ק החמיר מאד במי שאינו נותן לעניים במועדים'.
 ו. מלבושי יו"ט יהיו נאין יותר משל שבת. וגם הנשים צריכות ללבוש בגדים יקרים ותכשיטים שלהן כי זה מכבוד יו"ט יא.
 ז. ערב חג השבועות יפריש צ"א פרוטות, ואח"כ יוסיף עליהם עד שישלים למנין ק"ד ב"פ שם ב"ן, ויתנם לתלמיד חכם עני, והוא תיקון לעוון אדם הראשון, ועוון העגל ולפגם הברית, ומסוגל לחשוכי בנים ולקירוב הגאולה. ובפרט שיש חיוב להחזיק ביד לומדי התורה בחג הזה יותר מבשאר המועדים יב.
 ח. חייב אדם לטהר את עצמו ברגל, על כן יטבול בערב שבועות לקבל הארת הרגל יג, וקודם הטבילה יגלח ראשו וכנ"ל ויטול צפורניו לכבוד יו"ט יד.

הדלקת נרות בערב יו"ט

- א. טוב ונכון לאשה, שקודם שתדליק הנרות, תכין עצמה לקבל קדושת היום, ותתפלל מנחה קודם, ותרחץ עצמה, ותלבש בגדים חשובים לכבוד היום הקדוש, ותרחץ בנקיון כפיה קודם הברכה, ואחר שתדליק הנרות תבקש מהשי"ת על בעלה ועל בניה שיהיו מאירים בתורה, כי התפלה יותר נשמעת בעת עשיית המצוה א.
 ב. יש נוהגים להדליק נרות כמספר העולים לתורה ולכן ביו"ט ידליק חמשה ג, ומ"מ אין פוחתים מב' נרות כנגד זכור ושמור.
 ג. זמן הדלקת הנרות גם ביו"ט הוא קודם חשיכה, כדי להוסיף מחול על הקודש ובשכר מה שמוסיף מחול על הקודש מקצר גבול הסט"א ומרחיב גבול הקדושה. ובהיותו קורא לה' בצרה מרחיב לו השי"ת גבול הקדושה, ומקצר וגובל הצרה, וזוכה לנחלה בלי מצרים ג.

עיונים והארות

הנקראת מ"ם סתומה, ולכן שיעורו הוא ארבעים סאה של מים. גם מקוה הוא בגימטריא קנ"א כמנין אהי"ה דההי"ן (אל"ף ה"ה יו"ד ה"ה). ואמנם שינו את לשונם באומרם "ברגל" ולא ביום טוב, לרמז כי צריך לטבול פעם ראשונה להפשיט מעל נפשו בגדי הקלי' של החול, ויטבול טבילה שניה ויכוין להמשיך עליו קדושת הרגל שהוא סוד שם הוי"ה במילוי יודי"ן (יו"ד ה"י וי"ו ה"י) העולה בגימטריא ע"ב, ושם אהי"ה במילוי יודי"ן (אל"ף ה"י יו"ד ה"י) העולה בגימטריא קס"א, ושניהם בגימטריא רג"ל. עכ"ל.

יד. החיר"א ז"ל בכף אחת (ס' כב אות א).

א. שבת (כג ב) תנא הרגיל בנר, פי' להשתדל לעשותו יפה הוויין ליה בנים תלמידי חכמים, שנאמר כי נר מצוה ותורה אור, וזה בין בנרות שבת, ובין בנרות יו"ט, [וכן בנרות חנוכה]. על כן ראוי לכל אדם להתאמץ בענין זה שסגולתו לבנים תלמידי חכמים, ויעשה הנרות יפים ומהודרים, ויקפידו להדליקם בזמנם קודם חשיכה.

במה מעלות טובות לנשים צדקניות הזהירות וזריזות בהדלקת נרות שבת ויו"ט לזכות לעצמן וליוצאי חלציהן, ובשכר שישראל זהירים בנר שבת ויו"ט יזכו לאורו של הקב"ה שנאמר והיה ה' לך לאור עולם (מרדכי פ' ב"מ). ואמרו אם אתם משמרים נרות של שבת, אני מראה לכם נרות של ציון.

ב. בא"ח (ש"ב פר' ויקרא אות א).

ג. ועי' בחזו"ע (שם הלכה ג') ויש מהדרים להדליק נרות של יום טוב מערב יום טוב, כשם שצריכים להזהר להדליק נרות שבת מבעוד יום. אבל לא נהגו להקפיד על זה, אלא המנהג להדליק נרות יום טוב אחר שתחשך לפני הקידוש שעל הכוס,

י. וז"ל הזוה"ק (שמות פח ע"ב), ואי הוא חדי בלחודוי ולא יהיב למסכני, עונשיה סגי, דהא בלחודוי חדי ולא יהיב חדו לאחרא, עליה כתיב (מלאכי ב) וזריתי פרש על פניכם פרש חגיכם. עכ"ל.

וברמב"ם (פ"ו מהלכות שביית יו"ט הי"ח) כתב, כשהוא אוכל ושותה חייב להאכיל לגר ליתום ולאלמנה עם שאר העניים האומללים, אבל מי שנועל דלתות חצרו ואוכל ושותה הוא ובניו ואשתו ואינו מאכיל ומשקה לעניים ולמרי נפש, אין זו שמחת מצוה אלא שמחת כריסו ועל אלה נאמר זבחייהם כלחם אונים להם כל אוכליו יטמאו כי לחמם לנפשם, ושמחה כזו קלון היא להם, שנאמר וזריתי פרש על פניכם פרש חגיכם. עכ"ל.

יא. שו"ע (ס' תקט סעי' א'). ובמשנ"ב (ס"ק יב) כתב טעם הדבר לפי שחייבין בו בשמחה, וזהו ג"כ בכלל שמחה.

יב. מועד לכל חי (ס' ח אות ו-ז).

יג. פע"ח (שבועות פ"א), ובפרט ברגל הקדוש הזה שבו טבלו את עצמם כל ישראל אנשים ונשים בציווי השי"ת קודם מתן תורה, וגם שיהיה טהור לכבוד יו"ט. ויכוון בטבילה ראשונה לשם טהרה להעביר מעליו הזוהמא, ובטבילה שניה להעביר לבושי החול, ובטבילה שלישית לתקן מה שפגם ע"י הכעס שמקוה גימטריא קנ"א, כע"ס עם הכולל, וטבילה רביעית יכוון לקבל קדושת הרגל, דהכוונה מועילה בטבילה. כה"ח (ס' תצד ס"ק ה).

ומקור הדברים בשעה"כ (דף עח ע"א) וז"ל: כוונת הטבילה בערב יום טוב, כמו בערב שבת, כי כך אמרו רבותינו ז"ל, חייב אדם לטהר עצמו ברגל. והנה המקוה הוא "אימא"

ד. האשה מברכת על הדלקת הנרות "להדליק נר של יום טוב"ז.

ה. גם אשה שבכל שבתות השנה מדלקת הנרות ואח"כ מברכת, מ"מ ביו"ט תקדים לברך לפני הדלקת הנרות, ואם נהגה בטעות לברך גם ביו"ט אחר ההדלקה, תשנה מנהגה, וביו"ט תקדים הברכה להדלקה"י.

ו. גם הנשים חייבות בברכת שהחיינו על עיצומו של יום ויוצאות ידי חובתן במה ששומעות ברכת שהחיינו בקידוש, וכן ראוי לנהוג"י.

ז. הנוהגות לברך שהחיינו בהדלקת הנרות, מותרות להמשיך במנהגם, אמנם אע"פ שבשאר שבתות השנה יכולות להתנות שלא יקבלו שבת בהדלקה, אם מברכת שהחיינו לכו"ע אינה יכולה להתנות שלא לקבל יו"ט בהדלקה"י.

עיונים והארות

בחזקה בנשים המברכות "שהחיינו", רק שיברכו ברכה זו אחר שידליקו לפחות נר אחד, כדי שלא יהיה הפסק בין ברכת הדלקת הנרות למצות ההדלקה. וכן יזהרו שלא יענו "אמן" אחר ברכת "שהחיינו" ששומעות בקידוש מפי בעליהן, משום הפסק בתיבת "אמן" בין ברכת "בורא פרי הגפן" של הקידוש, לטעימה מכוס הקידוש, הואיל וכבר יצאו ידי חובה של ברכת "שהחיינו" בעת הדלקת הנרות, עכ"ל. ודעת האול"צ (שם הלכה ב) שיכולה לענות אמן ואין לחוש להפסק, ועי"ש בטעמו.

ז. ב"כ האול"צ (שם) ואולם, אשה המברכת ברכת שהחיינו בהדלקת הנרות, שוב אינה יכולה להתנות שאינה מקבלת יום טוב בהדלקת הנרות, שאף שנתבאר בספר אור לציון שם פרק י"ח תשובה ט' שמעיקר הדין יכולה אשה להתנות שאינה מקבל שבת בהדלקת הנרות, וראה בפרטי הדינים שם, מכל מקום אם מברכת שהחיינו בהדלקת הנרות, הרי קיבלה יום טוב בהדלקה זו, ואינה יכולה לעשות שום מלאכה האסורה ביום טוב. וראה גם בעירובין דף מ' ע"ב, כיון דאמור זמן קבלה עליה ואסר ליה, ע"ש. (וראה גם בכה"ח בסימן תקי"ד אות קי"ב). ובאופן זה שקיבלה עליה יום טוב ושכחה להתפלל מנחה ונזכרה לאחר הדלקת הנרות, לא תתפלל אז מנחה, אלא תתפלל פעמיים ערבית לתשלומי מנחה, וכמו שנתבאר באור לציון שם.

ויש להם על מה שיסמוכו. וכ"כ האול"צ (שם) לכתחילה יש להדליק נרות יום טוב לפני השקיעה. ואם לא הדליקו לפני השקיעה ידליקו לאחר השקיעה.

ד. ב"ה במרדכי (שבת סי' רעג), וראב"ה (הל' שבת סי' קצט, והל' יו"ט סי' תשיב), ואו"ז (ח"ב סי' יא וסי' שסא), ובכלבו (סי' לא), וברוקח (סי' שב). וכ"פ בשו"ע (סי' רסג סעי' ה).

ה. אול"צ (ח"ג פ"ח תשובה א).

ויש להזהר שתדליק הגפרור קודם הברכה או שתדליק אחר הברכה מאש לאש, מכיון שי"א שבעת שמברכת מקבלת יו"ט ואסור להדליק אש אלא רק מאש לאש.

ו. עי' באול"צ (שם בביאורים לתשובה ב) שדן האם האשה תברך שהחיינו בהדלקת נרות והעלה וז"ל: ומכל מקום, אף שהנוהגות לברך ברכת שהחיינו וראיות להמשיך במנהגן, מכל מקום לכתחילה כדי לצאת מכל ספק, ראוי שלא לברך ברכת שהחיינו בשעת הדלקת הנרות, אלא להמתין לברכת שהחיינו שאומרים בשעת הקידוש, וכמו שכתבו האחרונים, וכמו שנתבאר לעיל.

וב"כ בחזו"ע (שם) וז"ל: ונכון שלא יברכו הנשים "שהחיינו" בעת הדלקת הנרות, אלא יסמכו על ברכת "שהחיינו" שמברכים בעליהן בקידוש שעל הכוס. ומכל מקום אין למחות

מאמרי הזוה"ק

סיבוב הקב"ה אצל אומות העולם קודם שבא לישראל

מסביר בהרחבה ביאור הפסוקים: ה' מסיני בא וכו' הופיע מהר פארן" ומבאר כיצד הקב"ה מבקש מס"מ שרו של עשו וכן מרה"ב שרו של ישמעאל ומכל השרים של אומות העולם שיקבלו את התורה והם מתחננים לפני הקב"ה שהם לא רוצים אותה, ואפי' חלק קטן ממנה אינם רוצים ומבקשים מהקב"ה שיתן את התורה לעם ישראל בני יעקב אבינו.

במדבר קצ"ב ע"א

תָּא חַיִּי, בְּתִיב יִי בְּצִאתְךָ מִשְׁעִיר בְּצַעֲדְךָ מִשְׁדָּה אֲדוֹם אֶרֶץ רַעֲשָׁה וְגו'.
בְּשַׁעֲתָא דְּבַעָא קוֹדֶשָׁא בְּרִידָה הוּא לְמִיתָב אוֹרֵייתָא לְיִשְׂרָאֵל בא וראה, כתוב ה'
 בצאתך משעיר וכו' (שופטים ה ד) בשעה שרצה הקב"ה לתת את התורה לעם ישראל, **אֲזַל וְזָמִין לְהוֹ לְבָנֵי**
עֵשָׂו, וְלֹא קִבְּלוּהָ הלך והזמין את בני עשו ושאל אותם אם הם מוכנים לקבל את התורה הקדושה ולא הסכימו
 לקבל אותה, **בְּמָה דָּאֵת אָמַר** כמו שאתה אומר (דברים לג ב) **יִי מְסִינִי בָּא וְזָרַח מִשְׁעִיר לְמוֹ**
 עם אור התורה בידו והלך לשעיר שזה הר עשו, **וְלֹא בָּעוּ לְקִבְּלוּהָ** ולא רצו לקבל את התורה. **אֲזַל לְבָנֵי**
יִשְׁמַעְאֵל, וְלֹא בָּעוּ לְקִבְּלוּהָ הלך לבני ישמעאל ושאל אותם ג"כ אם הם רוצים לקבל את התורה ולא רצו
 לקבל את התורה, **דְּבְתִיב כַּמִּשְׁשָׁם הוֹפִיעַ מִהַר פֶּאֶרְן** שזה מקום ישמעאל. **בִּיּוֹן דְּלֹא בָּעוּ** כיון
 שלא רצו את התורה, **אֶהְדֵּר לוֹן לְיִשְׂרָאֵל, הָכִי תִּנְיָנָן** החזיר לישראל את התורה והם קבלו אותה באהבה
 וברצון כמש"כ נעשה ונשמע, כך שנינו ולמדנו.

מבאר אצל מי הלך הקב"ה לשאול אם רוצים לקבל התורה"ק

הַשְׁתָּא אֵית לְשֹׁאֲלָא עתה יש לשאול: **וְהָא תִּנְיָנָן דְּלִית חֲטָאָה בְּדָר נָשׁ מִדְּקִדָּק**
דִּיּוֹקִין דְּאוֹרֵייתָא והרי למדנו שאין חטא כאשר אדם מדקדק דיוקים בתורה, **וְיִשְׁאֵל**
שְׁאֵלְתֵּי לְאַנְהָרָא מְלוֹי ויכול האדם לשאול שאלותיו להאיר את דברי התורה שלומד. **הָאִי קָרָא לָא**
אֲתִיִּישְׁבָּא וְאֵית לְשֹׁאֲלָא זה הפסוק לא מתיישב לנו, ויש לשאול בו: **קוֹדֶשָׁא בְּרִידָה הוּא, בְּדָר**
אֲזַל לְשַׁעִיר, לְמָאן נְבִיאָה דְּלֵהוֹן אֲתִנְגְּלִי הקב"ה כאשר הלך לשעיר, לאיזה נביא שלהם נתגלה?
וְכַד אֲזַל לְפֶאֶרְן, לְמָאן נְבִיאָה דְּלֵהוֹן אֲתִנְגְּלִי וכאשר הלך לפארן לאיזה נביא שלהם נתגלה? **אִי**
תִּימָא דְּאֲתִנְגְּלִי לְבָלְהוּ אם תאמר שנתגלה לכל העמים כולם בכללות, **לָא אֲשַׁבְּחָן דָּא לְעֵלְמִין**
 לא מצינו דבר זה מעולם, **בְּרִי לְיִשְׂרָאֵל בְּלַחֲוֹדֵיהוּ וְעַל יְדֵי דְּמִשָּׁה** חוץ מאשר שנתגלה לעם ישראל
 לבדם על הר סיני ועל ידי משה. **וְהָא אֲתִמַּר דְּהָכִי מְבַעֵי קָרָא לְמִימַר** והרי למדנו שכך צריך הפסוק
 לאמר, **יִי לְסִינִי בָּא** ולא מסיני, **וְזָרַח לְשַׁעִיר לְמוֹ** ולא משעיר, **הוֹפִיעַ לְהַר פֶּאֶרְן. מַהוּ**

משעיר למו למה אמר משעיר ולא לשעיר, ומהו מהר פארן ולא להר פארן. כלל אית למנדע ולסתכלא כל זה יש לדעת ולהתבונן בפסוקים אלו, והא שאילנא ולא שמענא ולא ידענא וכבר שאלתי זה לחכמים ולא שמעתי ולא ידעתי בזה תשובה.

כר אתא רבי שמעון, אתא ושאל מלך במלקדמין כאשר בא רשב"י בא רבי יוסי ושאל הדבר כבתחילה. אמר ליה: הא שאלתא דא אתאמרת. אמר לו ר"ש הרי לשאלה הזו נאמר בה כבר תשובה. יי מסיני בא: במה דאת אמר כמ"ש (שמות יט ט) הנה אנכי בא אליך בעב הענן, ואח"כ כתוב וירד ה' על הר סיני, ומסיני בא ואתגלי עליהו ומהר סיני בא ונגלה עליהם, שיצא לקראת ישראל כחתן היוצא לקראת כלה, וזרח (דף קצ"ב ע"ב) משעיר למו, פירוש ממה דאמרו בני שעיר, דלא בעאן לקבלא מהדברים שאמרו בני שעיר שלא רוצים לקבל התורה, מהאי אנהר לזן לישראל מאלו הדברים האיר להם הקב"ה לישראל, ואוסיף עליהו נהורא וחביבו סגיא והוסיף עליהם הרבה מאד אור וחביבות. אוף הכי, הופיע ואנהר לישראל מהר פארן, כך גם הופיע והאיר לעם ישראל מהר פארן, פירוש ממה דאמרו בני פארן, דלא בעו לקבלא ממה שאמרו בני פארן שלא רצו לקבל את התורה, מהאי אוסיפו ישראל חביבו ונהירו יתיר בדקא יאות מזה הוסיפו ישראל חביבות והארה יתרים כמו שצריך.

ומה דשאלת על ידא דמאן אתגלי עליהו ועוד אמר רשב"י לרבי יוסי ומה ששאלת על ידי מי נגלה הקב"ה על בני עשו ובני ישמעאל, רזא עלאה איהו סוד עליון הוא, ואתגלי מלך על ידך ויתגלה עתה דבר זה על ידך, אורייתא נפקת מרזא עלאה דרישא דמלכא סתימא התורה יצאה והתגלתה מסוד העליון שהוא יסוד דאבא שמלוכש בראש (ס"א קדישא) המלך שהוא ז"א, ויסוד דאבא סתום בדעת דז"א. כד מטא לגבי דרועא שמאלא וכאשר מגיע יסוד דאבא שהוא התורה אצל זרוע (ס"א ימינא) שמאל לגבורה דז"א, תמא קודשא בריך הוא ברהווא דרועא ראה הקב"ה באותה זרוע שמאל, דמא בישא דהווי מתרבי מתמן דם רע שהיה מתרבה משם, כי עשו עומד ויונק מהגבורה שבזרוע שמאל ולוקח שפע מהקדושה לקלי, אמר, אצטריך לי לבדרא וללבנא דרועא דא אמר ה' יתברך צריך לברר וללבן את הזרוע הזאת שהיא בגבורה שמשם היניקה של הס"א, ואי לא ואם לא אברר ואלבן את הזרוע שמאל, ימאיד תהוא דמא בישא, ויפגים כלל ישפיל ויוריד אותו הדם הרע ויפגום בכל, כך שכל פעם יקח חלק מהקדושה, אכל אצטריך לבדרא מהכא כל פנימו אבל צריך לברר מכאן כל פגם, ולכן לקמן יסביר הזוה"ק שסיבב הבורא יתברך שהם בעצמם ירצו ליתן חלק הקדושה התפוס אצלם ביד עם ישראל.

ס"מ מתחנן לקוב"ה שלא יתן לו התורה, שא"כ תתבטל כל ממשלתו

מָה עָבַד, קָרָא לְסַמָּא"ל מה עשה הקב"ה, קרא לס"מ שרו של עשו, **וְאַתָּא קַמִּיָּה, וְאָמַר לִיָּה** ובא לפניו ואמר לו: **וְתַבְעֵי אוֹרֵייתָא דִּילִי** התרצה לקבל עליך את התורה שלי, **אָמַר, מָה פְּתִיב בְּיָה** מה כתוב בה? **אָמַר לִיָּה, (שמות יג) לֹא תִרְצֶח** אמר לו הקב"ה, לא תרצח. **דְּלִיג קוֹדֶשָׁא בְּרִידִי** הוא לאֲתֵר דְּאַצְטְרִידִי ומסביר הרשב"י, שדילג הקב"ה למקום שצריך, וידע השי"ת שמצוה זו אינם יכולים לקיים כי נאמר עליהם על חרבך תחיה, כי כל הכח והממשלה שלהם מכח החרב. **אָמַר** הס"מ להשי"ת: **חַם וְשָׁלוֹם** שאני וזרעי נקבל את התורה, **אוֹרֵייתָא דָּא דִּילָךְ הִיא, וְדִילָךְ יְהִיא** התורה הזאת שלך היא ושלך תהיה, **לֹא בְּעִינָא אוֹרֵייתָא דָּא** לא רוצה בשום אופן את התורה הזאת. **אָתִיב וְאַתְחַנֵּן קַמִּיָּה** חזר הס"מ והתחנן לפני השי"ת. **אָמַר: מְאִרִיָּה דְּעֵלְמָא** אמר, רבונו של עולם, **אִי אַתְּ יְהִבָּה לִי, כָּל שְׁלִטְנִי דִּילִי אֶתְעַבֵּר** אם אתה נותן לי את התורה, כל השלטון והממשלה שלי יעברו מן העולם, **דְּהָא שְׁלִטְנִי דִּילִי עַל קְטוּלָא אִיהוּ** שהרי השלטון שלי על רציחה הוא, **וְקַרְבִּין לָא יְהוֹן, וְשְׁלִטְנִי דִּילִי עַל בְּכַבָּא דְּמַאדִּים** וקרבות ומלחמות לא יהיו וכל השלטון שלי על כוכב מאדים שהוא ממונה על הרג ומלחמות, **אִי הָכִי כָּלָא אֶתְבַּטַּל מַעְלָמָא** ואם כן כל זה יתבטל מן העולם.

מבאר איך ס"מ מתחנן לקוב"ה שיתן לישראל התורה"ק ומודה על מכירת הבכורה

מְאִרִיָּה דְּעֵלְמָא רבונו של עולם, **טוּל אוֹרֵייתָךְ, וְלֹא יְהִיא חוּלְקָא וְאַחְסָנָא לִי בְּיָה** קח את התורה שלך ולא יהיה לי חלק וירושה בה. **אָבֵל אִי נִיחָא קַמָּךְ** אבל אם נח לפניך ונותן ס"מ עצה להקב"ה, **הָא עָמָא בְּנוֹי דְּיַעֲקֹב, לֹון אֶתְחַוִּי** הרי עם בני יעקב להם ראויה התורה הקדושה, **וְאִיהוּ חָשִׁיב דְּהָא דְּלִטּוּרָא אָמַר עֲלֵייהוּ** והס"מ חושב שזה מלשינות על עם ישראל שהם יקחו את התורה ולא ישלטו בעולם. **וְדָא הוּא וְזֶה שְׁכָתוּב וְזֶה מְשַׁעִיר לָמוּ, מְשַׁעִיר מִפִּי מִשְׁרוֹ שֶׁל עָשׂו שֶׁהוּא שַׁעִיר, נָפֶק נְהוּרָא לֹון לְיִשְׂרָאֵל** יצא אור של תורה ומצות לעם ישראל. **אָמַר סַמָּא"ל בִּלְבוּ, וְדָאִי אִי בְּנוֹי דְּיַעֲקֹב יִקְבְּלוּן דָּא** בודאי אם בניו של יעקב יקבלו את התורה, **יִתְעַבְּרוּן מַעְלָמָא** יעברו ויתבטלו מן העולם, **וְלֹא יִשְׁלִטוּן לְעֵלְמִין** ולא ישלטו לעולם, כי לא יוכלו לקיימה ויעברו על מה שכתוב בתורה לא תרצח. **אָתִיב לִיָּה בְּפִיָּה וּמְנִין** חזר והשיב לו השי"ת כמה פעמים, שיקח את התורה, **וְאָמַר דָּא** ואמר הס"מ שאינו רוצה, **וְאָמַר לִיָּה אֲנִתְּ בּוֹכְרָא** ואמר לו הקב"ה, אתה בן בכור, והבכורה כמו ענין המלוכה, שהבן הבכור הוא היורש ונעשה מלך, ולכן אתה הבן הבכור, **וְלָךְ אֶתְחַוִּי** ולך ראויה התורה קודם. **אָמַר לִיָּה הָא לִיָּה בְּכִירוּתָא דִּילִי** אמר לו הס"מ הרי ליעקב הבכורה שלי, **וְהָא אֲוִדְבִין לִיָּה, וְאַנָּא אוֹרִיתִי** ועוד הרי נמכרה לו הבכורה ואני הודיתי והסכמתי על המכירה.

ס"מ נותן כביכול עצה לקוב"ה איך יתן לישראל התורה ובנוסף נותן מתנה לעמ"י

אָמַר לִיהוָה אמר לו הקב"ה לשרו של עשו: **הוֹאִיל וְלֹא פָעִית לְמַהְיוֹי לָךְ בָּהּ חוֹלָקָא** היות ולא רצית שיהיה לך חלק בתורה, **אֶתְעַבְר מִנָּה בְּכָלֵא** תעבור ותסתלק מן התורה בכל חלקיה לגמרי, אפי' משבע מצות בני נח. **אָמַר** הס"מ: **יֵאוֹת** טוב הדבר ואני נותן הסכמתי. **אָמַר לִיהוָה וְכָהּ, הֵב לִי עֵיטָא, אִיךְ אֶעֱבִיד דִּיקְפִּלּוֹן לָהּ בְּנֹוֹי דִּיעֲקֹב דִּיאֵת אָמַר** אמר לו הקב"ה: תן לי עצה איך אעשה בחכמה שיקבלו את התורה בני יעקב שאתה אומר. **אָמַר לִיהוָה מֵאֲרִיָּה דְעֶלְמָא, אֲצַטְרִיךְ לְשַׁחֲדָא לֹון** אמר לו הס"מ להקב"ה: רבוננו של עולם צריך לשחד אותם, ואז יסכימו, וכיצד לעשות זאת **מֹול נְהוֹרָא מְנַהִירו דְּחִילִי שְׁמִיָּא** קח אור מהאור של צבאות השמים, מכל השרים של אומות העולם, חלק חיותם מצד הקדושה, **וְהֵב עֲלֵיהוּ** ותן על ישראל, **וְכָדָא יְקַפִּלּוֹן לָהּ** ובזה יקבלו אותה, **וְהָא דִּילִי יְהָא בְּקִדְמִיתָא** והרי חלקי שבקדושה יהיה בתחילה לעם ישראל. **אֲפִשִׁיט מִנִּיה נְהִירו דְּחַפִּיָּא עֲלֵיהּ** פשט ממנו הס"מ האור שמכסה עליו מצד הקדושה, **וְיָתֵב לִיהוָה לְמִיתֵב לֹון לְיִשְׂרָאֵל** ונתן להקב"ה, לתת אותו לישראל, **הָדָא הוּא דְּכִתִּיב** זהו שכתוב **וְזָרַח מִשְׁעִיר לְמוֹ פִּירוּשׁ מִשְׁעִיר מְשֹׁשׁ, דָּא סְמָא"ל דְּכִתִּיב** (ויקרא טז כב) **וְנָשָׂא הַשְּׁעִיר עָלָיו** משעיר זה ס"מ כמ"ש ונשא השעיר עליו שרו של עשו, מהאור שלו ממש שהם הזיו וניצוצי הקדושה שהיו בשעיר זרח הי"ת ובא. **לְמוֹ לְיִשְׂרָאֵל** לתיתו לישראל.

קוב"ה הולך אצל שר ישמעאל ושואל אם רוצה לקבל התורה

בִּיּוֹן דְּבִיעֵר דָּא כיון שביער הי"ת את אחיזת הס"מ מן הקדושה, **וְאֶעֱבֵר דְּמָא בִּישָׂא מְדֻרָּעָא שְׁמָאֵלָא** והעביר הדם הרע מזרוע השמאל, שהיא הגבורה דקדושה שמשם יניקת הס"מ, **אֶתְדִּיר לְדֻרָּעָא יְמִינָא** (ס"א שְׁמָאֵלָא) חזר לזרוע ימין בחסד ששם אחיזת בני ישמעאל [א]. **חָמָא בִּיהּ אוּף הָכִי,** ראה בו ג"כ כך, כלומר דם עכור ואחיזה לישמעאל. **אָמַר** הי"ת: **הָכִי נִמִּי אֲצַטְרִיךְ לְנַקִּיָּא מְדֻמָּא בִּישָׂא דְּרֻעָא דָּא** צריך גם לנקות מהדם הרע מזרוע זו של החסד. **קָרָא לְרַה"ב** שרו של ישמעאל **אָמַר לִיהוָה** אמר לו הקב"ה: **תְּבַעֵי אֵת אוֹרֵייתָא דִּילִי** רוצה אתה את התורה שלי. **אָמַר לִיהוָה** אמר לו רה"ב: **מַה בְּתִיב בָּהּ דְּלִיג לִיהוָה וְאָמַר לֹא תִנָּאֵף** מה כתוב בתורה דילג לו הקב"ה בכל התורה ואמר לרה"ב: "לא תנאף" כי הם חיים על הניאוף ומשם כוחם וממשלתם. **אָמַר וַוִי, אִי יְרוּתָא דָּא** אמר רה"ב: אוי ואבוי אם ירושה זו שהיא התורה **יַחֲסִין לִי קוֹדֶשָׁא בְּרִיךְ הוּא** ינחיל לי הקב"ה **יְרוּתָא בִּישָׂא דִּיתְעַבְר**

עיונים והארות

מצד הקדושה ולוקחים השפעה לקלי'. עתה רצה הקב"ה לטהר את צד הקדושה שלא יהיה להם שום אחיזה בקלי', ולכן ראינו איך הקב"ה מביא את הס"מ ורה"ב שיותרו על חלקם וישארו עם ישראל לבדם בצד הקדושה ולא יהיה שום אחיזה לחיצוניים.

א. והענין הוא, שכל האורות והאחיזה בקדושה שהיו לעשו וישמעאל, בא להם לאחר שהאבות הקדושים אברהם ויצחק נעשו מרכבה לקדושה, אברהם לחסד ויצחק לגבורה, ובזכותם היתה אחיזה וכח לישמעאל ועשו, ישמעאל מצד החסד ועשו מצד הגבורה. וכאשר יצאו לתרבות רעה ועבדו ע"ז, עדיין היו שואלים חלקם

בַּה כָּל שְׁלֹטָנִי ירושה רעה היא בשבילי, מפני שיתבטל על ידה השלטון שלי, **יְהֵא בְּרַכְתָּא דְּמִיָּא** **נְטִילָנָא** שהרי ברכה של המים לקחתי, **בְּרַכְתָּא דְּנוּנִי יִמָּא** שהיא ברכה של דגי הים, **יְכַתִּיב** שכתוב (בראשית א כח) **פָּרוּ וּרְבוּ וּגְו'.** **יְכַתִּיב** וכתוב (בראשית יז כ) **וְהַפְּרִיתִי אוֹתוֹ וְהִרְבֵּיתִי אוֹתוֹ בְּמֵאד מְאֹד שְׁנַיִם עָשָׂר נְשִׂאִים יוֹלִיד וּנְתַתִּיו לְגוֹי גָּדוֹל.** **יְכַתִּיב** וכתוב (בראשית טז יב) **וְהוּא יִהְיֶה פָּרָא אָדָם** לשון פרה ורבה.

שר ישמעאל מתחנן ג"כ שישאל יקבלו את התורה ולא הוא ונותן ג"כ מתנה

שְׂאִירִי לְאַתְחַנְנָא קָמִי מְאִירִיה התחיל רה"ב להתחנן לפני הקב"ה. **אָמַר לִיה** אמר לו רה"ב להשי"ת: **מְאִירִי דְּעֵלְמָא,** תִּרְיָן בְּנִין נְפַקְנָא מֵאַבְרָהָם רבונו של עולם שני בנים יצאנו מאברהם, **הָא בְּנוֹי דְּיִצְחָק הֵב לוֹן, וְלוֹן אֶתְחַוִּי** הרי בניו של יצחק תן להם התורה ולהם היא ראוייה. **אָמַר לִיה לֹא יְכִילָנָא, דְּאַנְתָּ בּוֹכְרָא וְלָךְ אֶתְחַוִּי** אמר לו הקב"ה: אינני יכול, שאתה הבכור ולך ראוייה התורה. **שְׂאִירִי לְאַתְחַנְנָא קָמִיָּה וְאָמַר:** התחיל רה"ב להתחנן לפני הי"ת ואמר, **מְאִירִיה דְּעֵלְמָא, בְּכִירוּתָא דִּילִי יִהֵא דִּילִיה** רבונו של עולם הבכורה שלי תהיה שלו, **וְהֵאֵי נְהוֹרָא דְּאַנָּא יְרִיתָנָא עַל דָּא** ואותו האור שאני ירשתי על הבכורה, **טוֹל וְהֵב לוֹן** קח ממני ותן להם. **וְכַךְ עָבַד** וכך עשה, **הָדָא הוּא יְכַתִּיב,** זהו שכתוב (דברים לג ב) **הוֹפִיעַ מֶתֶר פֶּאֶרְן** האיר השי"ת לעם ישראל מן האור שקיבל מישמעאל בהר פארן.

מֵאִי שְׁנָא מדוע **בְּסַמָּא"ל כְּתִיב וּזְרַח** מדוע בס"מ כתוב וזרח בפרסום גדול, **יְכַתִּיב"כ כְּתִיב הוֹפִיעַ** וברה"ב כתוב הופיע שלקח מעט. **אָלָא, נָטַל בְּהָהוּא נְהִירוֹ דְּאַפְשִׁיט מִנִּיה** **סַמָּא"ל** אלא לקח הקב"ה מאותו אור שהפשיט ממנו הס"מ, **חֶרֶב וְקַטּוּלָא, לְקַטּוּלָא בְּדִינָא** את החרב והריגה להרוג בדין תורה, **וְלְקַטּוּלָא בְּדִקָּא יָאוּת** וכן להרוג כמו שצריך במלחמה, כמ"ש לא תחיה כל נשמה, וזה וזרח משעיר בפרסום לעיני כל. **הָדָא הוּא יְכַתִּיב** זהו שכתוב (דברים לג כט), **וְאֲשֶׁר חֶרֶב גְּאוּתָּךְ פִּירוּשׁ אֵף עַל גַּב דְּלָא הָוָה דִּילָךְ** אע"ג שהחרב לא היתה שלך, ניתן לך החרב להשתמש בה לפעמים בשביל מצוות, **וְנָטַל בְּהָהוּא בְּרַכְתָּא דְּאַפְשִׁיט מִנִּיה רַח"ב זְעִיר** ולקח הקב"ה מאותה הברכה שהפשיט ממנו רה"ב רק מעט, **בְּמָאן דְּאַוּפֵּעַ זְעִיר מִבְּרַכְתָּא דְּלָהוֹן** כמו שהופיע להם הארה מועטת מהברכה של ישמעאל, **לְמַעַבְדַּ פְּרִיָּה וְרַבִּיָּה** כדי לעשות מצות פריה ורביה שהיא עונת ת"ח מערב שבת לערב שבת. **בְּנִין כַּךְ** בשביל זה שינה בלשון **הוֹפִיעַ מֶתֶר פֶּאֶרְן** שמראה על הארה מועטת, **וְלֹא כְּתִיב וּזְרַח** ולא כתוב וזרח כי זרח זה בפרסום, ומצות עונה היא בצנעה בסתר.

כל שר ושר מאומות העולם נתנו ג"כ מתנות לישראל

כִּיּוֹן דְּנָטַל מִתֵּנָן אֵלָיו לְיִשְׂרָאֵל כיון שלקח הקב"ה מתנות אלו משרי האומות בשביל ישראל **מֵאֲנֹן רַבְרַבְנִין שְׁלִטְנִין** מאותם השרים הגדולים השולטים שהם ס"מ ורה"ב שהם השרש של כל שבעים שרים של אומות העולם, **אַתָּא וְקָרָא לְהוּ** בא הקב"ה וקרא להם, **לְכָל רַבְבוֹת קִדְשׁ** שהם שרים של שבעים אומות העולם, **דְּמִמְנָן עַל שְׂאֵר עַמִּין** שממונים על שאר אומות העולם. והציע לפניהם את התורה אם רוצים לקבל אותה, **וְאַתִּיבּוּ לִיה אֹפֶה הָבִי** והשיבו לו ג"כ כך, שאינם רוצים בה בשום אופן והם יתנו שוחד ומתנות וכו', **וּמִבְּלִהּ קַבִּיל וְנָטִיל מִתֵּנָן** ומכולם קיבל ולקח הקב"ה מתנות, שהם כל ניצוצי הקדושה שהיו אצלם שלא יהיה להם שום אחיזה ג"כ, **לְמִיּהָב לֹון לְיִשְׂרָאֵל** לתת להם לישראל. ומביא ע"ז משל רשב"י.

מביא משל לכך המבאר את השוחד שנתנו השרים לישראל

לְאַסִּיא, דְּהָוָה לִיה חַד מְאָנָא מְלִיא מְסַמָּא דְּחַיִּי לרופא שהיה לו כלי אחד מלא מסם החיים, **וְנָטִיר לִיה לְבָרִיָּה** ושמר אותו ליתן לבנו. והנה הגיע הזמן, **בָּעָא לְמִיּהָב לִיה לְבָרִיָּה** תהוא פְּלִיטוֹן דְּסַמָּא דְּחַיִּי שרוצה ליתן לו לבנו את אותו כלי מיוחד שמן של סם חיים, **אַסִּיא הָוָה חַבִּים** הרופא היה חכם, **אָמַר, עֲבָדִין בִּישִׁין אֵית בְּבִיתִי** אמר, עבדים רעים יש לי בביתי, **אִי יִנְדַּעוֹן דְּאָנָא יְהִיב לְבָרִי נְבוֹבָא דָּא** אם ידעו שאני נותן לבני מתנה זו, **יִבְאִישׁ בְּעִינֵיהּ** יהיה רע בעיניהם, **וְיִבְעוֹן לְקַטְלָא לִיה** וירצו להרוג אותו.

מָה עָבַד מָה עָשָׂה הָרֹפֵא, נָטַל וְעִיר מְסַמָּא דְּמוֹתָא, וְשׂוּי אֶפְתָּחָא דְּמֵאנָא לקח מעט מסם המוות ושם על הפתח של הכלי, **קָרָא לְעֲבָדָיו קָרָא לְעַבְדֵּיו, אָמַר לֹון** אמר להם: **אַתּוֹן מְהִימְנָן קְדָמִי, תִּבְעוֹן לְהַחְוֵא סַמָּא** אתם עבדים נאמנים לפני האם תרצו לזה הסם? **אָמְרוּ, נַחְמִי מֵאִי הוּא** אמרו נראה מה זה הסם. **נָטְלוּ לְמַטְעַם** לקחו לטעום ממנו. **עַד לָא אֶרְחוּ** עד שלא הספיקו להריח ממנו, **בָּעוּ לְמִימַת רָצוּ לְמוֹת.** אמרו בְּלִבֵּיהּ **אִי הָאִי סַמָּא יְהִיב לְבָרִיָּה** אם זה הסם יתן הרופא לבנו, **וְדָאִי יָמוּת, וְאֵנָן נִירַת לְרַבּוֹנָא** בודאי ימות ואנחנו נירש לאדון שלנו את כל רכושנו. **אָמְרוּ קַמִּיה, מָרְנָא** אמרו לפניו, אדוננו הנכבד, **סַמָּא דָּא לָא אֶתְחִי אָלָא לְבָרָה, וְהָא אֲנִיא דְּפּוֹלְחָנָא שְׂבָקָנָא גְּבָךְ** סם זה לא ראוי אלא לבנך והנה גם שכר של העבודה שלנו אנחנו משאירים אצלך, **וְיִל וְהָב לִיה לְשׁוֹחֲדָא, דִּיקַּבֵּל סַמָּא דָּא** לך ותתן לו השוחד הזה לבנך שיקבל הסם הזה.

כִּךְ הִנְמַשֵּׁל, קוֹדֶשָׁא בְּרִיד הוּא, הוּא אַסִּיא חַבִּים, יָדַע דָּאִי יְהִיב אוֹרֵייתָא לְיִשְׂרָאֵל, עַד לָא אוֹדַע לֹון הקב"ה הוא רופא חכם, ידע שאם יתן התורה לעם ישראל עד שלא הודיע להם לשרי אומות העולם, **בְּכָל יוֹמָא הוּוּ דְּרַפִּין לֹון לְיִשְׂרָאֵל עָלָה וְקַטְלִין לֹון** בכל יום היו

רודפים את ישראל על התורה והורגים אותם, **אֲבָל עֲבַד דָּא** אבל עשה הקב"ה דבר זה עם אומות העולם, ובקש מהם בתחילה ליקח התורה והם לא רצו, **וְאֲנִין יִהְיוּ לִי מִתְנִין וְנִבְזִין בְּגִין דִּיקְבִּילוּן לָהּ** והם ג"כ נתנו לו מתנות ודורונות בשביל עם ישראל שיקבלו את התורה. **וְכִלְהוּ קַבִּיל לֹון מַשֶּׁה, לְמִיָּהב לָהּ לְיִשְׂרָאֵל** ואת כולם קבל משה כדי לתת אותם לישראל, **הָדָא הוּא דְכְּתִיב,** זהו מה שכתוב (תהלים סח יט) **עָלִיתָ לְמָרוֹם שְׁבִית שְׁבִי** לקחת מתנות באדם וגו'. **וּבְגִין כֵּךְ, יִרְתּוּ יִשְׂרָאֵל אוֹרֵייתָא בְּלֹא עֲרֵעוּרָא** ובשביל כך ירשו ישראל התורה בלי שום ערעור, **וּבְלֹא קַטְרוּנָא בְּלָל** ובלי שום קטרוג. **בְּרִיד הוּא, בְּרִיד שְׁמִיה, לְעֵלָם וּלְעֵלְמֵי עֲלְמַיָּא** ברוך הוא הקב"ה וברוך שמו שהיא השכינה לעולם ולעולמי עולמים, שנתן לנו סם חיים שהיא התורה הקדושה, שאורך ימים בימינה ובשמאלה עושר וכבוד.

בקבלת התורה קבלו ישראל את המתנות, וכשחטאו בעגל נלקח עדים, ועתיד לחזור לעתיד לבא **תָּא חַוִּי, עֲדִים דְּבְנֵי יִשְׂרָאֵל** בא וראה, תכשיטים של בני ישראל שקיבלו על הר סיני, **אֵלִין מִתְנִין וְנִבְזִין דִּיקְבִּילוּ** אלו הם המתנות והדורונות שקבלו מהשרים של שבעים האומות. **וּבְגִין כֵּךְ** ובשביל כך, לאחר קבלת התורה, **לֹא הָוָה שְׁלִיט עֲלֵיהֶו מוֹתָא** לא היה שולט עליהם המות, **וְלֹא סַטְרָא אַחְרָא** ולא הס"א, **וְלֹא דִי לֹון דִּי נָטְלוּ אוֹרֵייתָא בְּלֹא עֲרֵעוּרָא בְּלָל** ולא מספיק להם במה שלקחו את התורה בלא ערעור כלל ועיקר, **אֵלָא דִּיקְבִּילוּ נִבְזִין וּמִתְנִין מְכִלְהוּ** אלא שקבלו דורונות ומתנות מכל השרים של שבעים האומות. **כִּיִּין דִּחְטּוּ** כיון שחטאו עם ישראל, **מַה בְּתִיב,** ומה כתוב (שמות לג ו) **וַיִּתְּנֻצְלוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת עֲדִים. אֲנִין** ומפרש מהו עֲדִים הם אותן המתנות שנאמר עליהן (תהלים סח יט) **מִתְנֹות בְּאֲדָם.** שהם כל דרכי הגוף בעוה"ז בלא תאוה אלא לשם שמים **מַה אֲשַׁתָּאֵר מִנְהוֹן, הָהוּא שְׁבִי** מה נשאר מן המתנות שקבלו, רק אותו השב"י, שהוא פרד"ס התורה הקדושה, **דְּכְתִיב עָלִיתָ לְמָרוֹם שְׁבִית שְׁבִי וגו',** שכתוב עלית וכו', והעיקר היא תורת השב"י תורת הסוד, שב"י ר"ת שמעון בר יוחאי.

אוֹסְפוּ וְחַטּוּ הוסיפו וחטאו לאחר שמת אהרן, **מַה בְּתִיב** מה כתוב (במדבר כא א) **וַיִּשְׁמַע הַכְּנַעֲנִי מֶלֶךְ עָרֹד** שהוא עמלק. **וּבְתִיב** וכתוב, **וַיִּלָּחֶם בְּיִשְׂרָאֵל וַיִּשֶׁב מִמֶּנּוּ שְׁבִי** ושלט ג"כ בלומדי פרד"ס התורה, כלומר שאין לימוד בטהרה והראש חושב על הפרנסה ועניני העוה"ז (ועם כָּל דָּא) ועם כל זה, **וְכָל זְמָנָא דִּישְׂרָאֵל תָּבִין לְאַבוּהוֹן דְּבִשְׁמַיָּא** ובכל זמן שעם ישראל שבים לאביהם שבשמים, **אֲנִין נִבְזִין (וְכָלָא)** יתהדר לגבייהו אותן המתנות והדורונות יחזרו אליהם **וְאִתְחַפִּיין בֵּיהּ** ועם ישראל יתלבשו באור הגדול של התורה. **וְלִזְמָנָא דְּאִתִּי, כֵּלָא יִתְהַדֵּר** ולעתיד לבא הכל יחזור לעם ישראל בחזרה, **דְּכְתִיב,** (דברים ל ג) **וְשָׁב ה' אֱלֹהֶיךָ אֶת שְׁבוּתְךָ וגו'** אמר הרשב"י **לרבי יוסי: מִכָּאן וְלִהְלָאָה אֵימָא מֶלֶךְ** תאמר אתה את דבריך.

בשעת קבלת התורה רעשה הארץ מפחד שמא לא יקבלו ישראל התורה, ולאח"כ נחה ושקטה

אָמַר רַבִּי יוֹסִי: (שופטים ה ד) **יִי בְּצִאתָךְ מִשְׁעִיר בְּצִעְדְּךָ מִשְׁדֵּה אֲדוֹם אֶרֶץ רָעָשָׁה**
פירוש, **בְּשַׁעֲתָא דְקוּדְשָׁא בְּרִידָה הוּא תָב מִשְׁעִיר** בשעה שהקב"ה חזר לשעיר שבקש
מהם שיקבלו את התורה, **דְּלֹא קִבְּלוּ אוֹרֵייתָא**, וכשלא הסכימו לקבל את התורה. **אֶרֶץ רָעָשָׁה**
וְגו' מַאי טַעְמָא רָעָשָׁה מה הטעם שהארץ רעשה? **בְּגִין דְּבַעֲתָא לְאַהֲדָרָא לְתַהוּ וּבַהוּ**
לפי שרצתה לחזור כל הבריאיה לתהו ובהו, **דְּהָכִי אֲתֵינִי קוּדְשָׁא בְּרִידָה הוּא בְּעֵלְמָא** היות שכך
התנה הקב"ה בעולם, **אִי יִקְבְּלוּן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אוֹרֵייתָא מוֹטָב**, אם יקבלו ישראל את התורה הרי
טוב, **וְאִם לֹא** ואם לא יקבלו בני ישראל את התורה, **אַהֲדָר עֲלֵמָא** אחזיר את כל העולם כולו לְתַהוּ
וּבַהוּ. **בִּיּוֹן דְּחֻמַּת אֶרְעָא** כיון שראתה הארץ העליונה והתחתונה, **דְּהָא אֲזִמִּין קוּדְשָׁא**
בְּרִידָה הוּא לְכָל עַמְמֵיָא שהרי הזמין הקב"ה את כל אומות העולם, כלומר לשרים שלהם למעלה,
דִּיקְבְּלוּ אוֹרֵייתָא שיקבלו את התורה, **וְלֹא קִבְּלוּ** ולא הסכימו לקבלה **וּמִכָּל עַמְמֵיָא לֹא**
אֲשַׁתְּאֲרוּ אֵלָא יִשְׂרָאֵל בְּלַחֲוֵייהוּ ומכל העמים לא נשארו אלא עם ישראל לבדם שעדיין לא שאל
אותם, **חֲשִׁיבַת אֶרְעָא, דִּישְׂרָאֵל לֹא יִקְבְּלוּן בְּוֹתֵייהוּ** חשבה הארץ שגם עם ישראל לא יקבלו
את התורה כמותם, **וּבְגִין כֵּן אֶרֶץ רָעָשָׁה** ומשום כך הארץ רעדה והיתה רעידת אדמה גדולה וחשבו אומות
העולם שהם נבלעים באדמה. **בִּיּוֹן דְּאָמְרוּ** כיון שאמרו עם ישראל **נַעֲשֶׂה וְנִשְׁמָע, מִיַּד שָׁקָטָה**
[ב], **הָדָא הוּא דְּכִתִּיב** זהו שכתוב (תהלים עו ט) **אֶרֶץ יִרְאָה וְשָׁקָטָה, יִרְאָה בְּקִדְמִיתָא**
פחדה בתחילה שמא ח"ו לא יקבלו ישראל את התורה, **וּלְבַסּוֹף וְשָׁקָטָה** נחה כאשר קבלו עם ישראל את
התורה בחשק.

משעה שאמרו ישראל נעשה ונשמע אין שום כישופים ומוזיקים יכולים לשלוט בהם

וְהָא חֲזִי, בְּגִין דִּישְׂרָאֵל אָמְרוּ נַעֲשֶׂה ובא וראה היות ועם ישראל הקדימו נעשה לנשמע, **לֹא**
דִּחְלִין מִן כָּל עֲשִׂיָּה דִּיבְּלוּן כָּל חֲרָשֵׁי דְעֵלְמָא לְמַעַבְד לא צריכים לפחד משום
מעשה ופעולה שיכולים כל המכשפים והקוסמים שבעולם לעשות, כלומר לא שולט ולא ישלוט בעם ישראל, **וְלֹא**
מִכָּל קְסָמִין וְחֲרָשִׁין דְעֵלְמָא ולא מכל הקוסמים והמכשפים שבעולם. **מַאי טַעְמָא** מה הטעם?
חַד, בְּגִין דָּא אחד בשביל זה שהקדימו נעשה לנשמע. **וְחַד, בְּגִין דְּכִד אֲפִיק לֹון קוּדְשָׁא**

עיונים והארות

הופך את העולם כולו לתהו ובהו, ואתם התחננתם לבני, תעשו טובה לקבל את התורה שלא יחרב העולם, ומה שתמצאו תקחו, הכל שלכם, רק שלא נמות. וכך היה. א"כ, אין לאומות העולם זכות קיום בעוה"ז כי אם ע"י שעם ישראל עוסקים בתורה ובמצות.

ב. וכל זה עשה השי"ת, מכיון שיעקב ועשו חלקו העולמות, יעקב לקח העוה"ב ועשו לקח העוה"ז. וא"כ, יבא עשו ויאמר ליעקב, אין לך זכות לשבת ולחיות בשום אופן בעוה"ז. ועתה יאמר לו יעקב, כל העוה"ז וכל הבריאיה כולה עומדת בזכות בני שקבלו את התורה, שאם לא קבלוה, היה הקב"ה

בְּרִיךְ הוּא מְמַצְרִים ואחד בשביל שכאשר הוציא אותם הקב"ה ממצרים, **תָּבֵר קַמִּיָּהוּ כָּל זֵינִי חֲרָשִׁי וְקֶסְמִי, דִּלָּא יִבְלִין לְשִׁלְטָאָה עֲלֵיהוּ** שבר מלפניהם כל מיני מכשפים וקוסמים שלא יוכלו לשלוט עליהם על עם ישראל. מכאן נלמד שמי שמקבל עליו עול תורה, אין לו לפחד משום פחד וענין בעולם, כי התורה שומרת את עם ישראל מכל צרה שלא תבא אמן.

שבת מברכין חודש סיון

שבת מברכין חודש סיון

בחג השבועות האדם נדון כמה ישיג מבחינה רוחנית וכמה יזכה לידע בתורה

הגמרא (מגילה לא:) אומרת "תניא ר' שמעון בן אלעזר אומר עזרא תיקן להן לישראל שיהו קורין קללות שבתורת כהנים קודם עצרת ושבת השנה תורה קודם ר"ה מאי טעמא אמר אביי ואיתימא ריש לקיש כדי שתכלה השנה וקללותיה. שואלים חז"ל, בשלמא שבמשה תורה איכא כדי שתכלה שנה וקללותיה [ראש השנה] אלא שבתורת כהנים אטו עצרת [שבועות] ראש השנה היא? 'אין' התשובה היא כן! עצרת גם ראש השנה היא דתנן ובעצרת על פירות האילן.

עצרת אינו מתייחד ואינו נבחר רק בגלל פירות אילן הנידונים ביום זה, שהרי "בארבעה פרקים נידון העולם", ואין עדיפות בפירות האילן על פני התבואה והלחם שהם עיקר מזונו של האדם ובוודאי שהפירות אינם עדיפים על המים. למרות זאת לא נקבעה התקנה של קריאת התוכחה, לא לפני הפסח שבו נידונים על התבואה, ולא לפני חג הסוכות שבו נידונים על המים. אלא, שמוכרחים לומר שיש סיבה נוספת ההופכת את עצרת ליום דין.

אלא הסיבה הנוספת היא, שחומרת דינו של יום עצרת בהיותו יום הדין לפירות האילן, הוא בכך שהאדם נידון בו האם האילן שלו מוכן לפירותיו. וכותב בספר תולעת יעקב (סתרי חג שבועות): "ודע כי כמו שבראש השנה רצה הקב"ה להשגיח ולדרוש מעשה בני האדם כי הוא הבריאיה הראשונה וחידוש העולם... כן רצה ביום מתן תורה שהוא מורה על חידוש העולם להשגיח ולדרוש על מעשה העולם ולדון על פירות האילן. וכבר ביארנו, כי הפירות ההם, הם הנשמות הפורחות מאילנו של הקב"ה, והעולם נידון ביום הזה, על התורה שניתנה בו, שבטלו עצמם ממנה, והוא אומרם על פירות האילן בלא השלימם בתורה ובמצוות כראוי", עד כאן.

ביאור דבריו, שכמו שבא' בתשרי, יושב הקב"ה עם פמליה שלו, ודן כמה יעבדון וכמה יבראון וכו', אותו דין חוזר על עצמו, ביום ו' בסיון, שהקב"ה יושב עם הפמליה שלו ודן, מה יהיה עם האדם הזה בשנה הזאת מבחינה רוחנית. דהיינו, הממד הרוחני, כמה אדם ישיג ידיעה בתורה בשנה זו, נקבע בחג השבועות.

צירוף הוי"ה של החדש הזה הוא יוה"ה, יוצא מפסוק ידותיו ולצלע המשכן השנית (שמות כו, יט) ראשי תיבות הצירוף הנ"ל והוא היות שבקבלת התורה נצטוו היו נכונים וכו' אל תגשו אל אשה [שם יט טו], ולכן הוי"ה השולטת בחדש הזה כביכול אותיות הדכורין י"ו לבד ואותיות הנוקבין ה"ה לבד לרמז שצוה הקב"ה ביום השלישי לפרוש מן האשה, והיום הזה מסוגל לקבלת התורה, היינו ההכנה לקבלת התורה שמתחיל להאיר הצירוף הנ"ל.

חודש סיון מזלו תאומים, רמז למשה ואהרן ששניהם היו שקולים כאחד ועל ידם ניתנה תורה לישראל בחודש זה. **והוא** החודש השלישי וכידוע מה דרש אותו גלילי לפני ר' חסדא: ברוך אלהינו שנתן תורה משולשת (תנ"ך) לעם משולש (כהנים לויים ישראלים) ע"י המשולש (משה שהוא שלישי לבטן אמו) ביום השלישי (כדכתיב: והיו נכונים ליום השלישי) בחודש השלישי. (שבת פח.)

ביום הזה מתחיל השליטה של מזל תאומים, על כן ביום הזה דייקא נעשו עם הקודש באחדות עם קונם כביכול כתאומים, וכן בינם לבין עצמם ויחן שם ישראל [שמות יט ב] לשון יחיד כאיש אחד חברים [מכילתא], ועפ"י האמור בזהר (ח"ב ע"ח ע"ב) תומי"ם חסר בגימ' מלכו"ת.

ובזוהר הקדוש (פרשת יתרו דף ע"ב) מובא שמזל תאומים רמז הוא לתורה שבכתב ותורה שבעל פה, שקיבלו את שתיהן במעמד הר סיני והן נחשבות כיחידה אחת.

ובפסיקתא (דרב כהנא י"ב) כתוב: אמר הקדוש ברוך הוא נתתי חודש השלישי במזל תאומים, שאם יבקש עשו הרשע להתגיייר ולבא ללמוד תורה יבא וילמד.

וכתוב בספר היצירה (המיוחס לאדם הראשון, עיין שם הגדולים מערכת י' אות נ"ט) שביקש הקדוש ברוך הוא לרמוז לנו שכשם שאותם התאומים יעקב ועשו, יעקב הוא הצדיק ועשו הוא הרשע, כך בחדש זה מי שמנצל את זמנו לתורה ומצוות יוכל להשיג השגות נפלאות ברוחניות, ומי שחלילה יבזבז את זמנו להבל וריק לענייני עולם הזה, אז הירידה תהיה גדולה בענייני רוחניות כי חדש זה נתקדש מאד.

כתב השל"ה הקדוש (מסכת תמיד פרק נר מצוה) ולבי אומר, שעת רצון לתפילה על חינוך הילדים בערב ראש חודש סיון, הוא החודש שבו נתנה התורה, ואז נקראים בנים לה' אלהינו. וראוי לישב בתענית ביום ההוא, הוא ואשתו, ויתעוררו בתשובה, ויעשו חשבון נפש ובפרט יתקנו כל ענייני הבית, איסור והיתר, וטומאה וטהרה, וכל העניינים, ויתנו צדקה לעניים הגונים. ואם אפשר לבעל להתענות אז הפסקה, מה טוב ומה נעים, ועל כל פנים יהיה תענית גמור בכל דיני תענית צבור, וכידוע שהרב סידר תפלה מיוחדת לזה וראוי לאמרה.

כ"ח אייר פטירת שמואל הנביא

בשנ"ע (או"ח סי' תקפ) שיום כ"ח אייר הוא יום הסתלקות של שמואל הנביא. וכתב המשנ"ב, אך במגילת תענית הגירסא היא ביום כ"ט אייר, והרע"ב כתב לפני שבע מאות שנה היה בקברו של שמואל הנביא בכ"ח אייר.

וידוע מה שכתב השל"ה הק' שכל השנה הוא עת רצון להתפלל על הצלחת הבנים, אך לבי אומר לי, שעת רצון להתפלל על הצלחת הבנים ביותר הוא כ"ט אייר, ערב ראש חודש סיון, ואכן נתפרסם תפילת הקדמונים שהביא השל"ה ק' בספרו, להתפלל בערב ר"ח סיון על הילדים.

וכנראה הטעם לזה הוא כי ביומא דהילולא של שמואל הנביא אנו רואים את עוצמת מעלת תפילת אימא על בניה, שהרי התפללה חנה על בנה שמואל כמה וכמה תפילות, ואפי' מה שנסתלק בן נ"ב שנה, היה גם כלול בתפילתה שאמרה "וישב שם עד עולם", ודרשו חז"ל (ראה יומא נד.) עולמו של יובל שהוא נ' שנה לאחר שהביאה אותו לשילה כשנעשה בן ב' שנים, וישב שם נ' שנה.

ואנו רואים ביום זה כמה פועלת תפילת אימא על בנה. וקודם שנולד יצאה בת קול ואמרה 'עתיד צדיק אחד להיוולד ושמו שמואל', וכל מי שהוליד בן באותה תקופה קראו לבניהם שמואל, אך חנה הרבתה בתפילה וזכתה לכך. ולכן מסוגל יום זה לפעול בתפילה להצלחת הבנים.

שמואל הנביא בוכה ומתפלל על ירושלים ובית המקדש ולא עוזב המקום

אמר לי כמוה"ר דוד דניאל הכהן שליט"א דבר נפלא השייך ליום פטירת שמואל הנביא והוא על דרך מה שמסופר בספר "החזיונות" של רבנו הרב חיים ויטאל זלה"ה זיע"א כתב וזה לשונו: שנת שכ"ו ליל שבת ח' לטבת אמרתי קידוש ואשב על השלחן לאכול, והיו עיני זולגות דמעה על כי בעשרה בחשון שעבר נשאתי אשה אשתי חנה וכו', גם בכיתי על ביטול עסק התורה כמבואר אצלי בקונטרסים ענייני נשמתי בסי' ב' ומרוב דאגתי לא אכלתי כלל ואשכב במטתי על פני, בוכה עד שנרדמתי מתוך הבכיה ואחלום, והנה אני יושב בבית הר"ר שם טוב הלוי ז"ל מתפלל תפלת המנחה הנקראת עת רצון ביום השבת, ואחר התפלה והנה עומד זקן אחד בדמות הר' חיים הלוי אשכנזי ז"ל שכני ויקראני בשמי ויאמר לי: אתה ר' חיים תרצה לצאת עתה בשדה עמי וללוות שבת מלכתא ביציאתה כדרך שאתה נוהג להקביל פניה בכניסתה ושם אראך דברים נוראים, והעלה אותי למעלה בעולמות העליונים וכו', והנה כשנכנסתי וראיתי פני שכינה נבהלתי ורעדתי אחזתני ואפול על פני ארצה ולא עצרתי כח כלל, ויחזק השם יתברך בימיני ויאמר לי חיים בני קום לך למה זה אתה נופל על פניך אל תירא ואל תפחד, אמרתי לו אדוני לא עצרתי כח והודי נהפך עלי למשחית מרוב אימתך הגדולה ואין בי כח לקום, ויאמר לי הנה חזקתיך ואמצתיך עמוד על עומדך ושב לימין הכסא במקום הזה

הפנוי מאין יושב בו, אמרתי לו ואיך אשב בימין הכסא במקום הזה והנה כבר הוא מוכן לישב בו הרב רבי יוסף קארו, ויאמר לי כן היתה מחשבתי בתחלה ואחר כך נתתי לו מקום אחר ונתתי לך מקום זה וכבר הכינותיו לך, אמרתי לו הנה זה המקום של שמואל הרמתי ז"ל, ויאמר לי זה מקומו אבל משנחרב בית המקדש קבל עליו שלא לישב עוד במקום הזה עד שיבנה בית המקדש, ומאז הלך לו לירושלים בבית המקדש החרב ושם עומד תמיד ומתאבל עליו עד עת שיבנה בית המקדש ונתתיו לך שתשב בו, ואז ישבתי מימין הכסא על מצעות שבקרקע עם שאר הצדיקים אשר שם, וכו'. ע"כ.

ולפ"ז מובן כיצד היה כיבוש ירושלים ביום כ"ח אייר יום פטירת שמואל הנביא כי שמואל הנביא בוכה ומתפלל על ירושלים ובית המקדש ולא עוזב המקום, וכן בדיוק ביום זה מתחילים לתקן ספירת המלכות שהיא השכינה הקדושה שהיא ענין ירושלים ובית המקדש.

תענית כ' בסיון

כתב המגן אברהם (סי' תקס"ח סק"ט), נהגו בכל מלכות פולין להתענות ביום כ' בסיון על הצרות שהיו לכלל ישראל בזה היום שבו נכפלו צרות.

בשנת תתקל"א בזמן רבנו תם נהרגו בזה היום קהילה שלימה בצרפת, ור"ת לא יכל לסבול צער הגזירה ונסתלק ב' שבועות אח"כ. וזה היה מסע הצלב השלישי. [כי מסע הצלב הראשון היה בזמן רש"י בשנת תתנ"ו, ובמשך השנים נהרגו ונשרפו ונטבחו רבים רבים מבני עמנו]. ובסליחות דכ' בסיון מדובר בעיקר מהגזירה של שנת תתקל"א. ורבינו תם בשעתו כתב מכתבים לכל הכלל להתענות ביום כ' בסיון.

וכן לאחר כמה מאות שנים בשנת ת"ח ות"ט נהרגו כמה מאות אלפי ישראל על קידוש השם. ובה היום כ' בסיון טבחו את העיר נעמרוב הגדולה. ואז בזמן הש"ך חזר לתקן את התענית של כ' סיון יחד עם 'ועד ארבע הארצות'.

תחילת הפורענות בכ' בסיון

ובפיוט לסליחות כ' בסיון, הוזכר ענין רציחת הגה"ק רבי יחיאל מיכל בן רבי אליעזר שהיה רב דקהילת נעמרוב, ואע"פ שכתוב ב'קורא הדורות' שהוא נהרג ביום כ"ב בסיון אך תחילת הפורענות היה ביום כ' בסיון. צדיק וקדוש זה כתוב עליו הפלגות נוראות מאד, וזהו חלק מהצרות שלא נשארו ממנו ספריו ודברי תורה, הכל נעלם בשעת הגזירה, מלבד קונטרס קטן שנשאר ממנו 'שברי לוחות', ובן אחיו כותב שם שרובא דרובא מדברי תורה שלו נשרפו ונשדדו בשעת הגזירה.

מסר נפשו רק לאחר שראה את אשתו ובניו נעקדים על קידוש ה'

איתא בספר 'יון מצולה' להגה"ק רבי בתך נטע הנובר שהיה בזמן הגזרות דכ' בסיון וכתב מעשים נוראים שהיו באלו השנים. כנודע שכל הרוגי ת"ח ת"ט דינם כקדושים הי"ד, שהרי הציעו להם שאם ימירו דתם ישארו בחיים, וקדשו ה' במסירות נפש. וכתב שם שבעיר האניע בליטא, צוה הרשע שיפרידו בין האנשים ובין הנשים, שאם ייהרגו האנשים תחילה אולי נשים דעתן קלות להתפתות, שלא יחזקו אותן האנשים. ורבי משה הי"ד רב העיר, יצא מהגדר והלך למקום אסיפת הנשים וקרא להם בקול גדול שיתחזקו מאד לייחד שם ה' הגדול והנורא, וימסרו נפשן על קידוש השם, ותיכף לאחר מכן צעקו כולן "שמע ישראל" "ואהבת את ה' אלקיך".

הגאון הזה התחנן אל נפשו וביקש מאלקינו וגם מהרשעים לראות במיתת אשתו ובניו, ושיהרג הוא באחרונה, למען יראה שכולם הם קדושי ה' ואין פרץ ואין יוצא חוץ. לא אמר 'אל אראה ברעתי; אלא ביקש והתפלל שיראה במיתת אשתו ובניו. מבהיל על הרעיון. הי"ד.

כ"ג סיון - יום מסוגל לישועה ולשמחה

מובא במגילת אסתר (ח, ט) "וַיִּקְרָאוּ סִפְרֵי הַמֶּלֶךְ בְּעֵת הַהִיא בְּחֹדֶשׁ הַשְּׁלִישִׁי הוּא חֹדֶשׁ סִיוֹן בְּשָׁלוּשָׁה וָעֶשְׂרִים בּו וַיִּפְתָּח בְּכָל אֲשֶׁר צִוָּה מֶרְדֳּכָי אֶל הַיְּהוּדִים וְאֶל הָאֲחַשְׁדָּרְפָּאִים וְהַפְּחוּת וְשָׂרֵי הַמְּדִינֹת אֲשֶׁר מֵהֵדוּ וְעַד פּוֹשׁ שִׁבְעָה וָעֶשְׂרִים וּמֵאָה מְדִינָה מְדִינָה כְּכֹתְבָהּ וְעַם וְעַם כָּלִשְׁנוּ וְאֶל הַיְּהוּדִים כְּכֹתְבָם וְכָלִשְׁנוּם".

הנה זה הפסוק הגדול שבכל כ"ד ספרים הוא הארוך ביותר בתנ"ך, כי הוא לטובתן של ישראל, לכך יש לו כבוד זה שהוא גדול מכל פסוק, מ"ג תיבות, ובפסוק (אסתר ג, יט "ויקראו" דהמן - מ' תיבות, לבטל התורה שניתנה במ' יום, וזה

הפסוק ג' תיבות יותר כנגד ג' צומות שביטלו כתיבת ספרים של המן. מ"ג תיבות כנגד מ' יום דמתן תורה, והיא משולשת (עי' שבת פח). "בעת ההיא" - בעת צרה, וכתוב (ירמיה ל, ז) "עת צרה היא ליעקב וממנה יושע", אותיות "ומהמן יושע".
"חודש השלישי" - זכות דמתן תורה שהיא בסיון עמדה. "סיון" - נעשו סוונים למקום כי בו קיבלו התורה. (תוספות השלם אסתר ח, ט)

ולכן המתינו בזמנו עד חודש סיון שבו קבלנו התורה, דזכות קבלת התורה שקבלנו אז ואשר מקבלים אותה עתה מרצון בביטול כל מודעי (עי' שבת פח). יהיה לעזר ולהועיל לבטל הגזירה. וגם 'סיון' עולה ריבוע אדנ"י, ו'אסתר' מילוי אדנ"י, ותורה שבע"פ הוא נגד שם אדנ"י, וכל זה יגן להפר הגזירה וכו'. "ונשלוח ספרים" על ידי מרדכי ואסתר ביום כ"ג סיון, דיום הששי בסיון קבלנו התורה, ועוד טו"ב ימים שעתה קבלנוה ברצון טוב, הם כ"ג. (נחל אשכול לחיד"א אסתר ח, ה)

מאמרי הפרשה

פרשת בהר

"וידבר ה' אל משה בהר סיני לאמר דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם כי תבאו אל הארץ אשר אני נתן לכם ושבתה הארץ שבת לה" (כה, א-ב).

פרשת שמיטה מוכיחה שהתורה היא מן השמים

כתב רש"י: מה ענין שמיטה אצל הר סיני? אלא, מה שמיטה נאמרו כללותיה ודקדוקיה מסיני, אף כל המצוות נאמרו כללותיהן ודקדוקיהן מסיני.

ובאמת צריך להבין, מדוע הודיע לנו הכתוב עניין זה דווקא אצל מצות שמיטה? ויש לומר, כי פרשת שמיטה מוכיחה שהתורה היא מן השמים, והיא ראייה ברורה לכך, שתורתנו הקדושה תורת אמת, ולא שח"ו בדה אותה משה רבנו מלבו. כי מי הוא בן אנוש היכול להבטיח הבטחה כזו שלא כדרך הטבע של - "וצויתי את ברכתי וכו' ועשת את התבואה לשלש השנים". ופשוט הוא, שרק ה-כל יכול, הוא זה שיכול להבטיח הבטחה כזו לדורות עולם. (חתם סופר).

הדרך לביטחון בה'

כותב הרב כלי יקר: טעם מצוה זו להשריש האמונה בעם ישראל, כי חשש הקב"ה, פן בבואם לארץ ישראל יתעסקו בעבודת האדמה וישכחו את ה' ויסירו בטחונם ממנו, ויחשבו כי כוחם ועוצם ידם עשה להם את החיל הזה, והם הבעלים ואין זולתם. על כן הוציאם השם יתברך ממנהג הטבע, כי דרך אומות העולם לעשות בשש שנים - שתי שנים זרע, ואחת בור, כדי לא להכחיש כוחה של האדמה. והקב"ה אומר שש שנים תזרע שדך, מידי שנה בשנה, ואני מבטיחך לתת כוחה בכל שנה. ומלבד זאת, בשנה הששית - וצויתי את ברכתי וכו' ועשת את התבואה לשלש השנים. וע"י כל המופתים הללו תדע, כי לי הארץ. ועל ידי זה יהיו עיניך נשואות אל ה' תמיד ותבטח בו יתברך. ע"כ.

בטחנו של רבי יהודה ברבי אילעאי

ובעניין מידת הבטחון, איתא בגמרא (נדרים מט:), מעשה באשתו של רבי יהודה בר אילעאי שיצאה פעם וקנתה צמר בשוק, ועשתה ממנו גלימה חשובה. היות וזו הייתה הגלימה היחידה שברשותם, עשו הם חלוקה ביניהם, כאשר הייתה היא יוצאת לשוק - הייתה מתכסת בה, וכאשר רבי יהודה היה יוצא להתפלל - היה הוא מתכסה בה ומתפלל. וכאשר היה מתכסה בה, היה מברך: "ברוך שעטני מעיל".

פעם אחת גזר רבן שמעון בן גמליאל תענית, ורבי יהודה לא הגיע לבית שנאספו שם החכמים לתענית. אמרו הנוכחים לרבן שמעון בן גמליאל, כי רבי יהודה לא הגיע - לפי שאין לו בגד להתכסות בו. שלח רשב"ג לרבי יהודה בגד,

אך הוא סירב לקבלו. כשביקש רבי יהודה להסביר לשלוחיו של הנשיא מדוע הוא מסרב לטול ממנו את הבגד, הגביה את המחצלת שעליה ישב, ונעשה נס ונתמלא כל אותו המקום במטבעות של זהב. ואז הוא אמר להם: ראו את העושר שיש לי כאן! הרי אם הייתי רוצה, בוודאי שהייתי יכול לקנות לעצמי חלוק, אלא שאין רצוני ליהנות מהעולם הזה כלל, ולפיכך אני מסרב גם ליהנות מהמעיל ששלח לי.

מכך למדים אנו את מדת בטחונו של רבי יהודה אשר היתה נטועה בו בכל חושיו, עד כדי שידע כי בעת שירים את השטיח, ללא ספק ימצאו שם מטבעות כמידת בטחונו.

עוד אמרו בגמרא (בבא מציעא מב.): תנו רבנן: ההולך למוד את גרנו, אומר: יהי רצון מלפניך ה' אלהינו שתשלח ברכה במעשה ידינו. התחיל למוד, אומר: ברוך השולח ברכה בכרי הזה. מדד ואחר כך בירך - הרי זו תפילת שוא, לפי שאין הברכה מצויה לא בדבר השקול ולא בדבר המדוד, ולא בדבר המנוי, אלא בדבר הסמוי מן העין, שנאמר (דברים כח, ח): יצו ה' אתך את הברכה באסמך.

ואף כי למעשה, הרי זה נס גמור - למעלה מן הטבע, ומכל מקום מצווה הוא לברך ולהתפלל על כך, ואין בזה משום ברכה לבטלה. הרי לנו, כי האדם מצווה להאמין ולבטוח כל כך, עד שיהא בטוח בנס שייעשה לו. ועיין בדברי חמודות על הרא"ש (ברכות פ"ט אות נט) הכותב, כי המודד גרנו - בטוח הוא שיארע לו נס גלוי ושינוי הטבע, ועל כך הוא מודה לה'.

כל העולם כולו ניזון בשביל חנינא בני

ובגמרא (תענית כד:) מסופר עוד: אמר רב יהודה אמר רב, בכל יום ויום בחייו של רבי חנינא בן דוסא, הייתה בת קול יוצאת מן השמים ואומרת: כל העולם כולו ניזון בשביל חנינא בני, ואילו הוא - אין לו אפילו לחם בביתו, ודיו בקב אחד של חרובים בלבד, ממנו התקיים מערב שבת לערב שבת.

ומעשה באשתו של רבי חנינא בן דוסא, שהייתה רגילה מפני הבושה, להסיק את התנור בכל ערב שבת אע"פ שלא היה לה מה לאפות, והייתה משליכה לתוכו חומר מעלה עשן בכדי שהשכנים יחשבו כי היא אופה לחם לכבוד שבת.

הייתה לה שכנה רעה, שאמרה לעצמה: הלוא אני יודעת כי אין לאנשים האלו כלום בבית, וא"כ מהו כל העשן הזה העולה מתנורם? הלכה ודפקה בדלת, ראתה אותה אשתו של רבי חנינא, והתביישה מכך שכעת יפורסם ברבים כי לא היה לה כלום בתנור, ומיד ברחה לחדר צדדי. נכנסה השכנה לבית, וראתה את התנור שהוא מלא בלחמים, ואף קערת הבצק מלאה עיסה. מיד זעקה לה השכנה: הרבנית! הביאי מהר מרדה לרדות את הלחם, כי לחמך עומד להישרף. באה אשתו של רבי חנינא ואמרה: אכן, אף אני לכך נכנסתי לחדר הפנימי, בכדי להביא את המרדה.

שנו חכמים, כי היא אכן לא אמרה זאת כאמתלא בלבד להינצל מן הבושה, אלא אף היא באמת הלכה להביא מרדה, מפני שהיתה רגילה בניסים, והאמינה שהתנור יתמלא בלחם.

הנה, גם במעשה זה רואים, כי אותה צדקנית הייתה בטוחה שהקב"ה יעשה לה נס שלא תתבייש, עד שהלכה להביא את המרדה בכדי להוציא לחם.

כגמול עלי אמו

כתב בספר 'דברי אליהו' (על תהלים קלא, ב), ששאלו לרבינו הגר"א, כיצד הוא הביטחון בה? אמר להם: כבר פירש לנו דוד המלך ע"ה (שם): 'אם לא שויתי ודוממתי נפשי כגמול עלי אמו, כגמול עלי נפשי'. פירוש, כמו שהתינוק אינו דואג מה יאכל, בידעו כי בכל עת תאכילנו אמו כדי שבעו, וכן בכל ענייניו סמוך לבו ובטוח שאמו תמלא כל מחסורו. אף אנו, עלינו להסיר כל דאגה וחשש מלבנו, ולא לדאוג כלל דאגת המחר, רק לסמוך לגמרי על אבינו שבשמים, שיחיש לנו את כל הצטרכויותינו.

כתב ב'נפש שמשון' (התורה וקנייניה, עמ' שנו) כי מטבע העולם, בעוד התינוק קטן תמהר אמו לקראתו על כל ככי שיבכה לראות מה אירע עמו ומה צרכיו בזה הרגע. משגדל התינוק מעט, שוב אין אמו בהולה לקראתו, אלא כשהוא נחבט ומקבל מכה על בשרו. כעבור שנה ושנתיים, כבר אין אמו נוגשת אליו אלא כשהוא נופל ונחבט קשה יותר...

סיבת הדבר היא, כי ככל שהתינוק קטן יותר, כך הוא תלוי ברחמי וחסדי אמו, כי אין בידו לעזור ולהועיל לעצמו מבלי עזרת האם. וככל שיגדל התינוק ויתרבה כוחו לסייע לעצמו, כך גם תרגיש האם פחות אחריות עליו...

כיצא בזה, הסומך על ה' מתוך הכרה כי הינו חסר ישע בכוחות עצמו, ואינו תולה את תקוותו אלא בבורא העולם לבדו, יחיש הקב"ה לישועתו בעגלא ובזמן קריב, על צד היותר טוב.

בך בטחתי אל אבושה

איתא במדרש (שוח"ט תהלים כה על הפסוק 'אלוקי בך בטחתי אל אבושה'), וז"ל: ...היו שומרי המדינה עוברין ומצאו אכסנאי אחד ותפסוהו, ואמר אל תכוני כי בן ביתו של מלך אני, כיוון ששמעו כן, הניחוהו ושמרוהו עד הבוקר, בבוקר הביאוהו אצל המלך ואמרו לו 'בן ביתך' מצאנו אמש, אמר לו המלך, בני, מכיר אתה אותי, אמר לו לאו. אמר לו המלך אם כן היאך אתה בן ביתי, אמר לו - בבקשה ממך, אני איני בן ביתך, אבל 'בך בטחתי', שאלמלא אמרתי להם כן היו מכים אותי... אמר להם הניחו לו הואיל ובטח בי הניחו לו. וכן אמר דוד 'אלוקי בך בטחתי' ובשביל כך 'אל יעלצו אויבי לי', ולא אני בלבד, אלא גם כל קויד לא יבושו.

הצרות - סימן לישועה

עוד אמרו (שם, תהלים כ, ב): 'יענך ה' ביום צרה, [משל] לאב ובן שהיו מהלכין בדרך, ונתייגע [התעייף] הבן. אמר לאביו: היכן היא המדינה? אמר לו: בני, סימן זה יהא בידך, אם ראית 'בית הקברות' לפניך, דע כי המדינה קרובה לך. כך אמר הקב"ה לישראל: אם ראיתם שהצרות מכסות אתכם, באותה שעה אתם נגאלים. שנאמר: 'יענך ה' ביום צרה.

הדרגות בביטחון

ובמידת הביטחון יש תנאי גדול, והוא: שלא יסמוך האדם על עצמו כלל, אלא ישים כל בטחונו בהשם יתברך. **דבר** זה אנו למדים ממה שאמרו חז"ל (ילקוט שמעוני, שמואל ב' רמז קסג): ארבעה מלכים, מה שתבע זה לא תבע זה. ואלו הם: דוד, ואסא, יהושפט, וחזקיהו. דוד אמר (תהלים יח, לה): ארדוף אויבי ואשיגם וגו', אמר לו הקדוש ברוך הוא: אני עושה כן! שנאמר (שמואל א' ל, יז): ויכם דוד מהנשף ועד הערב. עמד אסא ואמר: אין בי כח להרוג, אלא אני רודף ואתה עושה. אמר הקב"ה: אני עושה כן! שנאמר (דברי הימים ב' יד, יב): וירדפם אסא והעם אשר עמו וגו'. 'כי נשברו לפני אסא' לא כתוב כאן, אלא 'כי נשברו לפני ה'". עמד יהושפט ואמר: אין בי כח לא להרוג ולא לרדוף, אלא הריני אומר שירה ואתה עושה. אמר לו הקב"ה: אני עושה כן! שנאמר (דברי הימים ב' כ, כב): ובעת החלו ברנה נתן ה' מארבים. עמד חזקיהו ואמר: אין בי כח לא להרוג ולא לרדוף ולא לומר שירה, אלא הריני ישן במיטתי ואתה עושה. אמר לו הקב"ה: אני עושה כן! שנאמר (מלכים ב' יט, לה): ויצא מלאך ה' ויך במחנה אשור. **הנה**, חזקיהו מלמד אותנו, כי הבטחון של האדם צריך להגיע עד למצב של - "הריני ישן על מיטתי". כלומר, אין אני יודע דבר, ולבי בטוח בך יתברך הדואג לצרכי. וכך צריך האדם להשריש לעצמו, שאינו יכול להועיל כלום לעצמו, והכל הוא רק מאת השם יתברך.

שלוות הבוטח

דוד המלך ע"ה אומר (תהלים לד, יא): "כפירים רשו ורעבו, ודורשי ה' לא יחסרו כל טוב". הכפיר, הוא כידוע, בנו הצעיר של האריה. ולכאורה, הוא בעל החיים הכי מאושר בעולם, שכן אביו הינו מלך ואמו המלכה. ולמרות זאת - הוא עני ורעב. שכן כל בעלי החיים אוכלים ירקות ועשב מכל הבא ליד, אך האריה אוכל רק פעם בשלושה ימים. הוא טורף את טרפו, ולאחר מכן מערכת העיכול שלו 'עובדת' על זה במשך שלושה ימים. ביום השלישי הוא מתחיל שוב לרעוב, ומרחוק רואה הוא את כל בעלי החיים אוכלים, שבעים ומרוצים מהאוכל שלהם, אשר אצלו נחשב הוא רק ל'תבלינים'. כעת הוא תר ומחפש אחר מנה הגונה של חמישים ליטראות בשר, ולבינתיים... הוא נותר רעב.

אבל - "דורשי ה', לא יחסרו כל טוב". כי דורש ה' והבוטח בו יודע, כי מה שיש לו זה הכי טוב שיכול להיות עבורו. ואם בורא העולם חושב שהוא זקוק לדבר נוסף, הרי שבוודאי הוא יתן לו את זה. שכן אין זה הגיוני לאחסן את כל תכולת החנויות בביתו. ולכן, מניח עבורו הקב"ה כמה דברים ב'בית מרקחת', כלים ומוצרי יסוד ב'כל בו לבית', בשר ודגים בחנות העופות והדגים, רהיטים אצל הנגר, בגדים אצל החייט, וכן הלאה. ומפעם לפעם בעת הצורך, שולח אליו הקב"ה את מה שנצרך אליו לבית. וכך הוא חי בשלווה, יודע כי יש לו כל טוב, והוא מאמין שהבורא יזמן לו הכל בזמן הנכון, ובאופן הכי מדויק לכל נברא ונברא!

כמה מסכן ואומלל הוא האדם הבוטח רק באנשים אחרים, ומצריך את עצמו להשקיע בהם כוחות ללא תועלת. הרי לך אדם שיש לו הרבה 'דודים' ו'ידידים' מוצלחים ומוכשרים מאוד, אשר הגיעו למשרות בכירות ביותר. הדוד

האחד הינו מיליארדר, ובכך הוא רגוע, שכן אם הוא יזדקק לסכום כסף גדול - הוא יפנה אליו, ובוודאי הלה ייענה ויעניק לו ברוחב יד. הדוד השני הוא רופא לכל ענייני הגוף, והוא מסוגל לרפא את כל החולאים מכף רגל ועד ראש. וכך הוא בטוח שאם יחוש כאב כלשהו, הוא יפנה לדודו והלה ירפאו. הדוד השלישי הוא פסיכולוג ופסיכיאטר מספר אחד בעולם, האחין רגוע, הוא יודע שכאשר יהיה עצבני, או יעבור עליו כל מצוקה נפשית - קרוב משפחתו הרופא ישמע, ינחם, וירגיע אותו בחינם. והנה, יש לו גם שכן ידיד טוב, שהוא עסקן בסדר גודל עולמי, ויודע הוא איך וכיצד לפתוח שערים בכל מקום. הרגשתו היא, שכעת הוא מסובב בכל סוגי העוזרים והמסייעים שיעמדו לו בעת צרה, מפני שהוא מבין בדמיונו, כי כל העסקנים הללו נחוצים לו, וכי הוא תלוי בהם. ולכן הוא משקיע בקשר איתם, קונה להם מתנות, מתעניין בשלומם, משתתף באירועים שהם עורכים. והוא אף משקיע בכך מאמצים מרובים.

לאדם כזה אומר רבינו בעל חובות הלבבות בפתיחת שער הבטחון: חבל לך על הזמן ועל העבודה! חברך וקרובך הוא רק בשר ודם, והינו מוגבל בכוחותיו. הגיבור הכי גדול - מזדקן, העשיר - עלול לרדת מנכסיו, או סתם כך להחליט שהוא מעדיף לשמור את הכסף לשיבה טובה במושב זקנים. אם תפנה אליהם לעזרה בשעה לא מוצלחת מבחינתם, הם לא יתפנו להאזין למצוקתך, כעת עומדים לפניהם דברים חשובים יותר...

הפסוק אומר (איוב ה, יג): "לכוד חכמים בערמם". החכמים הבוטחים בחכמתם ועושים תחבולות בלי לבטוח בהשם, נכשלים לבסוף, ודווקא התחבולה הזו הופכת למלכודת בעבורם.

וכה אומר שלמה המלך בקהלת (ט, יא): "שבתי וראה תחת השמש". 'תחת השמש' - כלומר, בדברים הגשמיים. התבוננתי בעולם הזה וראיתי: "כי לא לקלים המרוץ", לא הקל ברגליו מגיע ראשון לכל מקום, "ולא לגבורים המלחמה" - לעיתים חושבים, כי הגיבור הוא זה שינצח במלחמה, אך המציאות מראה שלא דווקא הגיבור מנצח. "וגם לא לחכמים לחם" - אדם עשוי להשקיע במפעל שברשותו את כל כוחו ומוחו וכשרונו במשך עשרים שנה, בכדי שתהיה לו פרנסה בשפע כל החיים. הוא עובד ויגע מצאת החמה ועד צאת הנשמה, ואחרי שהקים הכל בעשר אצבעות, וחסך לו הון תועפות, בגיל חמישים הוא מתמודד עם בעיות כלכליות. איפה הכסף? כאן נפל מיליון, פה הלך לטמיון עוד מיליון, הבנקים גבו את שלהם, בהוצאה לפועל הצילו מה שאפשר. חכמתו הגדולה לא עמדה לו, והחלומות עם הכסף עפו להם עד לסתימת הגולל!

הכל משמים

מסופר על האדמו"ר בעל ה'אמרי חיים' - רבי חיים מאיר הגר מוויז'ניץ, שבאחת משיחותיו בעניני אמונה אמר הרבי: מצינו בתלמוד פעמים רבות (עי' שבת קכא): 'מאן נימא דמתרצתא היא, דלמא משבשתא היא'. והנה, תיבת מא"ן הוא נוטריקון: אל מלך נאמן, ומורה הוא על האמונה בהשם יתברך. ובא לומר, כי **מא"ן נימא** - מי שאומר בכל עת וזמן שהקב"ה **אל מלך נאמן**, הרי **שמתרצתא היא**, אדם זה מתורץ הוא, יש לו תירוצים וביאורים על כל הקורות עמו, בידעו שהכל משמים. אך **דילמא** - האדם שהוא מלא בספיקות בכל הקורה עמו, אולי פלוני עשה לו כך ואלמוני נהג עמו להיפך, ואולי אם היה נוהג אחרת לא היו ייסורים באים עליו - אדם כזה, הרי הוא **משבשתא**, כי כל ימי חייו מלאים בשיבושים ואינו מבין מדוע כל זה בא עליו.

וכבר היה הרב הקדוש רבי משה מקוברין זי"ע אומר (הובא בתורת אבות שבת אות קמא): ש- **אל אדון על כל המעשים** הוא התירוצן לכל הקושיות... כי אף אם הוא מלא קושיות כרימון על מצבו, יתחזק והילוכו יהא בנחת, ויסמוך שהכל הוא מאת ה', ולטובה כוונתו.

פעם אחת, דרש האלשיך הקדוש זי"ע בפני תלמידיו אודות מידת הביטחון. בין הדברים הוא אמר, כי הבורא משפיע שפע פרנסה על הבוטח בו, אף אם לא עשה הבוטח איזו סיבה ו'השתדלות' לפרנסתו.

אחד מהשומעים מפשוטי העם, אשר מלאכתו הייתה במשא חומר ולבנים, התעורר מדברי האלשיך, וגמר אומר בנפשו לבטוח בבוראו ולעזוב את כל עסקיו והשתדלותו. הוא החליט כי מעתה יקבע את מקומו בבית המדרש על התורה ועל העבודה, באמירת תהלים, מעמדות וכו', והבורא כבר ישלח לו פרנסה וכלכלה מאוצרו הטוב.

בני ביתו ניסו להניאו מכך, אך לא עלה בידם. ותיכף ומיד מכר את החמור ששימשו למשאותיו לגוי אשר עסקו היה בחפירת מערות, ומהמעות שקיבל מהגוי - נתפרנסו בני הבית. כעבור כמה ימים תם הכסף, נכנסו בני הבית והתחננו בפניו שיצא לפעול ולעבודתו, ויביא לחם לפי הטף. אך היהודי התחזק ואמר: מבטחי בה' אלוקי, התייצבו וראו את ישועת ה'.

באותו היום, הלך הנכרי עם החמור לעבודתו בהרים, ותוך כדי החפירות שביצע במערות - מצא אוצר גדול של אבנים טובות ומרגליות לאין שיעור. העמים הנכרי את האוצר על החמור, ונכנס שוב אל המערה לבדוק האם נשאר עוד מהאוצר הגדול. לפתע, נפלה כל אדמת המערה עליו, ושם הייתה קבורתו.

החמור שעמד מחוץ למערה, המתין עד בוש לבעליו החדשים, ומשראה כי בושש האיש לבוא, חזר העירה עם משא ה'אוצר' אל הבית שהיה רגיל להלך, הלוא הוא בית היהודי. ותשתומם נפש בני הבית לראות את חמורם מכבר הימים, חוזר אליהם כשהוא טעון באוצר אבנים טובות ומרגליות, אשר סיפקו מזונות וכלכלה, לו ולצאצאיו למשך כל חייהם.

"וְשַׁבְתָּה הָאָרֶץ שָׁבַת לָהּ" (כה, ב).

בשמיטה מקבלת הארץ בחינת נשמה יתירה

אמרו חז"ל (שבת כב): כשם שנאמר בשבת שהיא עדות בין ה' לישראל, ואף יורדת בו נשמה יתירה, וכן השבת היא זכר ליציאת מצרים שנעשו בני חורין ויכולים לקבל נשמה יתירה אשר היא בחינת 'נחלה בלי מצרים', כמו כן ארץ ישראל נקראת 'נחלה בלי מצרים', כמו שכתוב בנחלת יעקב (בראשית כה, יג-יד): הארץ אשר אתה שוכב עליה ופרצת ימה וקדמה, שלפי שזכה בנקודת הפנימיות של ארץ ישראל שמשם הושתת העולם, לכן היא נחלה בלי מצרים.

ובשמיטה מקבלת הארץ בחינת נשמה יתירה, וכתוב (ויקרא כה, לח): אשר הוצאתי אתכם מארץ מצרים לתת לכם את ארץ כנען להיות לכם לאלהים. ועל זה נקראת בשם 'שנה', שכן יש בה שינוי מהשנה שלפניה, כי השפע שבא לתוך הזמן והטבע, משתנים כפי הכנת התחתונים. (שפת אמת תרס"א).

שבת שלום לאדמה

בספר 'פאר הדור' (ח"ג עמ' רלט) הובא מעשה הממחיש לנו את אהבת ארץ ישראל ואהבת המצוות התלויות בארץ אשר פיעמו בליבו של רבי יוסף שלמה כהנמן זצ"ל - הרב מפוניבז'.

מעשה שביקר בשנת השמיטה בקיבוץ 'חפץ חיים', השוכנת בשמיטה כהלכה, ומרוב התרגשות וחיבת מצות השמיטה, הוא גחן על האדמה ונישקה, כשהוא לוחש בגיל: 'גוט שבת, גוט שבת' [שבת שלום, שבת שלום] לך, אדמה קדושה השוכנת השנה, ומתוך עונג על קיום המצוה, היה לוחש והולך 'גוט שבת, גוט שבת'.

כאשר ישבו ישראל בארצם, נתרוממה הארץ לבחינת שבת

גורל ארצנו הקדושה, הוא כעין הגורל שלנו. וכמו שאנו בני ישראל, מתנשאים כבוא יום השבת מתהום החיים החומריים לקדושה היתירה של יום השבת. כן גם ארצנו, כל עוד שישבו עליה העמים הקדמונים, הייתה היא בבחינת חול, וכאשר ישבו ישראל עליה, נתרוממה לבחינת שבת. וזהו: כי תבואו אל הארץ, אז - ושביתה הארץ שבת לה'. כי אז תתחיל הארץ תקופה חדשה, אשר היא בחינת שבת.

וזה נרמז בפסוק (להלן פסוק כד): ובכל ארץ אחוזתכם, גאולה תתנו לארץ. כלומר, שימו לבבכם לסדר חייכם, באופן שתתקדש ותתעלה הארץ, ובזה - 'גאולה תתנו לארץ', שתגאל מימי החול לימי השבת. (הדרש והעיון).

האדמו"ר מבעלז מקיים מצות שמיטה בגופו

בספר 'שלשת הרועים' מסופר על האופן המיוחד שבו קיים האדמו"ר מבעלז, רבי אהרן רוקח זצ"ל, את מצות השבתת הקרקע בשביעית:

רבי אהרן רוקח היה קדוש אלהים, כל כולו היה שקוע בעבודת ה', כסולם המוצב ארצה וראשו מגיע השמימה. באחד הימים, התפלאו אנשיו לשמוע מפיו, כי רצונו שיזמינו גנן שינכש ויעדור את חצר הבית ויכין בה גינת נוי.

בין החסידים, רבו הניחושים על מטרת הרבי בהכנת גינה זו, אך אף אחד לא ידע דבר ברור. בו ביום, הוזמן גנן שהתחיל מיד בעבודתו. כשהודיעו לרבי שהגנן גמר את עבודתו, ביקש הרבי שימשיך לטפל ולטפח את הגינה כמקובל.

עברה שנה, הגיעו ימי אלול, חרדת התשובה הקיפה את כל הבאים לבית הרבי. בערב ראש השנה בשעה שהמונים צבאו על פתח החדר וציפו לברכה, קרא הרבי למשמשו, וציוה להודיע לגנן כי זהו יום עבודתו האחרון, ומעתה אינו רוצה שימשיך עוד בעבודתו.

עתה התפרסם סוד מעשי הרבי: באחד בתשרי - ראש השנה לשמיטין, ומאחר שהשנה הבאה היא שנת שמיטה, שכר הרבי במשך כל השנה גנן שיעבוד בגינה, בכדי שבבוא שנת השמיטה, יקיים הרבי את מצות ושביתה הארץ שבת לה', על ידי הפסקת העבודה.

שבת לה' - שיעסוק בתורה

יש לדקדק, למה אמר 'שבת לה', והלא היה די לו לומר 'ושבתה הארץ שבת'? ונראה לפרש, כי מכיון שבשנת השמיטה אין עבודת קרקע, והעוסקים בעבודתה בטלים, על כן בא הכתוב לומר שצריכים הם לעסוק בתורה, ולא ילכו לטייל בשוק אנה ואנה ויפנו לבם לבטלה.

וזהו שאמר הכתוב: ושבתה הארץ, רוצה לומר, כיון שיש שביתת הארץ מן העבודה, אז: שבת לה', רוצה לומר שהשביתה תהיה בכדי שיעסוק בתורת ה'. ומזה יש ללמוד, כי בכל עת שלא יהיה לאדם עסק, לא ילך לטייל בשוק אצל אוהביו ורעיו, אלא צריך לעסוק בתורה כדי לקבל שכר. (ישמח ישראל).

שֵׁשׁ שָׁנִים תִּזְרַע שָׂדֶךְ וְשֵׁשׁ שָׁנִים תִּזְמֹר כְּרֶמֶךְ וְאַסְפֹּתָ אֶת תְּבוּאָתָהּ" (כה, ג).

לעתיד לבוא לא יהיה עוד צורך בעבודת השדה

הגאון רבי יוסף צבי הלוי, אב"ד יפו, ביאר זאת בספרו "תורת השביעית" (בהקדמה), על פי מה שאמרו חז"ל (סנהדרין נט:): כי קודם שחטא אדם הראשון באכילה מעץ הדעת היה העולם בבחינת "טוב מאד", ואז לא היה צורך בשום עבודה גופנית, כי הכל היה מוכן בשביל האדם. וכמו שאמרו (שם) שהיו מלאכי השרת צולין לו בשר ונותנים לו גלוסקאות [עוגות], והיה העולם בבחינת "שבת שבתון", עד שלא היה שום צורך בעבודת האדם במציאות ההיא.

ברם, לאחר חטאו של אדם הראשון, נעשתה מהפכה בעולם - נתקללה האדמה ונתקלל האדם (בראשית ג, יז): ארורה האדמה בעבורך בעצבון תאכלנה כל ימי חיך, וקוץ ודרדר תצמיח לך וכו', בזעת אפך תאכל לחם. ומאז, אם האדם לא יחרוש, או לא יזרע, ולא יקצור - לא יהיה לו מה לאכול.

ומכיוון שכן, ציוותה התורה דינים ואזהרות, מתי מותר לעבוד ומתי אסור: ששת ימים תעשה מלאכה וביום השביעי תשבות, שש שנים תזרע שדך ושש שנים תזמור כרמך ואספת את תבואתה. ובשנה השביעית שבת שבתון יהיה לארץ. אבל קודם החטא, היה אפשר שיהיה שבת שבתון תמיד, כי הרי לא היה צורך בעבודה לעולם.

וכך יהיה לעתיד לבוא, כאשר זוהמת הנחש תעבור מן העולם, שאז יחזור העולם להיות כפי שהיה קודם החטא, ולא יהיה עוד צורך בעבודת השדה או בשאר עבודות. ועל כך אנו מבקשים (בברכת המזון): "הרחמן הוא ינחילנו יום שכולו שבת". וכמו שאמרו חז"ל (שבת ל:): "עתידה ארץ ישראל להוציא גלוסקאות וכלי מילת", שכן לעתיד לבוא ישוב העולם לקדמותו, כפי שהיה לפני החטא.

ואכן, כבר היה זמן שבו פסקה זוהמת הנחש והחטא הקדמון. היה זה כאשר עמדו ישראל על הר סיני, כפי שאמרו חז"ל (שבת קמו:): שאז פסקה זוהמתו. ואם כן, צריך היה להיות מיד כמו שהיה קודם החטא, שלא יצטרך האדם לעשות שום עבודה, אלא יהיה הכל מוכן ומזומן בשבילו. אולם מכיוון שחטאו בעגל, שוב חזר הקלקול הקודם, ושוב זוהמת הנחש להטיל את ארסה, ומני אז צריך האדם לעמול על לחמו בזיעת אפו.

אולם, בפרק הזמן שבין עמדם למרגלות הר סיני לבין חטא העגל, עדיין אפשר היה שתשבות הארץ לעולם, ולא דוקא בשנה השביעית. ולכן הוזכר מעמד הר סיני בסמיכות לציווי על השמיטה, וכך הוא ביאור הכתוב: וידבר ה' אל משה בהר סיני לאמר, כלומר, בזמן ההוא, כאשר עמדו למרגלות הר סיני ופסקה מהם זוהמת הנחש, אז היה יכול להיות מצב שבו "כי תבואו אל הארץ אשר אני נותן לכם, ושבתה הארץ שבת לה'", כלומר, שתשבות הארץ לתמיד, כי במצב זה אין צורך שיעבוד האדם את האדמה.

לאחר מכן, חוזר הפסוק לדבר על המצב שנוצר לאחר שחטאו בעגל, שאז שוב חייב האדם לעמול כדי להוציא לחם מן הארץ, ועל כך אמרה התורה: "שש שנים תזרע וגו'", כלומר: אמת, מכיוון שחטאתם בעגל וחזרתם למצב שלאחר חטא עץ הדעת, מוכרחים אתם לעבוד את האדמה, כי אם לא תעבדו - לא יהיה לכם מה לאכול. אבל, עליכם לדעת, כי רק "שש שנים תזרע שדך ושש שנים תזמור כרמך ואספת את תבואתה", ואז יהיה לך מה לאכול. אולם "בשנה השביעית שבת שבתון יהיה לארץ שבת לה'", בשנה זו חייבים אתם להשבית את האדמה.

שמירת שבת - סגולה למחילת עוונות

ומזה שאמר הכתוב "שבת שבתון", ביאר בעל "תורת השביעית" (שם) על פי מאמר חז"ל (שבת קיה:): "אמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בר יוחאי: אלמלי משמרין ישראל שתי שבתות כהלכתן - מיד נגאלים, שנאמר: כה אמר ה' לסריסים אשר ישמרו את שבתותי וגו' והביאותים אל הר קדשי". ולכאורה יש להבין: מדוע אמרו שתי שבתות בדוקא?

והלוא אדרבה, בגמרא (שם) מצינו שאמר ר' חייא בר אבא בשם ר' יוחנן: "כל המשמר שבת כהלכתו - אפילו עובד עבודה זרה כדור אנוש, מוחלין לו". ותמה על כך הט"ו (אורח חיים רמב, א): ממה נפשך, אם לא עשה תשובה - מה תועיל לו שמירת שבת, ואם עשה תשובה - מדוע זקוק הוא לשבת שתכפר גם היא עבורו? ותירץ הט"ז, כי המדובר באדם שעשה תשובה, אלא שלא על כל העבירות מועילה תשובה לבדה, כפי שמצינו בחז"ל, שאם עבר על כריתות ומיתות בית דין - תשובה תולה ומיתה ממרקת. ועל-כך חידש רבי יוחנן, שאם מלבד התשובה מקפיד הוא גם על שמירת שבת כהלכתה, אזי תועיל התשובה שתהיה לו מחילה גמורה גם על עבירות אלו.

והנה, בדומה לעניינו של היחיד - כך הוא עניינם של כלל עם ישראל. שכן בגמרא (סנהדרין צז:) אמרו: "אמר ר' אליעזר: אם ישראל עושין תשובה - נגאלין, ואם לאו - אין נגאלין". ואף כאן יש לומר, כי מכיוון שישנם עבירות אשר עליהן לא תועיל התשובה לבדה, לכן נחוץ לצרף עמה גם את שמירת השבת, ובזכותה ימחל הקב"ה על כל העבירות של כלל ישראל, ואז יזכו לגאולה השלימה. מכל מקום עולה אפוא, כי די בשמירת שבת אחת, ומדוע אמר רשב"י שבכדי להיגאל צריכים לשמור שתי שבתות?

התשובה לכך היא, שחידושו של רבי שמעון בר יוחאי אמור לבני ארץ הקודש, שכן תושבי חוץ לארץ שלא נצטוו על השביעית, להם אכן די בשמירת שבת אחת ככפרה על העבירות שאינן מתכפרות בתשובה לבד, אמנם בני ארץ ישראל זקוקים הם לשמירת שתי שבתות - שבת בראשית ושבת הארץ, אשר כל אחת מהן מעכבת את הגאולה, שכן אם אינו שומר את שבת הארץ, אינו מודה שהיא של ה', ואם כן לשיטתו, אין תוקף לנתינת הארץ לישראל, ואם כן צודקים אומות העולם ח"ו בטענת "לסטים אתם". נמצא, שרק שמירת שתי השבתות - שבת בראשית ושבת הארץ - תבטיח את זכותנו על הארץ, ובזכות שמירת שתי שבתות אלו, יזכו ישראל לגאולה השלימה במהרה בימינו.

וזו כוונת הפסוק בכפלו את הלשון "שבת שבתון" - שבת בראשית ושבת הארץ. מעתה יובן גם, מדוע אמרו חז"ל (מגילה כז:) כי ב"מוצאי שביעית בן דוד בא", כי הגאולה תלויה גם בשמירת השמיטה כאמור.

מצות השמיטה להוכיח כי הוא יתברך אדון הארץ

קדש הקב"ה את יום השביעי בימים ובשנים ובשמיטות. קדשו בימים - זו השבת. וקראו 'שבת', שנאמר (שמות כ, י): ויום השביעי שבת לה' אלהיך. קדשו בשנים - זו שמיטה. וקראה גם כן שבת, שנאמר: ושבתה הארץ שבת לה'. קדשו בשמיטות - זה יובל. וקראו 'קדש', שנאמר: כי יובל היא קדש תהיה לכם.

ועל דרך הפשט, ושבתה הארץ שבת לה', שתהיה הארץ בטלה מכל מלאכת אדם בשנה השביעית, ולא ישתדל כלל בעבודת הקרקע - לא בחרישה ולא בזריעה, כמו שאמר: שש שנים תזרע שדך, ובשנה השביעית שבת שבתון יהיה לארץ. ואפילו מה שצמח מעצמו בלתי חרישה, אסור לו לקצור. וזהו: את ספיח קצירך לא תקצור, כי מה שצמח מעצמו והוא 'נספח' לקציר השנה שעברה נקרא 'ספיח', מלשון (ישעיה יד, א): ונספחו אל בית יעקב. וכן הגפן שלא נעבר ולא נעדר ולא נזמר, נקרא נזיר, לפי שהזיר ממנו כדבר שאינו שלו.

וכלל הענין הוא, שאינו רשאי שינהג בשדהו ובכרמו מנהג אדון כלל, אלא שיהיו כל פירותיו הפקר לכל העולם, ושיזכה בהם אפילו הדיוט שבישראל כמוהו.

ולכך ציוותה תורה מצוה זו, שיהיו כל מיני הממשלה והאדנות שבתחתונים בטלים מעבודת הארץ, כדי שיתבונן האדם בלבו כי אין עיקר האדנות והממשלה אלא לאדון הכל ברוך הוא.

רומז לימות עולם

כתיב: "שבע שנים שבע פעמים והיו לך ימי שבע שבתות השנים". ויש להבין, מה הצורך להוסיף ולומר 'והיו לך', וכי לא היינו יודעים שמספר 'שבע שנים שבע פעמים' הן תשע וארבעים שנה?

אבל יתכן לומר בסוד הענין, כי בא הלשון בסיפור המצוה המעולה הזאת לבאר על ההוה ולרמוז על העתיד. כי המספר הראשון רמז למצות היובל שהם מ"ט שנה, ושנת החמשים קדש. ולכך הזכיר בו 'ספרת', לשון ספירה. והמספר השני, רמז ליובל הגדול שהוא סוף ימי העולם אשר הווייתו ארבעים ותשע, כי המספר מ"ט בימים ובשנים ובאלפים ובשערי הבינה שנמסרו למשה - הכל הוא ענין אחד, ירמוז לזמן עמידת העולם וקיומו. כנרמז בתחילת קהלת (א, ד): והארץ לעולם עומדת, והוא עולמו של יובל העולם.

וזהו סוד (ראש השנה כא:) חמישים שערי בינה נתגלו בעולם וכולן נמסרו למשה חוץ מאחד, שנאמר (תהלים ח, ו): ותחסרהו מעט מאלהים. ביאור הדברים, כי למדו בכל אלף ואלף שער בינה אחד, והודיעו כל ההווה מראש ועד סוף, חוץ מן היובל קדש שהוא השער החמישים הפנימי של בינה, וזהו: ותחסרהו מעט מאלהים.

והשער ההוא קראו 'מעט' - לרוב דקותו ופנימיותו משערי אלהים שהוא הבינה. ולכך הזכיר במספר אלף שנה כמספר הזה, והיו לך לשון הויה. ועוד הוסיף ואמר 'מי', כי כל ימי העולם הם מספר לך. ועל זה אמר: "והיו לך ימי". ולזה רמז דוד המלך ע"ה באמרו (תהלים קמה, ג): מלכותך מלכות כל עולמים, ומקרא מלא הוא (שם קה, ח): דבר צוה לאלף דור, כי דור הוא כמו עולם, שהוא חמישים שנה, ובא הרמז במלת 'כל' ובמלת 'לך' - כי הכל כונה אחת, וזה מבואר.

רמזי סודות שנות השמיטה

ובפירוש "טוב טעם" בשולי הגליון כתב: מ"ט - בימים, ובשנים, ובאלפים. מ"ט בימים - רוצה לומר ימי העומר בין פסח לעצרת. ובשנים - הם שתי השמיטות בפסוק, ואלפים - הוא סוד עמוק לבעלי הקבלה, שכל שמיטה משבע ימי הבנין הוא שבע אלף. ובארנו זה ברמז (בראשית ב, הערה ב). והם נגד שערי בינה, רוצה לומר כי כל השערים הם נגד השבעה ימי הבנין, כשתכפילים שבע פעמים שבע - מ"ט, והבינה על גביהם הרי חמשים.

וכבר ידעת, שסוד הקצוות הם נעלמים וכוחותיהם יונקים מן הבינה. נמצא שאמרנו חמישים שערי בינה, ואמרנו שבעה אלפים לכל שמיטה בימי הבנין, הכל אחד מיוחד. והמשכיל יבין וידום כי הוא עמוק מאד, וכבר ר"מ קורדובירו לא גלה לנו די צורך בזה.

וזוהו: והארץ היא עומדת לעולם עד עולם של יובל, והוא אמרו ז"ל (ראש השנה כא): חמישים שערי בינה נבראו בעולם הוא היובל, ולכך הזכיר במספר אלף שנה רוצה לומר במספר האלפים, שקודם ביאר הכתוב בשנים, הזכיר והיו לשון הויה, כי רומז לנעלם שהוא אינו רק הויה, והשאר מובן ומבואר. ועיין פרשת בהעלותך תמצא דברים מתוקים הרבה בסוד זה.

האמונה בה' יתברך מביאה לידי ביטחון

ומה שנשמך פרשה זו לפרשת שמיטה ויובל, אמרו בגמרא (סוכה מ): שהיא אזהרה לישראל שיקיימו מצות שמיטים ויובלות. שכך אמרו: אם לא שמר אדם מצות שמיטה - לסוף מוכר מטלטליו, שנאמר: וכי תמכרו ממכר לעמיתך או קנה מיד עמיתך, דבר הנקנה מיד ליד אלו מטלטלין. חזר בו - מוטב, ואם לאו - סוף שמוכר שדהו, שנאמר: וכי ימוך אחיך ומכר מאחוזתו. חזר בו - מוטב, ואם לאו - לסוף מוכר את ביתו, שנאמר: ואיש כי ימכור בית מושב. חזר בו - מוטב, ואם לאו - חוזר על הפתחים, שנאמר: וכי ימוך אחיך ומטה ידו עמך. חזר בו - מוטב, ואם לאו - לסוף שמוכר את עצמו, שנאמר: וכי ימוך אחיך עמך ונמכר לך. חזר בו - מוטב, ואם לאו - סוף נמכר לנכרי, שנאמר: ונמכר לגר תושב או לעקר משפחת גר.

וכתב הרב ראשית חכמה (שער האהבה יב, יא): ומצאתי כתוב, שאי אפשר להיות בוטח, אם לא יהיה מאמין. והאמונה באל יתברך היא שתביאהו להיות בוטח, כי מתוך שמאמין בבורא יתברך מבין כי הצלחתו בין בעולם הזה בין בעולם הבא הכל בא ממנו, ואין אחר זולתו. אז הוא נותן אל לבו לבטוח אליו ולאהבה אותו בכל לבבו.

והדבר שיביא את האדם להיות מאמין הוא, שלא יירא משום דבר רע, אלא יקבל כל הבא עליו בשמחה, והוא דומה לעבד המכיר את אדונו, שהוא נדיב ועינו יפה. ובעת שהוא מכביד על עבדיו עבודה קשה, אז הוא מטיב להם טובות גדולות ומגדלם ומנשאם, והיו אנשי עצתו, ואוכלים משולחנו ומרכיבים במרכבת המשנה אשר לו, ומפקידים על אוצרו. ואין ספק שהעבד הזה, היודע ומכיר זה באדונו, יעזוב כל מה שבעולם כדי שיעשה רצון אדונו בשמחה. ואף על פי שתהיה העבודה ההיא קשה עליו מאד לעשותה, בזכרו הטוב אשר יגיע אליו בגלל העבודה ההיא, יקל עליו כל דבר. אבל עבד הרואה את אדוניו כילי וטרחו גדול משכרו, אינו טורח כי אם בעצבון.

וכך הענין, כי המאמין אמונת אמת כי כל שיעשה ויעבוד לעבודת הבורא הכל לטובתו, והקב"ה יתן לו שכר טוב וגדול על כל מה שסובל לשמו הגדול, ועל כל העבודה ושירות שיעשה לשם שמים יתן לו נעימות בעולם הבא, כענין שמצינו בנבוכדנצר (סנהדרין צו.), כי בעבור ארבע פסיעות שפסע לכבוד הבורא, זכה לגדולה רבה בעולם הזה. וגם עשיו בעבור כבוד אב ואם - זכה לגדולה בעולם הזה הוא זורעו אחריו, וכן רבים כיוצא בהם. ואין ספק, כי בהיות האדם מאמין כל זה בלב שלם, ודאי ישמח בכל דיני ה', כי מי הוא שלא ישמח שנותן פרוטה לצדקה לשם שמים, ויתנו לו תמורתו בעולם הבא ככר זהב. ומי שמאמין באלהים בלב שלם, יאמין בענישו של חוטא, ולא יבוא לחטוא, ולכן כל התורה כולה תלויה באמונה.

ונחזור לדרוש שהיינו בו, כי הבטחון והאמונה הם שותפים זה בזה. כי המאמין באלהים בלב שלם יבטח בו בבטחון חזק, ויביאהו הבטחון אשר לא יפחד מדבר ולא יעבוד לשום אדם זולתי הבורא, כי הוא האלהים, ולא יקוה לאיש ולא יסכים עמהם הדבר אשר הוא כנגד עבודת האל, ולא יפחידוהו ענייניהם, ולא יירא ממחלוקותיהם. ואם יוכיח אותם, לא יזהר בכבודם, ולא יבוש מהם, ולא ייפה להם השקר, כמו שאמר הנביא (ישעיה נ, ז): 'וה' אלהים יעזור לי על כן לא נכלמתי, ויביאהו בטחונו לפנות לבו מעסקי העולם ולייחד לבו לענייני תורה ועבודה. וזה אי אפשר, אלא אם יהיה בטחונו גדול בה'.

ולכן שכרו גדול שיתקשר בחדס, כמו שכתוב (תהלים לב, י): והבוטח בה' חסד יסובבנו. ואמר 'יסובבנו', היינו שהחסד יקיפנו וילבישנו, כענין (שמות כא, ח): לעם נכרי לא ימשול למכרה בבגדו בה, שפירשו בסבא (ח"ב צז:): שהוא לבוש יקר מצד שם אלוה, שהוא החסד. וטעם אמרו בשם הוי"ה, מפני ששם הוי"ה הוא השורש לכל השמות ולכל ההוויות. וכיון ששם בטחונו בעיקר הכל, המקיים הכל והמהווה אותו ואת רוחו ונפשו, מסתלק מכל פגעי העולם, והחסד מסתירו מכל בעלי הדין, כמו שאמר (תהלים צא, ב-ד): אמר לה' מחסי ומצודתי וכו' כי הוא יצילך מפח יקוש וכו', באברתו יסך לך ותחת כנפיו תחסה. ע"כ.

גבורי הכח

ב'מדרש הגדול' (פרשת בהר, ועי' ויק"ר פ"א ס"א) מובא: גבורי כח עושי דברו (תהלים קג, כ) - במשמיטי שביעית הכתוב מדבר. נאמר כאן: 'עושי דברו', ונאמר להלן (דברים טו, ב): וזה דבר השמיטה. וכי יש לך כח גדול מכוחן של אלו שרואים שדויתיהן כשהן מלאים זרעים, וכרמיהן כשהן מלאים ענבים, ובני אדם ובהמות וחיות נכנסין לתוכן ואוכלין ומחריבין אותן ואינן גוערים בהם? יש לך גבורים מאלה?! ועליהן נאמר (משלי טז, לב): טוב ארך אפים מגבור.

ישראל נמשלו לשביעית

מעשה באדם אחד שהיתה לו שדה אחת והיה מתפרנס ממנה כל ימיו, וכיון שהגיעה שנה שביעית, אמר לאריסיו: פרצו את גדריה וקצצו פרותיה וסתמו מעיינותיה! הלכו ועשו כך. לימים עברו עליה, וראו אותה שהיא דיש לבני אדם ולבהמות ולחיות, והיא חרבה ונטושה. התחילו מטפחין על פניה, והלכו אצל בעל השדה ואמרו לו: ערב לך שתהיה אותה שדה שהייתה מכלכלת אותך בכל מיני מעדנים - דיש לכל? אמר להן: שוטים שבעולם! אין אתם יודעין ששנה זו - שביעית היא! המתינו עד שתכנס שנה שמינית, ואתם רואין אותה טובה ממה שהיתה.

והלא ישראל עצמן נמשלו לשביעית, שנאמר (ישעיה ה, ז): כי כרם ה' צבאות בית ישראל. אף על פי שנשתעבדו ששה שעבודים: מצרים וארם ובבל ומדי ופרס ויון, בא השעבוד השביעי ואיבד כל המלכויות שלפניו, והשבת מישראל ששה דברים: שכינה, ואורים ותומים וקרבתות ומלכות ונבואה, ושביעי זה הוא ישמעאל.

ומניין שנמשלה מלכותו בשביעית? כתיב התם (ירמיה ז, כט): גזי נזרך והשליכי כי מאס ה' ויטש את דור עברתו, ובשביעית נאמר (שמות כג, יא): תשמטנה ונטשתה. אמר הקב"ה: יעבור השביעי הזה - ואני אשפיע עליכם טובות יתירין מן הראשונים שניטלו מכם, שנאמר (יחזקאל לו, יא): והטבתי מראשיתכם, ואומר (שם, לה): הארץ הלזו הנשמה היתה כגן עדן, ואומר (שם, ט): ונעבדתם ונזרעתם.

הברכות לשומרי שביעית

רבי יוסי אומר: כשם שנצטוו ישראל על השבת - כך נצטוו על השביעית. וכל המשמר שביעית כראוי, אברך אותו ואת ארצו ואת מעשה ידיו, וזוכה וקונה עבדים ושפחות ובהמות. וכל מי שאינו משמר שביעית כראוי, סוף שהוא מוכר נכסיו. אם חזר בתשובה - מוטב, ואם לאו - סוף שהוא מוכר ביתו.

אמר להם הקב"ה: הזהרתי אתכם בכמה מקומות על מצות שביעית, כל זמן שאתם מקיימין אותה אתם יושבים על אדמת, ואם לא קיימתם אותה - אתם גולים ממנה. הא, לפי שמצות שביעית חמורה כל כך, אמר הקב"ה למשה: לך ואמור להם לישראל שלא הכנסתי אותן לארץ ישראל אלא על מנת שיקבלו עליהם מצות שביעית. (מדרש הגדול, ריש פרשת בהר).

ייסורי יחזקאל מכפרים על השביעית

אמר ליה ההוא מינא לרבי אבהו: אלהיכם גחכן [משחק בנביאיו] הוא, דקאמר ליה ליחזקאל (יחזקאל ד, ד): שכב על צדך השמאלי, וכתוב (שם, ו): ושכבת על צדך הימני. אתא ההוא תלמידא, אמר ליה: מאי טעמא דשביעיתא? -

אמר ליה: השתא אמינא לכו מילתא דשויא לתרוייהו. אמר הקדוש ברוך הוא לישראל: זרעו שש והשמיטו שבע, כדי שתדעו שהארץ שלי היא. והן לא עשו כן, אלא חטאו וגלו. מנהגו של עולם, מלך בשר ודם שסרחה עליו מדינה, אם אכזרי הוא - הורג את כולן, אם רחמן הוא - הורג חציים, אם רחמן מלא רחמים הוא - מייסר הגדולים שבהן ביסורין. אף כך, הקדוש ברוך הוא מייסר את יחזקאל כדי למרק עונותיהם של ישראל. (סנהדרין לט.).

השמיטה - רמז לאחרית ימי האדם

עניינו הוא, שהאנשים השלמים ראוי שיחוסו על אבדת זמנם יותר מאבדת כל הנכסים. שימי שנות האדם וחיו, הוא הדרך אשר ילך בו האדם להשיג שלמותו. וכמו שאמר במשנה (אבות פ"ד, משנה יז) יפה שעה אחת בתשובה ומעשים טובים בעולם הזה, מכל חיי העולם הבא, כי ימי האדם ושנות חייו הם מעט מזער בערך השלמות שיקנה. לכן ראוי שלא יאבד האדם את זמנו, כי היום קצר והמלאכה מרובה. ולכן אמר רבי מאיר (אבות פ"ד משנה י) הוי ממעט בעסק ועסוק בתורה.

וכדי שיהיה זה תמיד לנגד עיני האדם, ראתה החכמה האלהית להעירו במצוותיו על קוצר ימיו ומספר שנותיו, ומפני זה נכתב בתורה, שברא היוצר יתברך את עולמו בשבעה ימים, כדי שהחי יתן אל לבו שימי שנותיו הם שבעים שנה, ושלא יוציא אותם לריק, אלא במעשים נבחרים במעשה בוראם, ואז ביום השביעי ינוח וישבות בעולם הנשמות. ולזכר זה גם כן, באו שביעיות רבות בתורה.

וגם ימי הפסח הם שבעה, וימי ספירת העומר שבעה שבועות, וימי הסוכות שבעה, כולם - לזכור שימי שנותינו בהם שבעים שנה. ומפני זה צוה ה' יתברך במצות השמיטה והיובל, שש שנים לעבוד, ובשנה השביעית שבת שבתון, להעיר ולרמוז שבשנה השביעית - שהוא רמז לעשרת השנים האחרונים מימיו, אין ראוי שיעבוד עוד, כי הוא או בגבול הזקנה או בקבר.

ולכך שבת שבתון יהיה לארץ, ושבת לה', כי אז תדבק הנפש עם בוראה ותעזוב העסקים הגשמיים, ואמר: והיתה הארץ לכם לאכלה, שיאכלו ויוזנו במזון הצריך לנפשם, ולא יהיה זה לשרידים אשר ה' קורא לבד, כי אם גם 'לעבדך ולאמתך'. והתבואות שתוציא מעצמה יהיו הפקר, לרמז שכן יהיה אחרי מות האדם, שנכסיו וכל אשר לו, יהיו לאשר לא עמל בהם ולא גדלם. (אברבנאל).

"שש שנים תזרע שדך ושש שנים תזמר פרמך ואספת את תבואתה" (כה, ג).

להקפיד על תפילה וקריאת שמע בזמנם

שש שנים תזרע סופי תיבות: שמ"ע, שהוא ר"ת: שחרית מנחה ערבית. ובא לרמוז שיזהר בקריאת שמע ובשלש התפילות לבל יעבור זמנם, כמו שכתב מר"ן ז"ל בשלחנו הטהור, כי אין לזוז ולהפיל ח"ו מדבריו שום תיבה. ומאור ענינו הבעש"ט ז"ל, היה נוהר להתפלל בכל יום עם נץ החמה כותיקין, ככתוב בצוואות הריב"ש. ואם לא היה לו מנין, היה מתפלל גם ביחידות.

וכל כך גדולה המעלה של הקורא קריאת שמע לפני יציאת השמש, עד שאמרו (ברכות כב:) ירד לטבול, אם יכול לעלות ולהתכסות ולקרות עד שלא תנץ החמה, יעלה ויתכסה ויקרא. ואם לאו, יתכסה במים ויקרא. הרי לנו גודל ערך המצוה לקרות קריאת שמע קודם הנץ, ותיכף ומיד לסמוך לה את תפילת העמידה. וכתב מר"ן ז"ל (סימן נח ס"א) ומי שיוכל לכוין לעשות כן, שכרו מרובה מאד. ויזכה לעונה ולשמחה, כמו שאמרו (ברכות ט:) על הפסוק (תהלים עב, ה): "ייראוך עם שמש". (ילקוט המוסר ואבני השמים).

"שש שנים תזרע שדך" (כה, ג).

תוסיף תת כחה לך

שואל הרב 'כלי יקר', וכי מצוה היא זו שיזרע שש שנים? ומדוע אפוא אמר הכתוב "שש שנים תזרע שדך"? אלא, בא הכתוב להודיע ולהשריש האמונה בלב הישראלי, כי דרך הארץ לזרוע שתי שנים ובשלישית להשאירה בור, לא כן בארץ ישראל, שם היה נס, כי שש שנים בלי הפסק תזרע שדך. ועוד נס שני, כי בשנה הששית לא רק שלא תחלש, אלא אדרבה - תוסיף תת כחה לך, "ועשת את התבואה לשלש השנים". ואמר הכתוב: התבואה בה"א הידיעה, שאותה תבואה שרגילה להוציא כל השנה, יהיה נס בתוך נס שתתברך באוצר, ותספיק לשלש השנים.

וגם הארץ תקפיד על זה, כי רצונה שיתגלגל זכות הבטחון על ידה. לכך נאמר: ושבתה הארץ שבת לה', ואז תרצה הארץ את שבתותיה. על כן יתחזק האדם במדת הבטחון בה', ואל יוציא כל זמנו בעסק העולם הזה, וגם לא יחשוב להניח ברכה אחריו, כי המחשבה הזאת - יכלה הזמן והיא לא תתקיים.

ועל פי זה פירשו המפרשים את הפסוק (תהלים נה, כג): "השלך על ה' יהבך והוא יכלכלך", כי ה' גימטריא: כ"ו. השלך - כלומר, הוסף על שם ה' את יהב"ך - העולה ל"ו, סך הכל: ס"ג. והוא יכלכלך, כי שם ס"ג של פרצוף אמא, הוא הממונה על הפרנסה. [כי מנורה בדרום - סוד אבא, והשולחן (הרומז לפרנסה) בצפון - סוד אמא].

ובספר "העקדה" (פרשת בהר) נתן טעם לשמיטה, כדי שיזכור האדם ימי חלדו וכי סוף אדם למות, וגם שיזכור כי שיתא אלפי שני הוי עלמא (סנהדרין צו), ואז תשובות הארץ בהשמה מהם.

"דְּבַר אֵל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם כִּי תָבֹאוּ אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר אָנִי נֹתֵן לָכֶם וְשַׁבְתָּה הָאָרֶץ שְׁבַת לָהּ, שֵׁשׁ שָׁנִים תִּזְרַע שָׂדֶךְ וְכו' וּבִשְׁנָה הַשְּׁבִיעִית שְׁבַת שְׂבָתוֹךָ" (כה, ב-ד).

רומז לחיי העולם

נבאר בס"ד על פי מאמר רז"ל (נדה ל:), שקודם יציאת הולד משביעים את הנשמה - תהיה צדיק ואל תשמע לקול היצר הרע. וזהו שאמר: דבר אל בני ישראל כי תבואו אל הארץ אשר אני נותן לכם. רצונו לומר, היא הנשמה שכאשר תבוא בזה הגוף הנגוף, הנקרא בשם 'עיר', כמו שאמר הכתוב (קהלת ט, יד): עיר קטנה ואנשים וכו'. אזי: ושבתה הארץ שבת לה', רצונו לומר, שלא יחשוב האדם שיישאר חי תמיד על פני האדמה, אלא תמיד יזכור שיגיע הזמן שיפסוק וישבות חיותה, ועל כן יודרו בכל יכולתו לקיים התורה והמצוות. וזהו שאמר: שש שנים תזרע שדך, שהם חיי האדם בעולם הזה, כנגד ששת ימי השבוע, המותרים בעשיית מלאכה, ובשביעי יום מנוחה. וכך האדם, כל מה שיכול לעשות מעשים טובים - יעשה, בעבור ש'ביום השביעי' שהוא לאחר פטירתו מזה עולם ההבל, יותר לא יכול לעשות שום מצוה ותורה ומעשים טובים, כי אז יהיה שבת שבתון לארץ.

ואמר: שדך לא תזרע, כלומר שלא תוכל יותר לקיים שום מצוה, כמו שכתוב (תהלים פח, ו): במתים חפשי. כיון שאדם מת נעשה חפשי מהמצוות, וכמו שאם לא הכין מאכל מערב שבת - אין לו מה לאכול בשבת, כך אם לא עסק בתורה ומעשים טובים בעולם הזה, לא יוכל ליהנות עם הצדיקים בעולם הבא. ומכך נלמד, כמה וכמה צריכים אנחנו לחזק לבנו ביראת השם יתברך ולקיים מצוותיו, כדי לעשות נחת רוח לבוראנו, על מה ששלחנו לעולם הזה, בכדי שלא נכנס בבושה לפניו יתברך.

"שֵׁשׁ שָׁנִים תִּזְרַע שָׂדֶךְ וְשֵׁשׁ שָׁנִים תִּזְמַר כְּרֶמֶךְ וּבִשְׁנָה הַשְּׁבִיעִית שְׁבַת שְׂבָתוֹךָ" (כה, ג-ד).

שנת השמיטה - השלמה לכל חדשי ניסן ותשרי

כתב הרב חיד"א (חומת אנך), כי הנה התיבה "שש" נכתבה פעמיים, והאחד לכאורה מיותר, כי היה צריך לומר: שש שנים תזרע שדך ותזמור כרמך.

אלא יש לבאר ע"פ הגמרא (ברכות לה:): האומרת, כי אמר רבא לתלמידיו, שלא יבואו אצלו ללמוד שני חדשים בשנה, שהם ניסן ותשרי. שכן חודשים אלו, הם זמן עבודת השדה ואסיפת הפירות, ועדיף שיעשו כדי פרנסתם בחדשיים הללו, וכך תהיה להם פרנסה כל השנה.

ויש לשאול, והלוא כתוב (יהושע א, ח): "והגית בו יומם ולילה", וחייב זה הוא גם על אותם שני חודשים, ונמצא שאינם מקיימים את החיוב בימים אלו?! לכן קבעה התורה שאחת לשבע שנים ישמטו את האדמה, ונמצא שהם משלימים את החדשים הללו במשך אותה שנה, שכן במשך שש שנים מצטברים שנים עשר חדשים אשר בהם עובדים ולא לומדים, ואת אותם י"ב חודש משלימים בשנת השמיטה.

ולכן אמר הכתוב: "שש שנים תזרע שדך" - בחודשי ניסן, וא"כ יש לך ששה חדשים שלא עסקת בהם בתורה, "ושש שנים תזמור כרמך" - בחודשי תשרי, וא"כ יש לך עוד ששה חדשים שלא למדת, ולכן אני מצוה אותך לעשות שמיטה - "ובשנה השביעית שבת שבתון יהיה לארץ".

"וּסְפַרְתָּ לְךָ שִׁבְעַת שָׁנִים שִׁבְעַת שָׁנִים שִׁבְעַת שָׁנִים שִׁבְעַת שָׁנִים שִׁבְעַת שָׁנִים תִּשַׁע וָאַרְבָּעִים שָׁנָה" (כה, ח).

היום קצר והמלאכה מרובה

הנה, הפסוק מאריך במנין השנים, ומונה אותם במספר כללי ושוב במספר פרטי, וצריך ביאור למה האריך בזה. וביאר המגיד מדובנא, כי הכתוב בא ללמד את האדם עצה טובה כיצד יהיה מבטו על החיים. שהרי המשנה אומרת (אבות פ"ב מט"ו) היום קצר והמלאכה מרובה והפועלים עצלים ובעל הבית דוחק. האדם מטבעו הינו עצל, ואוהב לדחות את מלאכת עבודת ה' לזמן מאוחר יותר. והסיבה לכך, כי היצר הרע אומר לאדם: והלא יש לך עוד הרבה זמן לחיות בעולם הזה, ומדוע תמהר לטרוח עכשיו? בינתיים, עשה מה שלבך חפץ, אכול ושתה, תטייל ותהנה ממה שיש לעולם הזה להציע לך, ואח"כ תוכל גם ללמוד ולעשות מעשים טובים.

ממשיך היצר ואומר: צא וחשוב, הרי אורך חיך הוא לכל הפחות שבעים שנה, ובכל שנה יש שלש מאות ששים וחמשה ימים, כשתכפיל זאת בשבעים שנה, יצא למעלה מעשרים וחמשה אלף ימים! כעת, תכפיל את כל הימים הללו בעשרים וארבע שעות, נמצא שיש לך יותר משש מאות אלף שעות. הרי שיש לך זמן די והותר, ומה לך למהר כל-כך?!

אמנם, כל זה הוא רק מעצת היצר, ועל כך המשנה מזהירה אותנו: 'היום קצר' - כל חיי עולם הזה הינם קצרים, 'המלאכה מרובה' - אל תסתכל רק על זמן החיים, תסתכל גם על התורה והמעשים טובים, ותראה כמה התורה ארוכה - ואיך תספיק ללמוד את כולה?!

זהו שאומר הפסוק כאן, אל תראה את כל הזמן רק לפי חלקיו קטנים, ותאמר שיש לך לחיות יותר משש מאות אלף שעות, אלא תחלק אותו לחלקים גדולים: כמה שנים יש לך? כמה שמיטות יש לך? וכמה יובלות יש לך? וכשתסתכל כך, תראה שיש לך אולי יובל וחצי בדוחק, והוא זמן מועט מאד. או אז תבין כי עליך לנצל את הזמן ולא להתעצל. שהרי האדם בעולם הזה הוא כמו גר, שכן כל חיי העולם הזה הינם זמניים, והעיקר זה הסוף - לזכות לחיי העולם הבא. ואם לא ינצל את חיי העולם הזה - איך יזכה לחיי העולם הבא? מי שטרח בערב שבת הוא יאכל בשבת! וממשיך זאת המגיד כדרכו - במשל: עני אחד היה מסתובב בעיירות ומקבץ נדבות, אחרי כמה זמן התאושש ממצבו ונעשה בעל בית בעיירה קטנה, ומני אז החל להתגאות בפני אחרים על עשרו, עד שבא אליו חכם אחד ואמר לו: וכי מה לך כי תתגאה בעשרך? והרי מעורך הורגלת להסתובב ולקבץ פרוטות, ופעם היית מקבץ כמה מאות פרוטות, אבל היום יש לך כבר אלפים ורובבות של פרוטות, ולכן אתה חושב עצמך לעשיר. אך אם תלך ותחליף את המטבעות שלך לדינרים וסלעים, תגלה שיש לך רק מעט מטבעות. כך הוא הנמשל לאדם שרואה את כל השעות שלו, אבל לא מתבונן בזה, שאם יראה אותם בכלליות - במנין שמיטות ויובלות, יגלה עד מהרה שאין לו הרבה זמן. (דרש יהודה).

"וְקִדַּשְׁתָּם אֶת שְׁנַת הַחֲמִישִׁים שָׁנָה" (כה, י).

לקדש גם את שעת השינה

רבנו יוסף חיים ע"ה אומר (בא"ח דרושים): ידועים דברי הגמרא (שבת דף פט:), שלעתיד לבוא הקב"ה בא ליצחק אבינו ואומר לו: בניך חטאו. כדי שייבקש עליהם רחמים וינצלו מהעונש. ויצחק עושה עמו חשבון: והרי ימי שנותיו של אדם - שבעים שנה, ועד גיל עשרים, אין מענישים בבית דין של מעלה. נותרו אפוא חמישים שנה, כעת, חצי מתוך זה נוריד, כי הם לילות ולא עשו בהם עבירות, ועוד חצי מהנותר לאכילה ושתיה וכו', וממה שנשאר חצי עלי וחצי עליך. וכך מזכה יצחק את עם ישראל.

לזה אומר הקב"ה: אל תסמכו על יצחק שיוציא אתכם זכאים, אלא "וקדשתם את שנת החמישים" - "שנת" מלשון שינה, כי גם אם אכן יצחק יזכה אתכם בזה שלא תענשו, עדיין בכדי לקבל שכר, עליכם לקדש גם את השינה, ולעשותה לשם שמים.

"וְקִרְאתֶם דְּרוֹר בְּאֶרֶץ לְכָל יִשְׂרָאֵל" (כה, י).

לימוד הזוהר יביא את הגאולה

ב'תיקוני זוהר' (תיקון ו' דף כג:) מסופר, כי אליהו אמר לרשב"י (מתורגם ללשון הקודש): "רבי, רבי! אתה הוא עץ גדול וחזק בתורה, בענפים שלך, שהם האיברים הקדושים, כמה עופות נחים שם, של נשמות קדושות כדוגמה של

מעלה, שנאמר בו (דניאל ד, ט): וּבְעֶנְפוֹהִי יִדְוֶן צִפְרֵי שְׁמַיָא [ובענפיו ידורו צפרי השמים], וכמה בני אדם למטה יתפרנסו מאותו חיבור שלך, כאשר יתגלה למטה בדור האחרון בסוף הימים, ובגללו: וקראתם דרור בארץ. ע"כ. כלומר, בזכות ספר הזוהר תהיה גאולה לשכינה ולעם ישראל.

ומי לנו גדול מאליהו הנביא זכור לטוב, אשר תפקידו לבשר לישראל על הגאולה העתידה. כמו שכתוב (מלאכי ג-כג): "הנה אנכי שולח לכם את אליה הנביא לפני בוא יום ה' הגדול והנורא, והשיב לב אבות על בנים ולב בנים על אבותם". והנה, הוא בעצמו בא ומגלה לתנא האלוקי רבי שמעון בר יוחאי, כי בזכות הגילוי של הזוהר הקדוש בדור האחרון בסוף הימים, נזכה לגאולה. כמו שכתוב: "וקראתם דרור בארץ".

וכן אמר 'רעיא מהימנא', שהוא נשמת משה רבנו, לרשב"י (פרשת נשא ככד:), כי בזכות הלימוד בזוהר הקדוש אשר שרשו מבניה הנקראת אימא עילאה, יזכו ישראל לצאת מן הגלות ברחמים.

וזו לשון קדשו (בתרגום ללשון הקודש): "והמשכילים יבינו (דניאל יב, י), מצד הבינה שהוא אילן החיים, בגללו נאמר (שם שם, כג): והמשכילים יזהירו כוזהר הרקיע. בזה החיבור שלך שהוא ספר הזוהר, מהזוהר של אימא העליונה היא התשובה, באלו לא צריך נסיון, ובגלל שעתידים ישראל לטעום מאילן החיים שהוא ספר הזוהר הזה, יצאו בו מן הגלות ברחמים, ויתקיים בהם (דברים לב, יב): "ה' בדד ינחנו ואין עמו אל נכר". ע"כ.

זהו מה שכתוב: "וקדשתם את שנת החמשים שנה", כי בזכות גילוי שער החמישים נזכה לגאולה, "וקראתם דרור בארץ לכל יושביה", שבזכות לימוד הזוהר הקדוש - יהיה דרור וגאולה לעם ישראל במהרה.

ו**כותב** בעל ה'אור החיים' הקדוש (שמות יט, ה) לבאר, מדוע המתין הקב"ה עד ששקעו ישראל במצרים במ"ט שערי טומאה ולא הוציאם לפני זה. שהסיבה לכך היא, כי הקב"ה רצה שיכנסו ישראל בפועל ממש במ"ט שערי טומאה, בכדי שיוציאו משם את ניצוצות הקדושה שנפלו שם.

אמנם, לא יכלו להיכנס בפועל בשער החמישים של הטומאה, כי אם היו נכנסים לשם - לא היו יכולים ח"ו לצאת משם לעולם, שכן באותו זמן עדיין לא קבלו את התורה, ורק בכח התורה ניתן לצאת משער החמישים.

וממשיך ה'אור החיים' וכותב, כי דורות האחרונים, באמצעות תורתם יוכלו אף להיכנס לשער הנ' ולהוציא בלעז מפיו, ואז ספו תמו בחינת הטומאה בע"ה.

עוד כתב, כי התורה הקדושה, היא בבחינת אבן שואבת, והעסק בה מסוגל לברר ולהוציא את ניצוצות הקדושה מתוך הטומאה.

וזה מה שאמר 'רעיא מהימנא' לרשב"י בשבח הזוהר "בהאי חיבורא דילך דאיהו ספר הזוהר... יפקון ביה מן גלותא ברחמי", כי יש כח בלימוד הזוהר הקדוש לברר כל ניצוצות הקדושה, ואפילו אותם המצויים עמוק עמוק בשער החמשים.

"וכי תמכרו מקמך לעמיתך או קנה מיד עמיתך אל תזנו איש את אחיו" (כה, יד).

מכירת חולי לגוי

ב'ספר חסידים' (סימן תמה), הובא מעשה בחולה אחד שהגיע עד שערי מות, והיה שם איש אחד שאמר בבדיחותא לחולה: "תמכור לי החולי שלך". ענה לו החולה: "אם תתן לי כך וכך ממון, אמכור לך החולי". אמר לו האיש: "אתן לך". מיד עמד החולה ושב לאיתנו, והשני חלה ומת תחתיו.

ומעשה דומה הביא החיד"א זצ"ל בהגהותיו 'ברית עולם' על הספר חסידים שם, וזו לשונו: "וגם אני שמעתי מאדם גדול שראה בעיניו גוי שמכר החולי, והמוכר נתרפא, והקונה תיכף נלכד בחולי רחמנא ליצלן".

ועיינ בשו"ת 'חתם סופר' (יו"ד סימן שלט), שנשאל מאחד על דבר כהן שיש לו חולי נכפה [-מחלת הנפילה, אפילפסיה] רחמנא-ליצלן, ונמצא בספר שיש לזה תרופה שיתן החולה את ידו ליד ערל מת, ויאמר לחש: "קח ממני החולי שאינו מזיק לך, ולי אתה מטיבו", וכבר ניסה אחד רפואה זו ונתרפא. והתירו ה'חתם סופר'.

"ולא תזנו איש את עמיתו ויראת מאלהיך כי אני ה' אלהיכם" (כה, יז).

חומרת איסור אונאה

כאן כתבה התורה אזהרה שלא להונות איש את אחיו. ואמרו רז"ל (בבא מציעא מט:), האונאה עד שתות בדמיו. כלומר, אסור למכור לחברו ביותר משישית בשווי המקח. כגון, אם היה שוה חמש - לא ימכור אותו בשש.

ורמזו המפרשים, כי סופי תיבות "איש את עמיתו ויראת" הם: שתות. ומה שהתורה רמזה זאת בסופי התיבות, לרמזו שסופו להיפרע על כך.

ועוד, מכך שסמכה התורה דין זה לפסוק (לעיל יג): תשובו איש אל אחוזתו, רמזה בזה, שבמקרה בו נעשתה האונאה בשתות, יש להחזיר המקח או יחזיר לו האונאה. אבל ביותר משתות בטל המקח, ואפילו החזיר את היותר שלקח ממנו, יכול המתאנה לדרוש שיתבטל המקח. וממילא למדים אנו שבפחות משתות אינו חוזר, שאם לא-כן היה לו להשמיענו רבותא, ולרמזו שאף בפחות משתות בטל המקח.

ובפרק הזהב (בבא מציעא נט.), אמר רב חסדא: כל השערים ננעלו חוץ משערי אונאה. אמר רבי אבהו: שלשה אין הפרגוד ננעל בפניהם; אונאה, וגזל, ועבודה זרה. וכיצד היא האונאה? כגון, מי שיודע בחברו שאינו יודע בטיב משא ומתן, אם יבא אצלו וישביח לו מקחו במה שאין בו, וימשכהו בדבריו, ויגרום לו לקנותו ביותר משווי או לגנוב דעתו - כל זה נקרא גניבת דעת ומרמה ותחבולה.

ורבים מעמי הארץ לא יודעים מאיסור זה, ולפי דעתם אין זה כי אם חריצות וחריפות, וזה מדרך הגיבורים במשא ומתן. ודבר זה גורם שהעולם הולך ומתמעט, וגלגל העניות הולך וחוזר בעולם, וחושבים בדעתם שמרויחים לפי שעה, ואינו אלא כמאמר הנביא (ירמיה יז, יא): עושה עושר ולא במשפט. וכל אחד חושב שלעולם יהיה כך, ו"אני ואפסי עוד" (ע"פ ישעיה מז, ח), קימה היתה לו, "הבוטחים על חילם וברב עשרם יתהללו" (תהלים מט, ז).

אך הם לא יראו את הנולד, כי לא תדע מה ילד יום, יצבור ולא ידע מי אוספם, כי בעינינו ראינו ואבותינו סיפרו לנו, שכמה עשירים ירדו מנכסיהם, ההפוכה כמו רגע, התעף עיניך בו ואינו, אוי למי שנהפך עליו הגלגל, ואז באותה שעה אפילו רצה לתקן אשר עיוות אין בידו לא כסף ולא שוה כסף, וצועק על מה שעבר, וזוים זז ממקומם.

וידוע, שתחילת דינו של אדם על משא ומתן באמונה (שבת לא.), והירא את דבר ה', יקרא מקרא שכתוב (משלי ג, ה): ואל בינתך אל תשען, וילך אצל תלמיד חכם וילמד ממנו דרך ישרה שיבור לו האדם. ואל יאמר אני בעל שכל גדול, וכל תחבולותי על פי האמת והצדק, שאין אדם רואה חובה לעצמו, ואפילו מה שלפי דעתו אמת - אינו אמת. ועל זה וכיוצא בזה אמר החכם (משלי כו, יב): ראיתי איש חכם בעיניו - תקוה לכסיל ממנו. שהכסיל יודע בעצמו שהוא היום כסיל, וכאשר תהיה לו שעת הכושר - יחזור בתשובה. אבל מי שהוא בער ולא ידע, אלא חכם בעיניו, לא שייך לו לעשות תשובה. אם כן, צריך האדם הסוחר להתייעץ עם מי שהוא גדול ממנו, להודיעו דרך משא ומתן. (מוסר חכמים).

מעשה נורא ברבי משה גלנטי זצ"ל

ומעשה שהיה עם מהר"ם גלנטי ז"ל שהיה חי בימי הרב האריז"ל. יום אחד, בעת שהיה יושב עם הרב אמר לו רצוני שתראה במצחי אם יש בידי עון, אמר לו: אני רואה, כי יש בידך גזל. באותה שעה נצטער הרב צער גדול, ולבש שק ואפר וישב משתומם. והרב הנזכר, היתה מלאכתו בצמר גפן שנטווה על ידי נשים. למחר באו הנשים לעשות מלאכה, ראו את הרב לובש שק ומצטער בנפשו צער גדול. בא הרב ז"ל ונתן לפניהם תל של פרוטות, אמרו לו: על מה אדוני מצטער? אמר להם: יש בידי גזל ואני יודע למי, רצוני כי מי שיודע שיש לו אצלי שום דבר, יבא יטול את שלו ותמחלו לי אתם מחילה גמורה. עמדה אחת מהן ולקחה שתי פרוטות, וענו כולם ואמרו: מחול לך.

אמרו לה לאשה: למה לקחת שתי פרוטות? אמרה להם: יום אחד היתה מלאכתי בצמר גפן דק ביותר מחברותי, ונתן לי הרב כמו חברותי, ונתאנתי בשתי פרוטות. לאחר מכן, הלך בשנית אצל הרב ואמר לו הרב: וסר עונך וחטאתך תכופר, ונמחל עון הגזל ולא נשאר בידך שום רושם. (מוסר חכמים).

מה אומרת הקרקע?

סיפר הגאון רבי אברהם הכהן זצ"ל, רבה של ספקס שבתוניסיה: מעשה בשני בעלי דין שבאו לפני הדיין להגיש את תעצומותיהם על אודות חלקת קרקע, זה אומר כולה שלי, וזה אומר לא כי, אלא שלי היא. זה טוען טענותיו, וזה משמיע נימוקיו, וכרגיל, דרך כל איש ישר בעיניו, כל אחד מתחפר בעמדתו, בטוח שהצדק עמו.

נסה הדיין לפשר ולתווך, לקיים מה שנאמר: האמת והשלום אהבו, דין אמת שישכין גם שלום, פשרה צודקת שתהיה מקובלת על הכל, אך לשוא. כל אחד היה בטוח שהקרקע שלו היא, ומדוע יוותר לחברו במאומה, קם הרב מכסאו ואמר: שלמה המלך אמר, כי טוב מראה עינים, רצוני לראות את קרקע המריבה, תמהו המתדיינים, מה יתן ומה יוסיף מראה המגרש, אך זה רצון הדיין, והוא כבודו. נלוו אליו אל שטח המריבה, עמד הרב על קרקע השנויה במחלוקת, הביט

בה וסכם: אתה אומר ששלך היא, אכן כן אישר האיש, ואתה טוען ששלך היא, אמר הרב, אמנם כן השיב רעו, עתה, אמר הרב לא נותר לי אלא לשמוע מה אומרת הקרקע עצמה, למי היא שייכת, השתאו המתדיינים, והרב התכופף אל הקרקע, הטה אזנו בשים לב, כעבור רגע קט הזדקף ואמר, הכל בהיר ונהיר, היודעים אתם מה השיבה הקרקע, אמר הרב, הקרקע אמרה לי ששניכם כאחד שלה שכן סוף שניכם למות ולהיטמן בה, אם כן מה לכם לריב עליה, השלימו ביניכם וחיו בשלום, נרעשו מתשובתה של הקרקע, מדבריו של הרב, וקבלו את הצעת הפרשה.

"ולא תונו איש את עמיתו" (כה, יז).

הקב"ה מקפיד על האונאה

בגמרא מסכת בבא מציעא (נט.) מובא מחלוקת גדולה שהיתה בין רבי אליעזר לחכמים, אודות תנור שחתכו לחוליות, והניח חוליא על גבי חוליא ונתן חול בין החוליות ונמצא שאינן מחוברות זו לזו, ומבחוץ טח את התנור בטיט כדרך שעושים לתנורים. שרבי אליעזר מטהר את התנור, הואיל ויש חול בין החוליות, ובכך אינו נחשב לתנור שלם, ולכן אינו מקבל טומאה. וחכמים מטמאים, לפי שהטיט מבחוץ מחבר את החוליות ונחשב הוא לתנור שלם.

בלהט הויכוח, אמר להם רבי אליעזר בהצביעו על עץ חרוב שעמד בסמוך: אם הלכה כמותי - חרוב זה יוכיח. ואכן, לנגד עיניהם המשתאות נעקר החרוב ממקומו וחזר לאחוריו ארבע אמות, ולאחר מכן חזר וישב במקומו. אך הם לא התפעלו יתר על המידה ואמרו לו: אין מביאין ראיה מן החרוב. השיב להם רבי אליעזר: אם הלכה כמותי - אמת המים העוברת כאן תוכיח. מיד חזרו המים לאחוריהם. אמרו לו: אין מביאין ראיה מן המים. אמר להם: אם הלכה כמותי - כתלי בית המדרש יוכיחו, ולפתע נטו כתלי בית המדרש ליפול. גער בהם רבי יהושע, אמר להם: אם תלמידי חכמים מנצחים אלו עם אלו, אתם מה לכם? תנא: לא זקפו - מפני כבודו של רבי אליעזר, ולא נפלו - מפני כבודו של רבי יהושע. ועדיין מוטים ועומדים.

אמר להם: אם הלכה כמותי היא - מן השמים יוכיחו. יצאה בת קול ואמרה להם: מה לכם אצל רבי אליעזר, שהלכה כמותו בכל מקום?! עמד רבי יהושע על רגליו ואמר (דברים ל, יב): לא בשמים היא!

מאי לא בשמים היא? אמר רבי ירמיה: כבר נתנה לנו תורה על הר סיני, וכתוב בה (שמות כג, ב): אחרי רבים להטות. **מצאו** רבי נתן לאליהו הנביא, ושאל אותו: מה אמר הקב"ה באותה שעה? אמר לו: היה צוחק ואומר: נצחוני בני, נצחוני בני.

הביאו כל טהרות שטיהר רבי אליעזר ושרפום באש. ונמנו עליו וברכוהו [כלומר, נדו אותו], ואמרו: מי ילך ויודיעו על כך שהוא מנודה? אמר רבי עקיבא: אני אלך ואודיעו, שמא ילך אדם שאינו הגון ויודיעו, ויחריב את העולם כולו.

הלך ולבש שחורים ונתכסה שחורים, וחלץ מנעליו וישב לפניו ברחוק ארבע אמות. אמר לו רבי אליעזר: עקיבא! מה יום מיומים? אמר לו: כמדומה לי שחבריק בדילים ממך. אף הוא זלגו עיניו דמעות, וחלץ מנעליו ונשמש וישב על גבי קרקע. באותה שעה לקה העולם, שליש בחיטים ושליש בזיתים ושליש בשעורים, ויש אומרים אף בצק בדי אשה תפח.

תנא, חרון אף גדול היה באותו היום, שכל מקום שנתן בו עיניו רבי אליעזר, נשרף. ואף רבן גמליאל היה מהלך בספינה, ועמד נחשול בספינה לטבעו. אמר: כמדומה אני שאין זה אלא בשביל רבי אליעזר בן הורקנוס. עמד על רגליו ואמר: ריבונו של עולם! גלוי וידוע לפניך, שלא לכבודי ולא לכבוד בית אבא עשיתי זאת, אלא לכבודך שלא ירבו מחלוקות בישראל, מיד נח הים מזעפו.

אימא שלום, אשתו של רבי אליעזר, אחותו של רבן גמליאל הייתה, כל יום לא היתה נותנת לו ליפול על פניו בתחנון, ואותו יום נראה לה כי ראש חודש היה, שנתחלף לה בין מלא לחסר. ויש אומרים, בא עני ועמד על הפתח, והוציאה לו לחם. מצאה אותו נופל על פניו, אמרה לו: קום! הרגת את אחי! ואכן, באותה העת יצא קול שופר מבית רבן גמליאל להכריז שנפטר. אמר לה: מהיכן ידעת? אמרה לו: כך מקובלני מבית אבא, כל השערים ננעלים, חוץ משערי אונאה.

"וְכִי תֹאמְרוּ מָה נֹאכַל בַּשָּׁנָה הַשְּׁבִיעִית הֵן לֹא נִזְרַע וְלֹא נִאֶסְף אֶת תְּבוּאֵתֵינוּ" (כה, כ).

שמירת השמיטה - סגולה לאריכות ימים

פירש הרב 'נועם אלימלך', שהפסוק: מה נאכל בשנה השביעית, הוא רמז לעולם שכולו שבת. שיכין בששת ימי המעשה - אלו ימי שנותינו, כי מי שטרם בערב שבת יאכל בשבת, וזה שכתוב ושבתה הארץ שבת לה' - לעולם שכולו טוב.

וכתב בעל הטורים על הפסוק (דברים טו, ב): וזה דבר השמיטה, פירוש, שתדבר לפני האל, יהי רצון שיעשה שמיטות הרבה בימיו. וזהו שכתוב: שמוט, לשון הווה. כלומר, שיזכה להאריך ימים וכך יזכה לשמיטות הרבה. וגם ע"י זה יכפה את השטן שלא יוכל לקטרג עליו, והרמז לכך: 'השמיטה' - גימטריא: שטן.

ולזה נסמכה מצות ריבית לשמיטה, כי טעם אחד להם. שכן גם טעם השמיטה הוא כדי שנשים תמיד בטחוננו בה' כמו שנכתב לעיל.

והטעם שהזכיר לשון 'נשך' ולשון 'תרבית' - כי אצל הלווה הוא נקרא 'נשך' היות והדבר דומה לו כנחש הנושך בעקב, והארס הולך ומבצבץ ועולה עד קדקודו, כעין הרבית, אשר בתחילה הוא הפסד מועט, אך אחר כך הולך וגדל עד שכבר אינו עומד בחובות. לא כן אצל המלוה, הוא קרוי 'תרבית', כי מרבה הוא את הונו לפי דמיונו, אבל באמת נכסיו מתמוטטים. (כלי יקר).

כספי הריבית נופלים לס"מ וחילותיו

וכתב הרב 'דעת חכמה', כי פרוטה של ריבית מכלה את כל ממון שהרויח בזיעת אפן, והוא אובד בענין רע ואחריתו עדי אובד, ונופל ביד ס"מ ולילית ומגבירים עליו. והרמז: סמא"ל ולי"ת עם הכולל, גימטריא: ריבית.

וכתב בעל הטורים על הפסוק (שמות כב, כד): לא תשימון עליו נשך, כי תיבות אלו הם בגימטריא: אלף ושכ"ג. כמנין: "אחד הלוח והמלוה אחד העדים והסופר ואחד הערב עוברין בלאו".

עוד כתב בעל הטורים, כי 'ריבית' הוא אותיות 'תרי"ב'. לרמזו שעבר על תרי"ב מצוות אחרות שבתורה. וידיעת ההפכים אחת היא [כלומר, ומי שנמנע מלקחת רבית], כאלו קיים כל המצוות.

עוד כתב שם, כי 'נשך' עולה בגימטריא: 'זה נחש'. רוצה לומר, כשם שנשיכת הנחש מתפשטת בכל הגוף, וגם הנחש אינו מתרפא - כך גם המלוה אינו קם ומתרפא לעולם.

ואחד הלוח ואחד המלוה עוברים באיסור, ואמרו ז"ל (קידושין כ). "לזבין אדם ברתיה ולא לזיף ברביתא" [פירוש: ימכור האדם את בתו, ולא ילווה בריבית]. (מוסר חכמים).

"וְכִי תֹאמְרוּ מָה נֹאכַל בַּשָּׁנָה הַשְּׁבִיעִית הֵן לֹא נִזְרַע וְלֹא נִאֶסְף אֶת תְּבוּאֵתֵינוּ" (כה, כ).

כשלא שואלים מה נאכל - מקבלים את השפע

מספר הגאון הקדוש בעל 'היכל הברכה' מקאמארא זי"ע, (פרשת ואתחנן, דף לה:): מה ששמע בעצמו מפי קדשו של הרבי ר' זושא זי"ע. שבזמן עניותו של הר"ר זושא זי"ע, היה משמש בעיר אוסטראה, והיה דרכו בקודש שהתענה שנים ושלושה ימים רצופים, ואח"כ היה הולך לבקש מאיזה בעל - בית שיתן לו לחם להשיב נפשו.

פעם אחת אמר ר' זושא זי"ע בלבו, שללכת ולבקש לחם - הוא חסרון באמונה. ולכן קיבל על עצמו שמעתה יבטח באלהיו באמונה שלימה, ולא יבקש מזולתו כלום. וכן עשה, שלאחר שהתענה שלשה ימים כדרכו, לא ביקש משום אדם כלום, וכך לא היה מי שיתן לו שום דבר. ונעשה מזה רעש גדול בשמים, כי אף שהיו שם אנשים כשרים הרבה [העיר אוסטראה בימים ההם הייתה עיר מלאה חסידים ואנשי מעשה], מכל מקום לא היה מי שראוי שתזדמן לפניו מצוה גדולה כזו - לקיים נפש קדושה זו. ומשלא בא איש לעזרתו, עשה לו הקב"ה נס, וברא שני "מעיינות" בפיו, האחד הוציא דבש והאחר הוציא חלב, ושלושה חדשים היה ניזון מזה.

אחר עבור שלשה חדשים, בא אליו איש אחד ואמר לו: "זושא, קח לך ששה גרושים וקנה לך לחם", ומיד ברגע ההוא נפסק שפע החלב ודבש. כך סיפר הצדיק למורי - חמי [הוא הרה"ק מהרא"מ מפינשטוב זי"ע]. ומסיים הרב: "הרי תראה אחי, שנוח לפני השם יתברך לשנות סדרי בראשית, מליתן דורון וזכות מצוה למי שלא זכה וראוי לזה".

והנה ידוע, מה שאיתא ב'נועם אלימלך' בשם אחיו הרה"ק הר"ר זושא זי"ע על הפסוק (ויקרא כה, כ): וכי תאמרו מה נאכל בשנה השביעית גו' וצוית את ברכתי לכם. שכאשר ברא השם יתברך את העולם, ברא בו צינורות המושכים

שפע לצרכי בני אדם, ובאופן שהשפע לא יפסיק כלל. רק כשהאדם נופל ממדרגתו, ואין לו בטחון בבורא ברוך הוא, אז בזה גופא מפסיק הוא את השפע, ואז צריך השי"ת לצוות מחדש על השפע כמו מתחילת הבריאה.

וזהו מה שמלמדת התורה, שאם יבטח האדם בה' ולא ישאל כלל מה יאכל, לא יחסר לו כל טוב. אך גם אם "תאמרו מה נאכל", וע"י זה תגרמו ח"ו שתפסיקו השפע, הבטיחה התורה הקדושה ש"וצויתי את ברכתי לכם", היינו שיחדש השם יתברך את השפע בברכתו, כלומר, שיצטרכו ציווי מיוחד על זה. ע"כ תורף דבריו הקדושים. והוא כעין עובדא הנ"ל, שבעת שלא שאל הר"ר זושא זי"ע "מה אוכל", אזי נמשך אליו השפע מן השמים בלי הפסק כלל.

רבי זושא רעב

מנהגו של ר' זושא מאניפולי היה, שבכל יום בבוקר אחר התפילה, היה עומד ונושא עיניו לשמים, ואומר להקב"ה "זושא רעב", ומיד היו מכניסים לו השמשים את האוכל. פעם אחת, אמר השמש לעצמו: מדוע הרבי אומר זאת בכל יום, כאילו המזון ניתן לו בזכות אמירתו, והלא אני הוא שמכניס לו את האוכל מידי יום, כעת אנסה ואראה, אם לא אביא לו אוכל יום אחד, מה יעלה בגורלו, וכך עשה.

למחרת, כאשר רבי זושא נשא עיניו והכריז כדרכו 'זושא רעב', עמד שמשו בחוץ ולא נענה לקריאתו. אלא שאז להפתעתו, נכנס אדם זר עם מגש עמוס במטעמים והגישו לפני רבי זושא. משיצא הלה, ניגש השמש להלך ושאלו לפשר הענין, מה ראה לנכון להביא לפני רבי זושא ארוחת בוקר כה מפוארת. ענה הלה, כי הוא אורח בעיירה, ובאותו בוקר כאשר צעד בדרכו לתפילה, נתקל בשלולית גדולה אשר לא אפשרה את המעבר ברחוב, משהתבונן כה וכה ראה והנה הניחו העוברים ושבים קורת עץ גדולה בכדי לאפשר מעבר צר עליה, אלא שבאותו רגע עבר שם הלך עני ומרופט. מיודענו חמד לו לצון, ובעט בקורה, כך שאותו הלך נפל והתרטב כולו במי השלולית הבוציים.

משחזר האורח לאכסנייתו, סיפר לבעל הבית את אשר אירע עם אותו הלך עני. מששמע זאת בעל הבית התחדדו חושיו, ומיד החל מברר לפרטי אותו עני, כיצד היה נראה ואילו בגדים לבש, לאחר חקירה קצרה נחרד בעל הבית וסיפר לו כי ההלך העני היה לא אחר מאשר רבי זושא הצדיק. האורח שלא ידע את נפשו על אשר עולל, ביקש מהאכסנאי עצה כיצד לפייס את הצדיק, והוא יעץ לו שיכין ארוחה דשנה ויבוא עמה לצדיק ויבקש את סליחתו, ואכן כך הוא עשה.

לאחר מכן, כאשר נכנס השמש לרבי זושא, פנה אליו רבי זושא בחיוך ואמר לו: רואה הינך, כי אכן הקב"ה הוא זה שמפרנס אותי ומאכיל אותי בכל יום, ואתה אינך אלא שליחו של הבורא. משלא רצית לעשות שליחותך, הרי שהרבה שלוחים יש לו למקום...

"וצויתי את ברכתי לכם" (כה, כא).

ברכת ה' בשנת השמיטה בישוב קוממיות

מספר הגאון רבי בנימין מנדלזון זצ"ל, רבה של קוממיות: בשנת השמיטה תשי"ט, בחדשים הראשונים של שנת השמיטה, קצרו במושב קוממיות בשדות - מאכלי בהמה שנורעו לפני שביעית, וזאת ע"פ דעתו של הרמב"ן המתיר לקצור בשביעית ולאכול בקדושת שביעית.

והנה, יום שישי אחד, הגיעה לפתע להקת ארבה לכפרים הסמוכים. ואנשי מקומנו באו אלי בחרדה, שיש סכנה גדולה של אכילת כל הנורע בידי הארבה, ואמרת: נראה ישועת השם יתברך בשמיטה. והנה, בא מחנה גדול של ארבה עד לגבול קוממיות, וכאשר אך הגיע לגבולנו - תיכף פנו לנו עורף, וכלעומת שבאו כן הלכו, ולא נשאר ארבה אחד בכל גבולנו ולא הזיקו מאומה.

כשיספרתי זאת למרן הרב מבריסק זצ"ל אמר: זה מופת שצריכים לספר. וציווה להביא את ספר הרמב"ן ז"ל על שמות, וקרא לפנינו את דברי רמב"ן ז"ל (שמות י, יד) בשם ר"ח ז"ל שכתב, מעת עתירת משה רבנו עד עכשיו, אין ארבה מפסיד בכל גבול מצרים. ועל זה נאמר (תהלים קה, ב): שיחו בכל נפלאותיו. עכ"ל. ולמדנו כי כוונת מרן זצ"ל, שמהרמב"ן ז"ל מוכח, כי נפלאות הקשורים בארבה - צריכים לספר.

מקרה נוסף, בשנת תשי"ז החליטה הסוכנות לנטוע פרדסים לכמה ישובים, וביניהם גם 'קוממיות'. אמנם, העמדנו תנאי שמסכימים אנחנו לכך, רק אם יתחייבו לשמור את כל הלכות שמיטה בפרדס לפי ההוראות. הם סרבו למלאות אחר התנאי שלנו, ואנחנו עמדנו על זה כצור חלמיש, מה שגרם לעיכוב של יותר משנה. במשך הזמן, התייאשו כבר מכל הפרדס, הגם שבעבודות הפרדס היו מתפרנסות כמה וכמה משפחות, והייתה מגיע הרווחה לקוממיות, וגם כ"ק

האדם מו"ר מגור (שליט"א) [זצ"ל] הסכים איתנו, ועודד אותנו באומרו כי "קוממיות חיה גם בלי פרדס". עד שבשנת תשי"ח דברנו עם מנהל הפרדסים מר ויגודסקי, והסברתי לו את גודל קדושת השמיטה, ועד כמה שחביב עלינו קיום מצוה זו ונתרשם מאד. וקבלנו ממנו הודעה כתובה וחתומה על ידו, כי הפרדס יינטע, וכל דיני שביעית ישמרו בו. וכן היה, הפרדס ניטע, הושקעו בו כחצי מיליון ל"י, ומנהלי הפרדס מלאו תמיד אחרי ההוראות. והנה במשך זמן עבודת הפרדס בשנת תשי"ט, היא שנת השמיטה, נעשתה העבודה לפי ההוראות. פנו מנהלי הפרדס ואמרו שלדעתם אנו מסכנים את הפרדס, כי הוא לא נעבד כראוי מחמת ההוראות, ועלול לגרום הפסד בסכום גדול שהשקיעו בו. אך ברוך השם, בסוף מנחם אב תשי"ט, בא מנהל הפרדס ואמר לי בהתרגשות רבה, כי שנים עשר פרדסים ישנם תחת ידו, ובכולם עבדו כרגיל - מלבד בפרדס קוממיות שלא עשו את הרצוי והצריך לדעתם. ולבסוף, פרדס קוממיות הצליח מאד, הרבה יותר משאר פרדסים. ושאל אותי בכדי שאסביר לו את הדבר. ואמרתי לו, שה'אני מאמין' הראשון הוא, שהשם יתברך הוא לבדו עשה עושה ויעשה לכל המעשים, וגם את הפרדס. ולפי שאנחנו עשינו רצונו יתברך בפרדס, הצליח השם יתברך את הפרדס. וכך נרשם במחלקת הפרדסים הממשלתית: הפרדס בקוממיות לא עבד בכל שנת השביעית - והצליח. ע"כ. ברוך מקדש שמו ברבים. (אמונת שביעית עמ' ט).

ההבטחה מתקיימת

עוד סיפר הגאון רבי בנימין מנדלזון זצ"ל, רבה של קוממיות, כי אחרי שנת השמיטה תשי"ב לא היה להם חיטים לזרוע, כי לא רצו להשתמש בחיטים שגדלו בשמיטה, וכבר לא ניתן היה להשיג חיטים טובות מהשנה השישית.

בשכנותם היה קיבוץ שהיה מוכן למכור להם את פסולת החיטים מהשנה השישית. חיטים אלו היו שבורות ומתולעות. בלית ברירה, פנה ראש ענף ה'פלחה' של הישוב אל הרב בשאלה, שיורה להם כדת מה לעשות, האם יטלו את החיטים הללו למרות מצבם הגרוע. ענה לו הרב, כי אם אי אפשר להשיג חיטים טובות, הכשרות על פי ההלכה, נאמין בחי העולמים, וה' יתברך יעזור שברכתו תבוא מחיטים שבורות אלו.

השמועה שהישוב קוממיות רכש חיטים מתולעות ברבבות לירות, התפרסמה בכל הישובים הסמוכים, אשר התלוצצו על תושבי קוממיות המשליכים סכום גדול לטמיון. כולם היו בטוחים כי מחיטים אלו לא יצמח אפילו גבעול אחד. אך ראש ענף הפלחה, רבי יחיאל, מילא את הוראות הרב בתום לב, ובבטחון מלא בה' יתברך.

מיד לאחר חג הסוכות, החל החריש בשדות שנחו כל שנת השבע, ולאחר גמר החריש זרעו החקלאים את החיטים המתולעות והשבורות. עבודות אלו נמשכו מספר שבועות עד אמצע החורף. וראה זה פלא, באותה שנה נעצרו השמים ולא ירד גשם, עד שאנשי קוממיות סיימו את הזריעה. והתוצאה הייתה, כי החקלאים תושבי הישובים הסמוכים שזרעו את שדותיהם כבר בקיץ של שנת השמיטה, נרקבו זרעיהם באדמה. ואילו בשדות קוממיות - הישוב היחיד בכל האזור שאיחר את החרישה והזריעה - הצליחה התבואה באופן יוצא דופן. אז ראו כולם כי מה' יתברך נשלחת הברכה לשומרי שביעית. (שם).

מאמרי הפרשה

פרשת בחוקותי

"אם בחקתי תלכו ואֶת מצותי תשמרו ועֲשִׂיתֶם אֹתָם" (כו, ג).

עיקר המצוה להיות יגע בתורה

פירש רש"י: "שתהיו עמלים בתורה". ואיתא עוד בתורת כהנים (ספרא בחקותי פ"א): מלמד שהקב"ה מתאוה שיהיו ישראל עמלים בתורה. ואם לא תשמעו לי - להיות עמלים בתורה.

הנה כתב הט"ז (או"ח סי' מז) על כך שאנו מברכים 'לעסוק' בדברי תורה ולא 'ללמוד תורה', כי עיקר המצוה היא שהאדם יהיה יגע בתורה, ויתבונן וידרוש אחר כל דבר היטב הדק, וזו כוונתו שתהיו עמלים בתורה, כי לא יגעת ומצאת אל תאמין (מגילה ו:). ולא די כשלפעמים יגע עצמו, אלא שצריך ללמוד כך בתמידות, ובתורתו יהגה יומם ולילה כי התורה הנלמדת ביגיעה ועמל, מתקיימת לנצח. וזה שאמרו שם "יגעת ומצאת - תאמין". אבל דבר הבא ללא יגיעה, אל תאמין שיתקיים אצלך. כי כפי אשר בא כך הוא ילך. וזהו שאמר שמאי באבות (פ"א משנה טו): "עשה תורתך קבע" - למד תורה ביגיעה ועמל, כדי שתשאר אצלך התורה קבע. וזה נכלל במה שאמר תלכו שילך בה תמיד בלי הפסקה וילך ממדריגה למדריגה.

ואמרת לפרש את הפסוק במשלי (ב, ג): אם תבקשנה ככסף וכמטמונים תחפשנה אז תבין יראת ה' ודעת אלהים תמצא. כמו ש'אוהב כסף לא ישבע כסף' (קהלת ה, ט), כן בתורה, אוהב תורה לא ישבע תורה. ולא יאמר הרבה למדתי, אלך ואלמד חכמות אחרות. אלא ילך בהם תמיד, ויהי אצלו כמו טבע אדם שלא ישבע כסף.

והנה אמרו חז"ל (בבא בתרא קמה:) על הפסוק (משלי טו, טו): 'וטוב לב משתה תמיד' - אלו בעלי המשנה, כי ינחלו נחת בלימודם, כי אין בהם יגיעה כל כך. 'וכל ימי עני רעים' - אלו בעלי גמרא, שיגיעים תמיד וחיים בצער. פעם נתקשה לו בזה ופעם בזה, ונפשו עמלה תמיד. וזהו שכתוב: וכמטמונים תחפשנה, שתחפש אחר התורה כמחפש מטמונים ודברים הצפונים, שיגע הרבה עד שימצא המטמון הצפון בעיניו. כך תבקש את התורה ותגלה צפונותיה ביגיעה. ואם כן תבקשנה, 'אז תבין יראת ה' ודעת אלהים תמצא', כי ה' יתן חכמה, כי אחר כל היגיעות שיגע אדם, מכל מקום צריך לעזר אלוהי שיפתח לבבו ויאיר עיניו, כמו שאמרו חז"ל (נדה ע:): מה יעשה אדם ויחכם הרבה? ירבה בשיבה! ושאלו שם: והלוא הרבה עשו ולא עלתה בידם? אלא יתפלל למי שהחכמה שלו. דכתיב (משלי ב, ו): כי ה' יתן חכמה. והא בלא הא לא סגי. כן הדבר הזה, כל היגיעות לא יועילו אם ה' לא ימציא לו מציאה ויאיר עיניו בפתע פתאום, לכן אמר: 'ודעת קדושים תמצא', שלא יהיה אצלך רק מציאה ושלך הוא, רק תדע כי ה' יתן חכמה מפיו דעת ותבונה, ולא משלך הוא. (מוסר חכמים).

להתרחק מעידוני עולם הזה ולהתייגע בתורה

מין בעל החזון איש זצ"ל, כותב על כך בלשונו הזהב (קובץ אגרות א, ב): כל סגולות לימוד התורה נאמרו על עמלה, בעמל התורה נכללו עמל הגוף ועמל המחשבה גם יחד, הן מה שאדם צריך להתרחק מעידוני העולם הזה ולייגע ולצער עצמו וגופו על התורה, והן מה שצריך לייגע מחשבתו בעיון והתעמקות ודקדוק בתורה עד קצה היכולת, ועל כל אופני העמל והיגיעה באו דברי חז"ל בהרבה מקומות.

איתא במדרש תנחומא (נח, סי' ג): כל מי שאוהב עושר ותענוג אינו יכול ללמוד תורה שבעל פה, לפי שיש בה צער גדול ונדוד שינה, ויש מבלה ומנבל עצמו עליה. ותנן באבות (פ"ו משנה ד) כך היא דרכה של תורה, פת במלח תאכל ומים במשורה תשתה, ועל הארץ תישן, וחיי צער תחיה, ובתורה אתה עמל. ואמרו ז"ל בילקוט (ספרי האזינו, פסקא שו): אמר משה לישראל כמה צער נצטערתי על התורה וכמה עמל עמלתי בה וכמה יגיעות יגעתני בה, נכנסתי לבין המלאכים ולבין השרפים שאחד מהם יכול לשרוף את כל העולם כולו, נכנסתי לבין החיות, נפשי ודמי נתתי עליה. כשם שלמדתי אותה בצער, כך אתם תהיו לומדים אותה בצער. וכתיב בקהלת (ב, ט): אף חכמתי עמדה לי, ואמרו

(מדרש זוטא קהלת, פ"ב סי' ט) תורה שלמדתי באף היא שעמדה לי. ואיתא בתנא דבי אליהו רבא (פ"ב) אשרי שמשחק עצמו בדברי תורה, ויושב וחורש בהם כבהמה החורשת בשדה. ע"כ.

התורה מגלה סתריה למי שממית עצמו עליה

והרוצה באמת להשיג את התורה - ישיגה ללא ספק. אך הכל תלוי כמה אהבה יש לו לתורה וכמה רצון, וככל שיגדל הרצון והתשוקה - כך יזכה להשיגה.

והמשל הוא (ע"פ הזהור הקדוש פר' משפטים דף צט.) למלך אחד שהייתה לו בת אשר אין כיופיה בעולם. והוא היה מלך עשיר, ומשהגיע פרקה, הגיעו נסיכים ורוזנים מכל רחבי העולם להציע את עצמם להינשא לה, אך היא לא חפצה באף אחד. אמר לה המלך: עד מתי תתנגדי לכל ההצעות? והרי את חייבת להתחתן! אך היא עמדה בשלה, עד שלבסוף המלך פייס אותה והסכימה. אך תנאי היה בפיה: אני רוצה אחד שבאמת רוצה אותי!

שאל אותה המלך: כיצד תדעי את הדבר הזה? אמרה לו: יש לי רעיון, אבנה ארמון שאף אחד לא יוכל להיכנס אליו בשום אופן שבעולם, ורק אם יבוא אחד ויבדוק היטב בימים ובלילות, יוכל למצוא את הפתח החיצון, ואז יצטרך לחפש עוד דלת, ורק אחרי שידע גם להגיע לקומה העליונה, אזי ימצא אותי שם, ובזה יודע כי הוא רוצה אותי באמת. ואכן, הביאו אמנים מיוחדים אשר בנו את הארמון הזה, ולאחר השלמתו הכריזו בכל המקומות כי מי שרוצה להתחתן עם בת המלך, יבוא לחפש היכן מקום מושבה. ומי אינו חפץ בבת המלך? הלוא בת יחידה היא, ומי שיתחתן אתה יקבל את כל תפנוקי תבל.

הנסיכה ישבה למעלה בארמון, ועבדי המלך הביאו לה שם את כל צרכיה. וכך היא המתינה חודשים על גבי חודשים, ובינתיים באו אנשים רבים אשר תרו אחרי הפתח ימים ולילה עד שנלאו למצוא. אך ביניהם היה אחד שלא אמר נואש, כי באמת היה חפץ בבת המלך, והיה לו רצון עז, וכך יום יום הגיע מצאת החמה עד צאת הכוכבים, והיה בודק אבן אבן ולא מתעייף. בת המלך הייתה רואה אותו מחלונה, אך הוא לא ראה אותה. אמרה לעצמה: הנה אדם זה בא יום יום, בקור בשלג ובחום, ואין אף אחד שהשתדל ונסה לחפש כמוהו, נמצא כי באמת הוא רוצה אותי מכל לבו. ואז התחילה בדרך לא דרך לרמוז לו על הפתח, עד שמצא את הפתח הראשון, ולאחר מכן את הפתח השני, וכך עלה ועלה עד שגילה את בת המלך.

כך היא התורה, ככל שהאדם עמל ומראה שרוצה לדעת, אף אם אין בכוחו למצוא, התורה תגלה לו סתריה ומבואותיה, והכל תלוי בעמל שלנו בתורה.

וכאשר זוכים לכל זה, מקבלים גם את כל הברכות האמורות בתורה, "ונתתי גשמכם בעתם" - כל צרכי הגשמיים שצריך האדם, מקבל בעתו ובזמנו בנחת. והעיקר, שכל מטרתו תהיה ברוחניות בתורה ובמצוות, ואז ממילא כל ענייני הגשמיים יסתדרו מאליהם.

וכך אמרו דורשי רשומות: "משיב הרוח ומוריד הגשם" - אם אדם עוסק ברוחניות והעיקר אצלו להשיב את ה'רוח' הם התורה והמצוות, אזי הקב"ה 'מוריד לו הגשם' - מביא לו בנחת את כל צרכיו בגשמיים.

משחיר פניו עליהן כעורב

עוד אמרו (ברכות סג:) "הסכת ושמע ישראל" (דברים כז, ט), כתתו עצמכם על דברי תורה. ואמרו בעירובין (כא:), "קווצותיו תלתלים" (שה"ש ה, יא), אמר רבי חנינא אמר מר עוקבא: מלמד שיש לדרוש על כל קוץ וקוץ תילי תלים של הלכות. שחורות כעורב - במי אתה מוצאן? במי שמשחיר פניו עליהן כעורב.

מסופר, כי פעם נזקק רבי זלמלי' אחיו של הגר"ח מוולוז'ין זצ"ל לספר מסויים תוך כדי לימודו, אלא שהיה מבדיל בינו ובין הספר ארגו גדול, שבכדי להרימו נזקקו לשלשה אנשים. הלך הוא בבית אנה ואנה, ושנין בפיו את מאמר חז"ל (עירובין נה.) "לא בשמים היא" - שאם בשמים היא אתה צריך לעלות אחריה", כך שנה ושילש בקול נעים, עד שהרגיש בקרבו רוח גבורה, ומיד רץ אל הארגו והגביה אותו לבדו. (ספר תולדות אדם ילקוט לקח טוב חיים של תורה פרשת ויצא עמוד מט).

על כך אנו מוצאים, כי כל גדולי הדורות שרי התורה ולוחמי מלחמתה, הקדישו את כל ימיהם לעסוק בכל כוחם ויגיעתם בעומקה של תורה, לברר וללבן כל דבר. הנה הגאון בעל הש"ך זצ"ל כתב בהקדמתו: באמת ובתמים טרחתי טרחות הרבה, וכמה יגיעות יגעותי, לא נתתי שינה לעיני ותנומה לעפעפי שנים רבות, עד אשר הוצאתי מהכח

אל הפועל מחשבותי, ובררתי ושקלתי מאה ואחד פעמים. ומי שלא היה אצלי במחיצתי לא יאמין מגודל התלאה שהיתה לי בחיפוש בים התלמוד.

ובהקדמה לביאור הגר"א על ספרא דצניעותא, כתב תלמידו הגר"ח מוולאז'ין זצ"ל בין היתר: עד אשר שקל במאזני שכלו שכל הקודש כמה מאות פעמים, וביגיעה נוראה לא אכל ולא שתה כמה ימים ולילות, ותדד שנתו מעיניו עד כי חשך משחור תארו. ונתן נפשו עליו, עד אשר האיר ה' עיניו לבוא עד קצה תבונתו, וכרגע קרן אור פניו הטהור מחדוותא ונהירו דאורייתא. ע"כ.

עמל התורה של הגאון רבי חיים שמואלביץ זצ"ל

מוציא היה, כי רבי חיים שמואלביץ זצ"ל היה סועד את לבו כדבעי בבוקר, ולאחר מכן ילמד בלהט ובעוז שלשים שעות ויותר ללא הפוגה, ולאחר מכן היה חוטף תנומה וקם משנתו כדי לחזור שוב על התהליך המייגע וחוזר חלילה. קרה לא פעם, שבבוקר מצאו אותו ישן תחת הספסל, לשם הוא צנח מאפיסת כוחות. (ספר מוח ולב עמוד ל"ג מובא בילקוט לקח טוב חיים של תורה פרשת בחוקתי עמוד שט"ו).

מסירות נפשו של הב"ח על התורה

פעם התאכסן הגאון הרב יואל סירקיש בעל ה'בית חדש' בבית חתנו הגאון רבי דוד סג"ל בעל ה'טורי זהב', נתכנסו ובאו פני העדה ראשיה וחכמיה להקביל פניו, ובין הבאים היה אברך חשוב אחד, למדן מופלג ובעל מידות, שעמד כל הזמן מן הצד ולא התקרב לקבל את ברכת הרב האורח הדגול. משראה בעל האכסניה כי האברך לא ניגש לקבל ברכת הרב, פנה אליו ושאלו: גדול הדור בא לעיר, ואתה במחיצה אחת עמו, ואיך דורש בשלומי! ענה האברך: עפר אני תחת רגליו, ואיני כדאי לעמוד בארבע אמותיו, אך מה אעשה, אם נאמר לי כעת מפי אליהו הנביא זכור לטוב, כי אבי אשתו, כלומר רבינו הב"ח, שרוי בנידוי.

נודע בעל ה'טורי זהב' לשמע דברי האברך, ואמר לו: הלא אתה מוציא לעז על גדול הדור ומזלזל בכבוד התורה! ראה האברך את נפשו של הט"ז, אמר לו בנחת: לא לקנטר ח"ו אני מספר, כי אם לכבודה של תורה. לא בדיתי הדברים מלבי, כי שגגה היא שיצאה מלפני השליט, והקב"ה מדקדק עם חסידיו כחוט השערה, ולכן נידוהו.

ומעשה שהיה כך היה, בעיר אחת פרץ סכסוך בין שני יהודים בדבר מחיר עגלה טעונה עצים, זה אומר קניתי את העצים במחיר שלשה שקלים, וזה אומר מכרתי את העצים במחיר שלשה שקלים ועשר פרוטות, ואיש מהם לא רצה לוותר לחברו. נמנו וגמרו לבוא לפני בית הדין.

עוד הם מתדיינים, והנה עבר הב"ח דרך העיר ההיא, וכשראוהו בעלי הדין לא נתנו לו להמשיך הלאה עד שישמע את טענותיהם ויפסוק את הדין, ירד הב"ח מהעגלה, נכנס לבית אחד וישב לדון. שטחו הצדדים את טענותיהם לפני הרב, וכשמע הב"ח את דבריהם, בא לידי כעס, ולא יכל לעצור ברוחו ואמר: וכי כדאי לעכב אותי בדרך בשביל עשר פרוטות? הלא יש בזה משום חילול כבוד התורה! קם ויצא מהחדר ועזב אותם לנפשם, ולא הוציא פסק דין.

המעשה הזה עורר עליו קטרוג גדול בשמים, כאשר בא הבעל דבר וטען: כלום יש בדיני ממונות הפרש בין פרוטה למאה? הלא גמרא מפורשת היא (סנהדרין ח.) כגדול כקטון תשמעון, אמר ריש לקיש שיהא חביב עליך דין פרוטה כדין מאה מנה. אלא, מאחר שבא לכלל כעס - בא לכלל טעות. כי כל הכועס, אם חכם הוא - חכמתו מסתלקת ממנו, ואם תלמיד חכם - הוא משכח תלמודו. ומאותו יום ואילך הוא שרוי בנידוי, וכעת על כבוד תורתו מוטל להתיר לו.

ניגש בעל הט"ז ושאל את הב"ח אם אמת נכון הדבר, השיבו הב"ח כי אמת הוא, אז ראו כולם כי דברי האברך נכונים הם, ומיד הושיבו בית דין והתירו לבעל הב"ח את נידויו.

אחר הדברים האלה, נתן הב"ח לאברך את ספרו אשר אתו בכתובים ובקשו לעיין בו. אמר האברך: לא נאה לאיש כמוני להוציא משפט על ספרו של אחד מגדולי הדור. אמר לו הב"ח: אל תירא, רצונו של אדם זהו כבודו, קח את הספר ותעשה ככל שאני מצוה אותך. נטל האברך את הכתבים, ומיד עשה לילות כימים, והגה בדפי הספר ומצא בו טעם ולא הניחו עד שנבלע בעצמותיו, אך לא מיהר להחזיר הספר לבעליו.

לימים, שאל הב"ח את האברך אם גמר להגיה את הספר, ודרש ממנו להחזיר לו. התחיל האברך לגמגם, ולבסוף אמר כי אפילו אם יהיה הספר בידו עשרים שנה קשה יהיה לו להחזירו. הביט הרב עליו בתמהון ושאל: וכי לא מצא

הספר חן בעיניך? תאמר לי האמת ואל תכסה ממני! אמר לו: יכול אני להגיד לך כי ספרך הוא טוב ומטיב, ולא בא כבושם הזה מעולם, אך מטעם כמוס עמדי רציתי להחזיקו, אמנם מכיון שאתה דוחק אותי, אגלה לך מה שבלבי. רואה אני, כי בשעה שתפרסם את הספר הזה ויפוצו מעיינותיך חוצה, תגיע נפשך לידי תיקונה השלם, ועתידה היא לשוב לעולם האמת. ומשום שאני רוצה שתישאר אתנו לאורך ימים, למען נוכל ליהנות מאור תורתך הזורח לכל העולם, רציתי להשהות הספר בידי ימים רבים. שמע הב"ח לדברי האברך, התיישב בדעתו זמן מה, ולאחר מכן אמר לו: אם כך הם פני הדברים, הנני מוכן ומזומן למסור את רוחי ונשמתי לאלהים, ואין דבר בעולם אשר יעכב אותי מלפרסם את ספרי בדפוס, הואיל והדור צריך לו.

אז גזר עליו הב"ח, והחזיר לו את כתב היד ומסרו לדפוס, וקרא שמו בישראל 'בית חדש', והפיצו בכל פני תבל. ומפני שהספר הזה היה חביב על מחברו יותר מנפשו, נקרא תמיד על שמו, זה שמו לעולם וזה זכרו לדור ודור, גם זכה שרוב האחרונים החזיקו בשיטתו והלכו בדרכיו, וקבעו הלכה כמותו. (סיפורי חסידים מובא בספר סיפורי אליהו הנביא ח"א אליהו מגלה נסתרות אות ט' עמוד קפ"ד).

מעשה נפלא על עמל התורה של ר' משולם איגרא זצ"ל

בעת כהונתו של רבי משולם איגרא כרב ואב"ד בעיר טיסמניץ, נכנסו אליו פעם שני בעלי בתים מעיר סמוכה לדין תורה. ומתוך חומר הענין, ביקש הגאון לדון בעניינם, ושיחזרו אליו למחרת. כשיצאו מביתו, גמרו בדעתם כי אין ביכולתם להמתין עד מחר, והסכימו לחזור לעירם, ואת דבר השאלה ישאלו לרב דמתא, וכן עשו.

כששמע הרב את שאלתם הקשה והמסובכת, ביקש מהם שישובו אליו לאחר כמה דקות, נכנס הרב לחדר אחר, והתפלל לפני השם יתברך בבכיות גדולות שיעזרוהו לפסוק העניין הקשה שהובא לפניו, ואכן נתקבלו תפילותיו, ונפל בדעתו לפתוח איזה ספר, והנה להפתעתו, נתגלתה לפניו אותה שאלה ממש, ותשובה בצדה. שמח הרב שמחה גדולה ומיהר לצאת אל בעלי הדין, ופסק להם את דינם. כעבור זמן, נודמן לבעלי הדין לשהות בעיר טיסמניץ, וחשבו לעצמם כי הגם שכבר נפסקה שאלתם, בכל זאת, מן הראוי להיכנס לרבי משולם איגרא לשמוע את דעתו. נכנסו האנשים אליו, ולאחר שבקשו מחילה על כך שלא שבו אליו בעת ההיא, בקשו לשמוע את תשובתו בנידון.

ענה להם הרב את דעתו, ולהפתעתם, ענה להם בדיוק כפי שענה להם רבם. שחקו האנשים, וסיפרו לרבי משולם כי כך בדיוק ענה להם רבם, אלא שהוא ידע לענות להם על כך בתוך דקות ספורות.

מששמע רבי משולם את דבריהם, התפלא מאד, וביקש לתהות על קנקנו של אותו רב. נסע עמם רבי משולם לעירם, וכאשר הגיע רבי משולם אל ביתו של אותו רב, התמלא הרב מורא ופחד, ומיהר להתעניין על מה ולמה הטריח הגאון את עצמו לביתו. סיפר לו רבי משולם, כי הוא בא להיווכח כיצד פסק בשאלה כזו קשה בתוך כמה רגעים, הודה אותו רב על האמת, וסיפר כי אמנם לא ידע מה להשיב, ובכה במר נפשו להשם יתברך שיחלצוהו מן המיצר ויגלה לו את פסק ההלכה, וכך היה.

כששמע רבי משולם את הדברים סרה התפעלותו בבת אחת, נענה ואמר: לבכות גם אנו יכולים, אולם הדרך הנכונה היא לעמול בתורה. (שאל אביך ויגדך ח"א עמוד קמ"ז).

מעשה נורא מהרמ"א

עוד על כחם של לומדי התורה ועמליה, נלמד ממה שהובא בספר הקהילה של קראקא עיר ואם בישראל, אודות מעשה שהיה בימי הרמ"א. באותם ימים, פרצה מגיפה בעיר קראקא, אשר גבתה את חייהם של רבים וטובים מסלתה ושמנה של העיר, אנשים נשים וטף. רבה של העיר - הרמ"א, כינס בבהילות את ראשי ה'חברא קדישא' והודיע להם כי אין לקבור שום נפטר, עד שייטלו רשות ממנו. לאחר שהובאו כמה נפטרים לחצר בית הכנסת הגדול בעיר, הגיע הרמ"א יחד עם שמשו וניגש לכל אחד מהנפטרים, הרים את הכיסוי שעליו, התבונן בו קצרות, ושב וכיסהו.

כולם עקבו בדריכות אחר מעשיו המופלאים של המרא דאתרא, והמתינו לראות כיצד יפול דבר. לפתע, נעצר הרב על יד אחד הנפטרים, ופנה אל החברא קדישא, וביקש מהם ליטול עמהם את הנפטר כשהוא ערום ועריה בלא תכריכים, ולסובב עמו בכל העיר. לאחר מכן, ביקש הרמ"א להזדרז ולקבור מיד את שאר הנפטרים, ואכן, אחרי יומיים נעצרה המגפה לגמרי, והיתה הרווחה.

לאחר זמן מה, באה אשה בוכיה לפני בית דינו של הרמ"א, וסיפרה להם כי זה כמה שבועות שבעלה נעלם מהבית ולא שב. לאחר בירור מעמיק, קבעו הדיינים כי אין לה כל היתר להינשא, ועליה להמתין כיצד יפול דבר. אלא שלהפתעתם, כשהובא הפסק לפני הרמ"א, פסק לה הרמ"א על אתר כי היא מותרת להינשא.

לפליאתם של הדיינים על מה סמך רבם בפסק זה, ביקש הרמ"א להביא לפניו את שני שמשיו, ומשהגיעו, פנה אליהם ושאל אותם: האם זכור לכם את שמו של אדם פלוני? והאם ידוע לכם מה עלה בגורלו? ספרו השמשים, כי אכן ראו אותו מת בקצה העיר בבית נטוש, ואחר שזיהו אותו בבירור, קברו אותו. עדותם של השמשים נתקבלה כדין, והאשה הותרה מעגינותה.

בקשו חברי בית הדין מהרמ"א שיגלה להם כיצד נודע לו מה היה שם, ומדוע הסתיר עד עתה את הענין. נענה להם הרמ"א וסיפר: זכור לכם בוודאי את המגיפה שאכלה בנו לא מזמן, וכיצד היא פסקה לאחר שהוריתי להוליך בביזיון את אחד הנפטרים. באותו לילה, הגיע אלי בחלום אותו נפטר שהוריתי לביישו ברבים, וכך הוא סיפר לי: מיד אחרי שנקברתי, החל דיני בבית-דין של מעלה, ויצאתי זכאי, וראוי הייתי להיכנס מיד לגן עדן. אלא, שברגע האחרון עצרו אותי, ובקשו ממני שאברר אצלך מדוע ועל מה הענשת אותי בביזיון כזה לפני קבורתי, ומה מצאת בי עול?

ממשיך הרמ"א ומספר: עניתי לאותו נפטר, ידעתי גם ידעתי שאין שום חטא בא על ידך, ובטחתי כך שתהיה מזומן לחיי העולם הבא, אך דוקא בראותי כי איש צדיק וישר אתה, הבנתי כי בוודאי ישלחו אותך מן השמים אלי, כפי שאכן קרה, וכך אוכל לברר אצלך מדוע ועל מה פרצה המגיפה הקשה הזו בעירנו? ענה הנפטר ואמר לי: דע לך, כי יש בית אחד בקצה העיר, אשר נעשים בו מעשי נבלה, ועלתה חטאתם לפני המקום כאנשי סדום ועמורה, ובגללם פרצה המגיפה.

המומים מן התגליות המרעישות, הקשיבו חברי בית הדין לדברי הרמ"א, שסיים את דבריו: מיד עם שחר, נגשת לאותו בית בקצה העיר יחד עם שני השמשים שלי, וכאשר דפקנו בדלת הבית, יצא בן הבליעל לקראתנו, משראה את פני, לרגע נרעד כל גופו בעווית כאב, ולא עבר רגע, והאיש נפל ארצה ומת. הזדרזנו לקברו במהרה ליד ביתו לבל יוודע מכך, ובכדי לחסוך סבל ושאלות מיותרות לכולנו, ומיני אז נעצרה המגפה. זהו אפוא, בעלה של אותה עגונה, ומשכך תבינו על סמך מה מיהרתי לקבוע כי היא רשאית להינשא לכל מי שתרצה.

עמל תורתם של רבותינו האחרונים

וכה סיפר רבי לייבלי' איגר: זה היה ביקורו הראשון של רבי משה סופר בפוזנא. רבי עקיבא איגר החליט להפוך את הביקור הנדיר ל'יומא טבא לרבנן'. זימן אליו רבי עקיבא איגר כמה מגדולי הדור, ובראשם ידידו הותיק, חריף שבחריפי הדור, הלוא הוא רבי יעקב לוברבוים מליסא בעל 'נתיבות המשפט'. התרגשות עצומה שטפה את חוצותיה של פוזנא בעת שכרכרתו של רבה של פרשבורג חלפה בחוצותיה, הכל נקהלו ובאו לקבל את פניו של האורח הדגול.

בצאתו מן המרכבה, זהרו פני רבי משה כפני חמה, והקהל פרץ בקריאה נרגשת 'ברוך שחלק מחכמתו ליראיו'. רבי עקיבא איגר הביא את חתנו לבית מדרשו, שם המתינו לו מופלגי תורה ובעלי תריסין ובראשם בעל נתיבות המשפט ותלמידיו של רבי עקיבא איגר. לאחר בציעת הפת, קם האורח בעל נתיבות המשפט, ואמר פלפול עמוק אותו הכין לכבוד האורח, מערכה שלימה ערוכה ומנומקת של קושיות ותירוצים מתורתן של ראשונים ואחרונים.

לאחר פלפולו הארוך והקשה של בעל ה'נתיבות', קם חתן השמחה רבי משה סופר, ונטל את רשות הדיבור. ומיד פתח ואמר: קטונתי מהשיג על גדול הדור, אך תורתנו תורת אמת היא, ואני רוצה להעמיד את הדברים על דיוקם. ואז החל רבי משה פורך את פלפולו של בעל הנתיבות אחת לאחת, הכביד בקושיות גדולות וסתר את כל היסודות של דבריו. אך סיים רבי משה את פלפולו, קם שנית רבי יעקב על רגליו, וכאריה בן אריה גונן על פלפולו בעוז רוח, והדף את כל קושיותיו של רבי משה סופר. עמד רבי משה לעומתו, וטחן עד דק את כל ראיותיו החדשות של רבי יעקב, גיבב עליהם ערימה חדשה של קושיות נוקבות, והשמיט שוב את הקרקע מתחת לבנינו המפואר של רבי יעקב מליסא. אשר מצידו, עמד ללא חת ואזר אזורו כגיבור ואיש מלחמה, והסתער על קושיותיו של רבי משה, ולא השאיר מהם שריד עד שהעמיד שוב את בנינו המוצק.

רבי משה לא נח ולא שקט, וברוחב לבו הראה כי פלפולו הנוסף של בעל הנתיבות - אף הוא אינו עולה בקנה אחד עם האמת הצרופה. כשסיים רבי משה את דברו, הביטו כל התלמידים לעבר רבי יעקב, אך הוא אינו שם שניטל הדיבור מפיו, הפעם אכן גבר רבי משה. באותה שעה חווירו מאד פניו הקדושות של רבי יעקב מליסא וחלשה דעתו, בחושבו שמא צדק רבי משה, וכל אותו פלפול שבנה - בטעות יסודו.

רבנו עקיבא איגר הרגיש תיכף בחלישות דעתו של בעל נתיבות המשפט, ולפי שידע כי במתיבתא דרקיעא מחשיבים מאד את תורתו האמיתית של רבי יעקב מליסא, נפלה עליו אימה גדולה. מפחד שמא יתעורר עליו שמץ של

הקפדה, הוי זהיר בגחלתן. על אתר, קרא רבי עקיבא איגר לאחד מן התלמידים המשמשים בסעודה, ויעקב יוקב שמו, וישאלו: הגידה נא לי, מה דעתך? עם מי הצדק בויכוח הזה? ענה התלמיד: מי אנכי כי אנכיס ראשי בין הרים גדולים. אך רבי עקיבא איגר לא נתן לו מנוח, ושב שנית על שאלתו. או-אז לבש הבחור עוז וגבורה ואמר: אם לדעתי שואלים אתם, סבור אני כי רבי יעקב מליסא צודק בויכוח! עיני הכל היו נשואות אל התלמיד שחשב קמעא, ואחר כך פתח בפלפול ארוך מלא הגיון מיוסד על אדני השכל הישר. הוא שב ובנה מחדש את כל בנינו של בעל הנתיבות בטוב טעם ודעת, תירץ את כל קושיותיו של רבי משה סופר.

נהנה רבי יעקב מליסא מדבריו של התלמיד, והעלה בת שחוק על פניו מרוב התפעלות וחדוה, ואילו רבי משה סופר פרץ בבכי מאין הפוגות. נגשו כמה מן התלמידים ושאלוהו: היתכן? וכי מאחר שנסתרו דבריך אתה ממרר בבכי? קם רבי משה סופר, עמד על רגליו ואמר: לא על פלפולי שנסתר בוכה אני, דמעותי הם מרוב התרגשות, שכן עתה ראיתי במו עיני, את קדושתו של מורי חמי עד היכן מגעת. כי זאת עליכם לדעת, שאת דעתי לא שיניתי, וגם את פלפולי של התלמיד יכול אני לסתור בהינף יד. אולם אחוז התפעלות אני מכוחן של שתי קושיות, האחת, הרי אותו יעקב יוקב, קוטני וקוטני של רבי יעקב מליסא עבות ממתניו, וכי הוא מבין דבר בסיג ושיח שלנו? הקושיא השנית, אף אם נניח ונאמר כי התלמיד המשמש אכן גאון גדול הוא, ברם לא היה נוכח כאן ברוב הזמן, ומהיכן ידע מה לענות? והלוא אף התלמידים הנוכחים כאן מתחילה ושמעו כל מילה, בקושי רב יוכלו לחזור על דברנו! אין זאת אלא, הסביר ר' משה סופר, כי ברוב קדושתו הנשגבה של מורי חותני - הכניס מילים בפיו של התלמיד. ובטוחני, כי לו היה פונה חותני אל האבן בקיר וגוזר עליה לדבר, היתה אף האבן הדוממת פוצה פה ומתרצת את כל קושיותיי. מעתה הלא תבינו מדוע ועל מה בכיתי, כי עתה ראיתי מדרגתו הנוראה של מורי חותני, ומגודל התרגשותי נפתחו שתי עיני כמין שני מרזבים מקלחים בקילוחין של דמע. (מוסר חכמים).

מעשה במעלת לומדי התורה

ואם מדברים אנו בכבודה של תורה, לא נמנע לכתוב מעשה מקדושתו ועוצמתו של הגאון הקדוש רבי יהושע ליב דיסקין זצ"ל.

הגבירה 'בנבנישתי' ישבה בחדר ההמתנה בבית החולים הפריזאי ודמעות בעיניה, ספר התהילים שהיה פתוח על ברכיה נראה לה במטושטש. בעלה, ששון בנבנישתי, נמצא עתה בחדר הניתוחים, ורופא מומחה מנתחו ברגעים אלו. היא ניסתה להיזכר כמה כספי צדקה נתנה זה מקרוב לעניי העיר פריז, בתקוה שהצדקה תצילו ממות. כמה דמעות שפכה בתפילה שבזכות הצדקה יבריא בעלה, אך מאידך גיסא זכורים לה דברי בעלה, שחזר לפני מועד הניתוח מהרב הישיש, רבי יהושע ליב דיסקין, שהורה לו לבל ינותח, ואמר לו שהקב"ה ישלח לו רפואה שלמה. הדבר היה נראה לה כבלתי הגיוני, אך עתה היא תוהה, אם היה זה נכון מצדה לבכות ולהתחנן בפני בעלה ולהניאו מהחלטתו לרחות את הניתוח. עתה כשהניתוח בעיצומו, החלו הספקות לכרסם בלבה. מדוע הייתי כה משוכנעת בכוחו של הרופא לרפא? ומה אם חלילה לא יצליח הניתוח? מחשבותיה העגומות של הגבירה האיצו בה להתפלל, ואנחות כבדות נפלטו מפיה בעת שקראה פרקי תהלים.

בני ביתה שעמדו לצדה הביטו בה בחשש. לדעתו של הבן יוחנן, אבא מנותח עתה על ידי רופא שהוכיח את מיומנותו, והינו מבוקש על ידי מלכים ורוזנים. מה לה לאמא שהיא כל כך מודאגת? הן גם מלך אוסטריה שהיה אף הוא חולה בריאותיו, בעזרת הטיפול המסור של אותו רופא מומחה המטפל עתה באביו - הבריא לחלוטין. נכון, גם הוא שמע את שאמר לאביו הרב הישיש כי אין צורך בניתוח. אך כיצד אפשר לסמוך על דבריו כאשר הרופאים אומרים שמוכרחים לנתחו, תהה, הן אותו רב מעולם לא למד רפואה, וכל הרופאים חושבים שהניתוח הכרחי.

המתח גבר בחדר, האם החלה פוסעת בחדר כארי בסוגר, ולפתע נפתחה הדלת, והרופא המנתח עמד בפתח. כל העיניים נתלו בו. היתכן שכל כך מהר נגמר הניתוח? תהה יוחנן. רק שלא יבשר לנו בשורות רעות, חששה הגבירה בנבנישתי. באתי להודיעכם, פתח הרופא בדבריו, כי החלטתי שלא לנתח את אביכם. מצבו הפיזי הוא כל כך ירוד, שרק תפלה תעזור, ניתוח רק יקצר את חייו.

הרופא הביט במשפחת החולה העומדת המומה, ופירש את עמידתם ללא אומר כאכזבה על שהניתוח המיוחל, שעשוי היה להביא לחולה מזור - אינו מבוצע, ומיהר לצאת את החדר.

הרב ידע את אשר אמר, מלמלה הגבירה. עוד באותו יום הלכו כל בני משפחת בנבנישתי לבית המדרש הקטן בפריז, בו שהה אותה עת הגאון רבי יהושע ליב דיסקין רבה של בריסק שהיה בדרכו לירושלים, ונאלץ לשהות בעיר זו עד לסידור ניירותיו.

בהתרגשות מרובה, הוציא ששון בנבנישתי, החולה עתיר הנכסים, שהגיע לפריז מכלכותא שבהודו, קופת כסף משובצת ביהלומים אבנים טובות והגישה לרב המכובד, אך הקופסא שהיתה מלאה בכסף צדקה נשארה בידי העשיר, והוא עמד נכלם ותוהה.

רבי יהושע ליב דיסקין, שסרב לקבל את הקופסא היקרה ואת כסף הצדקה אשר בה, מיהר להסביר: אינני לוקח כסף עבור דברים כגון אלו. מעולם לא לקחתי ולעולם לא אקח, אמר. סע לשלום, וה' הטוב ישלח לך רפואה שלמה בקרוב. עומדים תוהים היו כל בני המשפחה, מה יעשו? איך יביעו את תודתם לרב הדגול? הרב הישיש שראה את מבוכתם, מיהר להוסיף: עוד יגיע היום ואבקש את עזרתכם, סעו לשלום וה' יאריך את ימכם.

היה זה כחצי שנה לאחר מכן, כאשר רבי יהושע לייב דיסקין שיגר מכתב לששון בנבנישתי בזה הלשון:

ידידי ששון, הריני בזה להזכירו במה שהבטיח לי בבית המדרש הקטן בפריז לפני כמחצית השנה, הנני דורש ממנו שיזהיר באופן חמור את בנו יוחנן, אשר גם הוא נוכח אז, שיבטל את תוכניותיו להקמת בית ספר חילוני בחברון, ואל ילך שולל אחרי מסיתים. על החתום: רבי יהושע לייב דיסקין מבריסק.

ובכלכותא שבארץ הודו הרחוקה, התפללה הגבירה בנבנישתי בעת שהדליקה את נרות השבת לבריאות משפחתה. בליבה ידעה היטב, כי ברוב חכמתו וצדקתו, הרב מבריסק המכהן כרבה של ירושלים עיר הקדש, גזר פעמיים לאריכות ימיו של בעלה שחי עד מאה שנה, וכן גזר על בנה יוחנן למשוך ידו מתמיכתו בבניית בית הספר החילוני בחברון, שהוא אכן מיהר לעשות כמצותו, כי הרי כשצדיק גזר - חייבים לקיים. (מוסר חכמים).

מעלת לימוד תורה בלילה

כתב הרב 'מנורת המאור' (נר רביעי, כלל א' חלק א' פרק ב'): הלילה הוא זמן מוכן ללמוד תורה, לפי שפנוי בה האדם יותר מעסקיו. ועל כן אמרו בפרק שלישי מאבות (פ"ג משנה ד) רבי חנינא בן חכאיניא אומר: הנעור בלילה, והמהלך בדרך יחידי, והמפנה לבו לבטלה, הרי זה מתחייב בנפשו. רוצה לומר, לפי שהם שעות פנויות מעסק ומלאכה וראויות ללמוד. ומי שאינו עושה כן, הרי הוא מאבד זמנו בידיים ומתחייב בנפשו. והזמן המוכן יותר בכל הלילה הוא - באשמורת הבוקר. לפיכך היה דוד קם בחצי הלילה לקרות בתורה, כדגרסין בפרק קמא דסנהדרין (טז). אמר רבי שמעון חסידא: כנור היה תלוי למעלה ממטתו של דוד, כיון שהגיע חצות הלילה - רוח צפונית מנשבת בו ומנגן מאליו. והיה עומד דוד ועוסק בתורה עד שעלה עמוד השחר. כיון שעלה עמוד השחר, נכנסו חכמי ישראל אצלו, ואמרו לו: אדוננו המלך! עמך ישראל צריכים פרנסה! אמר להם: ילכו ויתפרנסו זה מזה. אמרו לו: אין הקומץ משיב את הארי, ואין הבור מתמלא מחולייתו. אמר להם: לכו ופשטו ידיכם בגדוד. מיד יועצים באחיתופל, ונמלכים בסנהדרין, ושואלים באורים ותומים.

ואמר רב יוסף בר אדא, ואמרי לה אמר רב יצחק בריה דרב אידי: מאי קראה? עורה כבודי עורה הנבל וכנור אעירה שחר (תהלים נז, ט). וגרסין בפסיקתא (דרב כהנא, פסקא ז): חצות לילה אקום להודות לך על משפטי צדקך (תהלים קיט, סב), רבי פנחס בשם רבי אלעזר בן מנחם אומר: מה היה דוד עושה? היה נוטל נבל וכינור ונותן מראשותיו, ועומד בחצי הלילה ומנגן בהם, וקורא בתורה. והיו חברי ישראל שומעין את קולו, ומה אם דוד המלך עוסק בתורה, אנו על אחת כמה וכמה, נמצאו כל ישראל עוסקין בתורה.

אמר רבי לוי: חלון היה על גבי מטתו של דוד פתוח לצפון, והיה כינור תלוי כנגדה, והייתה רוח צפונית יוצאה בחצי הלילה ומנשבת בו, והיה הכינור מנגן מאליו. הדא הוא דכתיב (מלכים ב, ג): "והיה כנגן" - הכינור מנגן מאליו. הוא שדוד אומר (תהלים נז, ט): "עורה כבודי". איתער יקרי מן קדם יקרי דבוראי, יקרי לית כלום מן קדם יקריה [יקום כבודי מלפני כבודו של בוראי, כבודי הוא לא כלום לפני כבודו יתברך]. אעירה שחר, אנא הוינא מעורר שחרא, שחרא לא מעורר יתי [אני יהיה מעורר השחר והשחר לא יעורר אותי]. והיה יצר הרע מרגיזו ואומר לו: דוד, דרכם של מלכים להיותם ישנים עד שלש שעות, ואתה אומר: חצות לילה אקום? והוא אומר (שם): על משפטי צדקך.

וגרסינן במסכת מנחות (דף קי.) שיר המעלות הנה ברכו את ה' כל עבדי ה' העומדים בבית ה' בלילות (תהלים קלד, א), אלו תלמידי חכמים העוסקים בתורה בלילה, ומעלה עליהם הכתוב כאלו עוסקים בעבודה. וגרסינן עוד בפ"ק דמסכת עבודה זרה (ג:) ובחגיגה (יב:), אמר רבי לוי: כל העוסק בתורה בלילה הקב"ה מושך עליו חוט של חסד ביום. שנאמר (שם מב): יומם יצוה ה' חסדו ובלילה שירו עמי. איכא דאמרי, אמר רבי שמעון בן לקיש: כל העוסק בתורה בעולם הזה שדומה ללילה, הקב"ה מושך עליו חוט של חסד לעולם הבא שדומה ליום, שנאמר: יומם יצוה ה' חסדו.

וגרסינן (עירובין סה.), אמר רבי לוי: לא איברי סיהרא [-הלילה] אלא לגירסא [-ללמוד]. וגרסינן נמי התם (עירובין יח.): אמר רבי ירמיה בן אלעזר: כל בית שדברי תורה נשמעין בו בלילה - שוב אינו חרב, שנאמר (איוב לה, י): ולא אמר איה אלוה עושי נותן זמירות בלילה. ולא עוד אלא, שנשותיהן זוכות בדבר, כמו שאמרו בפרק יום הכפורים (יומא עז.), כן יתן לידידו שנא (תהלים קכו, ב), אמר רבי יצחק: אלו נשותיהן של תלמידי חכמים שמנדדות שינה מעיניהן בעולם הזה, וזוכות לעולם הבא.

ואם ח"ו אינו עוסק בלילה - נענש, כדגרסינן בסנהדרין (צב.), אמר רבי אלעזר: כל בית שאין דברי תורה נשמעים בו בלילה - אש אוכלתו שנאמר (איוב כ, כו) כל חושך טמון לצפוניו תאכלהו אש לא נופח ירע שריר באהלו. ואין שריר אלא תלמיד חכם, שנאמר (יואל ג, ה): ובשרידים אשר ה' קורא. **ועל** זה אמרו באבות (פ"א משנה יג) ודלא מוסיף יסף. רוצה לומר, מי שאינו מוסיף בלימוד בלילות מט"ו באב שמוסיפין הלילות - יסיף.

וגרסינן נמי בסוף תענית (לא.) ובמסכת בבא בתרא (קכא:), תניא רבי אליעזר הגדול אומר: כיון שהגיע ט"ו באב תשש כוחה של חמה, ולא היו כורתין עצים למערכה, וקרו ליה 'יום תבר-מגל'. מכאן ואילך, דמוסיף - יוסיף, ודלא מוסיף - יסיף. מאי יסיף, תני רב יוסף: תקבריה אימיה.

וכל זה, לפי שהתורה הנלמדת בלילה מתקיימת יותר מהנלמדת ביום. והסימן הוא, הזמן שקורין בו (איכה ב, יט): קומי רוני בלילה, שהוא מתשעה באב, רוצה לומר, קום משנתך ותלמוד, כי הלילות ארוכות. ומשהגיע חג השבועות, שמאז זמן הלילות קטן - יכול לפסוק. ולזה רמז הכתוב ברות, אותו קוראים בשבועות (רות ג יג): ליני הלילה. **ועל** מי שקם בלילה ללמוד - רמז שלמה במה שאמר (משלי לא, יד): ותקם בעוד לילה. והנבחרת מכולם היא התורה הנלמדת ביום ונשנית בלילה, כמו שעשה אדון הנביאים, עליו נאמר (שמות לד, כח): ויהי שם עם ה' ארבעים יום וארבעים לילה, והעושה כן, מקיים: והגית בו יומם ולילה.

איך יתכן שאינו לומד בארבע בבוקר?

באחד מימי הסוכות, נוכח רבי נפתלי צבי יהודה ברלין - הנצי"ב, כי נכדו הגר"ח מברסק, משתמט מלברך על האתרוג שלו. דחק בו הנצי"ב שיאמר לו טעמו של דבר, השיבו רבי חיים, כי יש לו פקפוק, כיון שהיה האתרוג מארץ ישראל, ואותה שנה מוצאי שביעית היתה, ואמנם האתרוג היה משל עכו"ם, אלא שהוא אתרוג של שמיטה, וחושש הוא לעצמו להחמיר שלא יברך עליו. השיבו הנצי"ב מיניה וביה: אם כן זוהי שאלה גם לגביי, ומיד יצא לביתו.

ויהי בחצות הלילה, והנה קול דופק בביתו של רבי חיים: הסבא קורא לך! נתבהל רבי חיים, קם בחפזו ממיתתו, נטל ידיו ומיהר אל ביתו של הסבא בלב חרד. משנכנס אל הבית, ראה את הנצי"ב רכון על ערימה של ספרים. כשנוכח הנצי"ב בנכדו, פנה אליו והחל להרצות את דבריו אודות דינו של האתרוג, תוך שהוא מנסה להוכיח את כשרותו ולהסיר מעליו כל פקפוק. הפסיקו רבי חיים בדבריו, ובקשו כי ימתין רגעים ספורים עד אשר יברך ברכת התורה.

כשהחל רבי חיים לברך ברכת התורה, החלו דמעות זולגות מעיני הנצי"ב. לכשסיים את ברכתו, מיהר לשאול את הנצי"ב לפשר בכייתו. השיבו הנצי"ב בפשיטות: היאך לא אבכה, כשאני רואה אברך, שאנו מצפים ממנו שיהיה גדול הדור, שאינו יושב ועוסק בתורה בשעה ארבע בבוקר? והיאך אפוא ייראו פני הדור לעתיד?

וכשרבנו הגר"ח היה שב ומספר סיפור זה לבנו מרן הגרי"ז, היה מוסיף ואומר: צא וראה, רגילים הבריות לומר כי יש ירידת הדורות. ואני אומר, לא רק בין הדורות, אלא אף בדורנו ממש, ביני ובין הנצי"ב, הנה הנצי"ב לא תפס כלל היאך אפשר להיות גדול בישראל אם ישנים בשעה ארבע בבוקר, עד שבכה על כך, ואנן מה נענה בתריה. (שאל אביך ויגדך. טללי אורות).

אין לך בן חורין אלא מי שעוסק בתורה

תנן באבות (פ"ו משנה ג) אמר רבי יהושע בן לוי: בכל יום ויום בת קול יוצאת מהר חורב ואומרת 'אוי להם לבריות מעלבונה של תורה', שכל מי שאינו עוסק בתורה תדיר - נקרא נזוף, שנאמר (משלי יא, כב): נזם זהב באף חזיר, אשה יפה וסרת טעם. ואומר (שמות לב, טז): והלוחות מעשה אלהים המה והמכתב מכתב אלהים חרות על הלוחות. אל תקרי חרות - אלא חירות, שאין לך בן חורין אלא מי שעוסק בתורה. וכל מי שעוסק בתורה - הרי הוא מתעלה, שנאמר (במדבר א, יט): וממתנה נחליאל ומנחליאל במות.

וכתב ב'מדרש שמואל': ראוי להבין, כיון שבת קול זו באה להתרות לבני אדם שיעסקו בתורה תדיר, א"כ היה ראוי שישמעו אותה כל העולם!?

לכן אפשר לומר, שהענין הוא דרך משל. לפי שהתורה ניתנה בהר חורב שהוא הר סיני, ושם נשבעו כל ישראל לעסוק בה יומם ולילה. אם כן, כשישראל אינם עוסקים בתורה, צריך שיחשוב האדם כאילו הר חורב בעצמו מכריז ואומר: אוי להם לבריות מעלבונה של תורה. והעלבון הוא, שכיון שהתורה מאז היתה משתעשעת לפניו יתברך, וכמו שאמר הכתוב (משלי ח, ל): ואהיה אצלו אמון, וגם המלאכים התאוות אותה ואמרו (תהלים ח, ב): תנה הודך על השמים. והשם יתברך נתנה לבני אדם, ו"השליך משמים ארץ" (איכה ב, א) את תפארתה, ויסירה מגבירה (ע"פ מלכים א טו, יג), בהיותה חלק לבן אדם ילוד אשה. וכל זה העלבון - התורה סובלת אותו כאשר בני אדם עוסקים בה, כי כן היה רצון קונה.

אמנם, כאשר יתבטלו ממנה ויניחו אותה בקרן זווית בודאי, כי אז (ישעיה כו, יז): תחיל תזעק בחבליה, ואז ה' יתברך יתבע עלבונה מבני אדם. וביאר את רעתם ואמר, שכל מי שאינו עוסק בתורה תדיר - נקרא נזוף, מנודה, ומובדל ממנו יתברך. והביא ראיה מן הפסוק שאמר (משלי יא, כב): נזם זהב באף חזיר אשה יפה וסרת טעם. כלומר, דומה האשה היפה וסרת טעם אל נזם הזהב באף החזיר, שכמו שנזם הזהב הוא בעצמו דבר חשוב, אך בהיותו מונח באף החזיר הוא ממאסו באשפה, כן האשה היפה וסרת טעם. והיא משל ודמיון אל נשמת האדם, אשר היא מסטרא דקדושה שנקראת אשה יפה. והשמייענו, שאפילו שתהיה יפה ונעימה במעשיה בקיום המצוות, אם היא סרת טעם - כלומר שסרה מללמוד טעמי התורה, הרי זה נקרא נזוף ומאוס.

והטעם לזה ברור, כי אינו דומה מי שמקיים את המצוות בהיותו יודע טעמה סודה ושרשה, למי שמקיים אותה 'מצות אנשים מלומדה' (ישעיהו כט, יג).

וביאר עוד רעה אחרת שנמשך לבריות מעלבונה של תורה, והוא עול הגלות ושעבוד מלכויות. וזהו שכתוב (שמות לב, טז): והלוחות מעשה אלהים המה והמכתב מכתב אלהים הוא. ובהיות הכל מעשה אלהים, על כן היה 'חרות' על הלוחות, אל תקרא 'חרות' אלא חירות, אין לך בן חורין אלא מי שעוסק בתורה. והטעם, כי לעולם הסטרא אחרא, אתכפייא לסטרא דקדושה, ובהיות זה עוסק בדבר שהוא מעשה אלהים, אין שום בריה יכולה לשלוט עליו, וכל כוחות החיצונים אתכפייין ליה. ולא גלו ישראל אלא על עלבונה של תורה, דכתיב (ירמיה ט, יא): על מה אבדה הארץ על עזבם את תורת.

ואמר, שכל מי שעוסק בתורה הרי זה מתעלה, שנאמר (במדבר כא, יט): וממתנה נחליאל ומנחליאל במות. כלומר, האדם אשר הוא עוסק בתורה אשר היא מתנה נתונה מאתו יתברך, כאשר יעסוק באותה מתנה - אז הוא נוחל לאל יתברך, והוא דבק בו ממש, ועליו הכתוב אומר (דברים ד, ד): ואתם הדבקים בה' אלהיכם. ואז כאשר נחל-אל - בהכרח הוא מתעלה על כל ברואי מעלה ומטה, וזה שכתוב: ומנחליאל במות, כלומר, נחליאל נמשך לו שיעלה במות, שיתעלה ויתרומם מעלה מעלה.

גם אם לא לומד, יתן דעתו על התורה

ה'חיי אדם' זצ"ל בהקדמה לספרו "חכמת אדם" כותב בזה"ל: ודע לך אחי, כי לימוד התורה היא פעולת הנפש ותולדותיה, וכמו שאמרו זכרונם לברכה (יבמות לד): על האשה, שאם אין דעתה להינשא וישבה עשר שנים בלא בעל, לא תלד עוד. אך אם דעתה להינשא לאיש, אף שישבה שנים הרבה בלא בעל, אעפ"כ נשאר כח הלידה בנפשה, וכאשר תינשא - תלד.

כך הוא האיש הישראלי, אם יעזוב את התורה ויטיאש ממנה - אזי גם היא מתרחקת ממנו, ולא נשאר בנפשו עוד כוח הלידה, אבל אם אין דעתו לעזובה, ורק מחמת האונס אי אפשר לו ללמוד ולדבוק בה, ח"ו שתתרחק ממנו, רק שתשב באלמונותה ומצפה להינשא עוד אליו, ונשאר הכוח בנפש, ויכול להוליד בה ולחדש חידושים.

ממשיך ה"חיי אדם" וכותב: "כך אומר אני על עצמי, הגם שנסעתי למרחקים והייתי סוחר, אף חכמתי עמדה לי, כי בנסיעתי בדרך דעתי עליה, ובישיבתי בחנות דעתי עליה, ותייתי לי שאפילו בשעת משא ומתן, פעמים הרבה היה דעתי עליה בהרהור פירוש או קושיה". עכ"ד.

גם כשישן נחשב לו שעוסק בתורה

מִרְן החפץ חיים זצ"ל אומר: איתא בגמרא (מכות י.) שמלאך המוות לא יכול היה להתקרב אל רב חסדא היות ולא פסק פומיה מגירסא.

וקשה, וכי רב חסדא לא ישן? וכי הוא לא אכל? ומה עם שאר צרכי האדם?
אלא, התירוצו הוא פשוט: כשרב חסדא אכל, הוא כיוון רק כדי שיהיה לו כח ללמוד תורה, וכן בכל מעשיו כיוון רק לתורה, לפיכך היו כל מעשיו של רב חסדא נחשבות כמו לימוד תורה!

המאמין לא יבטל מקביעותו בתורה

המאמין, לא יעלה על דעתו להפסיד תפילה בציבור או לבטל מתורתו לצורך עסקיו, שהרי כל יגיעתו אינה אלא כי כן ציווה המלך, ומדוע יבטל מחמתם תורה ותפילה המחויב בה גם כן?

וכבר אמר הגאון הקדוש ה'חזון איש' זי"ע לבאר עד היכן חובת ההשתדלות, על פי משל, לאדם התוקע מסמר בכותל, כל זמן שהמסמר נכנס לעובי הקיר, ממשיכים להכות בו לתקעו עמוק יותר, אמנם ברגע שרואים שהמסמר הולך ומתעקם, מפסיקים מלהכות בו, כי אז תגדל עקמומיותו. וכך הוא בענין ההשתדלות, על האדם לעסוק ולהביא טרף לביתו, עד שרואה כי הדבר מעקמו ומסיטו, ולו רק במעט מדרכי התורה, כגון שעוסק בה על חשבון 'קביעת עיתים' או 'תפילה בציבור', או אז ידע כי עליו לחדול מהשתדלותו זו. (מעשה איש ח"א עמ' רפב).

אדם יכול להציל את חייו ברגע אחד

פעם נענה הרה"ק מראדאשיץ זי"ע בבקרו של יום ואמר: הבה נקבל פניו של האורח הרם והנישא אשר בא אלינו זה לראשונה, ושוב לעולם לא יחזור... ואם תרצו לדעת מי הוא זה ואיזה הוא? הלא הוא 'האי יומא'! כי היום הזה שאנו עומדים בו - לא היה ולא יהיה יותר. וכל אחד ואחד מה שתפס בזה היום בתורה ומעשים טובים - ישאר בידו. **ובספר** 'חובות הלבבות' (שער התשובה פרק י) כתב: משל המשיילו הקדמונים, לאדם שהיו בידו מטבעות כסף, והיה צריך לעבור בנהר גדול, התחיל האיש להשליך מטבעותיו לתוככי הנהר, כי חשב שכך יעלה בידו לסתום את הנהר, אמנם אחר שכבר השליך את כל המטבעות, לבד מאחת שנשארה בידו, ראה כי עדיין מים רבים ועמוקים לפניו - ואין בידו לעבור את הנהר ולהגיע למחוז חפצו. ואז ראה מלח (מנהיג ספינות) אחד שעבר שם עם ספינתו, וביקש ממנו 'קח נא ממני מטבע זו אשר בידי, והעבירני בספינתך אל עברו השני של הנהר'. עשה המלח כדבריו, והביאו למחוז חפצו תמורת המטבע האחרונה שנשארה בידו.

הנה, "חכם" זה זכה להציל את עצמו בהזדמנות האחרונה שנקלעה בידו, ואף אחר שנהג כשוטה גמור המאבד כל מה שנותנים לו, מכל מקום בשעה אחת וברגע אחד תפס והציל את עצמו... ומכאן ילמד כל אדם שלא יאמר: הן איבדתי גם איבדתי את כל ימי ושנותי בשטויות והבלים, הרחוקים כרחוק מזרח ממערב מעבודת הבורא, ומה אעשה עתה? כי אדרבה, במטבע האחרון וברגע האחרון ישכור אניה להפליג בלב ים, ויגיע בסייעתא דשמיא למטרתו ולמחוז חפצו לתכלית הטוב.

אם אין פרנסה - סימן שאין תורה

הנה אמרו חז"ל (אבות ג, יז): 'אם אין קמח אין תורה', ומבאר האור החיים הקדוש (ריש בחקותי) אם 'אין קמח' שחסר לאדם שפע הפרנסה, הרי זה סימן ש'אין תורה' - שאינו עוסק בתורה.

ושואל ה'דברי ישראל' על דברי המשנה הנ"ל 'אם אין קמח אין תורה' אם אין תורה אין קמח? - וכי מי קודם למי? ומשיב, כי כל אדם לפי דרגתו. המון העם ישכימו בבוקר ויאמרו תחילה 'אם אין קמח אין תורה', תחילה נפנה לעסקינו, נמלא אסמינו ב'קמח' ואח"כ נעסוק בתורה. לעומתם דרך עובדי ה' היא, שמתחילה יאמרו אם אין תורה, ורק אח"כ יפנו לעסוק במשא ומתן. וזהו 'אם בחוקותי תלכו' - שתעסקו תחילה ב'חוק' שלי שהוא התורה, אז ונתתי גשמיכם בעיתם.

מעשה נורא על זכות קביעת עיתים לתורה שהציל ממוות

מעשה ביהודי שעשה תורתו קבע ומלאכתו עראי, ולמרות שנאלץ לעסוק ביגיע כפיו במשך רוב שעות היום כדי לכלכל את בני ביתו, קבע עתים לתורה והשתתף בשיעור גמרא מדי יום ביומו. 'שיעור' זה היה אצלו לחוק ולא יעבור, מעולם לא החסיר אפילו פעם אחת מלהשתתף בשיעור.

ויהי היום, ואחיו היחיד עמד להכניס את בנו תחת החופה בשעה טובה ומוצלחת, כאשר מקום עריכת הנישואין נקבע לעיר אחרת. לגודל הקרבה בין האחים הוכרח היהודי להופיע בחתונת בן אחיו משעת 'קבלת הפנים' ועד לאחר ה'שבע ברכות' שלאחר הסעודה. אך דא עקא, שאל האיש את עצמו 'ותורה מה תהא עליה?' והרי לשם הופעתו כבוד בחופה, יצטרך להחסיר באותו יום מהשיעור הקבוע. בכבוד ראש, ניגש אל מגיד השיעור ושאלו מה עליו לעשות, האם יפקד מקומו בשיעור או שמא בחופת בן אחיו? חשב מגיד השיעור קמעא, ואחר כך ענה ואמר: הבה איעצך כיצד תוכל לקיים שניהם. הנה יש ברשותי קלטת בה הוקלט השיעור מהמחזור הקודם בדף שנלמד כאן למחר, אתן לך את הקלטת, ואתה תשמע אותה בדרך נסיעתך לחתונה, ונמצאת מקיים 'ובלכתך בדרך' בהידור רב, וכך תצא ידי שניהם - את שיעור התורה לא החסרת, ומהחתונה לא נפקד מקומך. ותרב שמחת היהודי, כי כבר אמרו הקדמונים 'אין שמחה כהתרת הספיקות'.

למחרת היום בעת הצהריים, נכנס היהודי עם כל בני משפחתו לרכבו, והחל בנסיעה לקראת החתונה הגדולה, בד בכד, הוא הפעיל את הרשמקול והאזין לשיעורו הקבוע בגמרא. תחילת הדרך עברה עליהם מתוך דברי תורה בהתרוממות הרוח, אך לא עבר זמן רב, ומיועדנו מוצא את עצמו נוסע מאחורי משאית גדולה אשר לאחוריה התנוסס שלט המזהיר כי "מטען חריג וכבד לפניך" וכך החלה הנסיעה להפוך לזחילה מרגיזה על הכביש, מבט קצר בשעון הראה ללא ספק, כי אם ימשיכו בדרך זו, יגיעו מאוחר מאוד לחתונה. בלית ברירה, החליט הלה לעקוף בדרכו את המשאית, אף שהיה זה במקום האסור בעקיפה. למותר לציין, כי איסור גמור לנהוג כן, וחמירה סכנתא מאיסורא, אך אין כאן המקום לדון את האדם בשעת דוחק ולחץ, ואכן, משבדק את הדרך הנגדית וראה כי ריקה היא מכל רכב הבא ממול, כבר החל לסובב את הרכב בכדי להיכנס לנתיב הנגדי, אלא שלפתע נשמע באזנו קול יללה של סירנה משטרתית, כמובן שתיכף ומיד הוא ביטל את מחשבתו הראשונה ושב לנתיבו באופן מיידי. אלא שבאותו רגע נגלה לפניו מראה מחריד, מהצד הנגדי הגיעה לפתע משאית במהירות עצומה, באופן שברור היה לכל הנוכחים כי אילו ח"ו היו נשאים על אותו נתיב עוד רגע קט - היו כל בני המשפחה עולים למנוחתם בגן עדן...

כראותו את הנס הגדול הודה לה' על כל חסדיו, ושמח בלבו על חיו שניצלו, ואף כבר היה מוכן לשלם לשוטרים כל קנס אשר יושת עליו. אמנם, כאשר התעשת, התבונן במראה לראות היכן היא אותה נידת משטרה שיללה לפני רגע, אך לא ראה מאחוריו דבר. ויהי לפלא.

אדהכי והכי, נסתה המשאית מהדרך ופינתה עבורו מקום לנסוע ברווח, וב"ה הגיע למקום החתונה בעוד היום גדול... אחר הדברים האלה, עשו את דרכם לחזור לביתם. על אם הדרך החליט האברך לחזור על תלמודו, והדליק שוב את הקלטת, כאשר הגיעו לאותו קטע ששמע בהלך, שמע הוא לפתע שוב את יללת הסירנה המשטרתית, ומיד נפלה בו ההכרה, כי לא היתה זו נידת אמיתית שנסעה מאחוריו, אלא שלפני כמה וכמה שנים, כאשר מסר מגיד השיעור את שיעורו המוקלט, חלפה על יד בית המדרש נידת משטרה, שהקולות שבקעו ממנה הוקלטו אף הם. ובכך הזמין לו הקב"ה את הצלתו מבעוד מועד, והכל בזכות שמירתו על קביעת העיתים לתורה, כי מוצאי מצא חיים (משלי ח, לה).

"אם בַּחֲקוֹתַי תֵּלְכוּ וְאֵת מִצְוֹתַי תִּשְׁמְרוּ וְעֲשִׂיתֶם אֹתָם" (כו, ג).

להתקדם, לא לעמוד

צריך לידע כי בתורה ובמצוות אין "לעמוד", אלא צריך להתקדם ולילך הלאה והלאה, ולהיות בבחינת 'בני עליה'. אם עומדים במקום, פירושו שהאדם יורד בעבודת השם יתברך, ולכן צריך תמיד לילך ולהתקדם. וזהו שאמר: "אם בחקותי" - "תלכו" דהיינו תתקדמו ולא תעמדו במקום, אז ונתתי גשמיכם וכו'.

וכבר אמרו רז"ל, כי כל מצוה שהאדם יכול לקיים - יקדים ויזדרז לקיימה, ומצוה שאינו יכול לקיים עתה, יצפה ויחכה וישתוקק ויצפה לרגעים היקרים שתזדמן לפניו המצוה. וזהו שאמר: אם בחקותי תלכו, אלו המצוות שאתה יכול לקיים עתה, ימהר ויזדרז לקיימם. והמצוות שאינו יכול עתה לקיימם, על זה אמר: "ואת מצוותי תשמרו", מלשון

(בראשית לו, יא): ואביו שמר את הדבר, שמצפה וממתין מתי יבא לידו ויקיימנה. כי האוהב את המלך יחשוב תמיד מתי תבוא לידו אפשרות לעשות את רצונו ולהתקרב אליו, ואז גם אני אעשה זאת לכם, לדרך אתכם בכל מיני ברכות - "ונתתי גשמיכם בעתם" וכו'.

ומרן ראש ישיבת פורת יוסף כמוה"ר יהודה צדקה זצוק"ל פירש כך: הנה ידוע, כי ההפרש בין אדם לבהמה הוא, שהאדם לא נולד מושלם, מיד כשנולד עדיין אינו יודע לאכול ולדבר, ולא ללכת, ולאט לאט הוא מתפתח עד שמגיע לשלימותו, מה שאין כן הבהמה, 'שור בן יומו קרוי שור', מיד עם לידתה כבר מתנהלת היא לבד.

ללמדנו בא, כי הבהמה לא נולדה לעבוד על שלמות, אלא כפי שהיא ביום לידתה כך נשארת היא עד יום מותה, מה שאין כן האדם נולד חסר בכדי שיעבוד להגיע לשלמות, ועל כן כל יום ביומו בחייו עליו להיות הולך ומוסיף. וביארו המפרשים, כי זו הסיבה שהבהמה עיניה למטה, היות שאין לה כל השתלמות עליונה ורוחנית, וכל שאיפתה היא רק למטה - לאכול ולאכול, ולכן עיניה למטה בארץ כי משם היא נוזנית, מה שאין כן האדם שענינו למעלה והולך בקומה זקופה, כי מטרתו היא לעלות ולהתעלות.

וזהו: "אם בחקותי תלכו". כלומר, האדם נברא על מנת ללכת ולא לעמוד באותו מצב, כי אם להוסיף ולהתקדם. ישנם בני אדם שאמנם הם נראים כהולכים ומתקדמים, אבל זה רק בעניינים גשמיים, בענייני עולם הזה, ובכך הם דומים לבהמה. לא כן האדם השלם, ההולך ומתקדם בתורה ובמצוות ובעניינים רוחניים, כי זו היא עיקר יצירתו. וזהו מה שכתוב: "אם בחקותי תלכו", כלומר, על האדם ללכת דווקא 'בחוקותי', ובזה עליו לעלות ולהתעלות.

ועל פי זה נראה בס"ד לבאר מאמר רבותינו (סוף מסכת נדה ומסכת מגילה): תנא דבי אליהו, כל השונה הלכות בכל יום מובטח לו שהוא בן עולם הבא, שנאמר (חבקוק ג, ו): "הליכות עולם לו", אל תקרי הליכות אלא הלכות.

וצריך להבין, אם כן למה כתב הנביא "הליכות" היה לו לכתוב 'הלכות'? אלא בא ללמדנו, כי לא די בכך שיקיים את ההלכות, אלא צריך שיהיו אלו גם "הליכות". כלומר, שתמיד יהיה במצב של הליכה, ולא יעמוד במקום אחד.

עוד נראה לבאר, כי בא ללמדנו שגם על ההליכה מקבלים שכר. על דרך שביאר מורנו ורבנו הגאון ר' עזרא עטייה ע"ה על הפסוק (איוב לד, יא): "כי פועל אדם ישלם לו, וכאורח איש ימציאנו". כלומר, לעתיד לבא ישלמו על הפעולות הטובות שעשה כל אחד, ולבסוף יתנו לו גם על "אורח איש", כלומר על ההליכות שהלך אדם בעשותו את המצוות, וזהו: "וכאורח איש ימציאנו". ע"כ.

"אם בחקותי תלכו ואת מצוותי תשמרו ועשיתם אתם" (כו, ג).

המאור שבה יחזירכם למוטב

"אם בחקותי תלכו - יכול זה קיום המצוות? כשהוא אומר ואת מצוותי תשמרו, הרי קיום המצוות אמור, הא מה אני מקיים 'אם בחקותי תלכו' - שתהיו עמלים בתורה" (רש"י).

אדם מישראל, אפילו אם אינו מדקדק וזהיר במצוות, כל זמן שעמלו בתורה, גדול תלמוד שמביאו לידי מעשה, וסופו לשוב ולעשות רצונו של מקום. וזהו: "אם בחקותי תלכו" - שתהיו עמלים בתורה, אז ממילא "ואת מצוותי תשמרו ועשיתם אותם" - המאור שבה יחזירכם למוטב, ולא עוד, אלא שדברי תורה מצרפים את לומדיה, עד שיושבים ומצפים מתי תגיע מצוה זו לידנו ונקיימנה.

"אם בחקותי תלכו" (כו, ג).

למה התינוק לומד במעי אמו?

מובא בספר 'פנינים משולחן הגר"א': אם בחקותי תלכו, אמרו חז"ל (ויקרא רבה, פל"ה סי' ז): הלמד תורה שלא על מנת לעשות, נוח לו שנהפכה שלייתו על פניו ולא יצא לאויר העולם, שנאמר (דברים ה, א): תשמרון לעשות.

ואמר אחי הגאון ז"ל, שהוא על פי מה דאיתא במסכת נדה (ל:), שכאשר התינוק במעי אמו, מלמדין אותו כל התורה. כיון שיצא לאויר העולם, בא מלאך וסוטר. ולכאורה צריך עיון, מה תועלת יש במה שמלמדים אותו, אם אחר כך משכחין אותו, והוא כמי שלא למד כלל?!

אמנם נראה, על פי מה שכתב ה'אלשיך' הקדוש על מה שאנו אומרים בתפילה ותן חלקנו בתורתך, לפי שכל הנשמות עמדו על הר סיני וקבלו כל אחד חלקו בתורה, וזהו שאמרו חז"ל (מגילה ו:): 'געתי ומצאתי - תאמין, 'מצאתי' דווקא, כמי שמוצא אבידה, לפי שהוא חלקו. ולפי זה, אם לא היו מלמדין אותו במעי אימו, לא יכול היה למצוא רק

על ידי יגיעתו, ומאידך, אם לא היה שוכח - לא היה צריך ליגע, ואם כן בטל שכר ועונש. לכן מלמדים אותו חלק תורתו במעי אמו, וזה נקרא 'כל התורה', רוצה לומר כל חלק נשמתו.

ובצאתו לאויר העולם התורה משתכחת ממנו, ואחר כך על ידי יגיעתו מוצא אבדתו. ובוהו יובן, 'כל הלומד תורה שלא על מנת לעשות - נוח לו ולא יצא לאויר העולם', כי בשביל הלימוד בלבד לא היה צריך לצאת לאויר העולם, כי גם במעי אמו למד כל חלקו. לא כן המקיים, שהוא משלים את כוונת הבריאה, מה שלא היה יכול לקיים בעודו במעי אמו הגם שלמד אותה.

ובנוסף אחר: יש לתת טעם וסברא מה ראה ה' הטוב על ככה, ללמד לאדם בתחילה כל התורה כולה טרם צאתו לאור עולם, ולהשכיחה שוב ממנו כשבא לאויר העולם, והלא דבר הוא? ושמעתי בשם הגאון רשכבה"ג, התנא האלקי מוהר"א מוילנא זלה"ה, כי טוב מאד עשה ה' בהשגחתו יתברך, ללמד לאדם טרם צאתו לעולם השפל מלא הבל וריק ותוהו, את כל התורה כולה, כי אילולי כן, כל בריה ולשון לא היתה יכולה להשיג רוחניות התורה וקדושתה ואצילותה, והיה מן הנמנע להשיג עמקי סודותיה, ולפיכך מלמדין אותו כל התורה כולה טרם צאתו, כאשר עדיין אינו מלוכלך בחטא ויכול הוא להשיגה, ואחר כך כשלומדים עמו בעולם הזה, נשמתו נזכרת במה שלמדה כבר ונקל לה להשיגה, כי נזכר האדם מה שלמד כבר. וזהו אומרים: יגיעתי ומצאתי תאמין, כי מציאה שייך רק על דבר הנאבד, והיינו התורה שלמד האדם ושכחה כשסטרואו על פיו, ואחרי היגיעה שוב הוא משיג חלקו, והיינו 'יגיעתי ומצאתי' את הנאבד.

ומה שהוצרך לסטור על פיו ולשכחו, גם הוא לטובת האדם ומחסדי האל יתברך. כי אילו בא האדם לאור העולם ותלמודו בידו, והיה יודע כל התורה כולה בלי עמל ויגיעה, לא היה מקבל שכר עליה, אבל עתה שהוא צריך לחזר אחריה, ולטרוח בה ולהגות בה יומם ולילה, הוא מקבל שכרו מושלם, בזה ובבא. עד כאן דברי הגאון הנ"ל זלה"ה, ודברי פי חכם חן ושפתיים ישק.

"אם בַּחֲקֹתַי תֵּלְכוּ" (כו, ג).

ההולך בחוקי התורה - לא יצטרך לרופא

כתב הרמב"ן אודות מעלתם של ישראל כאשר ילכו בחוקי התורה, וז"ל: והכלל, כי בהיות ישראל שלמים והם רבים, לא יתנהג עניינם בטבע כלל, לא בגופם לא בארצם לא בכללם ולא ביחיד מהם. כי יברך ה' לחמם ומימם, ויסיר מחלה מקרבם, עד שלא יצטרכו לרופא ולהשתמר בדרך מדרכי הרפואות כלל, כמו שכתוב (שמות טו, כו): כי אני ה' רופאך. וכך היו הצדיקים עושים בזמן הנבואה, גם כי יקרה עוון שיחלו - לא ידרשו ברופאים רק בנביאים. אבל דורש ה' בנביא - לא ידרוש ברופאים. ומה חלק לרופאים בבית עושי רצון ה', אחר שהבטיח (שמות כג, כה): וברך את לחמך ואת מימך והסירותי מחלה מקרבך. והרופאים אין מעשיהם רק על המאכל והמשקה, להזהירם ולצוות עליו. והוא מאמרם (ברכות ט). שאין דרכם של בני אדם ברפואות, אלא שנהגו. שאילו לא היה דרכם ברפואות, יחלה האדם כפי אשר יהיה עליו עונש חטאו, ויתרפא ברצון ה'. אבל הם נהגו ברפואות, וה' הניחם למקרה הטבעיים. עכ"ל.

ובכתבי רבי יוסף זונדל מסלנט (עמ' קיד) מובא: שמעתי מפי הרב גרשון ז"ל, כשחלה הרב דוב אחיו של רבנו הגאון החסיד, ואמר רבנו הגאון לרבי גרשון: נלך לבקר את החולה, והלכנו. וכשבאו שם, מצאו שהיו שני רופאים. ואמר רבנו הגר"א: מה לך ברופאים? ה' רופא חולים! ושאל לו הרופא: וכי לחנם ברא השם יתברך רופאים ורפואות? והשיב לו: וכי לחנם ברא חזירים? אלא לערלים וטמאים. כך הרופאים גם כן הם לגויים ולא לישראלים, כי ה' רופא חולים בורא רפואות.

"אם בַּחֲקֹתַי תֵּלְכוּ" (כו, ג).

הענוה תנאי ליכוח לתורה

תלכו נוטריקון: ונפשי כעפר לכל תהיה, כי אין התורה מתקיימת אלא במי שמשלים עצמו **כעפר**. (תפוחי חיים).

ללמוד וללמד

כתב רש"י: אם בחוקותי תלכו - שתהיו עמלים בתורה. **עמל** ר"ת: על מנת ללמוד, על מנת לשמור, על מנת לעשות, על מנת לקיים. כי זו מטרת הלימוד, ללמוד וללמד לשמור ולעשות. (ומרת הארץ).

"אם בחקתי תלכו" (כו, ג).

ההבדל בין מלאך לצדיק

אם בחוקתי תלכו: הטעם שאדם נקרא "הולך" ואילו המלאכים נקראים "עומדים" ככתוב (זכריה ג, ז): "ונתתי לך מהלכים בין העומדים האלה", כי המלאכים יודעים ומבינים טעמי המצוות, ואין להם צורך בעמל ויגיעה, ולכן גם שכרם אינו גדול. לא כן בני אדם, שעמלים ויגעים בתורה, ואע"פ שאין משיגים טעמים של מצוות כמו שצריך, ומקיימים את המצוות משום גזירת המלך, לכן שכרם מרובה. נמצא שעל ידי קיום החוקים, שאין אדם יודע את טעמם, נקרא האדם "הולך", כי בזה הוא שונה מהמלאך, וזהו: "אם בחקתי - תלכו". (תפארת יהונתן).

להגדיל את כוחות הנשמה

עוד י"ל כי האדם נקרא מהלך. וכמו שהגוף הגשמי הולך וגדל ומתחזק, כן צריכים בני ישראל שנשמתם תלך ותגדל ע"י תורה ומצוות, שהם החיות שברמ"ח אברים ושס"ה גידים, כי כשם שהקב"ה מחדש בטובו בכל יום מעשה בראשית, כך כח הנשמה מקבלת חיות חדשה בכל יום. (שפת אמת).

"אם בחקתי תלכו" (כו, ג).

רמזים בפסוק

בספר מנחת שמואל כתב: א"ם ר"ת אומות מקשים, איה מלככם, אנחנו משיבים, אבינו מלכנו. אבל מלככם, אינו מלך, אלא ממזר. ותיבת בחקתי"י הוא ר"ת: במיתה חמורה קטלוהו תלו יתיה.

"אם בחקתי תלכו" (כו, ג).

הגאולה תבוא על ידי התורה והמצוות

אם בחוקתי: במלה "אם" מרמזות כל הגאולות והגואלים שהיו ועתידיים להיות לישראל:

בגלות מצרים: אהרן משה.

בגלות פרס: אסתר מרדכי.

בגאולה העתידה: אליהו משיח.

וזה שאומרים בהלל (תהלים קיג, ט): "אם" הבנים שמחה, שנזכה בקרוב לשמוח בביאת גואל צדק במהרה בימינו. ורמזה התורה את גאולתנו בפסוק זה: "אם בחקתי תלכו" - ללמדנו, שהגאולה תבוא לישראל על ידי לימוד התורה ושמירת המצוות. (מנחה בלולה).

המקיים מצוות התורה - אומר הקב"ה כאילו עשאי

כתב בזהר הקדוש (קיג, וז"ל: אם בחקתי תלכו - דא תורה שבעל פה, ואת משפטי תשמרו, דא תורה שבכתב, ודא הוא כללא דשמא קדישא. ועשיתם אותם, מאי ועשיתם אותם? כיון דאמר 'תלכו' ו'תשמרו', אמאי ועשיתם? אלא, מאן דעביד פיקודי אורייתא ואזיל באורחוי, כביכול כאילו עביד ליה לעילא. אמר קודשא בריך הוא: כאילו עשאי. ואוקמוה. ועל דא - ועשיתם אותם, ועשיתם אתם כתיב. ודאי והואיל ומתערי עלייכו לאתחברא שמא קדישא כדקא יאות. ועשיתם אתם ודאי. עכ"ל.

נביא בזה כמה סיפורים בגודל שמירת המצוות שאין אדם שומע לי ומפסיד:

השבת - מצילה חיים

לפנינו מעשה מדהים הקשור לשמירת שבת, מעשה שהרעיש את העולם היהודי בשנת תשע"ד, והוא מלווה בד בבד בפרשה טראגית בעקבות היעלמותו המוזרה והתמוהה של מטוס נוסעים של "מלזיה איירליינס", שעל סיפוןו היו 239 נוסעים ואנשי צוות:

היעלמותו של מטוס הבואינג של חברת התעופה המלזית היכתה בתדהמה את כל העולם, שעקב אחר החיפושים הקדחתניים, אשר בוצעו ע"י מדינות רבות.

לבסוף, לאחר 16 ימי חיפושים שלא הניבו תוצאות, הודיעו שלטונות מלזיה את ההודעה הטראגית הבאה: "אנחנו נאלצים לקבוע, מעבר לכל ספק הגיוני, כי המטוס שהיה בטיסה 370 של התרסק בדרום האוקיינוס ההודי. אף אחד מהנוסעים ואנשי הצוות לא שרד. כולם מתו. גופותיהם לא נמצאו עד היום".

סוד האסון כנראה לא יפוצח לעולם, אך בקהילה החרדית שבאמריקה ישנה התרגשות עצומה עקב סיפור השגחה מרתק בפרשה זו:

מספר ימים לפני הטיסה הקשה, התקשר למשרד נסיעות איש עסקים יהודי שביקש לטוס ממלזיה לבייג'ינג שבסין, במטוס בואינג 777 החדיש.

הוא שמע כי מחיר הטיסה הינו משתלם ביותר עבורו, וביקש מסוכן הנסיעות להזמין עבורו כרטיס טיסה. לתדהמתו ענה לו הסוכן, כי הוא לא מוכן למכור לו את כרטיס הטיסה.

"מה זאת אומרת?! מחובתך לאפשר לי לקנות כרטיס טיסה!" - התקומם איש העסקים.

הסוכן, שהיה אף הוא יהודי, אך בשונה מאיש העסקים, הוא היה שומר תורה ומצוות, אמר ללקוח בהחלטיות: "דע לך, כי אני שומר תורה ומצוות, ואומנם עבודתי היא סוכן נסיעות, אך מכיוון שאני מגלה כעת שמועד הטיסה הוא ביום השבת, הרי אם אאפשר לך לקנות את הכרטיס בכל זאת, אגרום לך לחלל את השבת. לכן איני יכול למכור לך כרטיס טיסה זה. אם אתה מתעקש, עליך לרכוש את הכרטיס בעצמך ישירות מהחברה או מסוכן אחר. לא אני אמכור לך זאת!"

איש העסקים היהודי נדהם מסירובו העיקש של הסוכן, שהיה מוכן לוותר על לקוח בגלל קדושת השבת, אך לא התייאש.

הוא פנה לבצע את הקנייה בעצמו, ובעודו עושה את דרכו לשדה התעופה לדלפק החברה המלזית, החל מהרהר שוב ושוב, כיצד יתכן שהסוכן הדתי עשה מעשה שכזה רק למען קדושת השבת...

לאחר זמן קצר, הוא החליט בלב שלם: "אני מוותר על הטיסה המיועדת לשבת ואטוס בטיסה שלאחריה".

ואכן, מיד הוא שלח מייל משדה התעופה לסוכן הנסיעות הדתי בכדי לשמח אותו, כי בזכותו הוא מוותר על הטיסה בשבת: "ברכות משדה התעופה רב. יש לי עוד 55 דקות לעלייה על טיסת הביניים שלי. אני חושב מחדש על התוכנית. אתה צודק שאני צריך להתחשב יותר בדת. לכן אני אסתדר ואבטל את הטיסה של הלילה ליל שבת - מקואלה (בירת מלזיה) לסין. אשאר בקואלה ואשמח להמלצות לארוחה בליל שבת".

הסוכן קיבל את המייל והיה מאושר מאוד. הוא בירכו על החלטתו ואיחל לו כל טוב.

לאחר יומיים, התעורר איש העסקים בבוקר, ושמע בתקשורת כי אבדו בפתאומיות עקבותיו של המטוס המלזי, וכי יתכן שטבע באוקיינוס ההודי או נחטף ע"י טרוריסטים (כך לפחות חשבו, לאחר שהתברר ששניים מהנוסעים היו בעלי דרכונים מזויפים). ההיעלמות הפכה משעה לשעה יותר ויותר בלתי ניתנת לפיצוח, במיוחד לאחר שהתגלה תוואי המטוס לפי אותות הלוויינים. וזו הפכה בן-רגע לפרשה המסתורית ביותר בהיסטוריית התעופה העולמית. אמצעי חיפושים מן המשוכללים והמתקדמים ביותר, שגויסו ממדינות רבות, לא הצליחו לאתר אפילו שביב כנף או את שברי המטוס עד עצם היום הזה.

איש העסקים שלנו היה נרעש ומבוהל. הוא מיהר לשלוח מייל לסוכן הדתי וזה תוכנו: "אלוקים אדירים! אתה שמעת מה שקרה לטיסה 370 של? אני לא יכול להפסיק לחשוב על זה! זה נס אמיתי! אתה מציל חיים אמיתי! אני לא יכול לחשוב יותר. נדבר בשבוע הבא. לא יודע איך להודות לך".

הסוכן הגיב: "אני כל כך שמח בשבילך. לא אני מציל החיים, אלוהים והשבת הצילו את חיך. אתה חייב להם!"

במאמר שנחשף סיפור זה, מצורפים צילומי מסך מתכתובות המייל שבין איש העסקים לסוכן. הכותב הביע את התרגשותו באמרה: "יותר מששמרו ישראל את השבת - השבת שמרה על ישראל".

נחזק את בני משפחתנו בשולחן השבת, כי זכות גדולה היא לשמור את השבת, אשר בעבורה זוכה האדם לשמירה, ברכה והצלחה לכל ימות השבוע. כמה צריכים אנו להיות מאושרים ששומרים אנו את השבת. נמשיך להתעלות ולחזק את השבת! (ברכת דוד, אמור).

ח"י רגעים שהצילו חיים

ביום כ"ג אלול תשס"א, השתלטו מחבלים על מספר מטוסים, ועל ידם ביצעו פיגועים אכזריים בארה"ב, שניים מהמטוסים פגעו ומוטטו את הבניינים הידועים בשם "מגדלי התאומים" הנמצאים בניו - יורק. המטוסים פגעו

במתכוון ע"י מחבלים צמאי דם, בהפרש של רבע שעה, פרק זמן שהציל חיי אנשים רבים שהספיקו לברוח מהבנין השני שטרם נפגע.

מה גרם לעיכוב של רבע שעה שהציל חיי אנשים רבים? ובכן, מעשה שהיה כך היה, ר' דיוויד מילר הוא איש עסקים צעיר, אשר נאלץ מעת לעת לטוס ברחבי ארצות הברית לפגישות עסקים, מלבד מזוודת המסמכים שלו ותיק ההיגיינה, הוא החזיק צמוד לגופו את תיק התפילין, העטוף בקטיפה, שעליה רקום. ש. - באותיות זהב, ראשי תיבות של שמו באנגלית. יהודי יקר זה מקפיד שלא להפסיד תפילה במניין, שלא לדבר על מסירותו לומר קריאת שמע בזמנה.

באותו היום היה אמור ר' דיוויד לטוס בטיסה של חברת "יונייטד", טיסה מספר 175 - לפגישה עסקית ממנה היה עתיד לעשות רווח כספי גבוה. שש שעות טיסה הפרידו בינו לבין העסקה, הוא המתין בטרמינל אחוז תזוית, כדי לשמוע בכריזה שהוא יוכל כבר לעלות למטוס, ולאחר פרק זמן לא ארוך, הקריאה המיוחדת נשמעה, ור' דיוויד החזיק בידו השמאלית את כרטיס הטיסה והדרכון יחד עם תיק הצד, ובידו הימנית החזיק את תיק התפילין.

הוא נכנס בזריזות למנהרה המובילה לכבש המטוס, ולפתע נשמע צלצול במכשירו הסלולרי הנמצא בכיס חולצתו, הוא הביט על הצג, וראה כי השם המופיע עליו הוא שמה של אשתו. "כן רבקה", ענה, ובתוך כדי דיבור - הניח את תיק התפילין על כסא עץ שניצב בסמוך, בכדי לסדר את הפלאפון על אוזנו, וכך המשיך לצעוד תוך כדי שהוא מדבר, עלה בזריזות לכבש המטוס, נכנס למטוס והתיישב על כסאו השמור לו. לאחר רגעים מספר, ראה כיצד דלת המטוס נסגרת אחרי הנוסע האחרון שעלה.

"להדק חגורות" - ביקש הקברניט, ור' דיוויד משך את החגורה כדי להדקה למושב, ולפתע פתאום הבחין כי 'תיק התפילין' איננו מונח על ברכיו כמו תמיד. היכן שכחתי אותו הרהר, ואז נזכר שהתיק מונח לא רחוק מכאן - במנהרה המובילה לכבש המטוס. אלא שלהוותו, המטוס התחיל לנוע.

ר' דיוויד הנסער פנה לדייל וביקש: "אנא בקש מהטייס להמתין לי דקה. שכחתי את התפילין שלי במנהרה המובילה למטוס, זה בקושי 20 מטר מכאן".

הדייל השיב לו בנימוס אמריקני: "סליחה אדוני, לא ניתן לממש את בקשתך, ישנו לוח זמנים מדוקדק". אולם ר' דיוויד לא ויתר, ואמר כשהוא מרים את קולו: "אני מבקש לשוחח עם הטייס, זה פשוט לא הוגן, יהודי לא יכול להישאר בלי מצות תפילין".

נוסעי המטוס הצטרפו אף הם ל'מקהלה': "תנו לו לרדת תוך דקה וחצי הוא חוזר עם התפילין", אך קברניט המטוס התעקש ואמר: "סליחה אדוני, אתה לא ממונה פה על לוח הזמנים, עם כל הכבוד לתפילין שלך, לחברתנו יש כללים וחוקים. אנחנו תלויים בלוחות זמנים של נמלי התעופה בעולם ובנתיבי הטיסה".

אך ר' דיוויד לא ויתר, הוויכוח עלה לטונים גבוהים עוד יותר, גם אם נשמרו כללי הכבוד ההדדי, וכך למשך דקות ארוכות. "יכולתי כבר לצאת, לקחת את התפילין ואף לחזור", זעק ר' דיוויד.

בשלב מסוים הקברניט נכנע והודיע לנוסע ה'בעייתי': "שמע, אני פותח לך את הדלת, רוצ' לתפילין שלך, אבל תדע שאין לך לאן לחזור. אני נועל אחריך את הדלת וטס, אני לא מוכן להמתין אפילו עשירית השנייה!".

דיוויד ניסה לשכנע שהוא כבר חוזר, שיחוס ויחמול עליו, אך הקברניט בשלו, ר' דיוויד ירד מהמטוס, רץ לכיוון הכסא, לקח את התפילין שלו, ואז הסתובב לאחור, ומיד פנה בריצה חזרה לעבר המטוס, אך זה היה מאוחר מדי, הקברניט מימש את איומו והמריא בלעדיו!

מנועי הסילון הרעישו, ובתאוצה קלה החלה ציפור הברזל בשעטה לקראת מעופה, הבעת אכזבה ניכרה על פניו, כל הרווחים שהיה אמור לקבל מהעסקה נמצאים בסכנה! כך הוא חשב לעצמו.

היום כבר ידוע, לצערנו, כי טיסה 175 של "יונייטד" - מעולם לא הגיעה ליעדה המקורי.

בשעה 8:14 המריא המטוס מנמל התעופה לוגאן שבבוסטון, והייתה בדרכה ללוס אנג'לס, לטיסה זו הצטרפו חמישה חוטפים (מחבלי אל-קאעידה), יחד עם 51 נוסעים ותשעה אנשי צוות. המטוס התרסק אל תוך המגדל הדרומי במרכז הסחר העולמי, בשעה 9:03 בבוקר, 18 דקות אחרי שהמטוס השני התרסק במגדל הצפוני.

התוכניות של המחבלים היו, ששני המטוסים יתרסקו בבנייני התאומים באותו זמן בדיוק, ועל כך הם התאמנו, וזאת בכדי לזרוע הרס גדול הרבה יותר וקטלני. ההדף האדיר מעוצמת הפגיעה יחד במגדלים, בשילוב רוח וחום לוהט, יגרמו לכדור אש ענקי שיתפשט בעוצמה, ויגרום לדליקה בממדים דמיוניים, מה שאמור היה להפוך למגה-פיגוע קטלני גדול בעשרות מונים מכפי שהיה במציאות. מומחים אמרו, כי במצב כזה לא ניתן היה למצוא אפילו ניצול אחד! אם כן מה גרם שהמטוסים לא התרסקו באותו הזמן? ומדוע היה הפרש בפגיעה במגדלים של 18 דקות? הפלא הגדול היה, שדקות ארוכות נמשך הוויכוח בין דיוויד מילר העקשן ובין צוות המטוס.

כמה זמן נמשך הוויכוח? 18 דקות בדיוק, ר' דיוויד חשב, כי הפעם הפסיד עסקה גדולה בגלל התפילין, אבל עכשיו הוא כבר יודע, שלא רק אירע לו נס והוא הציל את חייו, אלא זכה להציל חיים של הרבה מאד אנשים, כי באותן 18 דקות מהזמן שפגע המטוס הראשון במגדל הצפוני, מהבהלה שנוצרה הספיקו להתפנות ולהימלט אלפי אנשים מהמגדל הדרומי, שעדיין לא נפגע, דקות אלו נמשכו כמו נצח, כאשר אף אחד לא העלה על בדעתו שמטוס שני עומד להתרסק, הבהלה עשתה את שלה, אלפי אנשים ניצלו מן התופת האימתנית. הכל בזכות התפילין. (ווי העמודים וחשוקיהם - תפילין, להגר"י זילברשטיין).

כיצד ניצח ראש הישיבה את אלוף השחמט?

ישיבת 'אש התורה' בירושלים, שעת ערב מוקדמת. על דלתו של ראש הישיבה - הגאון רבי נח ויינברג זצ"ל, נקש בחור לא צעיר, מהפנים החדשות יחסית בישיבה המפורסמת. עם כניסתו החדרה, הושיט יד חמה לראש הישיבה, וביקש להיפרד ממנו בתום כמה שבועות בהם ישב בישיבה וטעם מצוף התורה...

אך לא איש כרבי נח ויינברג ימהר לוותר על נשמה יהודית שבאה בהיכלו, וכבר זכתה לטעום מחיי התורה ולהתענג בין סוגיותיה. ידו של הבחור נותרה תלויה באוויר, ורבי נח קרא לו להתיישב ולשוחח. 'אמור לי, מה קרה יקירי? מישוהו פגע בך? התנאים לא מספיק טובים? האוכל? החברותא? אולי שעות הלימוד ארוכות מדי עבורך?' - שאל ראש הישיבה בנועם.

'הכל הכל מושלם, ואני באמת מודה לראש הישיבה על האירוח החם!' - השיב הבחור בחיוך רחב, 'אבל, ראש הישיבה כנראה לא יודע, שאני אלוף ישראל בשחמט. מספר אחד במשחק השחמט בארץ. עתה עומדת להיערך תחרות בינלאומית רבת יוקרה בארצות הברית, ואני רוצה לנסוע ולהתחרות בה, מי יודע - אולי אהפוך להיות אלוף העולם!' - קרא הבחור בעיניים בורקות...

'וואוו!' - קרא ראש הישיבה בהתפעלות. 'אלוף הארץ בשחמט שהה כאן אצלי, במשך כמה שבועות, ואנוכי לא ידעתי!' - פער עיניים מתפעלות. 'אני ממש נפעם ממך, מנחישותך, מכישוריך. הלא ברור שלא אוותר בקלות על כישרון כמוך!'

הבחור חייך במבוכה, כרומז שאין מה לנסות לשכנע, כשראש הישיבה מנצל את הרגעים הספורים למחשבה זריזה ומאומצת, לפתרון השאלה איך ניתן לשכנע את הבחור לוותר על תהילת עולם, ולבחור בתהילה רוחנית קסומה פי כמה. הלא הבחור כבר התקדם כברת דרך, הוא כבר עושה חיל בעולם התורה, לוותר עליו ככה - בשביל תחרות עולמית מיותרת?

לפתע נצנץ במוחו רעיון, והוא פנה אל הבחור ואמר: 'ראה נא, אני לא הולך לוותר עליך בקלות, ולכן - הבה נעשה עסקה. נתיישב שנינו למשחק שחמט, ונקבע בינינו: אם אני מנצח - אתה נשאר בישיבה ומוותר על התחרות. אם אתה מנצח - אני מממן לך את הוצאות הטיסה לארצות הברית. סגרנו?'

'בשמחה!' - השיב הבחור ועיניו נוצצות. הלא ראש הישיבה חסר סיכוי לעומתו, בוודאי יצליח לנצחו על נקלה, ונמצא שהרוויח גם את הוצאות הטיסה לארצות הברית. מה יכול להיות יותר טוב מזה?

הבחור אץ רץ והביא את המשחק, ועל שולחנו של ראש הישיבה, העמוס בספרים בדרך כלל, הוצב משחק שחמט גדול ומהודר. עד מהרה סודרו החיילים, הפרשים, הרצים והטורות איש איש במקומו ועל מכוננו, והמשחק החל. 'ראש הישיבה יהיה ראשון!' - קרא הבחור, זחוח ובטוח בניצחונו המתקרב.

ראש הישיבה הזיז ועוד חייל, לפעמים יצא הרץ באלכסון או שהמלכה בחרה לקפץ מימין לשמאל. חדרו של ראש הישיבה, החדר בו נוהלו שיחות עמוקות אל תוככי הנפש, החדר בו לובנו סוגיות רוחניות כבדות משקל,

החדר בו נפתחו לבבות והתעוררו נשמות - הפך לאולם של תחרות שחמט בין ראש ישיבה שבקושי מכיר את הכללים, לאלוף הארץ - גאון השחמט הישראלי...

עוד קריאת 'שח' ועוד אחת, דקה מצטרפת לדקה, והמשחק הסתיים: כנגד כל הסיכויים, באופן על טבעי, בצורה חסרת סיכוי, ראש הישיבה ניצח. הגאון רבי נח ויינברג זצ"ל, ממרומי גילו וגדלותו התורנית, הביס את אלוף ישראל בשחמט!

הבחור היה בהלם חייו. הוא כלל לא חשב על הסיכון הזה, כלל לא הרגיש שהוא נמצא בהימור. אכן כך, ראש הישיבה ניצח, ולפי ההסכם - עליו להישאר בישיבה, לוותר על תחרות השחמט הבינלאומית, על יוקרת תבל נדירה! לפתע חש הבחור כי הוא מקבל מסר שמיימי להישאר בישיבה, שיד כבירה מנווטת אותו להמשיך בין כתליה, ובלב נרגש עמד בדיבורו ושקע בתורה, מותיר את השחמט לשעות פנאי מזדמנות, ושוקע כל כולו אל תוך הגמרא, כשהשחמט הולך ונדחק אל שולי מוחו...

חלפו כמה חודשים. ראש הישיבה הרבה להביט על הבחור, לרוות נחת מהנפש שהציל. ואז, ביום מן הימים, ניגש אליו הבחור ושאל את השאלה הגואה בלב כולנו: 'איך ראש הישיבה לקח הימור כזה? מנין היה לראש הישיבה את האומץ לעשות עסקה כזאת, ולהיכנס לדו-קרב במשחק שחמט מול גאון השחמט בישראל? מאיפה התעוזה להיכנס עמי למשחק, ואיך התחולל הניצחון המפתיע שהכריע את גורלי הרוחני לטובה?!' - תמה.

ראש הישיבה חיך, כרומז שציפה לשאלה הזו, והשיב: 'את האמת אגיד לך, אתה צודק לחלוטין. שנים שלא שיחקתי שחמט, ברגע הראשון אפילו לא זכרתי מי הוא זה שרץ באלכסון, והאם הטורה היא זו שמתקדמת בקווים ישרים. ועדיין - התחננתי לבורא עולם שאני רוצה להציל את גורלך הרוחני! כאב לי לאבד נפש יקרה כמך, לא יכולתי לראות כיצד גאון שעתיד תורני לפני יעזוב הכל רק בשביל משחק שחמט. הכאב קרע את לבי, התחושה שאני מאבד אותך ייסרה אותי, ולכן - התחננתי לבורא עולם שיהל את המשחק במקומי, שהוא יניע את אצבעות ידי, שהוא ינצח במשחק, לא אני!

והוא הקשיב לתפילתי, שמע את אנקתי, וניצח אותך - הציל אותך. לא כי אני גאון בשחמט, אתה היית הגאון ונותנת כזה. אבל בגלל שהיה איכפת לי ממך באמת, בגלל שרציתי לזכות אותך באמת, בגלל שכאב לי לאבד אותך בכל לבי - היה בי את הכח, את העוז. ואפילו את התבונה, לנצח את אלוף הארץ בשחמט. כי זה לא אני, זו הסייעתא דשמיא הנלווית למי שרוצה לקרב יהודים, למי שרוצה לרומם נפשות מבולבלות, לחבר אותם לבוראם!

וסיפור מדהים זה, שפורסם בגיליונות 'דרשו', והציטוט מדבריו אלו של ראש הישיבה, כדאי שנראה אותם לגד עינינו. כי לא פעם המשימה נראית מורכבת, לפנות לאדם זר? להציע לבחור מתקשה לפשט עבורו את הסוגיא? להתנדב להגיד שיעור במקום מרוחק? להפיץ מעלת מצוה כזו או אחרת? לארח משפחה לא מוכרת? - זה עלול להיראות תפקיד שגדול עלינו בכמה מידות!

אבל מזכה הרבים - זוכה בסייעתא דשמיא לא צפויה, על טבעית, יחידה מסוגה, נדירה וייחודית. בורא עולם אתו, מסייע לו, פיו כפיו, ומסיפור זה נלמד כי גם ידיו בידיו... - לכולנו יש את הכח, כולנו יכולים, כולנו מסוגלים - כי אנו לא פועלים לבד, בורא עולם פועל עימנו, מסייע לנו, תומך בנו במלוא העוצמה. הבה נעשה זאת, נגלה את האור שבקירוב יהודים לאביהם שבשמים, ונזכה להיות דבוקים באמת בבורא עולם, ולהשפעותיו הטובות מידו הפתוחה והמליאה! (פניני פרשת השבוע).

מי הפיל אותך מהגשר?

שמענו מפי הרה"ג רבי חזקיהו מיישקובסקי שליט"א:

מאות סיפורים מרתקים ומעניינים אפשר לספר על מה שהתרחש באותה רבע שעה קריטית, שבה הוזמן הרב נח ויינברג לדבר בפני סטודנטים.

סטודנט אחד הצהיר בפתח דבריו בפני רבי נח, שהוא מסתדר מצוין עם ריבונו של עולם, ואין לו צורך ללמוד יהדות ולקיים מצוות.

כהוכחה לדבריו סיפר הסטודנט:

"נסעתי על גבי אופניים באוטוסטרדה. בדיוק כשנסעתי לאורכו של גשר גדול, עברה לידי משאית שנסעה במהירות גבוהה. מההדף שנוצר - הושלכתי אל מתחת לגשר. צעקתי לאלוקים שיציל אותי, ונעצרתי עם האופניים על

גבי סלע באמצע מדרון. שוב פניתי לאלוקים, וביקשתי שיוציא אותי מהסלע, ותוך כמה דקות הגיעו אנשים, והצילו אותי משם, וקמתי ללא כל שריטה.

הנה, ריבונו של עולם מסתדר איתי מצוין. הוא עשה לי נס אף על פי שאיני שומר תורה ומצוות". סיכם הסטודנט.

רבי נח פנה אליו, והפתיע אותו בשאלה: "רגע, ומי הפיל אותך אל מתחת לגשר? מישהו אחר, או אותו ריבונו של עולם שהציל אותך - הוא זה שהפיל אותך?!"

המשיך רבי נח: "ולמה הוא הפיל אותך? ולמה הוא הציל אותך? אולי הוא רוצה שתחשוב על הקשר שלו אליך?! בוא והישאר כאן שבועיים, ותלמד עליו ועל הקשר שהוא רוצה עימך!"

הסטודנט שוכנע ונשאר - אך לא רק לשבועיים. הוא היה לתלמיד מן המניין ביישיבה, והפך לשומר תורה ומצוות. (הובא במוסף שבת קודש אמור ס"ט עמוד 15).

"אם בחקתי תלכו ואת מצותי תשמרו ועשיתם אתם, ונתתי גשמיכם בעתם ונתנה הארץ יבולה ועץ השדה יתן פרי" (כו, ג-ד).

השפע למקיימי התורה

כתב האור החיים הקדוש (אות כט): על האדם ללמוד מחוקות שמים והמזלות, וכפי שכתוב בתהלים (ח, ד): "כי אראה שמך מעשה אצבעותיך ירח וכוכבים אשר כוננת", כיצד השמש, הירח והכוכבים לא משנים בזמן ואינם מאחרים, ובדיוק באותו רגע שצריכים לצאת - יוצאים, ועוד: "ששים ושמים לעשות רצון קוניהם", כשעושים הם את רצון הבורא - עושים באהבה ובשמחה.

ועל האדם ללמוד קל וחומר: ומה אלו, שאין להם שכר ועונש, עושים את רצון הבורא באהבה ושמחה וזריזות, האדם שהוא חייב בעבודת ה' ויש לו שכר ועונש, על אחת כמה וכמה שצריך לעשות אותה בשמחה ובאהבה ובלב שלם. וזהו שאמר: "אם בחקותי תלכו" - אם אתם הולכים כמו 'חקותי' - חקות שמים וארץ, אז יהיה לכם ברכה עד בלי די. וכמו שאמרו במדרש (ויקרא רבה, בחוקתי פרשה ל"ה פ"ב): אמר רבי אבהו פעם אחת עברתי לפני בית הכנסת בלוד ושמעתי את קולו של רבי שמואל בר נחמני שדורש - בשעה שישראל עושין רצונו של הקב"ה הוא פוקד את הארץ פקידה אחת, שנאמר (תהלים סה, י): פקדת הארץ ותשוקקה. ופעמים שהוא עושה בזכות איש אחד, בזכות עשב אחד, בזכות שדה אחת. ושלשתן בפסוק אחד, שנאמר (זכריה י, א): שאלו מה' מטר בעת מלקוש ה' עושה חזיונים ומטר וגשם יתן להם לאיש עשב בשדה.

ומעשה בימי הורדוס, כאשר בנו את בית המקדש, היו גשמים יורדים בלילות ובשחרית זרחה החמה ונשבה הרוח ונתנגבה הארץ, והפעלין יורדין למלאכתן ויודעין שמעשיהם לשם שמים. (תענית כג).

ומעשה בימי שמעון בן שטח ושלומציון המלכה שהיו גשמים יורדים בלילי שבתות, עד שנעשו חיטים ככליות ושעורים כגלעניי זתים ועדשים ככתרי זהב. וצברו מהן חכמים לדורות הבאים, להודיע כמה חטא גורם, לקיים מה שנאמר (ירמיה ה, כה): עונותיכם הטו אלה וחטאתכם מנעו הטוב מכם. (תענית שם).

"וְנָתַתִּי גֶשְׁמִיכֶם בְּעֵתָם" (כו, ד).

לכל נפש מישראל יש שפע מיוחד

כתב השפת אמת (פרשת בחוקתי תרמ"ג) כי יש לכל נפש מישראל שפע מיוחד, וכמו כן יש בכל שעה שפע מיוחד, וכן לכל מקום. ועל ידי התורה יכולים להעלות ולדבק כל הדברים בשרשם. וזהו: גשמיכם - המיוחד לכם, בעתם - המיוחד לאותו השפע, וזו עיקר ההבטחה, שבכח התורה נוכל להעלות הכל לשורש.

"וְנָתַתִּי גֶשְׁמִיכֶם בְּעֵתָם" (כו, ד).

ארץ ישראל - מקור השפע

בעתם - בשעה שאין דרך בני אדם לצאת, בלילי רביעיות ובלילי שבתות (רש"י).

וכתב בספר באר יוסף מהגאון ר' יוסף צבי סלנט זצ"ל הנה דייקו חז"ל כאן על הלשון שאמר 'גשמיכם', לומר שרק בארץ ישראל ירדו גשמים ושם יהיה השפע ולא בשאר ארצות, כדי שהארצות יבואו ליקח מהם ויעשירום.

ואפשר להעמיס עוד כוונה במה שאמר 'גשמיכם', ולא אמר סתם 'ונתתי גשמים', לומר שהגשמים יהיו שלכם ובזכותכם, ולא בזכות הבהמות ובעלי החיים. וכמעשה המובא במדרש רבה (פרשת אמור פרשה כז), באלכסנדר מוקדון שבא למדינת אפריקי, וראה שני בני אדם באים לדין לפני המלך, שהאחד קנה חורבה מחברו, וחפר ומצא בה אוצר, ורצה להחזיר את האוצר לחברו שמכר לו החורבה, וטען כי קנה רק את החורבה ולא את האוצר. ואילו חברו טען כנגדו, כשם שאתה מתיירא מעונש גזל - כך גם אני מתיירא, ודעתי היתה למכור החורבה וכל הנמצא בתוכה. והמלך עשה פשרה ביניהם, שיתחתנו בנו של זה עם בתו של זה והאוצר יהיה לבניהם.

תמה אלכסנדר על פסק הדין הלזה, ואמר למלך: אילו היה מזדמן דין זה במדינתי, היו מסירים ראשו של זה ושל זה, והאוצר היה ניתן לבית המלך. שאל אותו מלך אפריקי לאלכסנדר: האם החמה זורחת בארצך? והאם הגשמים יורדים שם? ומשהשיב לו אלכסנדר בחיוב, אמר לו המלך, כי בודאי זריחת השמש וירידת הגשמים בארצו ומה שהארץ נותנת יכולה, כל זה בזכות הבהמות, משום (תהלים קמה, ט): ורחמיו על כל מעשיו.

וסיים שם במדרש: הדא הוא דכתיב (תהלים לו, ז): אדם ובהמה תושיע ה'. אדם בזכות בהמה. נמצא לפי זה, כי אפשר שירדו גשמים כסדרן והארץ תתן יכולה - רק בזכות הבהמות ובעלי החיים שמרחמים עליהם מן השמים, ובני האדם ניזונים בזכותם. אולם כשירדו גשמים בעתם בלילי רביעיות ולילי שבתות הוא בזכות בני האדם, וזהו: גשמיכם בעתם.

"וְעַץ הַשֹּׁדֶה יִתֵּן פִּרְיוֹ" (כו, ד).

ללמוד מתוך שמחה ושירה

עץ רומז לתורה, שנאמר (משלי ג, יח): עץ חיים היא למחזיקים בה. וְעַץ הַשֹּׁדֶה בגימטריא: תלמוד ע"ה. פרי נטריקון: ושפתי רננות יהלל פי. לומר, כי לימוד התורה צריך להיות בקול ומתוך שירה וזמרה. (אמרי חיים).

"וְהַשִּׁיג לָכֶם דִּישׁ אֶת בְּצִיר" (כו, ה).

לימוד התורה מכניע את היצר

ע"י העמל בתורה מכניעים את יצר הרע. כמו שאמרו (קידושין ל:): בראתי יצר הרע - בראתי לו תורה תבלין. הסממן הגדול להכניע את יצר הרע הוא התורה הקדושה. ורמזו זאת בפסוק: והשיג לכם דיש - אותיות שד"י, את בציר - אותיות ביצר. כי ע"י שמקיים 'בחקותי תלכו שתהיו עמלים בתורה', זוכה ששם שד"י ברוך הוא מכניע את היצר הרע. כי אותיות 'יצר' במילואם כזה: יו"ד צד"י רי"ש והוא סופי תיבות: שד"י. לומר, שע"י שם שד"י מכניע את היצר הרע. וזהו שאמר: והשיג לכם דיש שהוא שם שד"י - את בציר אותיות ביצר.

וכה כתבו (סידור האר"י קול יעקב) בשם האר"י ז"ל, שבכל בוקר, כאשר אדם יוצא מפתח ביתו, יניח אצבעו הנקרא אמ"ה - העולה בגימטריא מ"ו כמספר מילוי שם ע"ב - על שם שד"י שבמזוזה, ויכוין להכניע את היצר הרע בכח שם שד"י, וכנ"ל.

וכן אמרו (עי' דגל מחנה אפרים פ' בשלח) על הפסוק (ישעיהו נה, א): כל צמ"א לכו למים, 'צמא' גימטריא: 131, גימטריא: סמא"ל. 'לכו למים', ואין מים אלא תורה. לומר שע"י לימוד התורה - מכניעים את הס"מ.

"וְאִכְלֹתֶם לֶחֶמְכֶם לְשִׁבְעַ" (כו, ה).

גם כששבעים אוכלים לחם

אפשר לומר, שכל כך יהיה להם הלחם עשוי ומתוקן, והארץ מוציאה החיטים טעימים ויפים כל כך, עד שאפילו אם האדם כבר שבע - יכול הוא לאכול את הלחם לבדו, על דרך (מגילה ז:): 'רווחא לבסומי שכיח'. וזהו שאמר: ואכלתם לחמכם לשובע, אף שתהיו שבעים. ועל דרך שפירשו את הפסוק (בראשית מט, כ): מאשר שמנה לחמו והוא יתן מעדני מלך. ופסוק (דברים ח, ט): אשר לא במסכנות תאכל בה לחם. ודוק. (נחל קדומים).

"וְנָתַתִּי שְׁלוֹם בְּאַרְצְךָ" (כו, ו).

עשו גי' שלום הקב"ה יפיל וישפיל אותו לארץ

אמרו חז"ל, עתיד השם יתברך בזמן הגאולה, להכניע ולהפיל את שר עשו ושבעים אומות העולם תחת יד ישראל, כמו שכתוב (ישעיהו מט, כג): "והיו מלכים אומניך". וזהו: ונתתי שלום בארץ, רצונו לומר, כשיפיל ויכניע את שרו

של עשו, שהוא כמספר: 'שלום' [376], אז: ושכבתם לבטח בלי שום חטא, מכיון שאבדו המשיינים והמחטיאים, וע"י זה תהיו נקיים מחטא. כמו שאמרו רז"ל (סוכה נב.) לעתיד לבא מביא הקב"ה את היצר הרע ושוחטו בפני הרשעים ובפני הצדיקים וכו'.

"וַיִּנְתְּנִי שָׁלוֹם בְּאַרְצִי" (כו, ו).

"עושה שלום במרומיו הוא יעשה שלום עלינו"

מתפללים אנו בסוף תפילת שמונה-עשרה ובסוף ברכת המזון: "עושה שלום במרומיו הוא יעשה שלום עלינו". בכך שאנו חפצים בשלום - הדבר מובן. אבל מדוע לתלות זאת בכך שהוא עושה שלום במרומיו? אלא, דבר גדול צפון כאן, הסכיתו ושמעו. כך פתח הגאון הצדיק רבי יעקב גלינסקי זצ"ל את דרשתו:

כידוע, כל בריה שאין בה עצם - אינה מתקיימת י"ב חודש. ישנו סוג של זבוב, הנושך כצרעה ושמנו 'בקא', שאינו חי אפילו יממה! וכך אמר רב (חולין נח:) "לית בקא בר יומא", לא תמצא ממין זה מי שהשלים יומו!

והקשה רב פפא לאב"י, והלא ישנו פתגם השגור בפי העם: שבע שנים מרדה ה'בקית' על בעלה, באמרה: ראית לאדם שמן שעלה מן הנהר ומצצת דמו, ולא הודעת לי?! אכלת לבד - תחיה לבדך! שבע שנות רוגז וניכור! ואיך אמרו שאינם חיים אלא יום אחד?

ענה לו: "בשנים שלהם" המדובר. "שבע שנים" שלהם, זו שעה וחצי, שעתיים.

והשאלה נשאלת: מדוע הביאו פתגם זה בגמרא, וכי מפתגמיהם אנו חיים?

אבל דבר גדול השמיעונו, לקח נוקב כל כך - גברת בקא, טיפשה שכמותך! כל חיך הם בסך הכל כמה שעות, ועל מה את מבזבזת אותם? על ריב שטוטי עם בעלך, האם אכל לבד או לא?! חסרים לך בני אדם שתמצצי דמם?! על מה את רבה, ואת מי את מענישה! על מה את מבזבזת החיים הקצרים שלך!

הבקית - טיפשה גדולה, אבל אנו - הלא אנו חיים שבעים שנה! ואיך אנו יכולים לבזבז את חיינו על מריבות טיפשיות... **אבל** "עושה שלום במרומיו" - כאשר נתבונן איך מסתכלים עלינו משם, ממרומים, מעולם הנצח - שכן חיינו קצרים בעיניהם יותר משקצרים בעינינו אנו חיי משפחת בקא! האין הם נדים ומרחמים עלינו?! (להתעדן באהבתך).

"וְהַשְׁבַּתִּי חַיָּה רָעָה מִן הָאָרֶץ וְחָרֵב לֹא תַעֲבֹר בְּאַרְצְכֶם" (כו, ו).

מי היא החיה הרעה?

"והשבתי חיה רעה מן הארץ" - זו אגרת בת מחלת וסיעתה דילה. (זוהר הקדוש בחקותי, דף קיד.).

"וְחָרֵב לֹא תַעֲבֹר בְּאַרְצְכֶם" (כו, ו).

עסק התורה מציל מחרב האויב

אמרו בסנהדרין (צד:) על הכתוב (ישעיה י, כו): וחובל עול מפני שמן, אמר רבי יצחק נפחא: חובל עולו של סנחריב, מפני שמנו של חזקיהו, שהיה דולק בבתי כנסיות ובבתי מדרשות. מה עשה? נעץ חרב על פתח בית המדרש, ואמר: כל מי שאינו עוסק בתורה - ידקר בחרב זו.

וקשה, שלא מצינו בשום מקום כי מי שאינו עוסק בתורה חייב מיתה, ומה שאמרו במסכת פסחים (מט:) כי עם הארץ מותר לנוחרו ביום הכפורים שחל להיות בשבת, ורבי יוחנן אמר עוד, שעם הארץ מותר לקרעו כדג ומגבו - הוא הכל רק על דרך גוזמא והפלגה, להראות גנותן של עמי הארץ שאינם נחשבים למאומה, אבל להרגן באמת, בודאי הוא אסור (עיי' תוספות שם, ד"ה וי"א), ואיך גזר חזקיהו על מי שאינו עוסק בתורה שידקר בחרב?

וכתב המהרש"א זצ"ל בחידושי אגדות שם, כי לפי שעכו"ם העוסק בתורה חייב מיתה, וזה שאינו עוסק בתורה, עושה עצמו כעכו"ם, לכן דין מיתתו הוא בחרב, כדין בן נח שמיתתו בסייף, ולא כדין ישראל שמיתתו בארבע מיתות בית דין.

ובאמת לא גזר חזקיהו מיתה על מי שאינו עוסק בתורה, רק רצה לזרז את ישראל על עסק התורה, משום שסנחריב כבש אז את כל העולם, וגם ביהודה לחם וכבש הרבה ערים בצורות, וחזקיהו בטח בה' אלהי ישראל, שבזכות התורה יצילם מידו, לזאת נעץ חרב על פתח בית המדרש ואמר, תדעו שכל מי שאינו עוסק בתורה, ידקר בחרב זו -

היא חרב שנחריב המתהפכת עתה על פני כל הארץ, אבל מי שיעסוק בתורה בודאי יצילנו ה'. וכן היה, שכולם שמעו לו ועסקו בתורה, כמו שאמרו שם, שבדקו מדן ועד באר שבע ולא מצאו עם הארץ, לזאת עשה להם הקב"ה נס, וחובל עול מפני שמן. וזו כוונת הפסוק: וחרב לא תעבור בארצכם כי התורה מצילה מן החרב.

הגר"א מכניע את הפריץ הרשע

פעם אחת עבר הגר"א סמוך לארמונו של פריץ מאותם פריצים שהיו נוהגים להתעלל ביהודים הנתונים לשלטונם. אותו פריץ שראה לפניו יהודי, עטוף בטלית ומעוטר בתפילין, מקלו בידו ותרמילו על שכמו, שיגר את עוזריו להביאו לפניו. 'פתח פיך בשירת מה יפית' נתן עליו הפריץ בקולו. בו ברגע שהגר"א נענה לו ופתח בשירה, החל הפריץ להשתולל בצורה משונה למעלה מכוח אנוש, ותוך כמה דקות נפל ארצה חסר אונים. לאחר שחזרה אליו רוחו, החל הפריץ להתחנן לפני הגר"א שיסלח לו, נענה לו הגאון רק לאחר שהבטיח לו כי מעתה ואילך יתייחס כראוי ליהודים. וכן היה. (תולדות הגר"א ע"פ ספרו של הרב בצלאל לנדוי זצ"ל עמוד ע"ט).

הפורעים שטבעו בנהר

בשעת חלוקת פולין, השתלטה אנדרלמוסיה בוילנא. איכרים פורעים שונאי ישראל, ניסו לנצל את המצב ולפרוע פרעות בישראל. נטלו גרזנים וכלי משחית אחרים, והחלו לעלות על הגשר המוביל לרובע היהודי בוילנא. הגר"א שנמצא היה באותה שעה ב'קלויז', ניגש אל החלון, ומשראה את קבוצת הפורעים, פתח בתפילה חרישית, שומר ישראל שמור שארית ישראל. בו ברגע התמוטט הגשר ונפל למים, מרבית מהפורעים טבעו בנהר, ויתרם נפוצו לכל עבר, ולא היה פגע בבית ישראל. (הגאון החסיד מוילנא עמוד רנ"ג).

הפגז שנתקע

אחד המאורעות המופלאים בהם נתגלה כחו של הקב"ה לעין כל, אירע בתמוז תקנ"ד כארבע שנים לפני פטירת הגר"א, כאשר חילות הרוסים צרו על העיר ופתחו עליה באש. רבים מתושביה היהודים של וילנא נפלו באש חיל המצור, וביום אחד בלבד נמנו שלושים חללים יהודים ה' ירחם.

כשלושים יום ארך המצור הרוסי על וילנא, וביום השלושים למצור, היה זה בחמשה עשר באב, החליטו הצבאות הרוסים לפתוח בהרעשה כבדה ביריות תותח, בכדי להבקיע להם דרך לכבוש את העיר. משהבחינו ראשי קהילת וילנא בסכנה המאיימת עליהם, קראו עצרה. ובעוד הקרבות מתנהלים על העיר, התכנסו כל בני הקהילה לאמירת פרקי תהלים בבית הכנסת הגדול, הם נשיהם ובניהם, בכדי תפילה ותחנונים.

בעיצומה של התפילה, עלה הגאון רבנו אליהו אל ארון הקדש, פתח אותו, והחל לומר את מזמור 'ענך ה' ביום צרה. ולפתע נשמע קול רעם, ופגז תותח עבר בשריקה ופגע בגג בית הכנסת הגדול, לב כל העם יצא מפחד על מה שעומד לקרות. בו ברגע קרא הגר"א בקול 'בטל, בטל!'. כדור התותח נתקע בעובי הגג, והאש נעצרה.

הכובשים נכנסו לעיר בתופים ובצלצלים, ותהי הרוחה. לאחר שהרוסים כבשו את העיר, נודע כי אחד מאצילי פולין שהתגורר בוילנא לא נתן להחריב את העיר וכל אשר בה. ועל כן ציוה לפתוח את שעריה לפני חיל רוסיה. היה זה בשעה שבני קהילת וילנא התכנסו לבית הכנסת להתחנן על שלומם.

זכר לתפילתו של הגר"א, השאירו את הפגז תקוע בתקרת בית הכנסת, ועד החורבן הגדול בשואה, עוד עמד אותו פגז לאות וזכרון לדורות עולם. (הגאון החסיד מוילנא עמוד רס"א).

"וַיִּדְפְּתֶם אֶת אִיְבֵיכֶם וַנִּפְּלוּ לַפְּנִיכֶם לַחֲרֵב" (כו, ז).

כמו גלית שנפל על פניו

מה שאמר 'ונפלו לפניכם לחרב', רצונו לומר, שיפלו על פניהם ממש, כמו גלית שנפל על פניו לפני דוד, בכדי שלא יסרח ללכת עוד שש אמות כדי גבהו, וכך יוכל לחתוך את ראשו בקל.

"וַיִּדְפְּוּ מִמֶּם חֲמִשָּׁה מֵאָה וּמֵאָה מִמֶּם רִבְבָּהּ יִדְפְּוּ וַנִּפְּלוּ אִיְבֵיכֶם לַפְּנִיכֶם לַחֲרֵב" (כו, ח).

כחה של תורה

דוד הכה שמונה מאות חלל בפעם אחת (שמואל ב' כג, ח), אלף חסר מאתים. אמר לפניו: רבונו של עולם! למה אני חסר מאתים? אמר לו: דוד בני, לא כן כתבתי בתורתך, אף על פי שאין בכם דברי תורה אלא דרך ארץ ומקרא

בלבד, ורדפו מכם חמשה מאה, אבל אם תעשו התורה - איש אחד מכם ירדוף אלף. אבל אתה עשית רצוני ולא כל רצוני, רק בדבר אוריה החתי (מלכים א' טו, ה), לפיכך אתה חסר מאתים. (תנא דבי אליהו רבא, פ"ג).

כיצד יעקב אבינו ניצח את עשו

הובא בספר "מעשה רוקח" מסכת חגיגה (דף נב), כי כאשר בא עשו לקראת יעקב, בא וארבע מאות איש עמו. והנה, כל הנפשות שהיו עם יעקב, היו רק שבע עשרה, קטן וגדול כולם בלא פשע, ואין הפרש בין הילדים לגדולים. ואלו הן שבע עשרה נפשות שהיו עמו; יעקב וארבע נשיו עם דינה הרי שש, ואחד עשר שבטים [כי בנימין עדיין לא נולד], הרי י"ז.

אמנם, כנגד ארבע מאות של עשו היה צריך שיהיו עם יעקב לפחות עשרים, כמו שאמר הכתוב: ורדפו מכם חמשה מאה. ונמצא חסרים עוד שלשה.

אלא, יעקב בחכמתו חצה את הילדים לשני מחנות - ששה במחנה הראשון, ואחד עשר במחנה השני, כמו שפירש בזהר הקדוש (וישלח דף קסח: ע"ש). ומדוע עשה כן? משום שחשש כי המחנה הראשון יהיה בספק אולי יתגבר עשו ח"ו [ודרך המלחמה כך הוא, שמעמידים מחנה מול מחנה, כי עשו גם כן חילק אנשיו לשני מחנות - מאתים ומאתים]. אך מחנה השני של יעקב ודאי שמתגבר, כי היו עמו אחת עשרה נפשות כנגד מחנה עשו שהיו לו מאתים. וזהו שאמר (בראשית לב, ט): אם יבוא עשו אל המחנה האחת והכהו, כל מקום שאמר 'אם' הוא בספק, והיה המחנה הנשאר לפליטה.

אמנם קשה, והלא יעקב בחיר שבאבות, וכיצד הניח את המחנה הראשון בספק סכנה? ויש לומר, שבטח בזכות אבותיו הראשונים - אברהם ויצחק אביו. וזה רמזו בפסוק: וישם את השפחות ואת ילדיהן ראשונ"ה, וכתוב: אם יבוא עשו אל המחנה האח"ת והכהו, רצונו לומר, המחנה שהיתה השכינה שהיא אחת, ואז ודאי 'והכהו' - לעשו ולא ליעקב, כי האח"ת היא מיוחדת והיא מקום שכינה, והיה המחנה הנשאר לפליטה - כי ברור הוא שיש אחד עשר כנגד מאתים, כמו שאמרה התורה: ורדפו מכם חמשה מאה ומאה מכם רבבה ירדפו ונפלו אויביכם לפניכם לחרב. (דברי פי חכם חן).

דרוש א' ענין מתן תורה

הטעם שניתנה תורה בחודש סיון

בחודש סיון שמזלו תאומים - שע"י קבלת התורה נקראו בנ"י 'יונתי תמתי' - תאומתי, וכביכול נעשו תאומים לקב"ה - קוב"ה וישראל ואורייתא חד הוא (זוה"ק ח"ג עג.), ומכאן זה יש בחי' עמו אנכי בצרה (עי' ש"ר פ' ה, ב).

ולרמז לאומות העולם שיכולים הם להזדווג לישראל ע"י שיתגירו ויקבלו התורה.

עוד שמזל תאומים - היינו אדם, שיש בו היכולת והכח לרקוד ולספוק כפיו משמחה של קבלת התורה (א"ה).

מזל תאומים מסמל על אחדות שהיא תנאי לתורה כתאומים שהיו מאוחדים ביצירתם (כל"י).

וכנגד יעקב שהוא תאום [והוא עמוד התורה].

והתורה בסוד תאומים תורה שבכתב ותורה שבעל פה (מ"ל).

וכנגד ב' הלוחות שהם כתאומים (הרוקח סי' רצ"ו).

מדוע נתעכב נתינת התורה עד אותו זמן

ומה שנתעכב נתינתה ולא ניתנה לאברהם יצחק ויעקב אבותינו הקד', משום שאינה ראויה לינתן ליחידים אלא לס' ריבוא [ס' ריבוא אותיות יש בתורה, וכנגדם יש ס' ריבוא נשמות בנ"י, ולכל אחד יש לו אות בתורה (עי' חסד

לאברהם מעיין ב נהר יח). והטעם שלא ברא ה' את עם ישראל בתחילה אלא נתעכב עד אותו הזמן, הוא דכמו שבריאת אדם הראשון היתה אחר כל בריאת העולם כמו"כ נבראו תחילה כל אומות העולם ואח"כ עם ישראל - כל דבר חשוב ראוי ליברא בסוף, שבו הושלם הכל (מ"ל).

הטעם שניתנה התורה במדבר

מקום נתינת התורה - לא בארץ ישראל, כדי שלא יהא פתחון לאומות העולם לומר הרי לא נתנה לנו (מכילתא).
ועוד שבא"י היה זה רץ לכרמו וזה לשדהו והיתה התורה בטלה לכן ניתנה במדבר כדי שכולם יהיו פנויים ובטלים (פ"ר, ועי' טור או"ח סי' ר"צ).

ושלא תהא קנאה בן השבטים לומר בחלקי נתנה (א"ה)

ללמד תורה בחנם לכל (המפרש שם).

ומתנהג בענווה (ר"ן שם) זוכה לד"ת ונפשי כעפר לכל תהיה - פתח לבי בתורתך.

ומה המדבר אין לו סוף כך ד"ת אין להם סוף ואין לשכרה סוף. (שם).

כשם שמדבר לא נזרע ולא נעבד כך הלומד תורה פורקין ממנו עול דרך ארץ.

טעם לשמות של המדבר

המדבר נקראו שמותיו בשם "מדבר סיני" ע"ש הר סיני שבו.

"מדבר צין" - שנצטוו ישראל עליו.

"מדבר קדש" - שנתקדשו ישראל עליו.

"מדבר קדמות" - שנתנה קדומה [התורה שקדמה לעולם] עליו.

"מדבר פארן" - שפרו ורבו עליה ישראל שכל אחד התעברה אשתו זכר במצות שובו לכם לאהליכם.

הטעם שניתנה תורה על הר סיני

על הר סיני - המכוון כנגד הר סיני של מעלה (כסא דוד לחיד"א דרוש ו' לשבת כלה).

ניתנה התורה על הר הנמוך [ולא במישור אלא במעט גובה - כי תלמיד חכם צריך שיהא לו שמינית שבשמינית שבגאווה, (עי' בהגר"א וישלח עה"פ קטנתי ועי' ענף עץ אבות ד, ד) על מאד מאד הוי שפל רוח] ולא ניתנה התורה על הר גבוה דגאווה (גובה) מום היא [סיני גמט' ענוה עם הכולל] (מ"ל).

והתחילו ההרים תבור מאלים, וכרמל מאספמאי (ב"ר יוחי) [הר חרמון והר שריון (מע"ה)] רצים ומתחרים זה עם זה ובאו למדבר סיני כדי שעליהם תינתן התורה, והר סיני השפיל את עצמו (שם).

וכיון שבאו במרוצה ונתגאו ורבו לא ניתנה עליהם התורה.

ועוד שדרכם של הגויים לבנות העבודה זרה שלהם על ההרים הרמים אך על הר סיני מפני נמיכותו לא עבדו עליו ע"ז כלל (מ"ל).

ומפני שרצו שתינתן התורה עליהם זכו שלסוף נקבעו ההרים בארץ ישראל ונתקדש שמו יתברך עליהם, בהר תבור - מלחמת סיסרא, בכרמל - עם אליהו הנביא ונביאי הבעל.

ונאמר 'מה נאוו על ההרים רגלי מבשר' שעתיד הקב"ה להוריד ירושלים בנויה מן השמים ולהעמידה על ארבעה ראשי הרים, על סיני ועל תבור ועל חרמון ועל כרמל, והיא עומדת על ראשי ההרים ומבשרת לישראל קץ הגאולה (פסידר"כ).

הר המוריה נתחבר להר סיני

הר המוריה נתלש כחלה מן העסה ממקום שנעקד יצחק אבינו ע"ה, [ונתחבר להר סיני], אמר הקב"ה הואיל ויצחק אביהם נעקד עליו נאה לבניו לקבל עליו את התורה (מ' תהילים [בבובר] סח).

סביבות הר סיני

למרגלות ההר היה נחל שירד מן ההר (עי' דברים ט, כא. ובס' חסידים תתשמט), ובחלקו העליון היה יבש (ר' אפרים). סביב ההר היו עשבים ולכן נאמר 'הצאן והבקר אל ירעו' (לבוש ס' תצ"ד) וי"א שבהר עצמו היה מראה ירוק (סידור

היעב"ץ) ומלא בעשבים, ש'בְּשָׁן' הוא מקום מרעה (דבקנו במצוותיך ע"פ מפרשי תהילים סח, טז) ו"א שהיה מקום צמיחת שיח הסנה (רמב"ן א, ו).

היו ס' ריבוא זקנים, ס' ריבוא נערים, ס' ריבוא נשים

וכשירד משה רבנו קרא לזקנים ואמר להם דברי ה' והם אמרו לכל העם (א"ע יט, ג), וכששמעו בני"י שהיו ס' ריבוא זקנים, ס' ריבוא בחורים, ס' ריבוא נערים וס' ריבוא נשים (מ"ל), לא אמרו מה כתוב בה אלא קבלו עליהם עול מלכותו (ש"ר), וענו כולם בקול אחד, ולא שענו בחנופה, ולא שקבלו זה מזה, אלא השוו כולם לב אחד ואמרו כל אשר דיבר ה' נעשה (מכילתא)

כמה טעמים מדוע נאמרו הדיברות בלשון יחיד

נאמרו הדברות בלשון יחיד מכיון שמיום שישאל נמצאים בעולם לא היו נמצאים לפני הקב"ה בלב אחד וברצון אחד כמו ביום מתן תורה.

כיון שפסקה זוהמתן ועי"ז נסתלקה שנאת חנם מבניהם והיו כולם כאיש אחד בלב אחד, דהרי כל אחד מישראל יש לו אות בתורה והתורה כולה שמותיו של ה' וכשנמצאים באחדות הרי שם ה' אחד (מתוק מד' שם בשם הרמ"ק ומפרשים).

ליתן פתחון פה למשה רבנו ללמד סגוריא על בני"י במעשה העגל שכביכול ציווה רק לו (רש"י) שהוא שקול כס' ריבוא. **ללמד** שצריך לומר כל אחד בשבילי נתנו עשרת הדברות ואני חייב לקיימן ולא יאמר דיה לתורה שתתקיים ביד אחרים (פס"ז).

וחייב אדם לעסוק בהם ואפי' ביחידות ולא יאמר שלא ניתנה אלא לרבים. **ולהזהיר** שכל יחיד יענש על המצות, שלא יחשבו כי אחר הרוב ילך והיחיד ינצל מהם (רמב"ן). **ועוד** שיחשוב שכאלו הוא לבדו בעולם וללא לימודו העולם בסכנה. **וללמד** ערך הלומד תורה שכל העולם כדאי הוא לו ושהכל טורחין לצורכו. וחומרא היא כשכל אחד מוזהר ביחידות.

זמן 'מתן תורה' - לאחר שעברו שבע שבתות

בספר פרי צדיק כתב הרה"ק רבי צדוק הכהן מלובלין דבר נפלא, איך הוסיף משה יום אחד מדעתו, וא"כ איך אנו אומרים ביום ו' סיון 'זמן מתן תורתנו', הרי באמת אז היה זה ביום כ"א לפסח, ולא ביום נ'. ומבאר רבי צדוק, שכשנספור השבתות בין פסח לשבועות הן שבעה, שבת חול המועד ועוד ו' פרקים בפרקי אבות, אבגדה"ו. והשנה היתה לנו שבת של אחרון של פסח בא"י, ואח"כ תז"מ, אחו"ק, אמור, בהר, בחקותי, במדבר. הרי ז' שבתות, כי תמיד יש ז' שבתות בין פסח לעצרת. אך בשנה ראשונה שיצאנו ממצרים לא היה להם שבת ראשון, כי קיבלו מצות שבת במרה לאחר קריעת ים סוף, א"כ נמצא שביום ג' ליציאת מצרים לא שמרו שבת קודש, לא נצטוו עדיין, הגם שיתכן שנחו כמו במצרים אך עוד לא היה מתנת חלקו.

ולכן ראה משה שאם יקבלו תורה ביום ו' סיון, שזה היה בערב שבת באותה שנה, א"כ נמצא שיהיו לבני ישראל נ' יום אך רק ו' שבתות, כי לא היתה להם שבת ראשונה באותה שנה, וכדי לבא לשלימות טהרת הנפש צריכים ז' שבתות. וכן איתא בכתבי האריז"ל שעיקר קדושת ימי הספירה ע"י שבתות שבספירה, לכן זה נקרא שבע שבתות, עד ממחרת השבת השביעית. לכן בראשית המחשבה היה צריך להיות מתן תורה ביום ו' סיון, וכן הוא בכל שנה. אלא שבאותה שנה דחו יום אחד, כי הוסיף משה יום אחד מדעתו שיהיו ז' שבתות. שבאמת זו היתה שבת שמינית מיצי"מ, אלא שלא שמרו את הראשונה, כיון שהגיעה השבת השביעי, ומקצת היום ככולו, אזי לפנות הבוקר נתנו תורה. וזהו 'זמן מתן תורתנו' - ל"אחר ז' שבתות", אלא שבאותה שנה זה יצא ביום ז' סיון, ואצלנו זה ביום ו' סיון.

בשבועות מתבטל היצה"ר והחיצונים מושבתים

בגין פך אקרי בגוונא דא עצרת בשביל זה נקרא חג השבועות גם בשם עצרת, שהוא לשון מניעה וענוב (כמו כי עצור עצר ה' בעל כל רחם), על שם מניעת והבדלת החיצונים מן הקדושה, **דאית ביה בטול יצר הרע** לפי שיש בו ביטול יצר הרע והשבתת החיצונים, **ועל דא** ועל שבשבועות מתבטלים ובורחים החיצונים מן הקדושה, לכן **לא כתיב ביה חטאת כשאר זמנין** דהיינו בפ' פנחס במוספי שבועות נתיב שעיר עזים אחד לנפר עלינם, ולא נתוב שעיר עזים אחד

לחטאת, כבשאר מוספי החגים, דכתיב בהו חטאת שנתוב בהם שעיר עזים אחד "לחטאת", לפי שנולם נותנים חלק להחיצונים דוגמת שעיר המשתלח, אבל כאן בחג השבועות לפי שמתבטלת אחיזת החיצונים אין צרינים לתת להם חלק, וכדין כל נהורין אתכנשו לאשת חיל ואז כל האורות מתקבצים אל אשת חיל שהיא השנינה, לפי שעל ידי תפלות שחרית ומוסף של שבועות היא מקבלת נל האורות המוחין, והיא עולה עד הכתר כמו התפארת ממש, ואז הם מתייחדים יחד, ובגין כך עצרת ובשביל זה נקרא שבועות גם בשם עצרת, שהוא לשון אסיפה ויחוד, על שם אסיפת האורות אל השנינה ויחוד העליון הנעשה בו. (שעה"כ דרוש חג השבועות ומפרשים)

שבועת ר"ת ש'בוועות, ב'כורים, ע'צרת, ת'ורה

ה'אור החיים' הקדוש מסביר הסבר מעניין בטעם קריאת החג בפי כולם: "שבועות", ולא "עצרת" או "ביכורים" כפי שמוזכר בתורה. כי "שבועות" הוא גם מלשון "שבועה"... כי ביום מתן תורה נשבעו הם יתברך וכנסת ישראל זה לזה שבועה הדדית! אנו נשבענו לריבון העולמים, שלא נחליף אותו חלילה, באלוהים אחרים, והוא נשבע לנו, שלא יחליף אותנו בעם אחר!

ואילו הגר"א מוילנא זי"ע אמר: כי במילים "שבועת" (חסר), רמזים כל שמות החג! "שבועות", "בכורים", "עצרת", "תורה".

התורה לא תלויה בזמן מיוחד, ולא במקום מסוים

רבי ישראל מסלנט זי"ע אמר יסוד גדול בלימוד התורה: בקבלת התורה אנו רואים, כי התורה ניתנה במקום בלתי ידוע - במדבר... בזמן בלתי ידוע - שיש מחלוקת האם ב' סיון או ב' סיון... וכל זאת למה? אלא יסוד גדול אנו רואים מכאן: יש כאן הוראה לדורות הבאים, "התורה לא תלויה בזמן מיוחד, ולא במקום מסוים".

דרוש ב' מידות טובות ואמונה

להכין את עצמנו במידות טובות ובאמונה בה'

דרך ארץ קדמה לתורה

בתחילת פרשת בראשית רש"י מביא את קושיתו הידועה של רבי יצחק: "לא היה צריך להתחיל את התורה אלא מ'החדש הזה לכם' (שמות יב, ב), שהיא מצוה ראשונה שנצטוו בה ישראל, ומה טעם פתח בבראשית?

משיב על כך רבנו נסים תשובה פשוטה: "דרך ארץ קדמה לתורה" - התורה היא ערך אלקי ואור עצום. כדי להיות מסוגלים לדבוק בקדושת התורה, על האדם להפוך את עצמו לכלי קיבול. ומה הוא כלי הקיבול שאליו אפשר להכניס את התורה? מדות טובות. ולכן פתח בבראשית ששם יש מוסר גדול מאבות העולם כיצד התנהגו איך מסרו עצמם לכבוד ה' יתברך ואז האדם לומד להדבק במידותיהם הטובות ולילך בדרכם ואח"כ יכול לקבל התורה ולקיימה. אומר ה"חזון איש" המלה הראשונה שנאמרה על ידי הבורא במעמד הר סיני היתה: "אנכי".

מדוע נאמר "אנכי" ולא "אני"?

אומרת על כך הגמרא (שבת קה). רעיון מבהיל: אנכי נוטריקון אנא נפשי פְּתִיבִית יְהִיבִית. שפרושו, אני את נפשי כתבתי בתורה ונתתי לכם. נתתי את עצמי לכם.

ובאר הרמח"ל, שבזאת העולם צמצם את עצמו, הוא שלשל את עצמו, כביכול, לתוך אותיות התורה הקדושה. ועל כך אומר הרמב"ן בהקדמתו לתורה, שכל התורה כולה היא שמותיו של הקב"ה. הבורא כביכול נתן לנו את עצמו עם תורתו, וקבלנו את אורו יתברך.

שואל ה"חזון איש": "הרי התורה כה אלקית ורוחנית, ואיך יתחבר אליה קרוץ מחומר? הרי אין זה בר חיבור הרי אין זה בר גיבול?! והשיב על כך "התורה איננה נדבקת אלא לנפש עדינה".

כמו שאמרו חז"ל (תנא דבי אליהו פרק כו), עד שאדם מתפלל על דברי תורה שיכנסו בתוך מעיו, יתפלל על אכילה ושתייה שלא יכנסו בתוך מעיו.

למה? כי בכדי לקלוט את התורה יש לפנות מתוכנו את החומריות ואת חוסר העדינות: "הרחב פיך, ואמלאהו".

ועוד, שעל הלומד תורה שלא על מנת לעשות, אמר רבי חיה שנוח לו שלא נברא, ורבי יוחנן הוסיף - שנוח לו שנהפכה שליתו על פניו (ויקרא רבה לה, ז).

ומדוע נוח לו שנהפכה שליתו על פניו?

משום שבבטן אמו הוא למד תורה רבה באיכות מעולה. כל יציאתו לעולם היא בשביל קיום המצוות, ואם אינו רוצה אלא ללמוד יחזור לבטן אמו, והרי שנהפכה שליתו על פניו.

רבנו יונה מפרש רעיון זה בפרושו למשנה: "אם אין דרך ארץ אין תורה" (אבות ג, יז) וכותב: "לפי שאין התורה שוכנת אלא בגוף בעל מדות טובות".

ידיעת התורה ללא עידון המדות, דומה למחשב האוגר ידע, לחמור נושא ספרים...

המידות הם בסיס לזכות לתורה

רבנו חיים ויטאל, בספרו "שערי קדשה", שואל בשם רבו, האר"י ז"ל שאלה עצומה: למה אין בתורה צווי לא תכעס? הרי מידה זו הורסת כל חלקה טובה, וחומרתה נוראה, עד שאמרו חז"ל: "כל הכועס - כל מיני גיהנם שולטין בו" (נדרים כב), וכן - המשבר כלים בחמתו, יהא בעיניך כעובד עבודת אלילים" (ילקוט"ש תהלים רמז תתלא). ורבי שמעון בר יוחאי כתב בספר הזהר, שאסור להסתכל באדם כועס, משום שישנם צלמים על פניו.

כמו כן, מדוע אין בתורה איסור לא תתגאה, והלא הגאווה היא תועבת ה', אמנם לפי שיטת הסמ"ק אסור זה נכלל במצוות "ורם לבבך ושכחת", אבל על פי רוב השיטות אין על כך צווי מפורש. מדוע?

עונה רבנו חיים ויטאל תשובה, שלולא כתבה הייתי מפחד לאמרה ברבים: עם כל המעלה העצומה של תרי"ג המצוות, המידות מרכזיות יותר מהמצוות. הן הקלף שעליו כתובים כל דברי התורה. כי בלי מידות - כל התורה היא בבחינת 'אותיות פורחות באויר'. המידות הן התשתית להפך לאיש של תורה ולהתרומם יותר ויותר.

אומרים בדרך הלצה: "לעולם יהא אדם", קודם תהיה בן אדם - בעל צלם אלקים, תנהג במידות טובות: מה הוא רחום - אף אתה רחום, מה הוא גומל חסדים - אף אתה גומל חסדים.

לכן, לפני המצוות מלמדת אותנו התורה על האבות הקדושים, אשר הנהגתם היתה בדרך ארץ שקדמה לתורה.

מגביה שפלים

"וירד ה' על הר סיני" איני יודע אם הגבוה הנמיך את עצמו או הנמוך הגביה את עצמו כיון שנאמר "וירד ה' על הר סיני" מכאן שהגבוה הנמיך את עצמו. וכן הצדיקים צריכים להנמיך את עצמן. והקדוש ברוך הוא בעצמו משפיל גאים עדי ארץ כדי להגביה שפלים. וזו בחינת נחית דרגא ונסיב איתתא (עי' יבמות סג). כביכול בעת נתינת התורה קיים נחית דרגא ונסיב ישראל.

עם ישראל ממשיך בגלות בגלל "הקנאה ושנאה"

רגיל היה הרה"ק רבי מאיר מפרימישלאן זי"ע לספר מדי שנה בשנה לפני קהל עדת צאן מרעיתו בשעה הגבוהה ביותר בחג השבועות - קודם קריאת עשרת הדברות, עובדא שיש בה כדי ללמדנו פרק נכבד בענין בין אדם לחברו. וכך הוה מעשה, פעם שאל מלך וויען (ווינא) את הגאון הצדיק שר וטפסר רבי שמשון ווערטהיימער זצ"ל (שהיה חי לפני כשלש מאות שנה, ההגדרה אודותיו היא מדברי החוות יאיר בתשובותיו) מדוע שרויים עם בני ישראל כבר רבות בשנים בגלות מרה וקשה, כשהם נרדפים, מוכים ונבזים, ועדיין לא נושעו - מה פשעם ומה חטאתם לסבול כל כך הרבה.

ענהו רבי שמשון, כל זאת בא להם מחמת 'קנאה ושנאה' השורה ביניהם. תשובה זו לא מצאה חן בעיני המלך, שלא היתה נראית לו סיבה מספקת להמיט על בני ישראל כל כך הרבה צרות וייסורים. ובחמתו ציווה המלך על רבי שמשון, שעליו לענות לו תשובה מספקת תוך ג' ימים, ואם לאו, ענוש יענשו כל בני ישראל תושבי וויען, באותו לילה.

דרך רבי שמשון 'שאלת חלום' ויענוהו ממרומים שאכן ענה נכונה למלך, ובעוון זה של 'קנאה ושנאה' שרויים בני ישראל בגלותם, ושלא יתרץ למלך תירוצי אחר, כי עוד יראה המלך כי אמת בפיו.

בתחילת החורף יצא המלך עם אחוזת מרעהו לצוד ציד בלב יער, ובהגיעם ליער נפרדו איש מעל אחיו לצוד כל אחד במקום אחר. אחר כמה שעות לא מצאו המשרתים את המלך, וחשבו בנפשם כי כנראה שב בעצמו לביתו, על כן אף הם שבו לביתם.

המלך שהיה שרוי עמוק עמוק בתאוות הצייד לא שם על לב כי נשאר לגמרי בגפו, עד שהחלו צללי ערב לנטות... ולא מצא שם שום אחד משריו ועבדיו. ויחרד המלך חרדה גדולה, כי לא אבה לבלות את הלילה בחברת כל מיני משחיתים ומזיקים, חיות טרף למיניהם. בצר לו התחיל לשוטט ביער אנה ואנה, עד שהגיע לנהר שמעברו נראו בתים מוארים, בלית ברירה נפרד המלך מסוסו החביב עליו, ואף מבגדי מלכותו, וכך כשהוא עוטה על גופו בגד דק החל לשחות במימי הנהר, עד שעלה מעברו השני של הנהר, וילך בכפר ההוא ערום ויחף - רועד מקור וצינה עזה, דפק על כמה וכמה מבתי הכפר אשר מרבית תושביו ערלים היו, ואיש מהם לא אבה לפתוח עבורו את הדלת ולהכניסו לביתו - באמרם העומד לפנינו מן השדים ומזיקים הוא, ומתייראים אנו ממנו, החליט המלך לתור אחר דלת שבה קבועה מזוזה, בידעו שעם בני ישראל רחמנים הם, והם יפתחו לו פתח להכניסו בצל קורתם. פשפש ומצא, נקש על הדלת והנה עומד לפניו יהודי, אשר מחזה כזה נגלה לנגד עיניו - איש ערום ויחף כולו ואומר צינה וארכובותיו דא לדא נקשן, מיד פתח היהודי את הדלת, מיהר להכניסו לביתו, והכין לו כוס חמין ואף מיני תרגימא הגיש לפניו, עטפו ב'פעלץ' (שמיכה מחממת) והשכיבו לפני התנור הבוהק, ותחל רוח המלך לשוב אליו. בתוך כך שמע המלך היאך שבעלת הבית מזהרת את בעלה, כי האיש הלז גנב ונוכל הוא, בעוד זמן מה כשתפרוש אף אתה לשינת הליל יגנוב הלה את כל חפצינו ויברח מהבית יחד עם הפעלץ היקר, אך היהודי הרגיע את רוחה, והבטיח שלא יתן שינה לעיניו בכל שעות הלילה, וישמור שלא יגנוב הלה שום דבר.

למחרת היום שאל המלך את מארחו היהודי מה מרחק יש מכפר זה עד לעיר הבירה וויען, אמר לו היהודי מרחק ארבע פרסאות, ויבקשהו המלך שישכור עבורו עגלה שיוכל ליסע לווייען, אמר לו היהודי, ברשותי עגלה קטנה ואקחך, ויאמר המלך, נקבה שכרך, ויען היהודי 'ארבעה פערציגערס'. ויאמר לו המלך, הנני מסכים ליסע אתך, אך בתנאי שתתן לי את הפעלץ ללבשו בדרך, כי כל עצמותי רועדות מקור. עתה שבה בעלת הבית לגעור בו שעל זה יהרוג אותך על אם הדרך, את הפעלץ יקח לעצמו... אך הוא לא שת לבו לכל אלה, והרגיע אותה לאמר כי עוד מעט שוב ישוב וכספו בידו.

משהגיעו לעיר הבירה שאל היהודי את המלך להיכן פניו מועדות, ויען המלך שיקחהו אל ארמון המלוכה, אך היהודי התיירא ואמר בוודאי ענוש נענש על ההתקרבות לארמון המלך, ויאמר לו המלך אל תירא ואל תחת אני אתרץ את הכל. והנה אך הגיעו עד לפני שער המלך קפץ המלך מהעגלה וינס הביתה, כשהוא לבוש בפעלץ היקר של היהודי, וכל בני ביתו של המלך שמחו מאד בחזרתו.

אז החל היהודי לחשוב, אוי לי ואבוי לנפשי, הנה מה צדקו אמרי בני ביתי שגוי זה אינו אלא גנב, ועתה לא די שאינו משלם לי דמי הנסיעה, אף את מעילי לקח עמו, ועל כולנה, הכניס אותי אל גוב האריות - אל ארמון המלוכה, ועד מהרה יבואו שומרי הסף ויכלאוני. ואכן, לא עברו אלא כמה רגעים וסריסי המלך הגיעו, ויאמרו ליהודי שהמלך פקד להביאו אליו לפני ולפנים, בהיכנסו אמר לו המלך שלא יפחד כי ברצונו רק לדבר דברים אחדים עמו, וישאלהו המלך, התכירני, ענהו היהודי לא ראיתי את המלך מעודי עד היום הזה. אמר לו המלך, אבל אנכי מכיר אותך היטב, ואף את ביתך מכיר אנכי, ואת כלליך ומטלטליך, וכל מצבך ומעמדך, ויען האיש ויאמר אין חכמה כחכמת המלך, כי יודע הוא כל מה שיש בחדרי חדרים בביתו של בן הכפר.

אמר לו המלך לא חכמה יש כאן אלא זה עתה הייתי בביתך, כי אנכי האיש שישן אצלך בזה הלילה, עתה אמור נא לי מה אשלם לך בעד המאכלים והמשקה שהחית נפשי, אך היהודי לא השיב מאומה. שב המלך לומר, אפשר לך לבקש ממני ממון רב כמה שתרצה, ושוב לא ענהו היהודי. המלך בשלו, אם תרצה אתן לך שדות וכרמים, ושוב נאלם היהודי מהשיב. הגדיל המלך ואמר לו, אפילו אם תבקש עיר שלימה מערי הכיכר אתננה לך במתנה גמורה על שהצלת את חיי, ועדיין החריש היהודי. אמר לו המלך, אם לא תענני, לא תקבל אלא ארבעה פערציגערס המגיעים לך כבעל עגלה.

פתח היהודי את פיו ואמר ישמעני אדוני המלך, לפרנסתי מסובב אני בין העיירות כרוכל. אך בתקופה האחרונה החל יהודי פלוני לבוא אל הכפר שלנו, והוא קונה סחורות ועורות וכיו"ב מדרי הכפר, ובוזה היו משיג את גבולי, ימלא המלך את שאלתי ובקשתי, ויפקוד פקודתו לאסור על היהודי מלהכנס אל גבולות הכפר.

כשמוע המלך כל זאת, נענה ואמר כמה צדקו דברי רבי שמשון, כי גדלה הקנאה והשנאה בין בני ישראל, כי יהודי שוטה זה היה בידו להתעשר בין רגע כעשירים הגדולים שבכל סביבותינו, ואעפ"כ העבירנו הקנאה והשנאה על דעתו וביקש שטויות כאלו, ויקרא המלך לרבי שמשון ופקד עליו לשלם ליהודי.

עלינו ללמוד מהאי עובדא... ובפרט בבואנו לעסוק בעשרת הדברות, כי נוגע הן לענין 'אנכי ה' אלוקיך' - שהוא אמונה טהורה בהנהגת ה' בעולמו, שאי אפשר לאדם לקחת פרנסת רעהו ולהשיג את גבולו. ומאידך, לענין בין אדם לחברו, שעבור 'קנאה' אחת מוכן האדם לאבד כל הון ועושר, העיקר שלפלוני לא יהיה מאומה. ואם האדם לא יעבוד על מידותיו ח"ו לאן יכול להגיע.

"זכה - נעשה לו סם חיים"

אמרו רבותינו (יומא עב:) "וזאת התורה אשר שם משה" זכה - נעשית לו סם חיים, לא זכה - נעשית לו סם המות. וכתב המהרש"א שבתבת סם - סמ"ך ומ"ם אף הם עולות בגימטריה 60. וזה הוא שדקדקו רבותינו בלשונם, "למיימינים בה סמא דחיי", "למשמאילים בה סמא דמותא". היינו, אלו שלומדים לשמה, נעשית להם התורה לסם הימיני, הרמוז באותיות הנגלות סמ"ך מ"ם, ויזכו להיות נגלים וחיים. למשמאילים בה שלומדים לא לשמה, נעשית להם התורה סם המוות, הרמוז באותיות הנסתרות סמ"ך מ"ם, ויהיו נסתרים מן העולם. וזה שאמרו "ואם הוא דבר ריק - מכם הוא" כי הנה האותיות הנעלמות בתיבת ס"ם הן אותיות מכ"ם (סמ"ך מ"ם). כלומר הריקנות נובעת משום שלומדים שלא לשמה, ולוקחים את הסם השמאלי המורכב מהאותיות "מכם". וכידוע מדברי הגר"א שהתורה היא מים המגדלים את המידות של האדם ואם מידותיו טובות הם מגדלים אותם ואם להיפך ח"ו להיפך.

הנשמה היתרה ביום טוב נבלעת בתוך אבריו

התוספות (פסחים קב:) הקשו, מדוע לא מברכים על בשמים בהבדלה של מוצאי יום טוב, ותירצו כי ברכת הבשמים במוצאי שבת, היא בגלל הסתלקות הנשמה היתרה, אבל ביום טוב אין נשמה יתירה, ועל כן אין ברכת בשמים.

הרמב"ן חולק, ואומר כי גם ביום טוב יש נשמה יתרה, אבל בניגוד לשבת שהנשמה היתרה מסתלקת במוצאי שבת, הרי ביום טוב היא נבלעת באיבריו.

וכל כך למה?

כיון שבשבת היהודי אינו עושה דבר. השבת נקבעה מששת ימי בראשית, ואינה תלויה כלל במעשי האדם. לעומת זאת יום טוב מתקדש על ידי בית דין, כלל ישראל הם אלה המקדשים את היום טוב, ולכן אומרים בקידוש של יום טוב: "מקדש ישראל והזמנים", קודם "ישראל" ורק לאחר מכן "הזמנים" כי ישראל הם אלה המקדשים את הזמנים. **אשר** על כן, קדושת היום טוב באה מכוח הפעולה של כלל ישראל, איך וכיצד הכינו את עצמם לכבוד היום טוב, בפרט של חג השבועות יום מתן תורה, ואם זכו להכין עצמם בקדושה ובמידות טובות, דבר זה אינו הולך לאיבוד אלא נבלע באיבריו. לכן הנשמה היתרה היותר יהודי ביום טוב, אינה מסתלקת במוצאי יום טוב.

מדוע לא נאמר אנכי ה' אלהיך שבראתי את השמים ואת הארץ

כתב הרא"ש שלכן פתח "אנכי ה' אלוקיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים", ולא פתח בנס גדול יותר - "אנכי ה' אלוקיך אשר בראתי שמים וארץ", כי רצה הבורא ללמדנו על האמונה בהשגחת ה' בפרטיות על כל פרט ופרט, ודבר זה נתגלה לעין כל ביציאת מצרים (יותר מבעת בריאת העולם). וז"ל הרא"ש (ארחות חיים ליום א' כו) לבטוח בה' בכל לב, ולהאמין בהשגחתו הפרטית, ובוזה תקיים בלבבך הייחוד השלם, בהאמין בו כי ענינו משוטטות בכל הארץ, וענינו על כל דרכי איש, ובוחר לב וחוקר כליות. כי מי שאינו מאמין באשר הוצאתיך מארץ מצרים אף באנכי ה' אלוקיך אינו מאמין... וזה יסוד כל התורה כולה. עכ"ל.

"לא נתכנו עלילות" - מוסר גדול שלא יאמר אדם מדוע חברי ככה יותר ממני מדוע הוא "ראש ישיבה" "עשיר" מצליח וכדו'

מצינו לימוד נפלא כי בטרם נגלה הקב"ה לעמו בית ישראל במעמד הגדול והנורא אמר הקב"ה למשה - "ואל משה אמר עלה אל ה' אתה ואהרן נדב ואביהוא ושבעים מזקני ישראל" (שמות כד, א), וכתב הטור בפירושו על התורה, תימה לי, למה לא עלו אלעזר ואיתמר שהרי גדולה מעלתם ממעלת הזקנים, כדאיתא (עירובין נד:): כיצד סדר משנה, נכנס אהרן ושנה לו משה פרקו, נכנסו בניו... נכנסו זקנים... נכנסו כל העם... נסתלק אהרן שנו בניו לזקנים ולכל העם. הרי לך שאלעזר ואיתמר גדולים בחכמה מהזקנים שכן הן מלמדים אותם את התורה, ומדוע הזקנים עלו על הר סיני ואלעזר ואיתמר נשארו מאחור. ומבאר, משום שהקב"ה "לו נתכנו עלילות" (שמואל א. ב, ג), וידע שבעלילה זו נתחייבו כדאמרין (תנחומא בהעלותך טז) שמכאן נתחייבו שריפה, אלא שלא רצה הקב"ה לערבב שמחת התורה, והמתין לנדב ואביהו לשנה הבאה בא' ניסן יום הקמת המשכן כדכתיב (במדבר ג, ד) "וימת נדב ואביהוא לפני ה' בהקריבם אש וכו', ולזקנים עד תבערה" (מתאוננים), ואילו היו גם אלעזר ואיתמר עולים על ההר היו גם הם מתים ונמצא שנכרת כל זרע אהרן, ולא רצה הקב"ה שיכרת זרע כהונה הקדושה, ע"כ מתחילה לא נתן להם לעלות ההרה (ומקורו ב'מושב זקנים' בשם הרא"ש).

וזה מרמזו בטעמי המקרא על אותו הפסוק "ואל משה אמר עלה אל ה' אתה ואהרן נדב ואביהוא" - דטעמו 'קדמא ואזלא מונח רביע', שמארבעת בני אהרן הניחו והשאירו שנים למטה מההר בעת מעמד הר סיני, כי 'קדמא ואזלא' - שהקב"ה המביט מראשית אחרית, הקדים לראות שהעולים על ההר אזלא - ילכו מהעולם בטרם עת, לכן לטובתם לא העלה את כולם על ההר.

עתה בין והתבונן נוראות, עומד לו אהרן כהנא קדישא, בשעה הכי נעלית מיום בריאת העולם ועד סופו, כשירד הקב"ה על הר סיני קרע את העליונים ואת התחתונים וראו שהוא יחיד, והנה הוא רואה כי שבעים זקנים הקטנים במדרגתם משני בניו אלעזר ואיתמר עולים על ההר והם עומדים להשיג שם 'מדרגות' גבוהות עד אין שיעור, ואילו שני בניו אלו נשארים לעמוד בין העם... ואינו מבין מדוע עשה לו ה' ככה. גם בניו הקדושים עצמם יתמהו, וכי זה שכרנו על יגיעות גדולות ועבודות נוראות - להישאר בין העם והיה זה כ'זילותא' לפי כבודם, וקוב"ה אומר המתינו לי ותראו כי רק בזכות 'השפלה' זאת ישאר נצר וזכר לזרע אהרן, וכל הכהנים ועבודת הכהונה לדורי דורות יהיו נמנים על 'יוצאי חלצים' בזכות השפלה זאת...

מכאן ילמד כל איש, פעמים הרבה עולים במחשבתו של אדם, ראה נא, כמה עלה ונתעלה ידידי ורעי עשרת מונים ממני - ברוחניות - כשנתמנה להיות, ראש ישיבה, אדמו"ר מגיד שיעור כל חד בדיליה, או בגשמיות - נכסיו מצליחין, שמו הולך לפניו כמומחה בתחום פלוני, בניו מפארים את טובי הישיבות ואילו אני אנה אני בא... וכיו"ב רבות ממחשבות הטורדות מנוחתם של בני אדם. תשובתם, אל תהיו קצרי רואי, התייצבו וראו כי הכל בחשבון לטובתכם ולהנאתכם, פעמים שיתגלה החשבון כאהרן הכהן שנתגלה לבסוף, כי כל 'ירידה' זו הייתה להחיות זרעו לעולמים, ופעמים שלא יראה כזאת אלא בעולם העליון, אבל האמת כי כן הוא.

מונה את ישראל בלשון שאו את ראש בני' כי בזה מתרומם כל אחד ממדרגתו שראה שהוא משלים המנין של ששים רבוא ישראל ובלעדיו יחסר המנין

באר הגאון רבי משה פיינשטיין זצ"ל (דרש משה לשבועות) דלכן תיקנו חכמים שיהיו קוראים פרשת במדבר קודם חג השבועות (עי' מגילה לא: ובתוד"ה קללות, וטעמם כדי להפסיק עם קריאת פרשה זו בין הקללות שבפר' בחקותי לשבועות) וז"ל: ונראה שיש לפר' במדבר שייכות גדולה לשבועות, והוא להוציא מאלה שמתרשלין ללמוד, בחשבם שלא יגיעו למדרגה גדולה בתורה. וע"ז בארתי (שמות ל, יב) שמה שנאמר ענין המנין בלשון 'שאו' - שבזה מתנשאים כל אחד ממדרגתו, בראותו שהוא שווה למנות באותו המספר ממש של הגדול, ששניהם נמנים רק לאחד, א"כ גם הוא יכול לבוא למדרגה הגדולה. ולכן קודם שבועות צריך לקרוא פרשת במדבר שהיא פרשת הפקודים שנאמר בלשון נשיאות ללמדנו שבאופן זה יכול לקבל התורה וללמדה.

ובפרט אם יתבונן ויראה שכך הוא דרך המנין והמספר שהוא נשלם דייקא מכל יחיד ויחיד. ובחסרונו יחסר המנין אחד פחות מכל המספר, וכל יהודי הינו חלק ממנין ששים רבוא נשמות ישראל, ובלעדיו אי אפשר לבל הכלל לקבל את התורה, כי אף אם יחסר רק אחד מן המנין יורגש החסרון בכולם.

והרי אם יחסר אפילו אות אחת מכל דברי התורה הזאת ייחשב הספר כס"ת פסול, ומכאן, שרק ע"י כל נשמות השמים רבוא נעשית הקומה שלימה, ומכאן, ילמד שלא תיפול רוחו ולא יתייאש ח"ו, אלא ידע שבו בחר ה' לקבל התורה וחפץ יתב"ש בעבודתו ובמצוותיו.

אם ביד גוי כמו יתרו ק"ו ביד זרעו של אברהם יצחק ויעקב להתקרב

וכה אמר הרה"ק רבי לייבל איגר זי"ע (תורת אמת ריש יתרו), דלכן כתבה תורה ענין ביאתו של יתרו להסתפח לקהל ה' לפני הפרשה של קבלת התורה, ללמדנו בינה, שאף הגוי והכומר לע"ז בידם לעזוב הכל ולהתקרב אל הקדושה, וזו ההקדמה הטובה ביותר לקבלת התורה שישא היהודי ק"ו בנפשו שאם ביד גוי כמו יתרו ק"ו ביד זרעו של אברהם יצחק ויעקב להתקרב.

מסר נפש לקבל אורח וניצל בנו מטביעה ברגע האחרון

מספרים על אברך שנסע מביתו שבמרכז ארץ הקודש לאחת מערי הגליל, כאכסניה שבר' צימער' בו התכוון לשהות עם בני ביתו ובנו יחידו, לקראת שבת התקשר אליו אחד מקרוביו - הבודד בעולמו (גרוש) וביקש מעמו לזכות בו ב'הכנסת אורחים' - מהודרת ביותר כי הוא רוצה לשהות עמו במשך השבת באותו צימער, הלה התגבר על רגשותיו - שהרי רובא דעלמא לא ניחא להם לארח בנסיעתם לחופש... והנה בערב שבת, בשעה שהאב והאם היו עסוקים בהכנות לצרכי שבת, שוטט בנם הקטן בחצר הסמוכה לבריכת מים עמוקים, ובראותו 'כדור' במים קפץ לתוכם... וכמעט שיצאה נשמתו בטהרה, אלא שבאותו רגע הופיע ה'אורח' שראה את הנעשה, מיד הזעיק את ההורים והצילו את הילד ברגע האחרון (כשהוא נלקח אחר כבוד לבית החולים דשם), ובלא האורח לא היו ההורים מבחינים בנעשה רק אחר יציאת נשמה.

הרבה מתאוננים, אילו היו בידי כשרונותיו של פלוני או התמדתו ושלל מעלותיו בודאי הייתי מצליח ומתעלה

על זה אמרו בעלי המוסר בדרך משל לאחד אשר היה עוסק למלאכתו בשליחות יד, ותמיד היה מחזר ומחפש אחר 'מציאות'. פעם אחת נקלע למקום מסחר היהלומים, והחל תר אחר טרף לביתו, והנה הוא רואה בעשיר אחד המסב עם ידידיו בשולחן אחד ומראה להם יהלום גדול נדיר ביופיו השווה הון תועפות, והרי 'עין רואה והלב חומד', מיד גמר בדעתו שיהלום זה יגיע לידו בכל דרך שהיא. לשם 'מטרה' זו הלך בסמוך לעשיר (מאחוריו) ו'באשר תלכי אלך'... משראה שהעשיר קונה כרטיס נסיעה להפליג באניה, הלך ושיחד את רב החובל שיקבע מקום מלונו בחדרו של העשיר. ויהי בחצי הלילה... כשראה ה'גנב' כי העשיר מתעמק ב'פרק הישן' בעומק לפניו מעומק, קם הגנב ממיטתו (שלא) ישן בה, והחל 'מפשפש במעשיו' ובדק בכל חפצי העשיר, באמתחותיו ובכליו ואף בבגדיו, אחת מהנה לא נעדרה, ולמרבת הפלא לא הצליח למצוא את מבוקשו, וככל שהרבה במאמצים העלה חרס בידו, בחרו אף שב למיטתו בידיים ריקניות.

למחרת היום פתח הגנב ושאל את 'שכנו' העשיר, בהקדמת וידי שרצה לגנוב ממנו את היהלום, והביע פליאתו העצומה, שהלא גנב מומחה הוא מזה ארבעים שנה 'וב'ה' ראה ברכה בעמלו ומעולם לא נכשל, כיצד עתה רחקה ממנו ההצלחה, וביקש בתחנונים שיגלה לו הרז היכן היה מוטמן היהלום. השיב לו העשיר, אף אני אשיב לך כגמולך... דע לך כי מני אותו רגע שהתקרבת לשולחן לראות את היהלום לא מצאת חן בעיני, ובשעה שבקשת להיות שכן עמי בחדר גברו חשדותי והבנתי היטב את רצונך ומאווי ליבו, אי לזאת נטלתי את היהלום והטמנתי אותו בכיס בגדך, כי ידעתי שלא תחפשנו אלא ברשותי, ובכך יהא 'בידיים טובות'... והנמשל שיש שנדמה להם שהאבן הטובה ברשות אחרים - שהם זכו לחכמה בינה ודעת, וכל אחד מהם מחשב 'חשבונות רבים' אילו היו בידי כשרונותיו של פלוני, מצבו של פלוני... והרבה כיו"ב... ואינם יודעים כי 'היהלום' נמצא ברשותם, ודווקא התנאים והכשרונות שלהם הם המפתח והדרך להצלחתם.

וצריך האדם לומר אין הדבר תלוי אלא בי (ע"ז יז), וכמו שאמרו בדרך צחות שיש סם רפואה בדוק ומנוסה - וויטמין 'בי' (ז), שאין הדבר תלוי אלא 'בי', שיש בו ההכרה השלימה שהכל תלוי ברצונו ובחפצו. אולם לעומת זאת יש המחליפים את הסממנים, ונוטלים 'וויטמין' (די' ז), אשר תולים האשמה באחר ואומרים 'די' לא רוצים יותר...

ועל כך אמרו שיצאה בת קול ואמרה שובו בנים שובבים חוץ מאחר (חגיגה טו.), כלומר, שכל אחד ניתן לדבר עמו בדברי התעוררות ותשובה ולהעירו בימים המרוממים והמסוגלים כדוגמת ימי השובבי"ם וכדומה, 'חוץ מאחר' - מאותו שתולה הכל באחרים שהם גרמו לו להגיע להיכן שהגיע ורק הם אשמים ולא הוא.

אלא האדם ישתדל בתיקון מידותיו וישים בטחונו בהי"ת ויעשה רצונו יתברך וכך גם הי"ת ימלא משאלות לבו.

דרוש ג' ההכנה הגדולה

בענין ההכנה הגדולה לקראת מתן תורה

"לפני מי אתם מטהרים ומי מטהר אתכם"

חסד גדול עשה עמנו ה', הוציאנו מעבדות לחירות עולם, הוציאנו מבית עבדים ממצרים במטרה לתת לנו את התורה הקדושה, המתנה הגדולה ביותר, ובחר בנו מכל העמים ונתן לנו את תורתו.

והנה כשיצאנו ממצרים יצאנו מהטומאה הגדולה, ובימי הספירה כל יום ויום קונים מדרגה של קדושה וטהרה ע"י שעושים תשובה שלמה בכל יום ויום עד שביום החמשים, חג השבועות, זכינו להגיע לשער החמשים בבינה העליונה שהיא עולם התשובה ואז נזכה להגיע לקבלת התורה הקדושה.

וז"ש לפני מ"י אתם מטהרים, לפני יום החמשים. מ"ט ימי הספירה כל יום עושים תשובה ומטהרים עד שמגיעים ליום החמשים שהוא יום השבועות שבו הגענו בתשובה עילאה לטהרה עליונה, ויום זה מטהר אותנו ומקדש אותנו ע"י שעלינו לעולם התשובה, חמשים שערי בינה שער החמשים שעל ידו זוכים לכתר עליון שהוא שער החמשים משערי בינה.

הקב"ה מאיר אור גדול להדריך אותנו איך להתחבר אליו

ועוד יותר, שביום החמשים הקב"ה בעצמו מטהר אותנו ע"י האור הגדול המאיר באותו יום, וכל אחד ואחד מקבל אור של התורה וקדושה ביום זה, וכמו שכתב הר"ן בדרשותיו כשם שיום ר"ה הוא יום הדין לעניני העולם, כן "שבועות" שבו ניתנה התורה לעם ישראל הוא יום הדין לענין קבלת התורה של כל יחיד ויחיד ובו נקצב לכל אחד לאיזו מדרגה יגיע בעסק התורה.

ביום זה יורד דבר ה' ממרום להאיר בכל מחשכי הארץ להדריך אותנו בתחתיות ארץ, ואדם מבשר ודם שקרוץ מחומר וצורה ושקוע בתאוות העוה"ז התורה יורדת להדריך אותו איך לעלות מכל זה ולחבר אותו לעליונים בסוד "שמחו השמים ותגל הארץ".

ומובא במדרש: לעתיד לבא הקב"ה מביא את הר סיני ומלביש אותו בהר המוריה ובונה ביהמ"ק עליהם וביהמ"ק אומר שירה וכל ההרים עונים אחריו, כי הר סיני מבטא את התורה והתורה היא הבסיס של ביהמ"ק ורק כך תחול הקדושה ואז מתחברים השמים עם הארץ בסוד ענן הקשור בהר וסולם מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה, והאדם מתעלה מאד כי מתבררת האמת של התורה הקדושה.

חייתי שכן של הגאון אב"ד כמוה"ר יוסף כהן זצ"ל אביו של הגאון ר' דוד הכהן שליט"א ראש ישיבת חברון, הוא היה אומר בשם ראש ישיבת עץ חיים הגאון רבי איסר זלמן מלצר זצ"ל, כי יום שבועות הוא "יום הדין על התורה". והיה מביא מספר השל"ה הקדוש שכתב בשם ספר "תולעת יעקב" מהמקובלים הראשונים, יום הדין בראש השנה הוא דין כללי על האדם על ההצלחות על הנסיונות הצרות וכו', אבל יום חג השבועות הוא יום הדין מבחי' רוחנית, דנים אותו כמה תורה יזכה ללמוד השנה הזאת, האם בכלל "הוא ראוי לקבל תורה או לא". וכמו שהבאנו לעיל.

אם האדם מתבטל מלימוד התורה, אין לו "כלים" לקבל את התורה הקדושה, וכמו שחודש אלול הוא ההכנה לראש השנה, כן צריך הכנה לקבלת התורה, כי דנים אותנו היום הזה אם נזכה למתנה הגדולה, לאור הגדול של התורה הקדושה. הגר"א היה לומד כל יום 22 שעות, וכל שש שעות ישן חצי שעה בלבד, משך 48 שעות ישן 4 שעות. פלא.

והיה אומר כתוב ישנתי - א"ז, ינוח - ל"י. כל אדם צריך לישון שמונה שעות במנין א"ז, ואז יהיה לו כח לארבעים שעות כמנין ל"י, לעסוק בתורה שהיא המנוחה, אבל הוא לעצמו היה מסתפק בארבע שעות.

הקב"ה רוצה להריק עלינו שפע גדול ביותר, אבל למעשה לא יריק עלינו אלא כגודל הכלים שהכינו בני העולם לקבל בהם

אמר הרה"ק רבי יואל מסאטמאר זי"ע, שבני ישראל ענו ואמרו 'נעשה ונשמע' לקבל התורה, והכוונה שאם האדם משקיע חלקו בנעשה בעמל וביגיעה להכין את עצמו כראוי - יזכה לנשמע, לשמוע את קול ה' המכריז ואומר 'אנכי ה' אלהיך'.

ובידוע משלו של הגה"ק ה'חפץ חיים' זי"ע למוכר השמן שבא לעיר עם חביות ענק למכור לבני העיר שמן טוב ומשובח, והנה רצונו של המוכר למכור את כל אשר יש לו לבני העיר, אבל למעשה לא יוכל לתת לבני העיר רק כפי הכלים שכל אחד מהם יגיש אליו... הגדול כפי גדלו והקטן לפי קטנו. והנמשל מובן ביותר, כי הקב"ה רוצה להריק עלינו שפע גדול ביותר, אבל למעשה לא יריק עלינו אלא כגודל הכלים שהכינו בני העולם לקבל בהם.

תוכו זרק וקליפתו אכל

מספרים על יהודי אחד שעלה עם משפחתו לארץ הקודש, תיכף כאשר הגיע אל ארץ הקודש רכן על עפרה ונישק את אדמתה, לאחר מכן פגש ברוכל המוכר רימונים, שמחו בני המשפחה לאכול מפריה של ארץ הקודש ולשבוע מטובה, קנה רימון אחד ופתחו - תוכו זרק וקליפתו אכל - כשאר הפירות שזורקים את הגרעינים, והיו כל בני המשפחה מתאפקים מלדבר סרה על 'פירות ארץ ישראל'. עד שנתגלה להם ה'סוד' ש'פירות ארץ ישראל' צריכים לדעת איך לאכול מהם...

כך אף אנו, נכנסים אנו לזמנים גבוהים ביותר, אבל עלינו לדעת כיצד 'לאוכלם' - איך לקבל את היום טוב כראוי, ומה עליו לעשות כדי שיוכל למלאות אסמיו שבע ושפע רב מאורות היו"ט, ולזאת נדרש מן האדם להתכונן בהכנה רבה בטרם יתקדש החג.

שלשת ימי הגבלה

מבואר בספה"ק כי אלו הימים, שלוש ימי ההגבלה, מסוגלים ביותר לשקידת התורה - לכל ימות השנה. כל השוקד בהם יותר ויותר בלימוד התורה הקדושה, הרי בידו סגולה נפלאה לשקידת התורה לכל ימות השנה. ועל אחת כמה וכמה סגולתו של ערב שבועות, וביותר של ליל שבועות.

שאל המשגיח דלומזיא ר' משה רוזנשטיין זצ"ל, מה ענין קדושת ערב יום כיפור, דבשלמא יום כפורים עצמו ניהא, אלא ערב יו"כ - מחמת מה קדוש הוא. וביאר, דהנה במסכת בבא בתרא (ספ"ק) אומרת הגמרא "אבן טובה היתה תלויה בצוארו של אברהם אבינו שכל חולה הרואה אותה מיד מתרפא, ובשעה שנפטר אברהם אבינו מן העולם תלאה הקב"ה בגלגל חמה. אמר אביי היינו דאמרי אינשי אידלי יומא אידלי קצירא". (כשהחמה זורחת מקיל החולי, רש"י). וידוע הדבר דכבר בחצות הלילה מתחילים החולים לחוש בהקלת החולי, כי אף שעדיין לא זרחה החמה, מ"מ קרני הודה כבר זוהרים ברקיע. והוא הענין בקדושת ערב יום כפור. כי היות וביום הכפורים משפיע הקב"ה אל עולמו שפע של כפרה, שמש כפרה, שמש תשובה ומרפא בכנפיה, הרי שקרני שמש זו של כפרה ותשובה כבר קורנים בערבו של היום הקדוש. מצות תשובה נוהגת כל ימות השנה, אך ביו"כ מוריד הקב"ה שפע תשובה המיקל על בריותיו לשוב אליו, ומי שקרוב אל ה' זוכה לחוש בשפע זה כבר בערב יום כפור.

וכן הוא הענין במהותם של שלשת ימי ההגבלה. שכן, ביום חג השבועות, משפיע הקב"ה לעולמו שפע של תורה, שמש של תורה זורחת בעולם, ביום זה אשר בו בחר בנו הבורא מכל העמים ונתן לנו את תורתו. ועל כן כבר בשלשת ימי ההגבלה הקודמים ליום הגדול הזה, קורנים בעולם אותם קרני הוד של שמש התורה הקדושה, ומשום כן מסוגלים אלו הימים ביותר לשקידת התורה.

ומעתה, אם שלשת ימי ההגבלה, ימי ההכנסה לקבלת התורה מסוגלים לשקידת התורה, אם כן על אחת כמה וכמה שמש התורה הזורח ומאיר ביום החג עצמו, ודאי מסוגל הוא לשקידת התורה. ובפרט, לימוד התורה בליל שבועות שהוא מסוגל להביא להשגות עליונות, וידועים הדברים כי מרן הבית יוסף זכה לגילוי אליהו בליל שבועות. ברוך שנתן תורה לעמו ישראל בקדושתו.

ואם כי אמנם, נשתנה לילה זה מכל הלילות, אך אימתי חשים באמת בתחושה זו כי לילה זה נעלה ביותר? כאשר הלילה טהור ממחשבות זרות, ממעשים רעים ומלב רע, רק ע"י הכנה ראויה קודם החג בתפילה לעילא כדבעי ובכוונה רצויה לשקוד בו על התורה מתוך יראת שמים ומידות טובות ואהבת רעים, ולהתקדש ולהתרומם ע"י התורה, רק אז, ואולי, אפשר לזכות להשגות עליונות. המכין עצמו כראוי הוא הוא שיזכה לקנין המעלות.

ולכן לפני יום קדוש זה כל אדם צריך להתעורר בתשובה ולפשפש במעשיו ובפרט על דרך עסקו בתורה וכעין שכתב רש"י עה"פ ויסעו מרפידים ויבאו במדבר סיני (שמות. יט. ב) מקיש נסיעתן מרפידים לביאתן למדבר סיני, מה זה בתשובה אף זה בתשובה (רש"י).

כאשר מברכים ש'החיינו והגיענו לזמן הזה' - אז הילד איננו

הגאון הצדיק רבי שלום שבדרון זצ"ל נשא משלו ויאמר, יהודי הלך ברחוב שבע שמונה דקות לפני סוף זמן מנחה. ונתן צעקה של חרדה, אוי, אוי עדיין לא התפללתי מנחה, ומיד רץ לכיוון השטיבלאך ו'תפס' מנחה במהירות כפי שנראה מנחה כאשר לא מרוכזים ומבוהלים... אמר לו שותפו לדרך, חשבתי שאם ה'אוי' כל כן גדול - מי יודע כיצד תראה ה'מנחה'... אך 'למעשה' ה'אוי' שלפני מנחה היה חזק ותקיף כפליים מהמנחה עצמה שמחמתה נשמעה הצווחה. והנמשל - עם ישראל מכין את עצמו ארבעים ותשע יום 'שבעה שבועות' לקראת מתן תורה בהכנה רבתי, בכל יום ויום מכריזים 'היום... לעומר', ומן הדין שה'שבועות' יהא פי כמה וכמה... ולא יהא כאותו שחרד חרדה גדולה לקראת המצווה, וכאשר מהברכים ש'החיינו והגיענו לזמן הזה' - אז הילד איננו...

מלפנים כזאת בישראל היה פשוט בעיני המון העם להניח כל העסקים ולישב על התורה ועל העבודה. וכפי שמעידים זקני ירושלים, שלפני כשבעים שנה היו בעלי החנויות סוגרים חנותם בשלושת ימי ההגבלה, ויושבים בבתי כנסיות ובבתי מדרשות בהתמדה גדולה, ואף לדורנו ייאמר, ולוואי שהבחורים והאברכים ינעלו את כל 'עסקיהם' למשך כל הימים הללו, ויעסקו בתורה הקדושה, בהתמדה בחיות והתלהבות.

נתינת התורה מתחדשת כל שנה ושנה לכן צריך להתעורר ולנצל את הזמן הזה שהוא מושך שפע לכל השנה כולה

ביאר ה'שפת אמת' זי"ע (תרל"ה ד"ה כמו) מה דאיתא בגמ' (פסחים סח:) שרב יוסף היה שמח ביותר ב'יומא דעצרתא' וביקש שיכינו לו בשר מובחר לסעודה כי 'אי לאו האי יומא דקא גרים כמה יוסף איכא בשוקא', שלא נזכר בגמ' אי לאו 'מתן תורה' אלא 'האי יומא', והיינו לאותו יום ממש בו אמר רב יוסף את דבריו, כי היתה כוונתו לנתינת התורה המתחדשת בכל שנה.

וכמו שהיה דורש הרה"ק רבי מאיר מאמשינוב זי"ע כשאמר לחסיד אחד בערב חג השבועות 'אל תהיה שוטה', וכשתמה הלה מאי קאמר, הסביר לו, שהרי אמרו (חגיגה ד.) אי זהו שוטה - זה המאבד כל מה שנותנים לו, והכא הרי ניתנה לאדם שעת הכושר להתעלות ולהרבות הונו ורכושו הרוחני, ואם לא יתעשת לקלוט מן האור והשפע היורד באתערותא דלעילא ישאר בלא כלום ח"ו, נמצא שמאבד מתנה טובה שנותנים לו.

הא למה זה דומה, לאדם שקיבל הרבה קרקעות ושדות מאבותיו, ובימי תשרי שהוא הזמן המובחר לזרוע את השדות בתבואה הרי הוא מבלה באכילה ושתייה, במקום לשכור פועלים ולזרוע את השדות, והלא בכהאי גוונא לא יהיה לו מאומה בשעת הקצירה, ובמקום שיעלו שדותיו פירות טובים ימצא שם קוצים וקמשונים, והנמשל מובן, שאף אנו עומדים בימים קדושים אלו שהם ימי זריעה רוחנית, אולם אין הדבר תלוי אלא באדם עצמו אם יתעורר מתרדמתו 'ויזרע תבואה בשדותיו', זה התפילה והבקשה מבורא כל עולמים שיחון אותו דעה בינה והשכל, כי רק עי"ז יראה ברכה בתורתו במשך כל ימות השנה שהם תקופת קצירת הפירות.

אף בעת קטנות המוחין עליהם לעזוב הכל ולקבל על עצמם עול תורה כפי דרגתם באותה העת

כתב המג"א (תצד בתחילת הסימן) שנהגו להיות נייעורים בליל שבועות ועוסקים בתורה, דאיתא במדרש (שהש"ר א נו) שהיו ישראל יושנים קודם מתן תורה והוצרך הקב"ה להעירם, ולתיקון פגם זה אנו נייעורים בכל שנה בליל זה. ולכאורה תמוה, היתכן כדבר הזה ששישים ריבוא בני ישראל היו יושנים באותו הלילה, הלא מהם היו כמה נביאים וזקנים וכו', והיך אפשר שלא בערה נפשם בקרבם לקראת המעמד הגדול שיהא ה' נראה אליהם למחרת, הבה נתבונן אם יבוא הבורא ויאמר לנו 'למחר הנני מתגלה אליכם', וכי לא היינו משכימים קום למחזה נורא הוד זה.

ומבאר הערוגת הבושם (פר' יתרו ד"ה ויתיצבו בתחתית), כי גלוי וידוע לפני בורא עולם, שיבואו זמנים ורבים מבני ישראל יהיו טרודים ועסוקים ראשם ורובם על הפרנסה ועל הכלכלה, ורצה הקב"ה ללמדם שאף בעת קטנות המוחין עליהם לעזוב הכל ולקבל על עצמם עול תורה כפי דרגתם באותה העת. ע"כ הפיל עליהם תרדמה, ומתוך התרדמה מיהרו לקבל התורה, ללמדם לדורות שאף אם יישן אדם בהבלי הזמן בידו תמיד להתעורר, ולא ימתין עד שיגיעו אליו ה'מוחי'ן אלא בתוך מצבו יקבל על עצמו עול התורה.

ואיתא בגמרא (שבת פח:) כל דיבור ודיבור שיצא מפי הקב"ה חזרו ישראל לאחוריהן שנים עשר מיל, והיו מלאכי השרת מדדין אותך, כאו למדנו לימוד עצום לדורות, שגם אם נפל האדם ממדרגותיו וחזר מרחק גדול כזה לאחוריו ושוב חזר ונפל, אעפ"כ לא יתייאש ולא יפול ברוחו ח"ו, רק ילמד מבני ישראל בסיני שכך הייתה קבלת התורה, אחר שנפלו נפילה אחר נפילה התחזקו לחזור ולהתקרב, ורק כך קיבלו את התורה מפי הגבורה.

תשובה מתוך התרוממות הדעת

שאלו חסידים את הרה"ק רבי צבי מלומז זי"ע: אחרי ששבו בנסיעתם מרפידים, על מה היה להם לשוב עוד בבואם לסיני? השיב הרבי: דרכם של בעלי תשובה שהם שבים כשהכירו בחטאם ותיכף מתחרטים, ואחר כך עוד לעת שהם זוכין לקיים איזושהי מצוה, מתחרטין שוב ביתר שאת על חטאם, כי אמנם רק עתה מסוגלים להכיר כראוי את עומק הפגם שפגמו. וזו היא התשובה השלמה. בבוא ישראל למדבר סיני, השיגו התרוממות הדעת, ותיכף ברגע זה עשו תשובה מחדש... וזה היה חלק מההכנה שיוכלו לקבל את התורה מפי הגבורה.

"ומשה עלה אל האלהים ויקרא אליו ה' מן ההר לאמר כה תאמר לבית יעקב ותגיד לבני ישראל". (שמות. יט. ג) כה תאמר לבית יעקב ותגיד לבני ישראל" - אמרו חז"ל: "כה תאמר" - בלשון הזה ובסדר הזה. "לבית יעקב" - אלו הנשים, תאמר להן בלשון רכה. "ותגיד לבני ישראל" - אלו האנשים, עונשים ודקדוקים פרש לזכרים דברים הקשים כגידים.

שאל הרה"ק בעל השפת אמת זי"ע - הרי משה רבנו נצטוו להגיד לכולם כלשון הזה, אם כן, מה שייך לנשים לשון רכה, ולזכרים דברים הקשים בנידון? ומתרץ השפת אמת: אין הכי נמי! לשניהם הוא דיבר אותו הדבר כלשון הזה, רק כל אחד הרגיש מה שהוא יכול להרגיש, וההסבר הוא כך: דאכן לנשים ולקטני הדעת, כשאומרים להם דברים אלה שהקב"ה קירב אותנו, והרים אותנו מכל העמים, כנשר יעיר קינו - עבורם הם דברי פתוי. אבל לאנשים המבינים, יודעים שאין קבלה זו דבר קטן, ומקבלין על עצמם עול גדול ונורא להיות עבדי הקב"ה ולברר מלכותו בעולם...

משל למה הדבר דומה: למלך שלקח חתן לבתו. שומע החתן שמהללים ומשבחים את המלך, ועל גודל מלכותו והפלגת חכמתו, אז אם הוא חתן טיפש, הוא שמח ומרוצה, אבל אם הוא חתן חכם, הוא מתחיל לדאוג ונשבר לבו, מי אני שאהיה חתן המלך, וככל שמספרים לו יותר בשבחי המלך נשבר לבו בקרבו כיצד יוכל להיות חתן של מלך כה גדול. הנמשל מובן, כי לאנשים בני דעת היו הדברים הנפלאים קשים כגידין...

דיבוק חברים

וכשם שאיתא שבני ישראל הגיעו "ויחן שם ישראל נגד ההר" כאיש אחד בלב אחד, כך האדם צריך להיות באחדות עם חבריו שזה א' ממ"ח קנינים שהתורה נקנית בהם דיבוק חברים, ועי"ז יכין עצמו לקראת היום הגדול הזה.

נתנו המושלים ללמוד מקדירה של חמין שנוהגים לאכול בשב"ק, שטעמו המיוחד מצטרף מכל מיני מאכלים שונים שמקבצים לתוך גיגית אחת, והנה אם יבשל הבשר בפני עצמו והשעועית ושאר הקטניות בפני עצמם ירגיש בכל אחד את טעמו בלבד, אבל אחרי שצירפום יחד בתוך קדירה אחת מקבל כל גרגיר וגרגיר מטעמם של כל המאכלים יחדיו, וניתוסף בהם טעם לשבח, וזו גם מעלת האחדות, שכל אחד משתבח מחמת היותו עם חבריו בחטיבה אחת, אבל אם יהא כל אחד בפני עצמו, הגם שיהא מופלג בתורה ויראה, לא תקלוט נפשו את המעלות שיש בחבריו.

אחדות אמיתית

ואין יותר מתאים מכאן כדי להביא את הסברו הנפלא של הגה"ק רבי מאיר שפירא מלובלין זי"ע, על מאמר חז"ל (זבחים קטז.) "כשניתנה תורה לישראל נתקבצו אומות העולם אצל בלעם הרשע ושאלו אותו שמא מבוך בא לעולם? אמר להם: ה' עוז לעמו יתן". פתחו כולם ואמרו: ה' יברך את עמו בשלום."

ויש להבין, למה דימו אומות העולם כשניתנה התורה שהיה הקב"ה מביא מבול על העולם? ומה היתה תשובתו של בלעם אליהם?

אלא ענה והסביר: שאחדות בין הבריות נובעת לפעמים בגלל סכנה משותפת, כי בעת צרה מתקבצים הרבה כיתות נפרדות ועושות שלום ביניהן כדי שינצלו מהצרה. אמנם, אין זו אחדות אמיתית. ועד שעת מתן תורה לא היה זמן שהיו כל הברואים יחד בשלום, רק בשעת סכנת המבול נתקיים "וגר זאב עם כבש" כשהוא ביחד בתיבת נח. אבל אין אנו מצפים לשלום כזה, אלא לשלום אמיתי שישלוט גם בשעת רגיעה ושלום.

ולכן כשקיבלו ישראל את התורה באחדות שלמה כאיש אחד בלב אחד - ראו זאת האומות וחשבו אולי חשש סכנה גורם את האחדות - "שמא מבול בא לעולם", השיב להם בלעם: "ה' עוז לעמו יתן" - אחדות זו היא אחדות אמיתית, היא אחדות מפני שה' נתן את עוזו - את התורה לעם ישראל, והיא זו שמאחדת אותם במטרה המשותפת לקבל את התורה שניתנת לקיום אך ורק באחדות כלל ישראל. כששמעו זאת אומות עולם, מיד פתחו ואמרו: "ה' יברך את עמו בשלום" - כי השלום הזה אין הוא תוצאה של קללה, אלא, ברכה יש בו...

נעשה ונשמע - ללא קצבה

תורה צוה לנו משה מורשה קהילת יעקב. ויהי בישורון מלך בהתאסף ראשי עם יחד שבטי ישראל (דברים לג, ד). בשו"ע (חו"מ סימן ס') מובא, שלדעת הרמב"ם, המחייב עצמו בדבר שאינו קצוב, כגון שנתחייב לזון את חברו ולא קצב כמה שנים אע"פ שקנה חברו מידו, לא נתחייב. ולפי זה קשה - איך נתחייבו ישראל בקבלת התורה כשאמרו "נעשה ונשמע", כיון שהתורה היא דבר שאין לו קצבה, שהרי "ארוכה מארץ מדה ורחבה מני ים"? (עיין עירובין כ"א). ותירצו שני תירוצים: ה"נחלת בנימין" תירץ, שהתחייבות כלפי מלך חלה גם על דבר שאין לו קצבה. א"כ, כשאנו התחייבנו כלפי מלך מלכי המלכים לשמור התורה, חל החיוב גם על דבר שאין לו קצבה. ואילו ה"לחם רב" תירץ, שרק גבי יחיד שהתחייב אנו אומרים שבדבר שאין לו קצבה לא חלה ההתחייבות, אבל רבים שהתחייבו, חזקה כח הרבים להתחייב גם בדבר שאין לו קצבה.

והסביר הגה"ק בעל ה"שדי חמד" זי"ע ששני תירוצים אלה מרומזים בפסוקים באופן מיוחד: "תורה צוה לנו מורשה קהילת יעקב", וזה חיוב על קהילת יעקב לדורות הבאים לקיים מה שקיבלו אבותינו. אך קשה, הלא התורה היא דבר שאין לה קצבה ולא חל החיוב? על זה מתרץ הפסוק "ויהי בישורון מלך" שהתחייבות היא כלפי מלך, ולא עוד אלא ש"בהתאסף ראשי עם יחד שבטי ישראל" שהיתר התחייבות רבים, שבשני המקרים האלה חלה ההתחייבות גם בדבר שאין לו קצבה, ולכן "נעשה ונשמע" בעינו עומד...

ולכן כל אדם יעשה חשבון נפש כי התורה אין בה קצבה של זמן או יום ויתבונן ויראה שח"ו לא הולך זמנו לבטלה כי כל רגע שעובר א"א להחזירו. ועי"ז יזכה להכין עצמו כדבעי לקראת היום הקדוש והנורא הזה.

מה העיקר ומה הטפל

כתוב "וכל העם רואים את הקולות", רבנו בחיי כותב אלה קולות של מלאכי השרת, מלאכי עליון שהיו מקלסים לבוראם בכל בוקר ואומרים שירה.

כשמונה מאות שנה לאחר מתן תורה סנחריב בא עם מחנה גדול להלחם עם ישראל, ורק שמעו את הקולות של מלאכי השרת מיד פרחו נשמתם.

וקשה במתן תורה היו שש מאות אלף גברים מבני עשרים עד ששים ונוספו עליהם ילדים בחורים זקנים ונשים, ושמעו את הקולות ולא קרה כלום.

התירוץ הוא ששלשת ימי הגבלה היו ימי הכנה לתורה - אל תגשו אל אשה, התרגום מתרגם פי' אל תהיו בצד האשה, העוה"ז, אוכל, תאוות, חייב כל אדם להחליט היכן הוא עומד, כבוד ה', או האבוס. גם הצדיקים אוכלים ושותים, השאלה מה העיקר ומה הטפל.

פתחיהם לקודש, קודש

הגמרא בזבחים (דף נו ע"א) אומרת לשכות הבנויות בחול ופתחיהם לקודש, קודש. ואין להכניס שם טומאה. ואם בנויות בקודש ופתחיהם לחול הם חולין. רואים שהכל הולך אחר הפתחים.

מי שרואה את עצמו בגוף אחד כיששכר וזבולון הוא עובד שמונה שעות והמטרה כדי שיוכל לתמוך בתורה ולומד כמה שעות גמרא הלכה וזוה"ק ומחנך בניו לתורה, נפשו פתוחה לקודש, והרי הוא בן העוה"ב.
אבל אם הוא יושב בישיבה אבל מטרתו כבוד, העוה"ז, תאוות, כולו חול וטומאה. וע"כ ביום הזה יש לנו יכולת לקבל את התורה מחדש, ולקבל ע"ע לעזוב את תאוות העוה"ז ולהדבק בהשי"ת ע"י התורה הקדושה אכי"ר.

ביאור ההפטר

הקשר בין ההפטר לפרשה

בהפטר מסופר על התוכחה והפורענות שיביא ה' על ישראל, כשלא יעשו רצונו, וזה מעין הפרשה שבה מסופר על התוכחות והפורענות שיביא ה' על ישראל, אם לא ישמעו בקולו.

תוכן ההפטר

הנביא אומר שחזוקי ומשענתי הוא בורא העולם, שאני בורח אליו בעת צרתי, כי הוא יושיעני.
ולעתיד לבוא יבואו כל הגוים מקצות הארץ ויאמרו: "אך שקר נחלו אבותינו, הבל ואין בם מועיל", וכי ראוי לאדם שאיננו אלהים, שיקום ויעשה לו אלהים? ואם כן כיצד עמי ליבו נוטה אחר האלילים? לכן חטאם זה חקוק לפני שלא אשכחנו. ואעניש אותם שכל ממונם ואוצרותיהם, ימסרו ביד האויב, על שהיו מתגעגעים לאלילים כאדם המתגעגע לבנו, והואיל ולא שמרו על מצות השמיטה בארצם, עונשם הוא שינטשו ממנה, יצאו לגולה ויעבדו אדמה לא להם.
והנביא ממשיך ואומר: ארור הגבר אשר בוטח בבשר ודם ומסיר את לבו מה', כי העושה זאת יהא דומה לעץ אחד הנמצא במדבר בארץ יבשה ומלוחה, שכל הרוחות עוקרות אותו ממקומו, כך הבוטח בבשר ודם לא יהיה לו קיום, אך הבוטח בה', הוא מבורך, והוא דומה לעץ הגדל על פלגי מים ששורשיו מרובין ולא ידאג משום פורענות הבאה לעולם. וה' הבוחן לבות וכליות, הוא יודע מי בוטח בו ומי לא בוטח בו.
ואם רואים רשע מצליח ומתעשר במרמה ועושק, הרי עושרו לא יתקיים בידו ויאבד ממנו בחצי ימיו, כעוף "קרא" שהאפרוחים שבקעו מהביצים שדגר עליהם עוזבים אותו כי הוא לא ילדם. וסופו של אותו רשע יהיה נבוה ושפל, וכן העוזבים את ה' - יכרתו ויאבדו מהעולם, אך ישראל תקותן היא בה' יתברך. שאם הוא מרפא אותנו הרי נתרפא לעולם, ואם יושיענו - ניושע. כי בו אנו מתהללים ומתפארים.

ירמיה פרק ט"ז פסוק י"ט - פרק י"ז פסוק י"ד

יְהוָה עֲנִי אֲתָה ה' תִּזְקֵי (ט"ד) וּמַעֲנִי מְקוֹם מַחֲסֵה לִי (מלבי"ם) וּמְנוֹסִי אֲנוֹס אֱלֹהִים שֶׁתְּצִיל אוֹתִי בַּיּוֹם צָרָה אֱלֹהִים
גוֹיִם יִבְאֹוּ בִּימֹות הַמָּשִׁיחַ מֵאֲפִסִּי-אֶרֶץ מִקְצוֹת הָאָרֶץ לָשׁוּב אֵלַי לְעוֹבֹדְךָ וַיֹּאמְרוּ אֶךְ-שֶׁקֶר הֵם הָאֱלֹהִים
אֲשֶׁר נִחְלָו אֲבוֹתֵינוּ כִּי הֵם הֵבֵל וְאֵין-בָּם מוֹעִיל וְתוֹעֵלֶת (רד"ק): בְּהִיעָשָׂה-לּוֹ אֲדָם אֱלֹהִים
הָאֵם הָאָדָם שֶׁאֵינוּ אֱלֹהִים יִכּוֹל לַעֲשׂוֹת אֱלֹהִים (ט"ד) וְהִמָּה לֹא אֱלֹהִים וְאִיךָ עֲלָתָהּ עַל דַּעַתָּה זֹאת הָאֱמוּנָה (רד"ק): כֹּא אֲמַר
לֹא הִקְבִּי לִירְמִיָּה לָכֵן הִנֵּנִי מוֹדִיעֶם לֵאלֹלוֹ שֶׁאֵינֶם רּוֹצִים לָשׁוּב (רד"ק) בַּפֶּעַם הַזֹּאת בִּגְאוּלָּה הֶעֱתִידָה אוֹדִיעֶם
הוֹכִיחַ וְהוֹדִיעַ לָהֶם שֶׁאֵנִי ה' עֲנִי שִׁירָאוּ אֶת כֹּחַ יָדִי וְאֶת-גְּבוּרָתִי וַיִּדְעוּ יִשְׂרָאֵל מִיָּד וַיִּכְירוּ כֹחַ וּמַלְכוּתִי (מלבי"ם)
כִּי-שְׁמִי יְהוָה מוֹשֵׁל וְשׁוֹלֵט לְקִיָּים גְּזִירָתִי (רש"י):

יו: א חטאת יהודה בעבודת אלילים, חקוקה בליבם כאילו היא **בתובה בעט ברזל** שאינו נמחק (רש"י), וכן כאילו כתובה **בצפרן** שעשוי מ**שמייר** שהוא ברזל חזק (רד"ק) וכפל הענין ואמר כי חטאתם **חרושה** חרוטה בעומק [כמו המחרישה] על-לוח **לפם** בדפנות הלב **ולקרנות** וגם בקרנות [הבליטות שבזוויות (מ"צ)] **מזבחותיכם** חקוק וחרות חטאתם (מ"ד): **בזכר בניהם מזבחותם** כמו שהאדם זוכר את בניו ומתגעגע עליהם כן הם זוכרים את מזבחותם שבנו לע"ז ו**אשריהם על-עץ רענן** וכן זוכרים לאשרה אשר אצל עץ רענן (רש"י) ואשר **על גבעות הגבהות: הררי** [א] החר של העומד **בשדה** והיא ירושלים היושבת בהר וסביבה הכל מישור **חילך** העושר שלך **כל-אוצרותיך לבז** [לביזה ולשלל] (מ"צ) **אתן במתיך** שעשית **בחטאת** לשם העכו"ם **בכל-גבוליך** אתן לבז (רש"י): **ושמטתה** על כרחך תשמוט ארצך מחמתם שלא שמרתם שנת השמיטה **ובך** אנקום (רש"י) ע"י שאגרש אותך (רד"ק) **מנחלתך** [ב] **אשר נתתי לך והעבדתיך** ועל כרחך תעבוד **את** אדמת **איביך בארץ אשר לא-ידעת** **כי-אש קדחתם באפי** כי הבערתם את חמתי והגברתם את כעסי **עד-עולם תוקד** אכעוס עליכם זמן מרובה (מ"ד): **כה** | **אמר יהוה ארור הגבר אשר יבטח באדם** [ג] שאין שום עזר ממנו **ושם פשר** **ורעו** ושם בטחונו וחזקו בבשר ודם **ומן-יהוה יסור לבז** מלבטוח בו (מ"ד): **והיה** הבוטח בבשר ודם **בערער** **בערבך** [ד] יהיה דומה לעץ יחיד במדבר (רש"י) **ולא יראה** ולא ירגיש **כי-יבוא טוב** הגשמים והטובה והברכה כי אינם יורדים עליו **ושכן חררים** ביובש גדול מחמת החמימות **במדבר** שהיא **ארץ מלחה** שעפרה מלוח (מ"ד) **ולא תשב** ואינה מיושבת (רש"י): **ברוך הגבר אשר יבטח ביהוה** ורק אם יבטח בו (רד"ק) **והיה יהוה מבטחו** ה' יהיה לו למבטח ועזרה (מ"ד) שיעזרו מצרותיו: **והיה פעץ** | **שתול** נטוע (מ"צ) **על-מים** [ה] סמוך למעין מים (ת"י) **ועל-יובל'** מקום יבול ופרי (מלבי"ם) אשר **ישלח שרשיו** ששורשיו מתפשטין לכל צד וגם שם יהיו על פלגי

עיונים והארות

ח. כללות העם לא יהנה הוא בכללם. (אלשיך)
 ה. והיה כעץ שתול על מים - מדבר באברהם, נטוע אין כתיב כאן אלא שתול, שנעקר מעבודת אלילים ונדבק בהקב"ה, ואין מים אלא הקב"ה, שנאמר אותי עזבו מקור מים חיים. ועל יובל ישלח שרשיו - אף אותם שהיו מובלים לגיהנם הביאן וקרבן ליראתו של הקב"ה, דכתיב ואת הנפש אשר עשו בחרן. ולא יראה כי יבא חום - בשעה שמל עצמו הרתיח הקב"ה אותו היום כדי שלא יצאו העוברים והשבים ונצטער. והיה עליהו רענן - אף העלים שנשרו ממנו היו רעננים, זה ישמעאל, שנאמר וגם את בן האמה לגוי אשימנו, ובשנת בצורת לא ידאג, שנאמר ויהי רעב בארץ, והוא היה בטובה, שנאמר ולאברם הטיב בעבורה. ולא ימיש מעשות פרי - בזקנותו הוליד בנים, שנאמר ויוסף אברהם ויקח אשה ושמה קטורה (ילמדנו).

א. והרד"ק פירש החוטאים ועובדים ע"ז על ההרים נקראים "הררי" דעו לכם כי "בשדה חילך וכל אוצרותיך לבז אתן" וכו' ע"ש. והמלבי"ם פירש הר ציון העומד הנקרא "הררי" הוא "בשדה" שסביבו נחרבו הערים ונעשו כשדה, [ואפשר דפירוש זה כפירוש רש"י].
 ב. ורש"י פירש "מנחלתך" בגלל נחלתך שלא שמרת שביעית.
 ג. ורש"י ביאר באופן שונה. וכן הרד"ק פירש בענין אחר ע"ש.
 ד. והיה כערער - אם יבטח באדם יגלגל הוא יתברך לעת הצורך יתהפך לכל צדדיו ואין לו מכיר, כי אם כערער איש יחידי בערבה, כי האדם אשר בטח בו ואיננו או שנשתנה דעתו או שישכחהו וישליכהו. ועל הבוטח בעצמו בזרועו או חכמת לבו ולא בה' יגלגל שלא יצליח על ידי עצמו, כי אם אפילו בטוב הבא אל

מים **וְלֹא יִרְאֶה** ולא יפחד **כִּי-יָבֹא הֵם** ושרב **וְהָיָה עֲלֵהוּ רַעַן** גם כי יהיה חום העלים שלו יהיו רעננים ורטובים ובריאים **וּבִשְׁנַת בַּצֵּרֶת** שאין גשמים **לֹא יִדָּאָג** לא יזיק לו **וְלֹא יִמָּשׁ** לא יסור **מַעֲשֵׂוֹת פָּרִי** כן יהיה הבוטח בה' שלא יחסר לו שום דבר ולא ידאג מהצרות המתרגשות בעולם (רד"ק). **ט עֶקֶב הַלֵּב** לב האדם עקום ומעוות יותר **מִכָּל אֲבָרָיו** **וְאִנֶּשׁ הוּא** והוא חולה חזק כי חולה במחלת לב כי בוטח בבשר ודם (מ"ד ע"פ רד"ק), והוא חושב **מִי יִדְעֵנּוּ** מי ידע בו, לכן אומר הפסוק, אולם: **אֲנִי יְהוָה חֲקֹר לֵב** דורש את הלבבות **בַּחֵן כְּלִיֹּת** [ו] בוחן מחשבת הכליות היועצות (מ"ד) **וְלִתֵּת לְאִישׁ (כְּדַרְכּוֹ) כְּדַרְכָּיו כְּפָרִי מַעַלְלָיו** משלם לאיש כפירות מעשיו (ת"י). **י א קָרָא** שם עוף (בלעז קוראים לו - קוקו) שהוא **דָּגֵר** [ז] מצפצף בקולו למשוך אפרוחים אחריו, אבל **וְלֹא יִלָּד** הוא לא ילד (רש"י), וי"א דוגר על ביצים לא לו, ואלו כשיגדלו יבינו שהוא לא ילד ויברחו ממנו (ת"י), כן אדם ה' **עֹשֶׂה עֶשֶׂר וְלֹא בְּמִשְׁפָּט** לא ביושר אלא

עיונים והארות

(משלי י, כב): "ברכת ה' היא תעשיר ולא יוסיף עצב עמה", ונרמז (רות ב, ח): "אל תלכי ללקוט בשדה אחר וגם לא תעבורי מזה", וזהו מאמר ישעיה (סה, כב-כג): "לא יבנו ואחר ישב, לא יטעו ואחר יאכל, כי כימי העץ ימי עמי, ומעשה ידיהם יבלו בחירי, לא ייגעו לריק ולא ילדו לבהלה, כי זרע ברוכי ה' המה וצאצאיהם אתם", והרצון בזה כי שתי סיבות יש - שהאחד בונה והאחד יושב; האחת כי יארכו ימי הבונה כימי הבניין, והשניה כי בא עושק וגוזל ביתו ממנו. לכן הבטיח הקדוש ברוך הוא בשני דברים אלו, "לא יבנו ואחר ישב", הסיבה האחת "כי כימי העץ ימי עמי", ואם כן יאריכו ימיו של הבונה כימי הבנין. וכנגד הסיבה השניה אומר: "לא ייגעו לריק ולא ילדו לבהלה", שלא תהיה להם בהלה ומוקש מעושק וגזל, "כי זרע ברוכי ה' המה וצאצאיהם אתם" - שלא יפשטו ידיהם בגזל. וזהו שאמר הכתוב (דברים טז, כ): "צדק צדק תרדוף למען תחיה וירשת את הארץ אשר ה' אלהיך נותן לך". וזהו ענין "קורא דגר ולא ילד", שהתרנגולת המגדלת את אפרוחיה שלה, אין לה צורך לשרוק לאפרוחיה שיבואו אצלה, כי הם באים מעצמם, לא כן הקורא המגדל אפרוחים שאינם שלו, שצריך לצפצף ולשרוק תמיד אל האפרוחים שיתאספו אליו, כי הם בורחים תמיד ומתרחקים ממנו, כי לא הוא הולידם לכן חושבים אותו לזר. וכן הנמשל: הוא הממון הבא ביושר לעומת הממון הבא שלא במשפט וביושר.

ואפשר להסביר עוד על פי האמור (ויקרא רבה ז, ד): "אין בעל הרחמים פוגע בנפשות תחילה" שאם האדם חטא מענישים אותו תחילה בממונו, ככתוב (פסחים ק"ח): "עשיר בשורו, עני בשיו (בשה שלו) ואלמנה בתרנגולתה", וזה כופר פדיון נפשו. והסברא מחייבת, רק אם ממונו בא לו בכשרות, מכפר עליו, אבל אם ממונו בא על ידי גזל, אונאה ותרבית (ריבית), בודאי אינו מכפר עליו ומידת הדין פוגעת בו - ה' יצילנו.

ובאחריתו יהיה נבל, באחרית ימיו, יהיה גרוע ממי שלא היה לו עושר בימיו כלל, אף על פי שלא היה עשיר מימיו, אבל לא היה נבלירע, אולם הוא ישאר נבל, כי ישאר בו הטבע לעשוק ולעשות נבלה (מלבי"ם).

ו. **בוחן לב** - למה הוא מזכיר הלב והכליות יותר מכל האברים, אלא העינים הולכים אחר הלב, ואזנים הולכים אחר הלב, ורמ"ח אברים הולכים אחר הלב, ולפי שהכליות יועצות אחר הלב והלב גומר, לפיכך אינו מזכיר אלא אותם בלבד, והקב"ה בוחן אותם, וכן הוא אומר ואתה שלמה בני דע את אלקי אביך כי כל לבבות הוא דורש, אלו שני לבבות, יצר טוב ויצר הרע (שוח"ט).

בן עזאי אומר תדע לך כח התשובה, בא וראה מר' שמעון בן לקיש שהיה הוא ושני רעיו שודדים בהרים וגוזלים כל אשר יעבור עליהם, מה עשה, הניח לשני שודדים ובוזזים ושב אל ה' אלקי אבותיו בכל לבו, בצום ובתפלה, והיה משכים ומעריב לפני הקב"ה ועוסק כל ימיו בתורה ובמתנות עניים ולא שב למעשיו הרעים, ונתרצה לו הקב"ה. וביום שמת הוא מתו שני רעיו, ונתנו לר' שמעון בן לקיש בצרור החיים ושני רעיו נתנו בשאול תחתית, ואמרו שני הרעים לפני הקב"ה, רבון העולמים, יש לפניך משוא פנים, הלא זה היה שודד עמנו בהרים, אמר להם זה עשה תשובה בחיים ואתם לא עשיתם תשובה. משל למה הדבר דומה, לאדם שמפרש בים, אם אינו לוקח בידו לחם מארץ נושבת ומים אינו מוצא בים מזה לאכול ומה לשנות, כך אם אין אדם עושה תשובה בחייו לאחר מותו אין לו תשובה, על זה נאמר אני ה' חוקר לב וגו' (ילק"ש).

ז. **קורא דגר** - לפי שאמר: "לתת לאיש כדרכיו", אמר: אל תתמה על הרשע שהוא מצליח בנכסים איך לא יתן לו האל יתברך כדרכיו? עלינו לדעת, כי הרשע שאין עושרו במשפט, גם הוא לא יתמיד לו עושרו לאורך ימים, אלא יצא מתחת ידיו בחצי ימיו, והמשיל אותו ל"קורא" - עוף הרובץ על ביצי עוף אחר ומחמם אותו, וכאשר יבקעו הביצים ההן ויצאו האפרוחים - לא יהיו כבניו ולא ילכו אחריו, אלא יעזבוהו ולא יכירוהו - גם הרשע העושה עושר ולא במשפט בחצי ימיו יעזבנו, או ימות הוא ויעזוב עושרו לאחרים, ולא ישלים ימיו עם אותו עושר ויהיה נבל באחריתו (רד"ק).

ידוע כי ממון הבא לאדם בצדק וביושר מתקיים בידו, ככתוב

במרמה, עושר זה לא יתקיים בידו, אלא **בְּחֵצֵי (ימו) יָמָיו יַעֲזָבֵנוּ** או שהוא ילקח מוקדם או שהכסף ילקח ממנו **וּבְאַחֲרֵיתוֹ יִהְיֶה נָבֵל** בסופו יהיה בזוי ושפל (רד"ק): יב לפי שבא לומר "כל עוזבך לא יבושו" התחיל בקילוסו של מקום (רש"י), ואמר כמו ש**כָּסָא הַכְּבוֹד** [ח] שוכן בשמי **מָרוֹם** שהם השמים העליונים **מִרְאשׁוֹן** [ט] מקדם, שהם מעידים על מציאותו ועל כבודו, כן הוא השרה השכינה ב**מָקוֹם מְקֻדָּשָׁנוּ** להורות שמשגיח הוא אף בעולם השפל (רד"ק): יג **מְקוֹנָה יִשְׂרָאֵל** תקוותן של ישראל היא אליך: **יְהוָה** [י] יתברך, ואתה מבטח לכל הבוטחים בך, אבל **כָּל-עֹזְבֶיךָ** כל העוזבים אותך ובוטחים באדם (רד"ק) **יִבְשׁוּ** תגיע להם בושה וכלימה **(יסורי) וְסוּרֵי** והסרים ממנו שלא שומעים בקולו **בְּאַרְצָן יִכְתְּבוּ** יכתבו בספר שירדו לתחתיות הארץ **כִּי עֲזָבוּ מְקוֹר מַיִם-חַיִּים** מעין מים נובעים שאינם פוסקים (מ"ד) **אֶת-יְהוָה:** יד **רַפָּאֲנִי יְהוָה** רפאני אתה ה' ולא על ידי שליח, וא"כ **וְאַרְפָּא [יא]** אני אתרפה לעולם ולא יחזור לי החולי **הוֹשִׁיעֲנִי** הושיעני אתה ה' מן הקמים עלי ולא ע"י שליחים **וְאוֹשַׁעַה** ואז יהיה נושע לעולם וכפל הענין לומר שאין ביד מי להושיע לי זולתך (מ"ד) **כִּי תִהְלָתִי אֶתָּה** כך אני מתהלל ומתפאר שתצילני מידם (רד"ק):

עיונים והארות

שנאמר: "אמרו בלבבכם על משכבכם ודומו סלה". מהו ודומו סלה? אמר רבי יודן: ובלבד שתיידום מאותה עבירה שבידך. ואם אתה עושה כן, כתוב אחריו "זבחו זבחי צדק", מעלה אני עליך כאילו בנית מזבח, והקרבת עליו עולות וקורבנות הרבה.

יא. רפאני ה' וארפא הושיעני ואושעה כי תהלתי אתה - אפשר דידוע כי כאשר האדם חולה בגופו היינו מסיבת עונו והחולי העיקרי הוא בנפשו שפגם באבר או בגיד המתיחס אליו אותה המצוה שביטל ממ"ע או שעבר על ל"ת כמו שביאר באורך רבינו מהרח"ו זצ"ל בשערי קדושה ע"ש באורך. וז"ש רפאני ה' בנפשי וארפא בגופי הושיעני מיד המקטרג הנברא בעוני ועומד לקטרג בשמים על נפשי אושעה מהיסורין שבגופי. כי תהלתי אתה ואין לי גואל מבלעדיך.

א"נ במה שראיתי בספר חזיונות לרבינו מהרח"ו זצ"ל מכתבת ידו יד הקדש שכתב שם דרבינו האר"י זצ"ל ציוה לו בחלום שיכוין רופא חולי עמו ישראל ר"ת גימט' רפ"ח לברר רפ"ח ניצוצין ע"כ מה שאני זוכר.

ואפשר שז"ש רפאני ה' וארפא גימטריא רפ"ח שיתבררו רפ"ח ניצוצין הושיעני ואושעה ר"ת גימטריא י"א רמז ל"א סמני הקטורת דצריך לבררם והם מבחינת ה"ו כנודע ותהיה לי רפואה שלימה כי כאשר יושלמו הבידורין תפרה ישע וזהו הושיעני ואושעה (צוארי שלל).

ה. **כסא כבוד** - שנו רבותינו שבעה דברים נבראו קודם שנברא העולם, ואלו הם תורה, ותשובה, וגן עדן, וגיהנם, ובית המקדש, וכסא הכבוד, ושמו של משיח. כסא הכבוד ובית המקדש מניין, שנאמר כסא כבוד מרום מראשון מקום מקדשנו (פסחים נ"ד).

ט. **ובתרגום** יונתן פירש שהפורענות תבוא על הרשע מן השכינה שעל כסא הכבוד עיי"ש.

י. **מקוה ישראל** - מובא במסכת יומא (פה:): אמר רבי עקיבא: אשריכם ישראל לפני מי אתם מיטתרים ומי מטתם אתכם - אביכם שבשמים, שנאמר (יחזקאל לו, כה): "וזרקתי עליכם מים טהורים וטהרתם, מכל טומאותיכם ומכל גלוליכם אטהר אתכם"; ואומר (ירמיה יז, ג): "מקוה ישראל ה'" - מה מקוה מטת את הטמאים, אף הקדוש ברוך הוא מטת את ישראל. ממשיך על זה המדרש (תהלים ד, ט): מי ראוי ללכת אצל מי, המקוה אצל הטמא או הטמא למקוה? הוי אומר, הטמא צריך ללכת למקוה ולטבול בו, כך הקדוש ברוך הוא מטת את ישראל. וממשיך המדרש ואומר על הפסוק (תהלים ד, ה): "אמרו בלבבכם על משכבכם ודומו סלה". אמר הקדוש ברוך הוא לישראל, אני אמרתי לך, כשאתה מתפלל התפלל בבית הכנסת שבעירך, ואם אין אתה יכול להתפלל בבית הכנסת, התפלל בתוך שדך, התפלל בתוך ביתך, ואם אין אתה יכול להתפלל בתוך ביתך, התפלל על מטתך, ואם אין אתה יכול להתפלל על מטתך, הרהר בלבך, זהו